

บางเรื่อง

**เกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์
ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒**

ปรีดี พนมยงค์

www.pridi-phoonsuk.org

ChangeFusion OPENBASE.in.th

เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-NonCommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทหขึ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

บางเรื่อง เกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒

๑ คำของหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศรภา เทวกุล
บางตอนในหนังสือ
“สมเด็จพระศรีสวรินทิรา”

๒ พระบรมวงศานุวงศ์กับขบวนการเสรีไทย
โดย
นายป๋วย อึ๊งภากรณ์

๓ ความเป็นไปบางประการภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
โดย
นายปรีดี พนมยงค์

บางเรื่อง
เกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์
ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒

คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล
นายปรีดี พนมยงค์ รัชบุรุษอาวุโส

จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาล
นายปรีดี พนมยงค์ รัชบุรุษอาวุโส
(๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓)

และในวาระที่องค์การยูเนสโกบรรจุชื่อไว้ใน
ปฏิทินการเฉลิมฉลองบุคคลสำคัญของโลก (ค.ศ. ๒๐๐๐ - ค.ศ. ๒๐๐๑)

หนังสือชุดครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒
ปรีดี พนมยงค์

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ ISBN : 974-7833-82-4

พิมพ์ครั้งแรก พฤษภาคม ๒๕๑๕

พิมพ์ครั้งที่สอง ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๕

พิมพ์ครั้งที่สาม ธันวาคม ๒๕๔๓

จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

ผู้จัดพิมพ์ : คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

ภาคเอกชน <http://www.pridi.or.th> E-mail : pridi@ffc.or.th

ประธานกรรมการ : สุลักษณ์ ศิวรักษ์

กรรมการและเลขานุการ : พิกพ ธงไชย

ผู้จัดพิมพ์ร่วม : สถาบันปรีดี พนมยงค์

๖๕/๑ สุขุมวิท ๕๕ (ซอยทองหล่อ) เขตวัฒนา (ปณ. สันติสุข) กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐

โทรศัพท์ ๓๔๑-๓๔๖๐-๑ โทรสาร ๓๔๑-๓๔๕๙

E-mail : pridi_institute@hotmail.com

ดำเนินการผลิต : โครงการจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

สำหรับเด็กและเยาวชน

ประธาน : พิกพ ธงไชย

บรรณาธิการ : สันติสุข โสภณสิริ

กองบรรณาธิการ : กานต์ ธงไชย สุตใจ พรหมเกิด

แบบปก : จันทรีทิพย์ ไชยศรีชาติ

ดำเนินการผลิตร่วม : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก

๔๖๐ ซ. จรัลสนิทวงศ์ ๖๗ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ : ๔๔๑-๑๗๓๔ โทรสาร ๔๒๔-๖๒๔๐ E-mail : cpublish@ffc.or.th <http://www.ffc.or.th>

รูปเล่ม : บริษัทปาปรัส พับลิเคชัน จำกัด โทรศัพท์ ๒๔๗-๒๔๙๒

พิมพ์ที่ : เรือนแก้วการพิมพ์ โทรศัพท์ ๔๑๑-๑๕๒๓

จัดจำหน่าย : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด โทรศัพท์ ๒๒๕-๙๕๓๖-๔๐

คำนำ

ในความรู้รับรู้ของคนไทยทั่วไปมักเข้าใจว่า ท่านปรีดี พนมยงค์ เป็นปฏิปักษ์กับฝ่ายเจ้า เพราะท่านผู้นี้เป็นตัวตั้งตัวตีในการอภิวัฒน์เปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ทั้งนี้โดยลืมนึกถึงความจริงที่ว่า ในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองครั้งนั้น ท่านปรีดีมิได้กระทำการหรือแม้แต่มีเจตนาแอบแฝงที่จะล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์แต่อย่างใด ตรงกันข้าม ท่านปรีดีมุ่งประสงค์ให้คงสถาบันอันทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์นี้ไว้อย่างเหมาะสมและยั่งยืนภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

เจตจำนงของท่านปรีดีและคณะราษฎรในการพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ไว้คู่กับระบอบประชาธิปไตยของไทยแสดงออกอย่างชัดเจนอีกครั้ง ในคราวที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ ทรงสละราชสมบัติโดยมิได้ทรงเสนอให้เจ้านายพระองค์ใดขึ้นครองราชย์สืบต่อจากพระองค์ ท่านปรีดีเป็นบุคคลสำคัญในคณะราษฎรที่เสนอให้คณะรัฐมนตรีและสภาผู้แทนราษฎรมีความเห็นชอบในการอัญเชิญพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอานันทมหิดลขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่ ๘ แห่งราชวงศ์จักรี ทั้งนี้โดยคำนึงถึงสมเด็จพระราชบิดาของพระองค์คือ สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดลฯ ที่ได้ทรงประกอบคุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง และเป็นเจ้านายที่บำเพ็ญพระองค์เป็นนักประชาธิปไตย เป็นที่เคารพรักใคร่ของประชาราษฎร

ยิ่งไปกว่านั้นในคราวสงครามโลกครั้งที่ ๒ ท่านปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ถวายอารักขาแด่พระบรมวงศานุวงศ์อย่างเต็มที่ จนเป็นที่โปรดปรานของสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า และในฐานะหัวหน้าขบวนการเสรีไทย "รัฐ" ได้ประสานความร่วมมือกับฝ่ายเจ้านายในการกู้ชาติบ้านเมือง โดยไม่คำนึงถึงความขัดแย้งในหนหลัง รูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนคือ ทันทีที่มหาสงครามสิ้นสุดลง เจ้านายหลายพระองค์ มีกรมพระยาชัยนาทนเรนทรเป็นอาทิ รวมทั้งบรรดาขุนนางฝ่ายเจ้าที่เคยถูกจับกุมคุมขังหลังกบฏบวรเดชและ

กบฏนายสิบ ได้รับการนิรโทษกรรม โดยมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชื่อปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้อยู่เบื้องหลังการปลดปล่อยครั้งนั้น

น่าเสียดายที่การคืนดีระหว่างฝ่ายเจ้านายกับฝ่ายคณะราษฎรสายท่านปรีดีกำลังดำเนินไปอย่างราบรื่น ก็เกิดกรณีสวรรคตรัชกาลที่ ๘ ขึ้นอย่างไม่คาดฝัน ในขณะที่ท่านปรีดีดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นเหตุให้ฝ่ายปฏิปักษ์ทางการเมืองของท่าน อันมีกลุ่มทหารนิยมลัทธิเผด็จการสมคบกับพรรคการเมืองใหญ่พรรคหนึ่ง ฉวยโอกาสใส่ร้ายป้ายสีท่านปรีดีว่า เป็นผู้อยู่เบื้องหลังกรณีสวรรคต หลังจากนั้นก็ใช้กำลังทหารโค่นล้มและทำลายล้างฝ่ายประชาธิปไตยของท่านปรีดีอย่างถอนรากถอนโคน แล้วสถาปนาระบอบเผด็จการภายใต้ประชาธิปไตยแบบครึ่งใบเข้ามาแทนที่

กลุ่มทหารเผด็จการที่ก่อรัฐประหารโค่นล้มระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ คือกลุ่มใดนั้น ย่อมเป็นที่ทราบกันอยู่ แต่พรรคการเมืองที่เป็นไอ้ไม่อยู่เบื้องหลังการใส่ร้ายป้ายสีท่านปรีดีเป็นพรรคใดนั้น คนส่วนใหญ่ มักไม่รู้กัน บัดนี้มีการเปิดเผยแล้วในบันทึกของ ม.ร.ว. สายสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ ได้นำตีพิมพ์ลงในหนังสือ *๐ ศตวรรษศุภสวัสดิ์* เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๓

ขอกกล่าวถึง มจ. ศุภสวัสดิ์หรือท่านชั้นเล็กเล็กน้อยว่า เจ้านายพระองค์นี้ทรงเป็นพระเชษฐาของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ทั้งยังทรงเป็นทหารองครักษ์รับใช้ใกล้ชิดเบื้องยุคลบาทด้วย ดังนั้น จากภูมิหลังในอดีต ท่านชั้นจึงอยู่คนละขั้วกับฝ่ายคณะราษฎรและท่านปรีดี แต่แล้วเมื่อได้มาร่วมทำงานกู้ชาติบ้านเมืองในขบวนการเสรีไทยด้วยกัน ท่านชั้นจึงทรงเลื่อมใสในความรักชาติ ความซื่อสัตย์สุจริต สติปัญญา ความสามารถ และความจริงใจของท่านปรีดีที่มีต่อเจ้านาย และดูเหมือนท่านชั้นจะเป็นเจ้านายชั้นผู้ใหญ่เพียงพระองค์เดียวที่ทรงกล้าประกาศอย่างแจ่มชัดและเปิดเผยเป็นลายลักษณ์อักษรว่า ท่านไม่ทรงเชื่อว่าอดีตรัฐบุรุษอาวุโสจะอยู่เบื้องหลังการสวรรคตของรัชกาลที่ ๘ แน่นอนท่านชั้นยอมต้องทรงเจ็บแค้นพระทัยต่อใครก็ตามที่อยู่เบื้องหลังกรณีสวรรคตดังกล่าว เพราะโดยศักดิ์แล้ว ท่านชั้นทรงเป็นถึงพระปิตุลาของพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศพระองค์นั้น

ความเห็นของท่านขึ้นเกี่ยวกับกรณีสวรรคตรัชกาลที่ ๘ เป็นสิ่งที่วิญญูชนพึงรับฟังได้อย่างปราศจากข้อเคลือบแคลง เพราะเชื้อพระวงศ์พระองค์นี้ได้ทรงเข้าไปมีส่วนรับรู้กรณีสวรรคตอย่างใกล้ชิด เช่นเดียวกับเจ้านายชั้นสูงจำนวนหนึ่ง ผิดกันแต่ว่า ท่านขึ้นทรงเป็นบุรุษชาติอาชานอย และเป็นพุทธศาสนิกที่เชื่อตรงต่อความจริง มีหิริโอตตัมปะเพียงพอที่จะไม่เข้าร่วมผสมโรงกับบุคคลอื่นๆ ทำการใส่ร้ายป้ายสีผู้บริสุทธิ์

ท่านปรีดีเองก็มีความเป็นสุภาพบุรุษพอที่จะไม่กล่าวถึงกรณีสวรรคตมากไปกว่าเพียงปกป้องความบริสุทธิ์ของตัวเอง ดังจะเห็นได้ว่า ท่านขณะคดีในทุกศาลที่มีผู้กล่าวหาท่านว่ามีส่วนพัวพันกับกรณีสวรรคตรัชกาลที่ ๘ (ดูคำตัดสินใหม่กรณีสวรรคต ร. ๘ โดยคำพิพากษาศาลแพ่ง หมายเลขแดงที่ ๕๔๐๐/๒๕๒๒ จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส พ.ศ. ๒๕๔๓)

นอกจากการปกป้องความบริสุทธิ์ของตนเองแล้ว ท่านปรีดีมิเคยก้าวล่วงไปถึงสาเหตุของการสวรรคตมากไปกว่าคำแถลงของรัฐบาลในสมัยที่ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีว่าเป็นเรื่องอุบัติเหตุ ส่วนข้อเท็จจริงจะเป็นเช่นไรนั้น ท่านปรีดีเคยกล่าวว่า

“มีบางเรื่องที่ผมรู้ แต่เฉื่อยเข้าลักษณะของคำพิงเพยโบราณว่าเป็นเรื่องที่ไม่พูดไม่ออกบอกไม่ได้ ผมก็ต้องผลัดไปในโอกาสที่สถานการณ์อำนวยให้พูดออกบอกได้ ถ้าหากโอกาสนั้นยังไม่เกิดขึ้นในอายุขัยของผม แต่ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติมิได้หยุดชะงักลงภายในอายุขัยของคนใดหรือเหล่าชนใด คือประวัติศาสตร์จะต้องดำเนินต่อไปในอนาคตโดยไม่มีสิ้นสุด ดังนั้นผมขอฝากไว้แก่ท่านและชนรุ่นหลังที่ต้องการสัจจะช่วยตอบด้วย”

หนังสือ บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ นับเป็นความพยายามวิถีทางหนึ่ง ที่ท่านปรีดีต้องการจะสื่อให้สาธารณชนรับรู้ว่า ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ทำหน้าที่พิทักษ์ปกป้องพระบรมวงศานุวงศ์และให้ความสำคัญต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เพียงไรในช่วงบ้านเมืองวิกฤต เพื่อให้ความเห็นในเรื่องนี้มีความเป็นกลางและมีความน่าเชื่อถือ ท่านปรีดีใน

ฐานะบรรณาธิการของหนังสือเล่มนี้ ได้เลือกข้อเขียนของหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศรภาภา เทวกุล หรือท่านหญิงแก้ว พระธิดาในสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และบันทึกของอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ มารวมไว้ในชุดเดียวกันกับข้อเขียนของบรรณาธิการเอง

สาเหตุหนึ่งที่ท่านปรินซ์ดำริตีพิมพ์หนังสือเล่มนี้ออกมาในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๕ ก็เพราะเวลานั้นท่านเพิ่งย้ายที่พำนักจากสาธารณรัฐประชาชนจีนมาอาศัยในประเทศไทย ฝรั่งเศส เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ตอนนั้นเองได้มีผู้ข่าวลือในเมืองไทยว่า ท่านรัฐบุรุษอาวุโสได้รับแผนจากคอมมิวนิสต์เพื่อกลับไปยึดครองประเทศไทย การตีพิมพ์หนังสือนี้ จึงเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยสกัดกั้นข่าวลือดังกล่าว

สำหรับการจัดพิมพ์ในคราวนี้ นอกจากจะยึดถือตามต้นฉบับเดิมทั้งหมดที่ท่านปรินซ์ พนมยงค์ เป็นบรรณาธิการแล้ว ยังได้เพิ่มเติมข้อเขียนของบุคคลอื่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกันไว้ในภาคผนวก ๒ ได้แก่ บันทึกเรื่อง “สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น : พายุพัดไป (๒)” ของ ม.จ. พูนพิศมัย ดิศกุล พระธิดาในสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทความของ ม.ร.ว. สายสวัสดิ์ ทอมสัน (Thomson) (จากหนังสือ *๑ ศตวรรษ ศุภสวัสดิ์*) บทความเรื่อง “ปรินซ์ พนมยงค์ กับสถาบันกษัตริย์และกรณีสวรรคต” ของคุณสุพจน์ ด้านตระกูล และจดหมายฉบับสุดท้ายของนายบุศย์ ปัทมศรินทร์ ผู้ต้องโทษประหารชีวิตกรณีสวรรคต รัชกาลที่ ๘

ทางคณะผู้จัดพิมพ์หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้คงยังสามารถสนองเจตนารมณ์ของบรรณาธิการท่านแรกที่ประสงค์ให้ผู้อ่านได้เข้าใจทัศนะและบทบาทของท่านต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง และที่หวังมากไปกว่านั้นคือ หนังสือเล่มนี้อาจจะช่วยเตือนสติพวก “ULTRA ROYALIST” หรือพวกที่อ้างว่าเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชาธิบดีเอง

โครงการจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ

นายปรินซ์ พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส สำหรับเด็กและเยาวชน

คำนำการพิมพ์ครั้งที่ ๒

หนังสือ บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ได้พิมพ์ครั้งแรกในโอกาส ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๕ นั้น ได้มอบให้เป็นการสมนาคุณญาติมิตรที่กรุณาร่วมบำเพ็ญกุศลในวันคล้ายวันเกิดของข้าพเจ้าที่มีอายุครบ ๗๒ ปีบริบูรณ์ และท่านที่ส่งคำอำนวยการกับท่านที่ตั้งจิตอำนวยการข้าพเจ้าหลายคนแล้ว แต่ยังมีผู้สนใจที่จะได้หนังสืออีกเป็นจำนวนมาก ญาติมิตรหลายคนจึงเสนอข้าพเจ้าให้จัดพิมพ์หนังสือนั้นขึ้นอีกเป็นครั้งที่ ๒

ในการพิมพ์ครั้งที่ ๒ นี้ นอกจากมีการแก้คำผิดที่ได้พิมพ์ไปแล้วครั้งที่ ๑ ข้าพเจ้าได้เติมหลักฐานไว้ในคำนำนี้ดังต่อไปนี้

๑. เนื่องจากหนังสือพิมพ์บางฉบับได้ให้ความสนใจต่อการศึกษาที่ข้าพเจ้าได้ขอร้องให้ประธานาธิบดีรูสเวลต์สั่งให้ทหารญี่ปุ่นในไทยยอมจำนนต่อผู้บัญชาการสูงสุดสัมพันธมิตรแห่งเอเชียอาคเนย์ในการพิมพ์ครั้งที่ ๑ ข้าพเจ้าขอผิดว่าจะนำหลักฐานออกตีพิมพ์ในโอกาสอันควรนั้น บัดนี้ก็ถึงเวลาอันควรที่ข้าพเจ้าจะนำหลักฐานสำคัญส่วนหนึ่งลงพิมพ์ดังต่อไปนี้

หลักฐานคำสั่งประธานาธิบดีรูซเวลต์ให้ทหารญี่ปุ่นในไทยยอมจำนนต่อ
ผู้บัญชาการสูงสุดสัมพันธมิตรแห่งเอเชียอาคเนย์
ภาพถ่ายจากเอกสารทางการอเมริกัน "FOREIGN RELATIONS" เล่ม ๖ หน้า ๑๒๗๕

[The question of the division of some areas of operational responsibility in Southeast Asia was raised in a communication sent to Generalissimo Chiang Kai-shek, Supreme Commander, China Theater, by President Truman on August 1, 1945. The President conveyed his conclusion that the portion of Indochina lying south of 16° north latitude should be the responsibility of the Southeast Asia Command, the area north of that line to be left in the China Theater. The Generalissimo agreed to this apportionment, subject to the stipulation that the 16° line also be considered the southern boundary of the China Theater within Thailand. For text of Truman's message to Chiang Kai-shek, see telegram of August 1, 1945, from the President to the Ambassador in China, Foreign Relations, The Conference of Berlin (The Postdam Conference), 1945, volume II, page 1321. Regarding Chiang's reply, see *ibid.* footnote 2.

Under the terms of General Order.No. 1, issued on September 2, 1945, Japanese forces in all of Thailand were called upon to surrender to the Supreme Allied Commander, Southeast Asia. For text of the General Order, see Report of Government Section, Supreme Commander for the Allied Powers : Political Reorientation of Japan, September 1945 to September 1948, page 442.]

คำแปล

(ปัญหาแบ่งเขตรับผิดชอบปฏิบัติการได้เสนอขึ้นในการสื่อสารส่งไปยัง จอมทัพเจียงไคเช็ค ผู้บัญชาการสูงสุดสมรภูมิจีน โดยประธานาธิบดีทรูแมน เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๑๙๕๔ ประธานาธิบดีได้แจ้งคำสรุปของตนว่า อินโดจีนส่วนอยู่ใต้เส้นขนานที่ ๑๖ จะต้องอยู่ในความรับผิดชอบของกองบัญชาการเอเชียอาคเนย์ ส่วนที่อยู่เหนือเส้นขนานนั้นให้อยู่ในสมรภูมิจีน **จอมทัพ (เจียงไคเช็ค) ตกลงในการแบ่งส่วนนี้ โดยเงื่อนไขว่า เส้นขนานที่ ๑๖ นั้นถือว่าเป็นเขตใต้แห่งสมรภูมิจีนในประเทศไทยด้วย** ข้อความในสารของทรูแมนถึงเจียงไคเช็คนั้น ให้ดูโทรเลข ลงวันที่ ๑ สิงหาคม ๑๙๕๔ จากประธานาธิบดีถึงเอกอัครราชทูตในประเทศจีน, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, การประชุมเบอร์ลิน (การประชุมปอร์สตัดัม), ๑๙๕๔, เล่ม ๒, หน้า ๑๓๒๑ เกี่ยวกับคำตอบของเจียง, ดูเล่มนั้น, ฟูตโน้ต ๒.

ภายใต้ข้อกำหนดในคำสั่งทั่วไปที่ ๑ ลงวันที่ ๒ กันยายน ๑๙๕๔ **กำลังรบญี่ปุ่นในประเทศไทยทั้งหมดจะต้องยอมจำนนต่อผู้บัญชาการสูงสุดสัมพันธมิตรแห่งเอเชียอาคเนย์** ข้อความในคำสั่งทั่วไป ดูรายงานของรัฐบาลแผนกผู้บัญชาการสูงสุดแห่งมหาอำนาจสัมพันธมิตร ว่าด้วยการฟื้นฟูแนวทางการเมืองของญี่ปุ่น กันยายน ๑๙๕๕ ถึง กันยายน ๑๙๕๔ หน้า ๔๔๒)

๒. ก่อนที่ผู้สื่อข่าวทำเนียบขาวมาพบข้าพเจ้านั้น ได้มีสำนักสื่อข่าวต่างประเทศได้มาสัมภาษณ์ข้าพเจ้า เมื่อพวกเขาทราบจากคำแถลงของประธานาธิบดีนิกสันว่าจะไปปักกิ่ง คำสัมภาษณ์ของข้าพเจ้าได้กระจายไปเกือบทั่วโลก ส่วนในประเทศไทยนั้น หนังสือพิมพ์บางฉบับก็ได้ตัดตอนคำสัมภาษณ์นั้นมาลงพิมพ์ บางฉบับก็ลงข้อความที่คลาดเคลื่อน ข้าพเจ้าจึงได้ให้นายปาล พนมยงค์ จัดพิมพ์หนังสือเล่มเล็ก ถ่ายภาพต้นฉบับของผู้สื่อข่าว

และได้ทำคำแปลภาษาไทยตรงตามต้นฉบับนั้นพิมพ์แจกแก่ผู้สนใจ เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ ไร่ครั้งหนึ่งแล้ว เนื่องจากได้พิมพ์จำกัดจำนวนจึงไม่อาจแจกจ่ายได้ทั่วถึง ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงเห็นสมควรนำมาพิมพ์ไว้อีกต่อไปนี้ เพื่อผู้อ่านจะได้ทราบความที่ตรงกับคำสัมภาษณ์นั้นของข้าพเจ้า

ต้นฉบับภาษาฝรั่งเศสคำสัมภาษณ์ของนายปรีดี พนมยงค์ ที่ให้แก่
สำนักข่าว เอ.เอฟ.พี. ที่กรุงปารีส เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๐๔ และคำ
แปลภาษาไทยตรงตามต้นฉบับ

ต้นฉบับ

นามบัตรของนายจาคส์ อาร์มอนด์ - เปรโวสต์ นำส่งต้นฉบับภาษาฝรั่งเศส
คำสัมภาษณ์

JACQUES ARMAND-PREVOST
avec l'assurance de sa haute
considération, a le plaisir de vous
annoncer que cette interview
a été très refusé dans la presse
de Bangkok.

คำแปลภาษาไทย

ด้วยความยินยันแห่งความเคารพอย่างสูง มีความยินดีแจ้งว่า คำ
สัมภาษณ์นี้ได้เอาไปลงในหนังสือพิมพ์ที่กรุงเทพฯ มาก

Dipl. M. LOMARD-PRESTOY

SPICIAL BANGKOK (votre service note 41500)

DECLARATION PRIE PAKOMYONG -UE -

PARIS, 28 juillet-(A.P.P.)- "Je crois à la sincérité des dirigeants chinois sur la coexistence pacifique entre pays ayant des systèmes politiques différents, mais je ne sais pas si le président NIXON aura la même sincérité car il a été pendant très long temps prisonnier d'idées agressives", a déclaré aujourd'hui à un représentant de l'A.P.P. l'ancien régent et ancien premier ministre de Thaïlande PRIE PAKOMYONG, interrogé au cours d'une interview exclusive sur la prochaine visite à Pékin du Président NIXON.

"Certes cette visite constitue un pas en avant et me n'est une bonne chose. Si le président NIXON est réaliste, et si l'est, le seul moyen de sortir de cette impasse dans le Sud-Est asiatique est d'aller voir les dirigeants chinois, mais il faudra attendre un certain temps, peut-être long, le résultat de cette rencontre".

M. PRIE PAKOMYONG, qui fut renversé en 1947 par un coup d'état dirigé par le maréchal PHIBUN SONGKRAM qui prit alors le pouvoir, s'exila d'abord à Singapour puis à Pékin où il a vécu pendant vingt-deux ans. Il est arrivé en France en mai 1970 où il s'est installé en tant que réfugié politique dans un pavillon de la banlieue sud de Paris, à Antony où il vit avec sa femme et ses enfants.

Interrogé sur les relations ou les contacts qu'il pouvait avoir à Paris, M. PRIE PAKOMYONG, tout en soulignant qu'il ne se livrait à aucune activité politique a cependant ajouté : "Je maintiens toujours des relations amicales avec l'ambassade de la République populaire de Chine, avec la Délégation-générale de la République démocratique du Vietnam. J'ai accepté des invitations à des réceptions à l'ambassade royale de Thaïlande et j'ai reçu une invitation à me rendre en Grande Bretagne à laquelle je me suis rendu".

Prie de préciser ses activités actuelles, M. PRIE PAKOMYONG a répondu : "Je reçois une petite pension du gouvernement thaï, j'ai fondé une de ces banques à Bangkok et avec l'autorisation de la Banque nationale de Thaïlande j'ai pu faire venir l'argent de cette banque qui m'a permis d'acheter ce pavillon qui est toujours en mon nom de ma "père" d'origine".

คำแปล

(แผนก) การทูต จ. อาร์มอนด์-เปรวอสต์

พิเศษ กรุงเทพฯ (สำนักข่าวของท่าน โน้ตเลขที่ ๔๑๕๐๐)

คำแถลงปรีดี พนมยงค์ -หนึ่ง-

ปารีส, ๒๔ กรกฎาคม (เอ.เอฟ.พี.) - “ข้าพเจ้าเชื่อความจริงใจของผู้นำจีนในการคงอยู่ด้วยกันอย่างสันติระหว่างประเทศที่มีระบบการเมืองต่างกัน แต่ข้าพเจ้าไม่รู้ว่า ประธานาธิบดีนิกสันมีความจริงใจเช่นเดียวกันหรือไม่ เพราะเขาดอกเป็นเชลยแห่งความคิดรุกรานมาช้านาน” อดีตผู้สำเร็จราชการและอดีตนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศไทย ปรีดี พนมยงค์ ได้แถลงต่อผู้แทนแห่ง เอ.เอฟ.พี. เมื่อถูกถามถึงการที่ประธานาธิบดีนิกสันจะไปเยือนปักกิ่ง

“แน่นอน การเยือนนี้ก่อให้เกิดก้าวไปข้างหน้าก้าวหนึ่ง และนี่เป็นสิ่งดี ถ้าประธานาธิบดีนิกสันเป็นนักถือสภาพแท้จริง, และเขาเป็นเช่นนั้น, วิธีเดียวที่จะลุล่วงทางตันในเอเชียอาคเนย์คือไปพบผู้นำจีน แต่จะต้องรอดอยระยะเวลาหนึ่งซึ่งบางทีอาจนาน (ที่จะได้) ผลในการพบกันนั้น”

นายปรีดี พนมยงค์ ถูกโค่นล้มใน ค.ศ. ๑๙๔๗ โดยรัฐประหาร นำโดยจอมพล ปิบูลสงครามซึ่งถือเอาอำนาจตั้งแต่ครั้งกระนั้น ขณะแรก เขาไปลี้ภัยที่สิงคโปร์ แล้วต่อมาที่ปักกิ่ง ซึ่งเขาได้อยู่เป็นเวลา ๒๒ ปี เขาได้มาถึงปารีสในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๗๐ ซึ่งเขาพำนักในฐานะผู้ลี้ภัยการเมือง ณ บ้านพักขานปารีสใต้ คือองโตนี ซึ่งเขาได้อยู่กับภรรยาและบุตร

ถูกถามถึงความสัมพันธ์หรือการติดต่อซึ่งเขาสามารถมีได้ที่ปารีส นายปรีดี พนมยงค์ ในการนั้นว่าเขามีได้เคลื่อนไหวการเมืองก็ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “ข้าพเจ้ารักษาความสัมพันธ์ฉันมิตรอยู่เสมอมากับสถานเอกอัครราชทูตของสาธารณรัฐแห่งราษฎรจีนและสถานผู้แทนใหญ่ทางการทูตของสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ข้าพเจ้าได้รับเชิญไปในงานรับรองของสถานเอกอัครราชทูตไทย และได้รับเชิญไปอังกฤษ ข้าพเจ้าก็ได้ไปตามคำเชิญนั้น”

ถูกขอร้องให้ชี้แจงถึงการดำเนินชีวิตปัจจุบัน นายปรีดี พนมยงค์ ตอบว่า "ข้าพเจ้าได้รับบำนาญเล็กน้อยจากรัฐบาลไทย ข้าพเจ้าขายบ้านหลังหนึ่ง ที่กรุงเทพฯ และด้วยการอนุญาตของธนาคารชาติแห่งประเทศไทย ข้าพเจ้าได้นำเงินที่ได้จากการขายบ้านนั้นมาซื้อบ้านนี้ ทั้งนี้ในนามภรรยาข้าพเจ้า"

(มีต่อ)

Dipl. J. ARMAND-PRÉVOST

DECLARATION PRIIDI PANOMYONG -DEUX -

PARIS, 28 juillet-(A.F.P.)- "En ce moment, je prépare mes mémoires pour vivre. Il y aura deux éditions, une en langue thai et l'autre en langue anglaise sous le titre "RUTH the regent and Prime minister of Thailand". Je suis en rapport avec des éditeurs anglais et américains".

Interrogé sur ce qu'il pensait de la situation actuelle dans la péninsule indochinoise et en Thaïlande, surtout après l'annonce de la visite du président NIXON à Pékin, l'ancien premier ministre de Thaïlande a répondu : "chez nous, on s'est lancé dans des spéculations hasardeuses et, à mon avis, peu fondées. En ce qui concerne le Vietnam, je crois que les Vietnamiens sont eux aussi sages. Pour eux, ce qui compte c'est la paix et la reconstruction du pays. Dans la négociation, il faut chercher d'abord quels sont les obstacles à réduire pour parvenir à un accord. France, par exemple, l'initiative de M. Pierre WENDES-FRANCE (à la conférence de Genève sur l'Indochine de 1954), ce fut un acte courageux, car admettre les erreurs des gouvernements précédents n'est pas déshonorant et la France en est sortie grandie. Si les Américains suivaient la méthode de négociation que les Français ont suivi avec les vietnamiens, la paix serait revenue".

(A.F.P.)

(แผนก) การทูต จ. อาร์มอนด์-เปรวัวสต์

คำแถลงปรีดี พนมยงค์ -สอง-

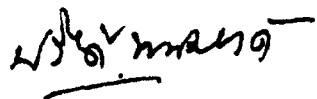
ปารีส, ๒๔ กรกฎาคม - (เอ.เอฟ.พี.) - “ขณะนี้ ข้าพเจ้าเตรียมเขียนบันทึกความจำเป็นต่อการดำรงชีพ จะมีการพิมพ์ ๒ ชุด ชุดหนึ่งเป็นภาษาไทย อีกชุดหนึ่งเป็นภาษาอังกฤษ ชื่อเรื่องว่า “รัฐ ผู้สำเร็จราชการและนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศไทย” ข้าพเจ้าติดต่อกับสำนักพิมพ์อังกฤษและอเมริกัน”

ถูกถามถึงความคิดเห็นต่อสถานการณ์ปัจจุบันในแหลมอินโดจีนและในประเทศไทย โดยเฉพาะภายหลังที่ประธานาธิบดีนิกสันประกาศเยือนปักกิ่ง อดีตนายกรัฐมนตรีไทยตอบว่า “ในประเทศเรามีการคาดคะเนปะปะกันมากที่ข้าพเจ้าเห็นว่ามีเหตุผลน้อย ในส่วนที่เกี่ยวกับเวียดนาม ข้าพเจ้าเชื่อว่าชาวเวียดนามมีความจริงใจเหมือนกัน สำหรับพวกเขา สิ่งที่สำคัญถึงคือสันติภาพและการฟื้นฟูสถาปนาประเทศ ในการเจรจานั้น เบื้องต้นต้องค้นหาว่าอะไรเป็นอุปสรรคที่ทำให้ไม่ตกลงกันได้ ขอให้ดูตัวอย่างการริเริ่มของนายปีแอร์ มงเดส-ฟรองส์ ในการประชุมเยเนอว่าด้วยอินโดจีนแห่ง ค.ศ. ๑๙๕๔) นั้นเป็นการกระทำที่กล้าหาญ เพราะการยอมรับความผิดพลาดของรัฐบาลที่แล้ววามมิใช่เป็นการเสียเกียรติ และประเทศฝรั่งเศสก็ถอนตัวออกได้ด้วยเกียรติภูมิอันใหญ่ยิ่ง ถ้าชาวอเมริกันดำเนินตามวิธีเจรจาที่ฝรั่งเศสดำเนินกับชาวเวียดนาม สันติภาพก็จะพึงบังเกิดขึ้น”

(เอ.เอฟ.พี.)

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณญาติมิตรที่ช่วยจัดพิมพ์หนังสือนี้ อีกทั้งขอบคุณท่านที่ให้ความสนใจแก่หนังสือนี้

อองโตนี ประเทศฝรั่งเศส วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๕

คำปรารภ

- ๑ -

เพื่อนไทยและต่างประเทศหลายคนได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนความทรงจำ เช่นเดียวกับคำเรียกร่องของนายกนกนธีร์ ศุภมงคล อดีตเลขาธิการ ส.ป.อ. และอดีตที่ปรึกษาของรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอน ได้เขียนจดหมายลงวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๑๔ ถึงนายสุพจน์ ด้านตระภูล มีความตอนหนึ่งว่า

“ความจริง ชีวิตและงานของท่านปรกติเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะส่วนที่ท่านได้ปฏิบัติให้แก่ประเทศไทยนั้น มีมากมายเกินกว่าที่จะขีดเขียนขึ้นให้ครบถ้วนได้ โดยเฉพาะเรื่องตอนที่ท่านทำเสรีไทย ผมเชื่อแน่ว่า ไม่มีผู้ใดในประเทศไทยที่จะรู้โดยละเอียดถี่ถ้วนนอกจากตัวท่านปรกติเอง เพราะในระหว่างที่ปฏิบัติงานเสรีไทยนั้น ถือเป็นหลักสำคัญยิ่งยวดว่า ไม่มีผู้ใดหนึ่งเลยที่จะรู้ว่าอีกคนหนึ่งมีหน้าที่ได้รับมอบหมายอย่างไร จะมีก็แต่ท่านปรกติเท่านั้นที่จะรู้หมด และท่านเท่านั้นที่ถ้าหากท่านมีเวลาจะขีดเขียนรวบรวมขึ้นไว้ได้ ก็จะเป็นประโยชน์ไม่มากนักน้อย”

ข้าพเจ้ายินดีจะสนองคำเรียกร่อง แต่จะต้องค่อยๆ พินความจำเขียนขึ้นพิมพ์เป็นคราวๆ เพราะแม้เฉพาะเรื่องขบวนการเสรีไทยนั้น ก็ล่วงเลยมากกว่า ๓๐ ปี แล้ว จึงไม่อาจที่จะพินความจำให้ครบถ้วนได้ ขณะที่กำลังปฏิบัติงานเสรีไทยอยู่นั้น ข้าพเจ้าก็รู้แต่หลักการใหญ่ซึ่งรวมศูนย์อยู่ที่ข้าพเจ้า ส่วนงานของแต่ละหน่วยที่แบ่งภาระไปนั้น ข้าพเจ้าไม่มีเวลาพอตรวจตราถึงราย

ละเอียด เพราะมีมากมายหลายหน่วย และมีจำนวนสมาชิกมากมาย ดังปรากฏตามบันทึกของนายทวี บุญยเกษตร ผู้บัญชาการพลพรรคภายในประเทศ ที่ครูสภาได้พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพนายทวีฯ เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๑๕ แล้วว่า ขบวนการเสรีไทยได้ตั้งหน่วยพลพรรค ๒๔ แห่ง แห่งหนึ่งๆ มีพลพรรคเข้าฝึกอบรมประมาณ ๕๐๐ คน รวมจำนวนประมาณ ๑๐,๐๐๐ คน ทั้งนี้ พึงเข้าใจว่าเป็นพลพรรคกองหน้า ถ้าจะรวมจำนวนสำรองที่จะระดมเมื่อลงมือปฏิบัติต่อสู้ญี่ปุ่นอย่างเปิดเผยแล้ว ก็จะมีจำนวนเพิ่มขึ้น รวมเป็นพลพรรคที่สามารถต่อสู้ทางอาวุธประมาณ ๔๐,๐๐๐ คน และถ้ารวมทั้งผู้ที่ประจำกองบัญชาการและทางธุรการอื่นๆ ด้วยแล้ว จำนวนก็มีมากกว่านั้น ข้าพเจ้าจึงไม่อาจจำชื่อเสรีไทยได้ครบถ้วน และรู้ถึงวิธีการของแต่ละคนได้ แต่ข้าพเจ้าขอเน้นถือเป็นส่วนรวมว่า เสรีไทยทุกคน ซึ่งส่วนมาก “นิรนาม” คือมิได้มีชื่อที่ข้าพเจ้าอ้างไว้ในบทความนี้ ได้มีส่วนร่วมกันกับข้าพเจ้าและเสรีไทยที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงชื่อไว้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทความนี้ในการรับใช้ชาติ

เมื่อไม่นานมานี้ ทางการอเมริกันที่สามารถเก็บหลักฐานได้ตอบกับข้าพเจ้าไว้ ได้จัดการพิมพ์เป็นเอกสารทางการเปิดเผย ซึ่งเป็นหลักฐานทางการที่ช่วยฟื้นความจำในการเขียนเรื่องเกี่ยวกับเสรีไทย ส่วนทางอังกฤษก็มีอดีตทูตได้เขียนเรื่องที่เป็นหลักฐานไว้ เช่น เซอร์แอนดรู กิลคริสต์ และหลักฐานทางการอังกฤษก็จะพิมพ์เปิดเผยในเวลาอีก ๒ ปี

- ๒ -

ข้าพเจ้าได้เขียนความทรงจำไว้ได้หลายตอนแล้ว การพิมพ์เป็นภาษาต่างประเทศในต่างประเทศนั้น ไม่มีอุปสรรคทางด้านกฎหมายหรือการกระชับห้ามของทางการ ตรงกันข้าม มีสำนักพิมพ์หลายประเทศติดต่อมาดั่งที่ข้าพเจ้าได้แสดงเจตนาของสำนักพิมพ์อังกฤษ ฝรั่งเศส อเมริกัน ที่เสนอจะรับเป็นผู้พิมพ์โฆษณาอันให้ญาติมิตรและผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์จาก

ประเทศไทยหลายคนได้เห็นแล้ว

ก่อนที่ประธานาธิบดีนิกสันจะเดินทางไปปักกิ่งนั้น ผู้สื่อข่าวแห่ง "ทำเนียบขาว" คือทำเนียบของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาได้มาพบข้าพเจ้าที่บ้านพักในประเทศฝรั่งเศส เมื่อผู้นี้กลับไปทำเนียบขาวแล้ว ได้เขียนจดหมายถึงข้าพเจ้าดังต่อไปนี้

TIME
THE WEEKLY MAGAZINE

THE ASSOCIATED PRESS
WASHINGTON, D.C. 20540

CONTRIBUTOR OFFICE
702-229-4100

16 November 1971

Dr. Pridi Banomyong
173 Avenue Aristide Briand
Antony, France

Dear Dr. Pridi:

It was a great pleasure to meet with you at your home during my recent visit to France. I certainly appreciate the opportunity to discuss with you your experiences, world view and the possibility of publishing them in LIFE Magazine.

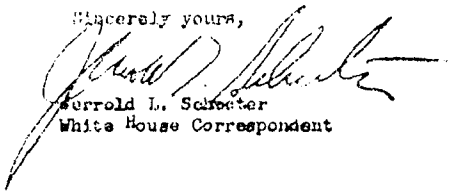
I was fascinated to see the outline and beginning work for your biography and look forward to your completion of this important, historic work.

I have discussed with Mr. Milton Scahpfsky, LIFE Magazine's Paris Bureau Chief, our conversation and he will contact you.

As a longtime student of Thailand and your efforts to bring peace and progress to your country I found our meeting most stimulating and hope that we can continue meeting from time to time.

Thank you for your kind hospitality.

Sincerely yours,

Ferrol L. Schacter
White House Correspondent

คำแปลจดหมายของผู้สื่อข่าวทำเนียบขาว

๑๖ พฤศจิกายน ๑๙๗๑

ดร. ปรีดี พนมยงค์

๑๗๓ ถนนอาริสตีด บริอองด์

องงโดนี, ฝรั่งเศส

ดร. ปรีดี ที่รัก

เป็นความยินดีอย่างยิ่งในการพบท่านที่บ้านของท่านระหว่างการมาเยือนฝรั่งเศสเมื่อเร็วๆ นี้ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้ารู้สึกคุณค่าอย่างแน่นอนต่อโอกาสที่ได้เจรจากับท่านถึงประสบการณ์ของท่าน, ทรรศนะต่อสถานการณ์ของโลก และความเป็นไปได้ที่จะโฆษณาเรื่องเหล่านั้นในนิตยสาร *ไลฟ์*

ข้าพเจ้าพึงพอใจที่ได้เห็นแนวทางและการเริ่มต้นงานเกี่ยวกับชีวิตประวัติของท่าน และใครจะได้เห็นความสำเร็จบริบูรณ์แห่งการงานอันเป็นประวัติศาสตร์สำคัญนี้

ข้าพเจ้าได้สนทนากับ มร. มิลตัน ออร์เชฟสกี หัวหน้าสำนักงานปารีสแห่งนิตยสาร *ไลฟ์* ถึงการสนทนาของเรา และเขาจะติดต่อกับท่าน

ในฐานะนักศึกษาเรื่องประเทศไทยมาช้านาน และความพยายามของท่านที่จะนำสันติภาพและความเจริญก้าวหน้าสู่ประเทศของท่าน ข้าพเจ้าเห็นว่า การพบปะระหว่างเราเป็นการบำรุงใจอย่างยิ่ง และหวังว่า เราจะดำเนินต่อไปในการพบปะกันบางครั้งบางคราว

ขอใจการต้อนรับโอบอ้อมอารีของท่าน

ผู้สื่อข่าวของท่าน,

(ลงนาม) **เจอร์โรลด์ แอล. เชคเตอร์**

ผู้สื่อข่าวทำเนียบขาว

การพิมพ์เรื่องเกี่ยวกับข้าพเจ้าในประเทศไทยไม่ราบรื่น แม้จะเป็นเรื่องที่ผู้จัดพิมพ์ได้ระวังเป็นอย่างดีแล้วว่าไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง หรือเป็นเรื่องที่หนังสือพิมพ์และนิตยสารเกือบทั่วโลกได้กระจายข่าวแล้วเมื่อข้าพเจ้าแรกถึงปารีส ซึ่งหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยหลายฉบับก็อยากเสนอข่าวนี้ให้ผู้อ่านทราบ แต่ก็ถูก “กระซิบ” มิให้ลงข่าว ต่อมาจึงมีบางฉบับส่งผู้แทนมาสัมภาษณ์ข้าพเจ้า แล้วนำข้อความไปลงพิมพ์เพียงแต่ว่า ข้าพเจ้าอายุเท่าใด สุขภาพเป็นอย่างไร อยู่บ้านชนิดไหน ข้าพเจ้าจะกลับเมืองไทยหรือไม่ ซึ่งข้าพเจ้าตอบว่า จุดหมายปลายทางนั้น ข้าพเจ้ากลับเมืองไทย แต่ระหว่างนี้ยังไม่กลับ ข้าพเจ้าก็ได้รับข่าวว่า หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นถูก “กระซิบ” ว่าอย่าลงพิมพ์ต่อไปให้เกินกว่าที่ได้ลงพิมพ์แล้ว ส่วนนายสุพจน์ ด้านตระกูล ที่เสี่ยงภัยรวบรวมเรื่องเกี่ยวกับข้าพเจ้า โดยคัดสำเนาเอกสารทางการมาลงพิมพ์ไว้หลายตอนที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในคำสอนกฎหมายปกครองที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ เหตุขุนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ (รัชกาลที่ ๖) ไว้ และคำกราบบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ (รัชกาลที่ ๗) และพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้มีพระราชกระแสรับสั่งพระราชทานอภัยโทษให้พร้อมทั้งได้พระราชทานพรด้วยนั้นก็ดี และมีสุนทรพจน์ของข้าพเจ้าซึ่งแสดงในสภาผู้แทนราษฎร เหตุขุนพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ก็ดี ทราบว่า นายสุพจน์ ด้านตระกูล ถูกเรียกตัวไป “กระซิบ” ว่า ได้ข่าวว่านายสุพจน์ฯ จะเขียนหนังสือเทิดทูนนายปรีดี พนมยงค์ อีก อันเป็นการทำให้ราชบัลลังก์สะเทือน และทำให้นักศึกษาต่อต้าน “คณะปฏิวัติ” จึงขอให้นายสุพจน์ฯ ระงับที่จะพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับนายปรีดีฯ อีกต่อไป มิฉะนั้น ก็จะต้องถูกจับกุม ที่ข้าพเจ้าใช้คำว่า “กระซิบ” นั้น เพราะไม่มีคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรหรือคนกระซิบเพียงอ่านกระตาดแผ่นหนึ่งอ้างว่าเป็นคำสั่งอธิบดี แล้วก็เก็บ

คำสั่งนั้นไว้โดยไม่มอบสำเนาให้ผู้ถูกระชับ

วิธีกระชับนั้น เป็นวิธีเบากว่าวิธีที่บางสมัยสร้างพยานเท็จ และผู้พิพากษาที่ไม่ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมเชื่อพยานเท็จหรือแสรังว่าเชื่อตัดสินประหารชีวิตผู้บริสุทธิ์ อันทำให้เสื่อมเสียแก่สถาบันยุติธรรมของชาติ จึงเป็นการเลวร้ายยิ่งกว่าวิธี “กระชับ” ถ้าหากในสมัยก่อนเจรจาสัญญากับนานาประเทศเพื่อให้เลิกสิทธิพิเศษในทางศาล มีเรื่องเลวร้ายเกี่ยวกับการที่มีผู้พิพากษาที่เคยเรียนตามหลักสูตรสมัยเก่า รู้หลักอินทภาษในกฎหมาย ๒ เล่มคือให้ผู้พิพากษาตั้งอยู่โดยปราศจากอคติ ๔ ประการ อันได้แก่ ฉันทา โทสภยา โมหา แต่ผู้พิพากษาชุดเก่า ที่แม้บางคนจะเคยบวชเรียนและสวดมนต์วันหนึ่งร่วม ๑ ชั่วโมง ก็ยังไม่นำพาต่อคติธรรมดังกล่าวแล้ว ก็ไม่มีใครที่จะสามารถเจรจาขอแก้สนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับนานาประเทศได้ แม้จะจ้างบุตรเขยประธานาธิบดีอเมริกันทุกคนมาช่วยเจรจา ผู้คนเหล่านั้นก็จะเบนหน้าไปตามๆ กัน อย่างไรก็ตาม เรื่องเลวร้ายในสมัยนั้นก็มีการเปิดโปงในหนังสือที่ฝรั่งหลายคนเขียนไว้แล้ว แม้จะมีบุรุษผู้มีแผลเป็นที่หน้าได้อสาเข้าร่วมกับผู้เลี้ยงก๊วยชาวออสเตรเลียคนหนึ่ง ที่เคยทำงานหนังสือพิมพ์อเมริกันที่กรุงโรมเพื่อจะใส่ร้ายผู้บริสุทธิ์ให้หนักยิ่งขึ้น แต่เมื่อชาวออสเตรเลียคนนั้นได้สติขึ้นมาและเกิดมีหิริโอบีปะชั้นก็ไม่ยอมที่จะร่วมมือต่อไปในการทำสกปรกจิตใจตามลัทธิที่พวกเหล่านั้นเสนอให้ด้วยราคาแพง ครั้นแล้วเขาก็ได้เล่าให้เพื่อนฝรั่งรุ่นมาถึงหูข้าพเจ้า ทำให้ข้าพเจ้ามีความสังเวชพวกเลวร้ายนั้นเป็นอย่างยิ่ง

-๔-

ข้าพเจ้ากล่าวแล้วว่าวิธี “กระชับ” เบากว่าวิธีเลวร้ายของบุคคลบางจำพวกในบางสมัย แต่ก็ไม่เห็นด้วยในเนื้อหาของการ “กระชับ” ที่อ้างราชบัลลังก์ เพราะข้าพเจ้าได้ถามข้าราชการผู้ใหญ่ซึ่งเป็นชั้นนายพลและนายพล

ตำรวจบางคนที่มาเยี่ยมข้าพเจ้าเป็นที่เปิดเผยแล้วได้ความว่า ผู้ใหญ่ทางทหาร และพลเรือนมิได้สั่งให้ตำรวจสันติบาลหรือตำรวจเอกสารหนังสือพิมพ์ ทำการกระชับเช่นนั้นเลย และมีได้บังอาจอ้างราชบัลลังก์ตั้งที่ชั้นผู้น้อยทำไปเองเพื่อเสนอเอาความชอบ นายพลตำรวจตรี สง่า กิตติขจร อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งเป็นผู้สั่งเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีสให้ออกหนังสือเดินทางไทยแก่ข้าพเจ้านั้น ได้นำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ถึงการที่นายพลตำรวจผู้นั้นได้สั่งการไปแล้ว ก็ได้มีพระราชกระแสรับสั่งว่า “ดีแล้ว”

ภายหลังที่ข่าวการมาปารีสของข้าพเจ้ารู้ถึงนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์หลายคนซึ่งเรียกร้องให้ทางการเชิญข้าพเจ้ากลับประเทศไทย อาจารย์ผู้หนึ่งตำหนักศึกษาว่า ทำการเป็นที่ “สะเทือนพระราชหฤทัย” ตำรวจสันติบาลและเอกสารหนังสือพิมพ์ก็พลอยยื่นมือเข้ามาด้วย ข้าพเจ้าต้องขบใจ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่แม้ขณะนั้นกำลังเป็นความอยู่กับข้าพเจ้า ที่เขียนข้อความลงในสยามรัฐเตือนพวกที่อ้างว่ารู้พระราชหฤทัยดีกว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์เองนั้นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงความเป็นธรรมต่อพสกนิกรถ้วนหน้า คำเตือนทำนองนี้เคยมีมาแล้วในประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ที่ผู้จงรักภักดีอย่างแท้จริงในระบบราชาธิปไตยได้เตือนพวกที่ภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า “ULTRA ROYALIST” ซึ่งมีคำอธิบายว่า พวกที่อ้างเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชธาธิบดีเอง ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสปรากฏว่า ระหว่างเวลา ๔๐ ปี นับตั้งแต่การอภิวัตน์ใหญ่ฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ. ๑๗๘๙ ถึง ค.ศ. ๑๘๗๐ นั้น ราชวงศ์บูร์บองได้กลับมาครองราชย์หลายครั้ง ต่อมาเมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๐ นโปเลียนที่ ๓ แห่งราชวงศ์โบนาปาร์ตได้สละราชสมบัติเนื่องจากแพ้เยอรมันฝ่ายเจ้าสมบัตินี้ เมื่อได้ปราบปรามขบวนการสหการปารีสสำเร็จแล้ว ก็ได้จัดให้มีระบบรัฐสภาเพื่อลงมติว่า ฝรั่งเศสจะปกครองโดยระบบสาธารณรัฐหรือระบบราชาธิปไตย โดยอัญเชิญรัชทายาทแห่งราชวงศ์บูร์บองขึ้นครองราชย์ เสียพระราชส่วนมากที่พ้นจากการปราบปรามขณะนั้นปรารถนาตามวิธีหลังนี้ แต่

ฝ่ายพวกที่ทำตนเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชาธิบดีนั้น ได้อ้างพระราชหฤทัยรัชทายาทที่จะได้รับอัญเชิญขึ้นครองราชย์ และเรียกร้องเงินเลยไป แม้เรื่องชงชาติก็จะให้เปลี่ยนจากชงสามสี มาใช้ธงขาวประกอบด้วยรูปดอกไม้สามแฉก (คล้ายดอกบัวดิน) ที่เรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า “FLEURS DE LIS” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์เฉพาะราชวงศ์บูร์บง (ปัจจุบันนี้มีบางคนที่ยังอ้างว่าจงรักภักดีต่อพระราชวงศ์จักรี เมื่อได้ผ่านไปตามถนนราส پایล์ กรุงปารีส เห็นมีการเขียนเป็นประจำตามกำแพงบริเวณนั้นด้วยรูปดอกไม้ชนิดนั้น พร้อมด้วยคำขวัญว่า “VIVE LE ROI” แปลว่า ขอให้พระราชาธิบดีจงเจริญ อันเป็นคำเรียกร้องของผู้นิยมราชวงศ์บูร์บงไม่ใช่ราชวงศ์โมนาปาร์ต บางคนก็เข้าใจผิดคิดว่ารูปดอกไม้เป็นเครื่องหมายของระบบราชาธิปไตยทั่วไป จึงพลอยถือเอารูปดอกไม้เป็นสัญลักษณ์แห่งราชาธิปไตยของไทยด้วย โดยไม่สำนึกว่า พระราชวงศ์จักรีมีเครื่องหมายเป็นรูปจักรกับตรี เรื่องจึงจะกลายเป็นว่า บางคนที่ยังอ้างว่าจงรักภักดีต่อพระราชวงศ์จักรีแต่ไปถือเครื่องหมายสำหรับสักการะบูชาราชวงศ์บูร์บง) ก่อนที่รัฐสภาฝรั่งเศสจะลงมติดังกล่าวแล้ว สมเด็จพระเจ้าแห่งมาจองตา (DUC DE MAGENTA) ได้มีรับสั่งเตือนผู้ที่ทำตนเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชาธิบดี และอ้างว่ารู้พระราชหฤทัยต่างๆ นั้นว่า ถ้าพวกนั้นต้องการจะเอาธงขาวมีรูปดอกไม้ชนิดนั้นมาใช้แทนชงสามสีแล้ว ทหารปืนยาวก็จะเดินแถวไปตามลำพังโดยปราศจากธงประจำกอง แต่พวกนั้นก็หัวรั้นไม่ยอมฟังคำเตือนของสมเด็จพระเจ้า จึงเป็นเหตุให้เสียงในรัฐสภาที่เดิมส่วนมากปรารถนาสถาปนาราชวงศ์บูร์บงขึ้นมาอีกนั้นต้องลดน้อยลงไป แม้กระนั้นเมื่อถึงเวลาลงมติ ฝ่ายที่นิยมสาธารณรัฐชนะเพียง ๑ เสียง เท่านั้น

ถ้าหากผู้ทำตนเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชาธิบดีไม่อดอ้างเอาเด่นของตนแล้ว ราชวงศ์บูร์บงก็จะได้กลับขึ้นครองราชย์อีก ดังนั้นพวกที่เป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชาธิบดีจึงมีเพียงแต่เป็นพวกที่ทำให้ราชบัลลังก์ฝรั่งเศสต้องสะเทือนเท่านั้น หากยังทำให้ราชบัลลังก์แห่งราชวงศ์

บุรุษของสลายไปตั้งแต่ครั้งกระนั้นจนถึงปัจจุบันนี้

- ๕ -

พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคลได้เสด็จมาเยี่ยมข้าพเจ้าที่บ้านพักชานกรุงปารีส ท่านพระองค์นี้เป็นประมุขพระราชวงศ์อันดับรองจากสมเด็จพระเจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ ก่อนที่ท่านเสด็จมาเยี่ยมข้าพเจ้าและเสด็จกลับกรุงเทพฯ แล้วก็ดี พระองค์ได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงทราบ

ต่อมาเมื่อปลายเดือนมีนาคมปีนี้ หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล ที่ได้ทรงรับใช้ใกล้ชิดสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ตั้งแต่ท่านหญิงมีพระชันษา ๗ พรรษา จนกระทั่งสมเด็จพระองค์นั้นสวรรคต ได้นำหนังสือ *สมเด็จพระศรีสวรินทิรา* มาประทานข้าพเจ้า ๑ เล่ม ในหนังสือเล่มนั้น มีตอนหนึ่งที่ท่านหญิงได้ประทานเล่าเรื่องไว้เกี่ยวกับข้าพเจ้าและเสรีไทยบางคนที่เกี่ยวข้อง ความปลอดภัยแต่สมเด็จพระองค์นั้นและพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ระหว่างสงครามครั้งที่แล้ว ท่านหญิงฯ กล่าวไว้ในคำนำหนังสือเล่มนั้นว่า ก่อนที่จะทรงเล่าให้ผู้จัดพิมพ์นำไปลงพิมพ์นั้น ท่านหญิงฯ ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน มีพระราชกระแสรับสั่งว่า “ถ้าเป็นความจริงก็เล่าได้” ท่านหญิงฯ จึงเขียนในท้ายคำนำว่า “ยึดถือตามพระราชกระแสแต่ครั้งนั้น ถ้าเป็นความจริงที่ข้าพเจ้าได้ยินกับหูเห็นด้วยลูกนัยน์ตา ก็จะเล่าให้คุณสมภพ (ผู้จัดทำหนังสือเล่มนั้น) ฟัง เพื่อช่วยคุณสมภพให้เขียนเรื่องได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น”

ข้าพเจ้าเห็นว่า หนังสือเล่มนั้นก็ได้อัพเดทขึ้น ๒ ครั้ง แล้ว ก็ยังไม่มีผู้ใดที่จะทำการ “กระซิบ” แก่ท่านหญิงฯ หรือแก่คุณสมภพเหมือนดังที่บุคคลซึ่งมีสภาพประดุจลูกนกถูกกักถูก “กระซิบ” พร้อมด้วยการคาดโทษว่า ถ้าฝ่าฝืน “การกระซิบ” ก็จะต้องถูกจับ

ส่วนการ “กระซิบ” จะมาจากทางผู้ใหญ่มากกว่าหรือไม่นั้น ข้าพเจ้าได้ทราบจากผู้ที่เขาเอกสารทางการอเมริกันที่เปิดเผยแล้วเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทย ซึ่งเป็นธรรมชาติย่อมมีชื่อข้าพเจ้าเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ไปลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์บางฉบับ อาทิ *สยามไทม์* ซึ่งได้รับความนิยมนจากผู้สนใจพอสมควร ต่อมา ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวว่า หนังสือพิมพ์นั้นได้ถูก “กระซิบ” อ้างว่า ทางทหารไม่พอใจ จึงมีผู้ไปถาม พล.อ.อ. ทวี จุลทรัพย์ เสนาธิการทหารว่ามีความจริงตามคำกระซิบหรือไม่ พล.อ.อ. ทวี จุลทรัพย์ ตอบว่า คนกระซิบนั้น “บลัฟ”

ส่วนทางจอมพล ถนอม กิตติขจร นั้น ข้าพเจ้าได้ทราบจากข้าราชการผู้ใหญ่ทางทหารและพลเรือนอีกหลายคนรวมทั้งขนาดชั้นนายพลขึ้นไปด้วยว่า จอมพล ถนอม กิตติขจร มิได้ใช้ใครให้ไปกระซิบหรืออ้างองค์พระมหากษัตริย์ดังที่ผู้กระซิบได้ทำไปเองโดยลำพัง

ส่วนทาง พล.อ. ประภาส จารุเสถียร ข้าพเจ้าได้รับทราบจากนายทหารชั้นนายพลและผู้ใกล้ชิดหลายคนยืนยันว่า พล.อ. ประภาส จารุเสถียร มิได้ใช้ใครให้ไป “กระซิบ” ดังกล่าวดังแล้วเลย ยิ่งกว่านั้น ผู้มาเยี่ยมหลายคนยังได้เล่าว่า ก่อนที่จะเดินทางจากกรุงเทพฯ ได้เคยแจ้งให้ พล.อ. ประภาสฯ หรือผู้ใกล้ชิดรู้ไว้ก่อนแล้ว ซึ่งท่านผู้นี้ได้เคยพูดหลายครั้งว่า “เวลานี้เป็นแพชั่น ถ้าใครมาปารีสแล้ว ต้องมาพบนายปรีดีฯ”

เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบความจากพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์และนายพลกับนายพลตำรวจหลายคนดังกล่าวในข้อก่อนๆ นั้นแล้ว ข้าพเจ้าจึงเสาะหาว่า การจ้องล้างจ้องผลาญข้าพเจ้าไม่รู้จบสิ้นนั้นจะมาจากทางใด จึง

เกิดความสงสัยว่า องค์การ ซี.ไอ.เอ. ของอเมริกันปัจจุบันนี้ได้จ่ายเงินมหาศาลให้สายลับในเมืองไทยร้ายด้วยวิธีหาเงินจากการปล้นผู้บริสุทธิ์และล้างประวัติศาสตร์ของชาติไทยนั้น จะมีส่วนอย่างใดบ้างในการกลั่นแกล้งข้าพเจ้า ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงขอให้อดีตข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศอเมริกันช่วยฟังดูว่า ข้อสงสัยของข้าพเจ้าจะมีมูลประการใด อดีตข้าราชการอเมริกันได้ยืนยันว่า เรามีได้มีส่วนช่วยในการยุบส่งเสริมให้มีผู้จงล้างจงผลาญข้าพเจ้าเลย เขาได้นำสำเนาเอกสารทางการอเมริกันมาให้ข้าพเจ้าว่า ประธานาธิบดีรูสเวลต์ได้ประเมินคุณค่าข้าพเจ้าไว้สูง จนถึงกับท่านสั่งให้กระทรวงการต่างประเทศอเมริกันทำบันทึกให้ท่านนำไปเพื่อใช้ในการเจรจากับ มร. เซอร์ซิล (ต่อมาเป็นเซอร์) นายกรัฐมนตรีอังกฤษ และจอมพล สตาลิน นายกรัฐมนตรีโซเวียต ที่เมือง "ยาลตา" (YALTA) เกี่ยวกับอนาคตของประเทศไทย มีข้อความที่เกี่ยวกับข้าพเจ้าไว้ตอนหนึ่งดังนี้

Memorandum Prepared in the Division of Southwest Pacific Affairs

WASHINGTON, January 13, 1945.

MEMORANDUM FOR THE PRESIDENT

(for possible use in discussion with Mr. Churchill and Marshal Stalin)

Subject: Future Status of Thailand.

British policy towards Thailand are divergent from ours. The British regard Thailand as an enemy and it is their view:

The history of European pressure on Thailand and of European acquisition of territory in Southeast Asia is vivid in Asiatic memories. This Government cannot afford to share responsibility in any way for a continuance towards Thailand of prewar imperialism in any guise.

Within Thailand, the administration which first yielded to Japan and which was notoriously collaborationist has been replaced by an administration largely controlled by Pradist, present Regent, best respected of Thai leaders and opponent of Japan from the first. American contact has been established with Pradist who is actively aiding Allied intelligence work and who has expressed his desire that Thailand enter the war against Japan and that the Thai army fight by the side of the Allies.

It is the view of the Department that an effort should be made to persuade the British to alter their plans so that they are not inconsistent with our own. It is believed that if Thailand joins in the war against Japan she should be treated as a liberated country and her Government be recognized, at least provisionally. Although there

Attached is a brief memorandum regarding the Regent Pradist

คำแปลบันทึกของกรมกิจการปาชิฟิคาภาคตะวันตกเฉียงใต้

๘๙๒.๐๑/๑-๑๓๔๕

กรุงวอชิงตัน ๑๓ มกราคม ๒๔๕๘

บันทึกเพื่อประธานาธิบดี

(เพื่ออาจใช้ในการเจรจากับ มร. เซอร์ซิลล์ และจอมพล สตาลิน)

เรื่อง ฐานะอนาคตของประเทศไทย

นโยบายของอังกฤษต่อประเทศไทยแตกต่างกับของเรา อังกฤษถือว่าประเทศไทยเป็นศัตรู นั่นเป็นทรศนะของเขา

ประวัติศาสตร์การบีบคั้นของยุโรปต่อประเทศไทย และประวัติศาสตร์ยุโรปในเรื่องการยึดเอาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ย่อมยังอยู่ในความทรงจำอย่างกระจ่างแจ้งของชาวเอเชีย รัฐบาลนี้ไม่สามารถมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบไม่ว่าวิธีไหนที่จะสืบเนื่องแนวนโยบายจักรวรรดินิยมสมัยก่อนสงครามแก่ประเทศไทย ไม่ว่าจะปรากฏในรูปลักษณะใดก็ตาม

ภายในประเทศไทยนั้น องค์การปกครองที่เริ่มแรกได้ยอมจำนนญี่ปุ่น ซึ่งเป็นผู้ร่วมมือ (กับญี่ปุ่น) อย่างเปิดเผยนั้น ได้เข้าแทนที่โดยองค์การปกครอง (รัฐบาลนายควงฯ) ที่ส่วนใหญ่อยู่ในความควบคุมของประติษฐฯ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ปัจจุบัน เป็นผู้ซึ่งได้รับความนับถือมากที่สุดในบรรดาผู้นำไทย และได้เป็นผู้ต่อต้านญี่ปุ่นตั้งแต่เริ่มแรก การติดต่อของฝ่ายอเมริกัน ได้สถาปนาขึ้นกับประติษฐฯ ผู้ซึ่งให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจังแก่งานลับของสัมพันธมิตร และเป็นผู้ซึ่งได้แสดงความปรารถนาให้ประเทศไทยเข้าสงครามต่อสู้กับญี่ปุ่น และประสงค์ให้กองทัพไทยรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับฝ่ายสัมพันธมิตร

บันทึกสังเขปเกี่ยวกับผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประดิษฐ์ฯ นั้น ได้
แนบมา ณ ที่นี้ด้วย

(ข้าพเจ้าไม่ขอแปลบันทึกสังเขปนี้ เพราะจะเป็นการสดุดีตนเองมาก
เกินไป)

อดีตข้าราชการอเมริกันผู้นั้นได้กล่าวว่า ผู้จงล้างจงผลาญข้าพเจ้านั้น
ก็ร่ำรวยมากแล้ว ไม่น่าจะล้างประวัติศาสตร์แห่งชาติตนเอง เพราะเรื่อง
เกี่ยวกับข้าพเจ้านั้น คนในสหรัฐอเมริกาและในยุโรปเอเชียก็เขียนไว้จากหลัก
ฐานที่เชื่อถือได้ ซึ่งพวกที่จงล้างจงผลาญข้าพเจ้าไม่อาจมาลบล้างได้ ไม่
ช้าก็เร็ว ราษฎรไทยก็จะได้อ่านความจริง อเมริกาผู้นี้จึงนำเอกสารทางการ
อเมริกันมาให้ข้าพเจ้าอีกฉบับหนึ่ง มีความตอนที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยและ
ข้าพเจ้าดังต่อไปนี้

THAILAND
INTEREST OF THE UNITED STATES IN QUESTION
OF RECOGNIZING A FREE THAI MOVEMENT

892.01/32

*The Secretary of State to the Deputy Director of the Office of
Strategic Services (Goodfellow)*

Washington, August 26, 1913.

My Dear Colonel Goodfellow: In reply to your oral inquiry of August 4 relating to possible American operations conducted in connection with a Free Thai Movement, the position of the Department of State is as follows:

The Government of the United States looks forward to the reestablishment of Thailand's independence as quickly as possible. Available information indicates that there remain in the present Thai Government a number of officials who opposed the capitulation of that Government to Japanese pressure. It is understood that Luang Pradit Manudharm (know also as Nai Pridi Bhanomyong), a member of the Council of Regents, is one of these officials and that he has participated prominently in a secret movement which aims to restore the Government as it was constituted prior to the Japanese invasion.

In the light of this understanding Luang Pradit Manudharm is presumed by the Government of the United States to represent a continuity in the Government of Thailand as it was constituted prior to the defection of the Thai Prime Minister to the Japanese at the time of the Japanese invasion and to be one of the outstanding leaders in the movement for Thai independence. Accordingly, until this Government has indications to the contrary from the Thai people, it feels warranted, without in any way committing itself in respect to the future, in regarding Luang Pradit as one of the leading representatives in Thailand of the Thai nation.

(Signed) Cordell Hull

THAILAND
INTEREST OF THE UNITED STATES IN QUESTION
OF RECOGNIZING A FREE THAI MOVEMENT

892.01/32

*The Secretary of State to the Deputy Director of the Office of
Strategic Services (Goodfellow)*

Washington, August 26, 1913.

My Dear Colonel Goodfellow : In reply to your oral inquiry of August 4 relating to possible American operations conducted in connection with a Free Thai Movement, the position of the Department of State is as follows :

The Government of the United States looks forward to the reestablishment of Thailand's independence as quickly as possible. Available information indicates that there remain in the present Thai Government a number of officials who opposed the capitulation of that Government to Japanese pressure. It is understood that Luang Pradist Manudharm (know also as Nai Pridi Bhanomyong), a member of the Council of Regents, is one of these officials and that he has participated prominently in a secret movement which aims to restore the Government as it was constituted prior to the Japanese invasion.

In the light of this understanding Luang Pradist Manudharm is presumed by the Government of the United States to represent a continuity in the Government of Thailand as it was constituted prior to the defection of the Thai Prime Minister* to the Japanese at the

---

* Field Marshal Laung Pibul Songgram

time of the Japanese invasion and to be one of the outstanding leaders in the movement for Thai independence. Accordingly, until this Government has indications to the contrary from the Thai people, it feels warranted, without in any way committing itself in respect to the future, in regarding Luang Pradist as one of the leading representatives in Thailand of the Thai nation.

(Signed) Cordell Hull

**คำแปลจดหมาย ร.ม.ต. ว่าการต่างประเทศอเมริกัน
ถึงรองผู้อำนวยการสำนักงานบริการยุทธศาสตร์ประเทศไทย
ความสนใจของสหรัฐอเมริกาในปัญหาการรับรองขบวนการเสรีไทย**

ที่ ๘๙๒.๐๑/๓๒

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงรองผู้อำนวยการสำนักงาน
บริการยุทธศาสตร์ (กูตเฟลโลว์)

วอชิงตัน, ๒๖ สิงหาคม ๑๙๔๓

พันเอก กูตเฟลโลว์ที่รัก ในการแถลงตอบคำถามของท่านด้วยวาจา
เมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม เกี่ยวกับปฏิบัติการอันพึงเป็นไปได้ของฝ่ายอเมริกัน
เกี่ยวพันกับขบวนการเสรีไทยนั้น

ท่าทีของกระทรวงการต่างประเทศเป็นดังต่อไปนี้.....

.....
รัฐบาลสหรัฐอเมริกาปรารถนาอย่างเราร้อนไว้ล่วงหน้าถึงการที่จะฟื้น

สถาปนาเอกราชของประเทศไทยโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ จากข่าวสารต่างๆ ที่ได้รับ แสดงให้เห็นว่า แม้ในรัฐบาลไทยปัจจุบันก็ยังมีข้าราชการไทยส่วนหนึ่งที่คัดค้านการยอมจำนนของรัฐบาลนั้นต่อการกดดันของฝ่ายญี่ปุ่น เป็นที่เข้าใจว่า ในบรรดาข้าราชการดังกล่าวนี้ มีหลวงประดิษฐมนูธรรม (หรือที่รู้จักกันในนามนายปรีดี พนมยงค์) สมาชิกคนหนึ่งในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เป็นคนหนึ่งในบรรดาข้าราชการเหล่านั้น และได้ร่วมอย่างสำคัญในขบวนการลับที่ประสงค์ฟื้นฟูสถาปนารัฐบาลเหมือนดังที่เคยเป็นอยู่ก่อนหน้าการบุกรุกของญี่ปุ่น

ด้วยความเข้าใจอันกระฉ่างแจ่มเช่นนี้ รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจึงยอมรับนับถือหลวงประดิษฐมนูธรรมว่า เป็นตัวแทนแห่งการสืบต่อของรัฐบาลแห่งประเทศไทยตามที่เป็นอยู่ก่อนที่นายกรัฐมนตรีไทย (จอมพล ป. พิบูลสงคราม) จะปลีกตนไปเข้ากับฝ่ายญี่ปุ่นในตอนที่ญี่ปุ่นบุกรุก และยอมรับนับถือว่า เขา (หลวงประดิษฐมนูธรรม) เป็นผู้นำคนสำคัญยิ่งในขบวนการเพื่อเอกราชของไทย ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลนี้ (สหรัฐอเมริกา) มิได้รับการแสดงตรงข้ามจากประชาชนไทย จึงเป็นที่เชื่อได้อย่างหนักแน่น, โดยไม่ผูกมัดอนาคตในการถือว่า หลวงประดิษฐเป็นผู้นำของบรรดาผู้แทนแห่งชาติไทยในประเทศไทย

(ลงนาม) **คอร์เดล ฮัลล์**

- ๘ -

ในการสมนาคุณญาติมิตรที่กรุณาร่วมการบำเพ็ญกุศลในวันคล้ายวันเกิดข้าพเจ้าที่มีอายุครบ ๗๒ ปี บริบูรณ์นั้น เดิมไม่อยากจะให้ญาติมิตรที่รับจะช่วยพิมพ์หนังสือต้องเดือดร้อน โดยข้าพเจ้าจะพิมพ์หนังสือทานุกรมพื้น

ภาษาบาลีที่เคยพิมพ์ครั้งหนึ่งในงานพระราชทานเพลิงศพมารดาข้าพเจ้าระหว่างสงคราม ซึ่งถ้าจะพิมพ์อีกก็คงจะไม่ถูกกระซิบ จึงได้ให้ญาติมิตรเสาะหาต้นฉบับซึ่งสูญหาย แม้แต่ที่หอสมุดแห่งชาติก็ไม่มี เผอิญท่านผู้หนึ่งได้รักษาไว้อย่างดีด้วยความห่วงเหนนั้นได้กรุณาให้ยืมมา แต่ในการพิมพ์ครั้งนั้นต้องใช้อักษรวิธีที่จอมพล ป. ได้สั่งให้เลิกอักษรที่ซ้ำกันและเขียนยากเช่น ข ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ญ ศ ษ พ ๗๗ ได้วานมหาเปรื่องตรวจที่จะพิมพ์ตามอักษรวิธีที่ถูกต้อง ซึ่งจะใช้เวลาอีกนาน ไม่ทันเวลาที่จะพิมพ์ให้ทันงาน และให้ลูกข้าพเจ้าที่ปารีส ๓ คน ช่วยกันจัดเรียบเรียง *ศัพท์พทานุกรม* คือลำดับคำตามเสียงท้ายเพื่อผู้ที่มีไว้จะได้ค้นหาคำสัมผัสในการแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอนได้สะดวกขึ้น แต่ก็จัดทำไม่เสร็จทันงาน

แต่เมื่อเห็นว่า หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศรภา เทวกุล ก็ได้ประทานเล่าไว้ในหนังสือที่อ้างข้างต้น ซึ่งได้รับพระบรมราชานุญาตว่า “ถ้าเป็นจริงก็เล่าได้” นั้นแล้ว ก็ทำให้ข้าพเจ้ามีกำลังใจจัดทำหนังสือให้ชื่อว่า *บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒* โดยถือวิสาสะที่ท่านหญิงมีพระเมตตาฉันนั้น เชิญคำประทานเล่าบางตอนในหนังสือเล่มนั้นมาลงพิมพ์ไว้เป็นเรื่องประเดิมเริ่มแรก ข้าพเจ้าต้องขอร้องท่านหญิงและนายสมภพ จันทรประภา ผู้จัดพิมพ์หนังสือเล่มที่อ้าง ในการที่ข้าพเจ้าไม่มีเวลาพอที่จะขออนุญาตก่อน เพราะจะต้องรวมพิมพ์กับเรื่องอื่นให้ทันงาน และเห็นว่า เป็นเรื่องที่ท่านกล่าวเกี่ยวกับข้าพเจ้าจึงยอมเป็นเรื่องที่ข้าพเจ้านำมาลงพิมพ์ได้ ฉะนั้น ขอท่านทั้งสองอย่าถือว่าข้าพเจ้าละเมิดลิขสิทธิ์เลย ต่อไปก็มีเรื่องของนายปวย อึ้งภากรณ์ “พระบรมวงศานุวงศ์กับขบวนการเสรีไทย” ฉบับภาษาไทย ซึ่งนำลงพิมพ์ในนิตยสารภาษาไทยบางฉบับทั้งในประเทศไทยและในสหรัฐอเมริกา (ฉบับภาษาอังกฤษได้ลงพิมพ์ในนิตยสารบางฉบับในสหรัฐอเมริกา) ผู้เขียนก็ได้อนุญาตให้พิมพ์ผนวกในหนังสือความทรงจำของข้าพเจ้าแล้ว ในส่วนข้าพเจ้า ก็จะได้ นำบางเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไปบางประการภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งผู้อยู่ภายนอกอาจยังไม่

(๓๘) คำปรารภ

ทราบ หรือทราบบ้างก็เป็นข่าวลือทอดๆ กันมา

หวังว่าหนังสือเล่มนี้พอจะพิมพ์ออกได้ราบรื่นในประเทศไทยบ้าง แต่
ถ้าเกิดการกระชับขึ้นมา เพื่อนชาวต่างประเทศก็ได้ปวารณาว่า จะช่วยพิมพ์
ให้ในต่างประเทศ แล้วข้าพเจ้าจึงจะส่งไปสมนาคุณในโอกาสที่สามารถส่งได้

- ๙ -

ในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณคุณญาติมิตรที่กรุณาร่วมบำเพ็ญกุศลในวัน
คล้ายวันเกิดของข้าพเจ้าที่มีอายุครบ ๗๒ ปี บริบูรณ์ และท่านที่ส่งคำ
อำนวยการและท่านที่ตั้งจิตอำนวยการข้าพเจ้า

ด้วยเดชคุณพระศรีรัตนตรัยและผลานิสงฆ์ที่ท่านทั้งหลายได้เมตตา
กรุณาข้าพเจ้า จงดลบันดาลให้ท่านทั้งหลายประสบสิริสวัสดิพิพัฒนามงคล
หลุดพ้นจากอุบัตินตรายทั้งปวง ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางกระชับ ขอให้ท่าน
ทั้งหลายซึ่งบรรลุนิกรรมของพระพุทธองค์ จงเจริญด้วยจตุรพิธพร คือ อายุ
วรรณะ สุขะ พละ ขอให้ท่านทั้งหลายได้รับความคุ้มครองตามพระพุทธรักษะ
อันประเสริฐ คือ

“ธมฺโม ทเว รกฺขติ ธมฺมจาริ”

วันที่ ๑๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

สารบัญ

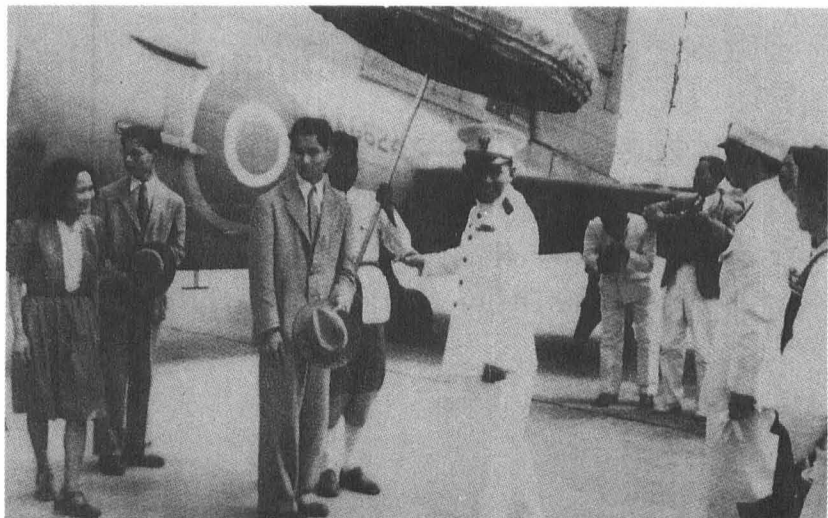
คำนำ	(๕)
คำนำการพิมพ์ครั้งที่ ๒	(๙)
คำปรารภ	(๑๙)
- การถวายความปลอดภัยแด่สมเด็จพระศรีสวรินทิรา พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า และพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงคราม	๑
- พระบรมวงศานุวงศ์และขบวนการเสรีไทย	๙
- ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์	๑๗
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ๑	
- ประวัตินายเสียง พนมยงค์	๕๖
- พิธีพระราชทานอภัยโทษของคณะราษฎร เมื่อเดือนธันวาคม ๒๔๗๕	๗๐
- คำชี้แจงเพิ่มเติมประกอบ “บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒”	๗๖
ภาคผนวก ๒	
- บางตอนจากบันทึกเรื่อง “สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น : พายุพัดไป (๒)”	๘๕
- บทบาทของ ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ในขบวนการเสรีไทย	๘๙
- ประวัติ พนมยงค์ กับสถาบันกษัตริย์ และกรณีสวรรคต	๙๘
- จดหมายฉบับสุดท้ายของนายบุญศรี ปัทมศรีรินทร์	๑๕๑

นายปรีดี พนมยงค์
ถ่ายที่เมืองนีซ ชายทะเลประเทศฝรั่งเศส
เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๐๕

การถวายความปลอดภัยแด่
สมเด็จพระศรีสวรินทิรา พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
หม่อมเจ้าหญิง อัมภักศราภา เทวกุล

นายปรีดี พนมยงค์ รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
สมเด็จพระอนุชา และสมเด็จพระราชชนนี
เสด็จนิวัตสู่ประเทศเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

การถวายเป็นความปลอดภัยแด่
สมเด็จพระศรีสวรินทิรา พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
และพระบรมวงศานุวงศ์
ในระหว่างสงคราม

“๓ เดือน ผ่านไป ลูกระเบิดลงที่เกาะสีชังและรอบๆ เกาะ ก็เกาะสีชัง
นั้นมิได้อยู่ห่างจากศรีราชาเท่าใดนัก ทำให้ดูน่าพรันพรียง ท่านผู้ควบคุมขบวน
เสด็จจึงนำความเข้ามาทูลประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพราะเมื่อ
สมเด็จพระเจ้า ดัดสินพระทัยประทับอยู่ที่ศรีราชานั้น ประธานผู้สำเร็จราชการ
คือพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาตรัสสั่งไว้ว่า

“ดีแล้ว ที่จะประทับโรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าต่อไป เพราะที่วังสระปทุมก็ไม่ปลอดภัย
เสียแล้ว ถ้ามีเหตุอะไรให้เข้ามาบอกจะจัดการถวายใหม่”

เมื่อประธานผู้สำเร็จฯ ทรงทราบแล้วตรัสว่า

“เรื่องนั้นระรอกอีก ๓ วัน ค่อยมาฟัง เพราะท่านปรีดีได้บอกไว้ว่า ถ้าถึงคราวจะ
อพยพสมเด็จพระพันวัสสา ท่านปรีดีจะจัดถวายเอง”.....

ไม่มีใครเข้าใจว่า เหตุใด ดร. ปรีดี ซึ่งเป็นหัวหน้าคนสำคัญในการบั่นทอน

(คัดจากคำของหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล บางตอนในหนังสือ สมเด็จพระศรี
สวรินทิราฯ)

๔ การถวายความปลอดภัยฯ

อธิบดีไทยของพระมหากษัตริย์ กลับมาขออาสาเป็นฐระในการที่ถวายความปลอดภัย ความสะดวกแต่สมเด็จพระอัยยิกาเจ้า หลายคนแคลงใจ หลายคนชื่นชม แต่จะแคลงใจหรือชื่นชมก็ตาม ความปลอดภัยของสมเด็จพระอัยยิกาเจ้าอยู่เหนือสิ่งใด สำหรับผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในขบวนเสด็จอพยพ

ในที่สุด สมเด็จพระอัยยิกา ก็เสด็จจากโรงพยาบาลศิริราชมาประทับที่โรงพยาบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คงเหลืออยู่แต่พระองค์เจ้าวาปี ประทับรักษาพระองค์อยู่ต่อไปเพราะทรงประชวร ดร. ปรีดี พนมยงค์ มารับเสด็จและเชิญเสด็จลงประทับในเรือพระที่นั่งประพาสแสงจันทร์ นำเรือไปจอดที่นนทบุรี ตรงข้ามกับเรือรบจำบางขวาง ๑๕ วัน เพื่อรอการจัดที่ประทับที่อยุธยา ระหว่างที่เสด็จอพยพหลบภัยอยู่นี้ สมเด็จพระอัยยิกา ทรงมีพระราชหฤทัยนึกถึงสมเด็จพระราชชนนีดาอยู่เสมอ ได้ตรัสว่า

“ดีใจ ดีใจ หลานอยู่เมืองนอกไม่ต้องมาลำบากอย่างนี้ ไม่อย่างนั้นฉันคงเอาไม่รอด ท่วงหลาน”

ที่อยุธยา ดร. ปรีดีและภรรยาได้เข้าเฝ้าแทน กราบทูลซักถามถึงความสะดวกสบายอยู่เป็นเนืองนิจ จนคนที่กลางแคลงอยู่บางคนชักจะไม่แน่ใจ เพราะกิริยาพาทิในเวลาเข้าเฝ้านั้นเรียบร้อยนุ่มนวลนัก นัยน์ตาก็ไม่มีแววอันควรจะระแวง ครั้งแรกที่เข้าเฝ้า ม.จ. อภัยสุรภา เทวกุล ผู้ควบคุมกระบวนเสด็จ กราบทูลว่า หลวงประดิษฐฯ* มาเฝ้า สมเด็จพระอัยยิกาไม่เคยทรงรู้จักหลวงประดิษฐฯ* มาก่อนเลย หลวงประดิษฐฯ คนเดียวที่ทรงรู้จักคือหลวงประดิษฐบาทูภา** เจ้าของห้างทำรองเท้ามีชื่อแห่งหนึ่งในพระนคร เป็นผู้ที่ทรงพระกรุณาในเรื่องเงินทองอยู่เสมอ จึงตรัสว่า

* หลวงประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์)

** แซ่ชง

“อ้อเขาเอาเงินมาใช้ฉันนะ”

“ไม่ใช่เพคะ.....” ม.จ. อัปภัศราภากราบทูล

“ไม่ใช่คนนี่ คนนี้เขาเป็นผู้แทนพระองค์พระเจ้าอยู่หัว”

กราบทูลแล้วเห็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ยังทรงสงสัยอยู่ ก็กราบทูลต่อไปว่า

“สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ยังโง่งมเพคะ”

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ก็ทรงเข้าพระทัยทันที ทรงมีพระราชปฏิสันฐานด้วยเป็นอย่างดี

“มาซิ พ่อคุณ อุตส่าห์มาเยี่ยม”

ตรัสซักถามถึงที่พัก และเมื่อทรงทราบว่าพักอยู่ที่คุ้มขุนแผน ก็ทรงหันไปทางข้าหลวง ตรัสสั่งว่า

“ดูข้าวปลาไปให้เขากินนะ”

เวลาเย็นๆ ผู้สำเร็จราชการฯ ก็เชิญเสด็จประทับรถยนต์ประพาสรอบๆ เกาะ

“หลานฉันยังเด็กนะ ผากด้วย”

เป็นกระแสพระราชดำรัสครั้งหนึ่ง ผู้สำเร็จราชการฯ ก็กราบทูลสนองพระราชประสงค์เป็นอย่างดีด้วยความเคารพ ทำให้ผู้ที่ชื่นชมก็ทวีความชื่นชมยิ่งขึ้น ผู้ที่กลางแครงก็เริ่มจะไม่แน่ใจตนเอง

วันหนึ่งที่วัดมงคลบพิตร จังหวัดอยุธยา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ตรัสว่า

“ฉันจะไปปิดทอง”

ตรัสแล้วเสด็จไปทรงซื้อทองที่วางขายอยู่ในบริเวณนั้น เมื่อเสด็จไปถึงองค์พระปรากฏว่าทรงปิดไม่ถึง ผู้สำเร็จราชการจึงกราบทูลว่า

“ข้าพระพุทธเจ้าจะไปปิดถวาย”

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงประทานทองให้ไป พร้อมตรัสว่า

“เอาไปปิดเถอะ คนที่ทำบุญด้วยกัน ชาติหน้าก็เป็นญาติกัน”

เล่าลือกันว่า กระแสพระราชดำรินั้นทำให้ผู้สำเร็จราชการซาบซึ้งมาก พวกที่ชื่นชมก็สรรเสริญพระปรีชาสามารถในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ว่า ทรงเปลี่ยนใจคนที่เคยเขียนประกาศประณามพระราชวงศ์ได้อย่างตรงไปตรงมา พวกที่เคลือบแคลงอยู่ก็ยังคงเฝ้าดูต่อไป

ประทับอยู่อยุธยาได้ ๓ เดือน ก็ต้องทรงอพยพใหม่เพราะเกิดพายุใหญ่พัดเอาหลังคาที่ประทับพัง ต้องเสด็จคืนเข้าสู่พระนคร แต่มิได้ไปประทับที่วังสระปทุม เพราะบริเวณนั้นมีสภาพเป็นดงญี่ปุ่น เสด็จประทับที่พระตำหนักในพระบรมมหาราชวัง

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในพระบรมมหาราชวังได้ ๖ เดือน ก็ต้องตกพระทัยอย่างยิ่ง เพราะวันหนึ่งได้มีการทิ้งระเบิดในพระนครครั้งใหญ่ ลูกระเบิดลงที่บางกอกน้อย วัดสุทัศน์ และในพระบรมมหาราชวังลงที่พระที่นั่งบรมพิมานและพระที่นั่งพิมานรัตยา อันอยู่ชวชาลัยของพระตำหนักที่ประทับไม่กี่เส้น ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จึงเชิญเสด็จหลบภัยไปประทับอยู่ที่พระราชวังบางปะอิน โดยทอดเรือพระที่นั่งประพาสแสงจันทร์ให้เป็นที่ประทับอยู่หน้าพระที่นั่งวโรภาศ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์ประทับที่ตำหนักของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารีประทับที่ตำหนักพระราชเทวี สมเด็จพระ

เจ้าฟ้ากรมพระยานริศฯ ประทับที่ “เก้าห้อง” พระองค์เจ้าอาทรฯ ประทับที่
ตำหนักพระราชชายา ข้าราชการบริพารก็พักตามเรือนเล็กตำหนักน้อยทั่วกันไป
ม.จ. พูนพิศมัย ดิศกุล และ ม.จ. พัฒนายุ ดิศกุล ประทับที่วัดนิเวศธรรมประวัติ
ตรงข้ามพระราชวัง พระราชวังบางปะอินก็กลับคืนสู่สภาพมีชีวิตขึ้นบ้าง ผู้
สำเร็จราชการนั้น จอดเรือตะวันสองแสงอยู่ที่หน้า “สภาคารราชประยูร” อัน
เคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร เขต
พระราชวังบางปะอินก็เป็นเขตพระราชฐานโดยแท้จริง ผู้ใดจะกล้ากลาย
เข้าไปไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็ผลเรือหรือทหารทั้งไทยทั้งญีปุ่น พระบารมีของ
สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินเป็นที่ยอมรับอยู่จนถึงเก้าเดือน

ชาวบ้านในแถบนั้นก็กลับมีขวัญดีชวนกันมาเฝ้า ทหาอะไรแสดงถวาย
ให้ทอดพระเนตรเพื่อทรงพระสำราญดังที่บรรพบุรุษเคยปฏิบัติมาในกาลก่อน
บางวันก็มาแข่งเรือถวายให้ทอดพระเนตร บางวันก็มาเล่นเพลงเรือถวายให้
ทรงฟัง บางคืนก็มารำวงถวาย เพราะการรำวงในสมัยนั้นแพร่หลายมาก
ทางราชการเองก็ให้หยุดวันพุธครึ่งวัน เพื่อข้าราชการได้หัดรำวงกัน สมเด็จพระ
เจ้าพระราชทานผ้าห่ม เสื้อผ้าแก่เขาเหล่านั้น ของเหล่านี้ในระหว่างสงคราม
แพงมากที่สุด แต่ผู้สำเร็จราชการจัดหาถวายจาก “อ.จ.ส.” คือร้านค้าของ
ทางราชการในราคาถูก

เย็นๆ ก็เสด็จขึ้นทรงโครเกที่สนามหน้าพระที่นั่งวโรภาศ และก็เช่นเคย
ทรงรำลึกถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตรัสว่า

“ฉันเคยเล่นโครเกกับพระพุทธเจ้าหลวงที่สนามข้างใน นี่ไม่มีใครจะเล่นกับฉัน
ได้ ตายกันเสียหมด”

ผู้สำเร็จราชการก็หมั้นเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่เสมอ จนเจ้านายที่
ตามเสด็จที่เคยไม่โปรดก็เริ่มจะโปรด เสด็จพระองค์ประดิษฐาเคยตรัสเล่าให้
ผู้เขียนฟังวันหนึ่งว่า

“ผู้สำเร็จฯ นี้เขาดีนะ เมื่อบานเขาเดินผ่านมา เห็นขุดดินปลูกต้นไม้อยู่ เขาว่าดี ได้ออกกำลัง”

วันเกิดผู้สำเร็จฯ ผู้คุมกระบวนเสด็จก็จัดให้มีการแสดงละครสิ่งละอันพันละน้อยให้เป็นการตอบแทนน้ำใจ พวกที่ชื่นชมยินดีในการกลับใจได้ของ ดร. ปรีดี ก็ชื่นชมไป ฝ่ายที่กลางแกลงและหัวแข็งก็ยังไม่ยอมลงใจสนิท เก้าเดือนในบางปะอินเป็นเก้าเดือนแห่งความสุขของทุกคนที่บางปะอินอย่างดีที่สุดที่จะหาได้ในยามสงคราม ส่วนสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ นั้น ทรงพระประชวรใช้หวัดเมื่อหายประชวรแล้ว พระอธิษฐานที่เคยทรงไว้เมื่อครั้งถวายพระเพลิงสมเด็จพระราชบิดาของพระองค์ เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ฯ ขอให้ทรงลืมทุกสิ่งทุกอย่างให้หมด เริ่มจะเป็นผลบ้าง แต่ทุกคราวที่มีคนเฝ้าก็ตั้งพระสติได้ ผู้สำเร็จราชการนั้น ทุกคราวที่มาเฝ้า จะทรงต้อนรับอย่างดี เคยตรัสด้วยว่า

“พ่อคุณเถอะ ผากหลานด้วยนะ พ่อมาทำบุญกับคนแก่นี้ พ่อได้กุศล”

ผู้สำเร็จฯ ก็รับพระราชเสาวนีย์ด้วยกิริยามารยาทอันงดงาม เจ้านายทั้งหลายเห็นใจในการที่ผู้สำเร็จฯ มาอยู่ใกล้ชิดเป็นประจำทำให้คุ้นพระทัยกันทั่ว แต่ไม่มีสักพระองค์หรือสักคนจะทราบบว่า ภายใน “สภาคารราชประยูร” อันเป็นที่พักของผู้สำเร็จฯ นั้น คือสถานที่บัญชาการเสรีไทยในประเทศ มีเครื่องรับ-ส่งวิทยุอันทันสมัยอยู่ชั้นล่างอย่างมิดชิด

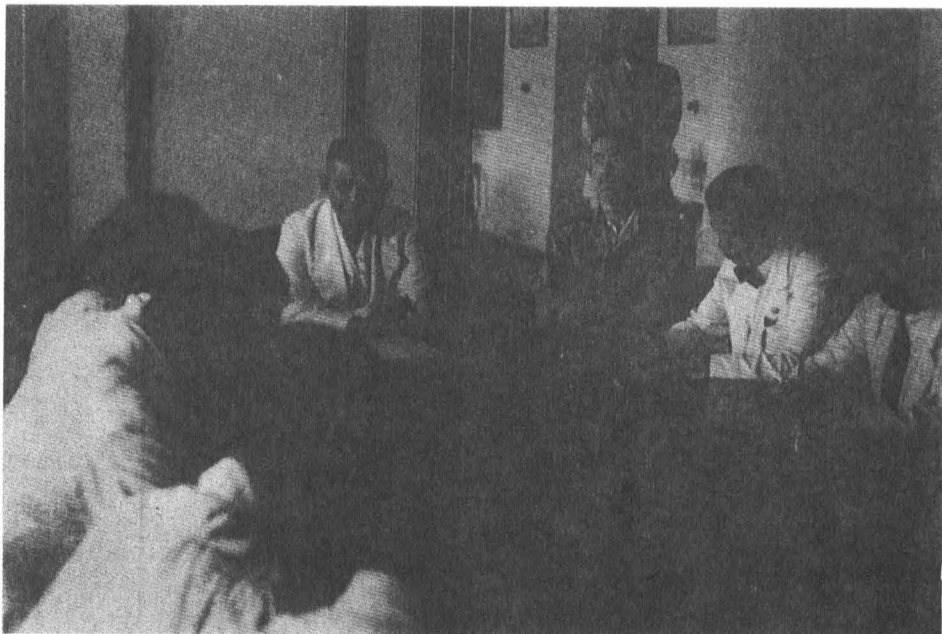
นายเฉลียว ปทุมรส ผู้อยู่ในตำแหน่งรองราชเลขาธิการสำนักพระราชวัง ก็กว้างขวาง ได้รับการนับหน้าถือตาอย่างแพร่หลายในกระบวนเสด็จ และกว้างขวางอยู่ต่อมาอีกนานจนเสร็จสงคราม”

พระบรมวงศานุวงศ์และขบวนการเสรีไทย

ป่วย อังภากรณ์

(ธันวาคม ๒๕๑๔)

นายปรีดี พนมยงค์ ให้สัมภาษณ์นักข่าว ณ ทำเนียบท่าช้าง เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙
ภายหลังเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

พระบรมวงศานุวงศ์และขบวนการเสรีไทย

เมื่อผมกับเพื่อนเสรีไทยจากอังกฤษอีก ๕-๖ คน โดดร่มลงในเมืองไทยระหว่างสงครามญี่ปุ่น เมื่อเดือนมีนาคม ๒๔๘๗ แล้วถูกจับมาคุมตัวอยู่ที่กองตำรวจสันติบาลนั้น พวกเราได้ติดต่อทางวิทยุกับกองบัญชาการของอังกฤษที่อินเดียสำเร็จได้เมื่อกันยายนหรือตุลาคมในปีเดียวกันนั้น เป็นช่องทางสื่อสารช่องแรกระหว่างขบวนการเสรีไทยซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เป็นหัวหน้าฝ่ายหนึ่งกับกองทัพและรัฐบาลของพันธมิตรด้านสหประชาชาติอีกฝ่ายหนึ่ง และเป็นทางที่สื่อสารทางวิทยุช่องเดียวอยู่หลายเดือนจนกว่าจะได้มีหน่วยพลรมอื่นๆ จากอังกฤษและอเมริกาเข้ามาทำการติดต่อได้สำเร็จ เพราะฉะนั้น ผมจึงกล่าวได้ว่า ระหว่างปลายปี ๒๔๘๗ จุดต้นปี ๒๔๘๘ นั้น เรื่องราวทั้งหมดในการติดต่อระหว่างเสรีไทยกับสหประชาชาติต้องผ่านสถานีวิทยุของผม เพื่อนของผมกับผมเป็นผู้รับข้อความที่จะต้องส่งต้องรับเข้ารหัส ถอดรหัส และเรียบเรียงส่งไปตามที่ควรจะทำ กับกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า การติดต่อในระยเวลานั้นไม่มีใครอื่นใดทราบ ไม่มีใครบันทึกไว้ เอกสารต่างๆ ก็ทำลายเสียสิ้นเพื่อมิให้ตกถึงมือข้าศึก ฉะนั้นจึงเห็นควรเขียนขึ้นไว้เป็นหลักฐานสำหรับนักศึกษาและคนไทยรุ่นหลังทั้งปวงจะได้ทราบ

เพื่อนของผมที่ร่วมทำการสื่อสารดังกล่าวมาข้างต้น ซึ่งจะเป็นพยานสนับสนุนบทความนี้ ได้แก่ นายประทาน เปรมกมล, นายสำราญ วรรณพฤกษ์ (ทั้งสองคนทำงานที่ลีเวอรัรบราเดอส์ ออกเมื่อปี ๒๕๐๔ นี้) นายเปรม บุรี และนายระจิต บุรี (ทั้งสองคนเป็นศาสตราจารย์อยู่คณะแพทยศาสตร์ รามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล) และนายธนา โปษยานนท์ (เคยเป็นนายตำรวจ ขณะนี้ทำงานที่ธนาคารแห่งประเทศไทย)

เมื่อเราติดต่อทางวิทยุกับสหประชาชาติได้ ไม่ช้าทางกองบัญชาการอังกฤษก็ปรารภว่า อาจจะส่งพลจัตวา แจ็กส์และพันตรี ฮอบบส์เข้ามาหรือ และเจรจากับหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ซึ่งหัวหน้าเสรีไทยก็ได้ตอบเชื้อเชิญให้เข้ามา ในโทรเลขฉบับต่อมา ทางอังกฤษได้ถามต่อมาว่า ในคณะของพลจัตวา แจ็กส์นั้น อาจจะให้หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ ซึ่งทรงยศเป็นร้อยเอกในกองทัพอังกฤษขณะนั้นเข้ามาด้วย ไม่ทราบว่ หัวหน้าเสรีไทยจะยินดีต้อนรับหรือไม่

การที่อังกฤษมีโทรเลขถามเรื่องหม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ (ท่านชิน) นี้ ผู้ที่ไม่ทราบเรื่องอาจจะประหลาดใจ เพราะท่านชินก็เป็นคนไทย ทำไมจะต้องถามกันด้วย น่าจะส่งเข้ามาได้ดีกว่าส่งนายทหารฝรั่งด้วยซ้ำ คำอธิบายก็คือด้านอังกฤษเข้าใจดีว่า นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ก่อการในคณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครองปี ๒๔๗๕ ผู้หนึ่ง ซึ่งเปลี่ยนระบบจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประมุข และต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่พอพระทัยในการดำเนินงานของคณะราษฎรถึงกับทรงสละราชสมบัติ ส่วนท่านชินนั้น เป็นเชษฐาของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๗ กับเป็นราชเลขานุการใกล้ชิดติดพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ด้วย ทางอังกฤษเกรงว่า ทางหัวหน้าเสรีไทยจะรังเกียจหรือเข้าใจผิดด้านการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงต้องถามมาก่อน

หัวหน้าเสรีไทยได้ตอบโทรเลขไปทันทีว่า ขอเชิญท่านชินเสด็จเข้ามาด้วยความยินดี ใจความในโทรเลขนั้นตอนหนึ่งว่า “เรื่องการเมืองภายในประเทศนั้นเป็นอันยุติไม่มีปัญหาอีกต่อไป เสรีไทยมีความมุ่งหมายอยู่อย่างเดียวที่จะรักษาเอกราชและอิสรภาพของประเทศไทย” ฉะนั้น คนไทยทุกคนไม่ว่าจะเป็นเจ้านายหรือราษฎรธรรมดาที่มีความรักชาติอย่างเดียวกัน ต้องถือเป็นคณะเดียวกัน มีความสามัคคีกันเป็นหลักการใหญ่

ทางราชการอังกฤษยังไม่แน่ใจ ได้มีโทรเลขถึงผมเป็นการส่วนตัวถามว่า ที่หัวหน้าเสรีไทยส่งโทรเลขตอบไปนั้น คำตอบมาจากใจจริงหรือว่าส่งไป

เป็นเพียงพิธีและเพื่อแสดงอหิยาศัย (diplomatic) เท่านั้น ผมเองได้ตอบยืนยันไปตามที่ได้สังเกตมาก่อนว่า คำตอบของนายปรีดี พนมยงค์ นั้น ผมแน่ใจว่ามาจากใจโดยสุจริต

ต่อมาท่านขึ้นได้ทรงส่งวิทยุโทรเลขของท่านเองมาอีกหนึ่งฉบับตรงถึงนายปรีดี พนมยงค์ ขอบใจที่หัวหน้าเสรีไทยยินดีต้อนรับ และทรงแสดงเจตนาว่าจะร่วมงานด้วยอย่างจริงจัง แต่ใครจะขอถามว่า เพื่อนฝูงของท่านขึ้นหลายท่านต้องโทษการเมืองอยู่ที่เกาะตะรุเตาบ้าง บางขวางบ้าง ที่อื่นๆ บ้างนั้น นายปรีดี พนมยงค์ จะกระทำอย่างไร

หัวหน้าเสรีไทยตอบไปโดยฉับพลันว่า กรมขุนชัยนาทฯ และผู้อื่นซึ่งต้องโทษการเมืองอยู่ที่ตะรุเตา บางขวาง และที่อื่นนั้น ทางกรุงเทพฯ จะหาทางปลดปล่อย และมีค่าใช้จ่ายปลดปล่อยอย่างเดียว จะออกกฎหมายนิรโทษกรรมด้วย โอกาสที่จะกระทำได้ก็คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องกลั้ให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แล้วผู้สำเร็จราชการฯ แต่งตั้งนายควง อภัยวงศ์ ผู้ร่วมงานอยู่ในขณะนั้น ขึ้นเป็นหัวหน้ารัฐบาลแทน

ท่านขึ้นและทางราชการอังกฤษก็มีความพอใจ คณะของพลจัตวา แจ็กส์ และท่านขึ้นจึงได้เข้ามากรุงเทพฯ และได้เข้าพบบรรดาหัวหน้าเสรีไทยหลายครั้ง ที่จำได้แน่ก็คือ บนเรือซึ่งลอยลำวิ่งขึ้นลงในแม่น้ำเจ้าพระยา (ซึ่งปลอดภัยจากญี่ปุ่น) และที่ตึกโดมของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชั้นสอง ซึ่งใช้เป็นทำการแห่งหนึ่งของขบวนการเสรีไทย (ศาสตราจารย์วิจิตร ลุลิตานนท์ เป็นเลขาธิการ ม.ธ.ก. อยู่ขณะนั้น)

ส่วนนักโทษการเมืองนั้น เมื่อถึงโอกาสดังกล่าวมาข้างต้น นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการฯ และหัวหน้าเสรีไทย ก็ได้ปฏิบัติตามที่ได้ตั้งใจไว้แต่เดิม คือปลดปล่อยให้เป็นอิสระ และออกกฎหมายนิรโทษกรรมและคืนยศศักดิ์ให้ทั่วทุกท่าน งานด้านนี้ นายทวี บุณยเกตุ ขณะนั้นเป็นรัฐมนตรีว่าการศึกษาธิการ ทำหน้าที่รัฐมนตรีสั่งราชการสำนักนายกรัฐมนตรีและเป็นเลขาธิการขบวนการเสรีไทยภายในประเทศ เป็นผู้รับคำสั่งโดยตรงจาก

หัวหน้าเสรีไทยให้ร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม แล้วนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา เสร็จแล้วเสนอสภาผู้แทนราษฎรลงมติเป็นกฎหมาย โดยมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ลงนามในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี เป็นผู้ลงนามรับสนองตามระเบียบ

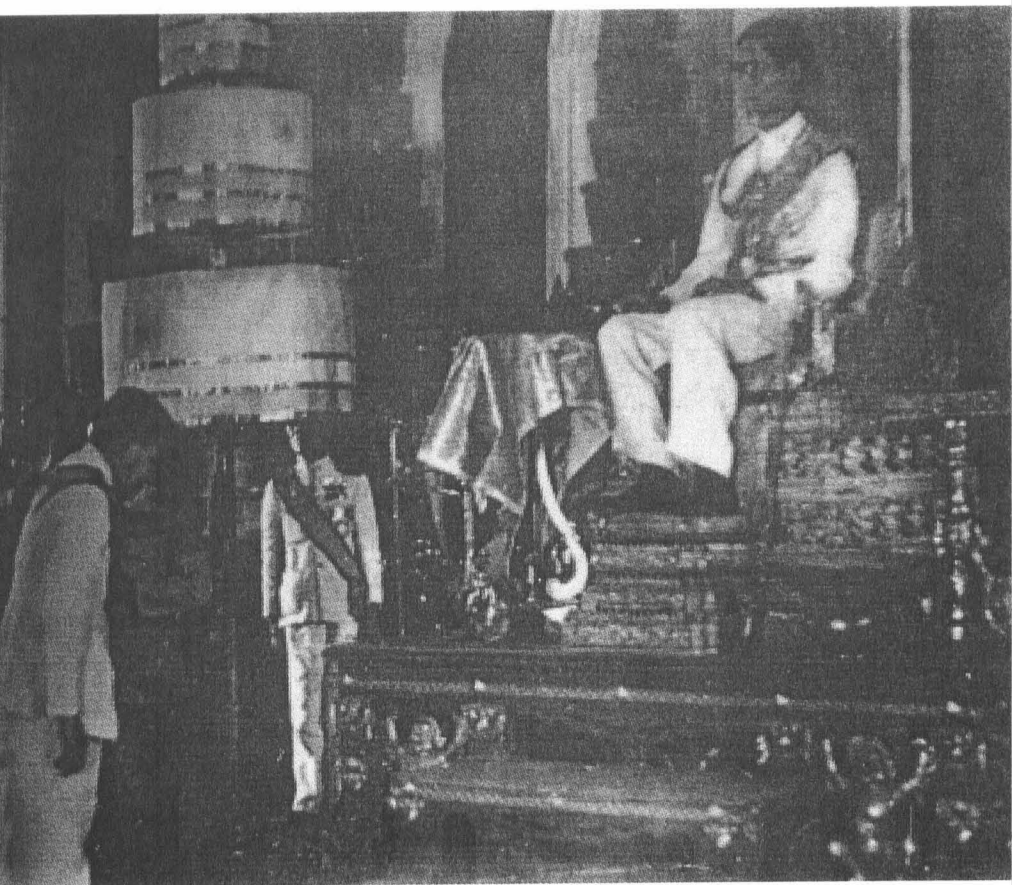
ระหว่างที่ผมส่งวิทยุอยู่ดังกล่าวข้างต้นนั้น ทางทหารอังกฤษได้ส่งเครื่องบินมาทิ้งระเบิดในประเทศไทยเป็นระยะๆ หัวหน้าเสรีไทยจึงได้มีโทรเลขแจ้งไปยังอังกฤษว่า บางทีเครื่องบินทหารอังกฤษมาทิ้งระเบิดปะปะขอให้ระมัดระวังให้ดี เฉพาะอย่างยิ่ง อย่าทิ้งที่พระบรมมหาราชวังหรือวังของเจ้านายต่างๆ ให้หลีกเลี่ยงพระบรมวงศานุวงศ์และที่ตั้งรัฐบาลกับที่ทำการเสรีไทยต่างๆ ได้แจ้งสถานที่ต่างๆ ที่ควรหลีกเลี่ยงไปอย่างชัดเจน ทางอังกฤษก็ตอบรับคำว่าจะปฏิบัติตาม

ครั้งหนึ่งมีพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งจะเป็นผู้ใดบ้างผมจำไม่ได้ หลายนองค์เสด็จหลบภัยไปบางปะอิน เผอิญในระยะนั้น มีเครื่องบินของอังกฤษบินไปทางบางปะอินและทิ้งระเบิดด้วย แต่เคราะห์ดีที่ไม่มีผู้ใดเป็นอันตราย รุ่งขึ้น ผมได้รับคำตอบว่าอย่างรุนแรงจากหัวหน้าเสรีไทยในเรื่องนี้ และได้ส่งคำประท้วงไปอย่างดุเดือดต่อกองบัญชาการทหารอังกฤษ ทางทหารอังกฤษจึงมีโทรเลขตอบขอโทษ และรับรองว่าจะพยายามมิให้เกิดความพลาดพลั้งอย่างนี้ขึ้นอีก

การที่เสรีไทย โดยเฉพาะหัวหน้าเสรีไทย ได้แสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ถวายความอาทรรักษาให้พ้นภัยสงครามครั้งนั้น สมเด็จพระพันวัสสา พระบรมอัยยิกาเจ้า ได้ทรงซาบซึ้งพระทัยดี และเมื่อสิ้นสงคราม ได้รับสั่งเรียกนายปรีดี พนมยงค์ ไปที่ประทับและขอใจซึ่งคณะเสรีไทยถือว่าเป็นพระมหากษัตริย์คุณเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อญี่ปุ่นเลิกสงครามแล้ว ในฐานะเป็นพันตรีในกองทหารอังกฤษ ผมเองได้ถูกส่งตัวไปร่วมคณะผู้แทนไทยเพื่อเจรจาทหารและการเมืองกับ

อังกฤษ ณ นครแคนดี ลังกา ๒ ครั้ง ครั้งแรกหัวหน้าคณะคือพลเอก หลวงเสนาณรงค์ ครั้งหลังพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยทรงเป็นหัวหน้า ต่อมามหาวิทยาลัยลอนดอนซึ่งให้ทุนเล่าเรียนชั้นปริญญาเอกแก่ผมในขณะนั้น ได้ติดต่อไปยังกระทรวงกลาโหมอังกฤษ ขอให้ผมได้รับการปลดจากราชการทหารเร็วเป็นพิเศษเพื่อกลับไปศึกษาต่อ ผมจึงได้ออกเดินทางผ่านเมืองกัลกัตตา จะไปยังประเทศอังกฤษ แต่ได้รับคำสั่งจากหัวหน้าคณะเสรีไทยเป็นครั้งสุดท้ายให้ไปร่วมกับนายทหารเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกาที่กัลกัตตา เพื่อถวายความอารักขาแด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลและพระอนุชา ซึ่งเสด็จประทับแรมอยู่ ณ ที่นั้น จากประเทศสวิสเซอร์แลนด์จะเสด็จกลับเยี่ยมประเทศไทย ผมได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความยินดี ก่อนที่จะไปถอดเครื่องแบบพันตรีกลับคืนเป็นนักเรียนในมหาวิทยาลัยลอนดอนอีกสามปี

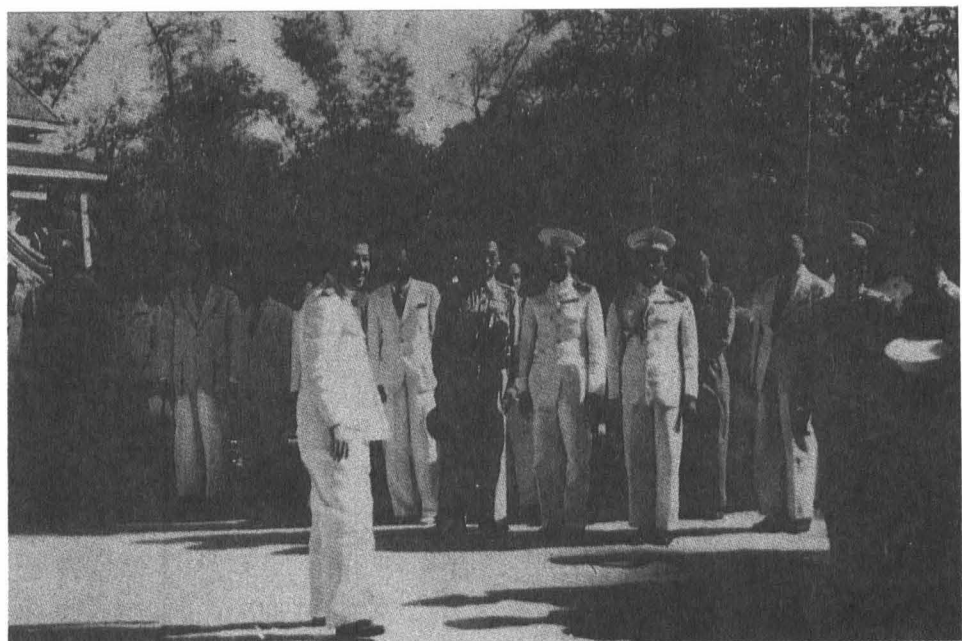

ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๙ เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๙
ซึ่งถือกันว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุด

**ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์**

ปรีดี พนมยงค์

สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติให้นายปรีดี พนมยงค์
ทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการ แทนพระองค์

- ๑ -

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เสด็จประพาสยุโรปในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๗๖ (ปีตามปฏิทินเก่า ถ้าเป็นปฏิทินปัจจุบันเดือนนั้นอยู่ในปี ๒๔๗๗) สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเห็นชอบตามพระราชประสงค์ ตั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วดีวงศ์เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามพระราชกฤษฎีกา ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๔๗๖ เป็นต้นไป

- ๒ -

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้ทรงสละราชสมบัติตั้งแต่วันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗ เวลา ๑๓.๔๕ น. (เวลาในประเทศไทยอังกฤษ) สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วดีวงศ์ จึงทรงทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

รัฐบาลซึ่งมีนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ปฏิบัติการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามฉบับ พ.ศ. ๒๔๗๕ มาตรา ๙ ที่มีความว่า

“การสืบราชสมบัติ ท่านว่าให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ และประกอบด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร”

ทั้งนี้ เป็นพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ (รัชกาลที่ ๖) ที่ได้พระราชทานกฎมณเฑียรบาล พ.ศ. ๒๔๖๗ ไว้ซึ่งธรรมนูญปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว ฉบับ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้เชิญมาบัญญัติไว้

ในสมัยก่อนนั้น นักเรียนได้เรียนพระราชพงศาวดารกรุงเก่ากรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ย่อมระลึกได้ว่า เมื่อพระมหากษัตริย์สวรรคตก็เกิดปัญหายุ่งยากมากในการอัญเชิญเจ้านายขึ้นครองราชสืบสันตติวงศ์เพราะไม่มีกฎมณเฑียรบาลกำหนดไว้ชัดเจน ถ้าเป็นกรณีที่กรมพระราชวังบวร (วังหน้า) ทรงมีพระชนม์อยู่ ก็ถือตามประเพณีนิยมว่า ท่านพระองค์นี้ทรงสืบสันตติวงศ์ แต่มีหลายกรณีในอดีตที่วังหน้าสวรรคตก่อนวังหลังซึ่งมิได้ทรงตั้งรัชทายาทไว้ อาทิ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) เมื่อได้เสวยราชย์ ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระอนุชาธิราช พระนามเดิมว่า “เจ้าฟ้าจุ้ย” เป็นพระมหากษัตริย์ กรมพระราชวังบวรฯ ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ ซึ่งมีพระราชโอรสในเจ้าจอมมารดาต่างๆ อาทิ เจ้าจอมมารดาสำลี พระราชธิดาสมเด็จพระเจ้าตากสิน ซึ่งมีพระราชโอรสหลายพระองค์ อาทิ พระองค์เจ้าชายวงศ์อิศเรศ ซึ่งเป็นต้นสกุล “อิศเรสนา” และในเจ้าจอมมารดาทรัพย์ คือพระองค์เจ้าภูมรินทร์ ซึ่งเป็นต้นสกุล “ภูมรินทร์” (ม.ร.ว. หญิงเจ๊ก ภูมรินทร์ ได้เข้าสู่สกุล “ณ ป้อมเพชร” ในฐานะเป็นมารดาของพระยาชัยวิชิตวิศิษฏ์ธรรมธาดา บิดาท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์) แต่พระบวรราชเจ้าองค์นั้นสวรรคตก่อนพระเชษฐา (รัชกาลที่ ๒) ซึ่งยังมีได้ทรงตั้งเจ้านายองค์อื่นเป็นกรมพระราชวังบวร ครั้นเมื่อรัชกาลที่ ๒ สวรรคต พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ซึ่งเมื่อสมภพดำรงพระอิสริยยศ “พระองค์เจ้า” เนื่องจากพระมารดาเป็นเจ้าจอมกำเนิดชนธรรมาดาสามัญได้เสด็จขึ้นครองราชย์ก่อนสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมงกุฎ ซึ่งพระราชมารดาทรงศักดิ์สมเด็จพระเจ้าฟ้า

เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ (รัชกาลที่ ๓) สวรรคตโดยมิได้ทรงตั้งพระราชโอรสหรือเจ้านายองค์ใดเป็นกรมพระราชวังบวรแทน สมเด็จพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่จึงพร้อมกันอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมงกุฎฯ ขึ้นครองราชย์ในพระปรมาภิไธย “พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” (รัชกาลที่ ๔)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ สวรรคตโดยมิได้ทรงตั้งพระราชโอรสหรือเจ้านายองค์ใดเป็นกรมพระราชวังบวรแทนพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ได้สวรรคตก่อนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่พร้อมกันอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมขุนพิณดประขานารถ ขึ้นทรงราชย์ในพระปรมาภิไธย “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” (รัชกาลที่ ๕) ในขณะต่อมาก็ได้อัญเชิญพระองค์เจ้าชายยอเดียงยศฯ (มีพระนามอีกอย่างหนึ่งว่าพระองค์เจ้ายอชอชิงตัน) กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ พระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล

กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญได้ทิวงคตไปก่อนแล้ว ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้ทรงประกาศพระบรมราชโองการยกเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรฯ แล้วได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวิรุณหิศฯ ในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี (พระศรีสวรินทิราฯ) ดำรงตำแหน่งสยามมกุฎราชกุมาร เมื่อพระองค์นี้สวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวิรุณหิศฯ ในพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ที่ต่อมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ทรงศักดิ์สูงกว่าพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีผู้ทรงเป็นพระราชมารดาของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวิรุณหิศซึ่งสวรรคตไปก่อนนั้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ สวรรคต พระบรมวงศานุวงศ์

และข้าราชการผู้ใหญ่จึงอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธฯ ขึ้นทรงราชย์ในพระปรมาภิไธย “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ” (รัชกาลที่ ๖)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ พระอนุชาร่วมพระราชชนนีเป็นรัชทายาท ซึ่งทิวศตก่อนพระเชษฐาฯ จึงทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าฟ้าอภัยวงศ์เดชาวุธฯ พระอนุชาร่วมพระราชชนนีเป็นรัชทายาทซึ่งทิวศตก่อนพระเชษฐาฯ จึงทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชะ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา พระอนุชาร่วมพระราชชนนี เป็นรัชทายาท ส่วนพระอนุชาร่วมพระราชชนนีที่ทรงสมภพก่อนสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกคือสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาทุลาฯ นั้น ได้สิ้นพระชนม์ไปก่อนแล้ว

- ๓ -

คณะรัฐมนตรีจึงได้ปรึกษากันในระหว่างเวลา ๕ วัน ตั้งแต่วันที่ ๒ ถึงวันที่ ๗ มีนาคม เพื่อพิจารณาว่า เจ้านายในพระราชวงศ์จักรีพระองค์ใดสมควรที่รัฐบาลจะเสนอขอความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎรเพื่อเป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไป เพราะในรัฐธรรมนูญนั้นได้กล่าวไว้ว่า “โดยนัยแห่งกฎมณเฑียรบาล ฯลฯ” ในขณะนั้นก็มีเจ้านายหลายพระองค์ที่ทรงศักดิ์ “พระองค์เจ้า” พระโอรสแห่งสมเด็จพระเจ้าฟ้าหลายพระองค์ รัฐมนตรีหลายท่านก็ยังมีได้ศึกษากฎมณเฑียรบาลนั้นให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ส่วนข้าพเจ้าเองเคยศึกษาไว้บ้างโดยนำไปสอนในวิชากฎหมายปกครองที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ ก็ช่วยอธิบายหลักการใหญ่ของกฎมณเฑียรบาลนั้น ที่ได้กำหนดลำดับชั้นผู้ควรสืบราชสันตติวงศ์ไว้หลายกรณี คือ (๑) กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชโอรสหรือพระราชนัดดา (๒) กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไร้พระราชโอรสและพระราชนัดดา แต่ทรงมีสมเด็จพระอนุชาที่ร่วมพระราชชนนี หรือพระโอรสของสมเด็จพระอนุชา (๓) กรณี

ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราชนัดดา กับทั้งไรสมเด็จพระอนุชาพร้อมพระราชชนนี แต่ทรงมีสมเด็จพระเชษฐา หรือสมเด็จพระอนุชาต่างพระราชชนนี หรือพระโอรสของสมเด็จพระเชษฐาหรืออนุชานี้ (๔) กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราชนัดดา กับทั้งไรสมเด็จพระอนุชาพร้อมพระราชชนนี และไรสมเด็จพระเชษฐาหรืออนุชาต่างพระราชชนนี แต่ทรงมีพระเจ้าพี่ยาเธอหรือพระเจ้าน้องยาเธอ หรือพระโอรสของพระเจ้าพี่ยาเธอหรือพระเจ้าน้องยาเธอ (๕) กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราชนัดดา พระอนุชาพร้อมพระราชชนนีและพระอนุชาต่างพระราชชนนี พระเจ้าพี่ยาเธอ น้องยาเธอ แต่ทรงมีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอและพระเจ้าบรมวงศ์เธอหรือพระราชโอรส

แต่รายละเอียดในการลำดับอาวุโส (ที่เจ้านายเรียกว่า “ไปเจียม”) ของพระบรมวงศานุวงศ์นั้น รัฐมนตรีแทบทุกคนยกเว้นเจ้าพระยาวรพงษ์ (ม.ร.ว. เย็น อิศรเสนา) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวังที่รู้เรื่องแล้ว นอกนั้นไม่รู้ละเอียดว่า พระโอรสและพระธิดาของเจ้านายองค์ใดทรงพระอิสริยยศเป็นหม่อมเจ้า พระองค์เจ้า สมเด็จพระเจ้าฟ้า โดยสังเกตว่า พระราชโอรสบางองค์ของพระมหากษัตริย์เป็นพระองค์เจ้าก็มี เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าก็มี พระโอรสของพระองค์เจ้าเป็นพระองค์เจ้าก็มี เป็นหม่อมเจ้าก็มี พระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้าทรงสมภพมาเป็นพระองค์เจ้าก็มี เป็นหม่อมเจ้าก็มี จึงต้องใช้เวลาศึกษาจนได้ความว่าตามพระราชประเพณี ท่านได้คำนึงถึงศักดิ์ทางฝ่ายพระมารดาประกอบด้วย คือถ้าพระโอรสพระมหากษัตริย์ทรงมีพระมารดาทรงศักดิ์ตั้งแต่พระอัครชายาเธอขึ้นไป พระโอรสนั้นก็ทรงศักดิ์เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และในบรรดาสมเด็จพระเจ้าฟ้าก็ทรงมีอาวุโสต่างกัน สุดแต่พระมารดาเป็นสมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี พระนางเจ้าพระราชเทวี พระนางเธอ พระอัครชายาเธอ

ส่วนพระโอรสสมเด็จพระเจ้านั้น ก็คำนึงถึงพระมารดา ซึ่งถ้าเป็นพระองค์เจ้าหญิง พระโอรสนั้นก็เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าถ้า

พระมารดาเป็นคนสามัญ พระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้าที่นั่งเดิมทรงเป็นหม่อมเจ้า แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้ประกาศเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๐ ให้อภัยหม่อมเจ้าที่ประสูติแล้วและที่จะประสูติต่อไปในสมเด็จพระเจ้าฟ้าหลายพระองค์เป็น **“พระวรวงศ์เธอ”** พระองค์เจ้า อันเป็นฐานันดรที่ลดหลั่นจาก **“พระเจ้าวรวงศ์เธอ”** พระองค์เจ้า

ส่วนพระโอรสของพระเจ้าลูกยาเธอแห่งพระมหากษัตริย์ ที่ทรงพระราชสมภพเป็นพระองค์เจ้านั้น ถ้าพระมารดาเป็นพระองค์เจ้าหญิงก็ดำรงพระอิสริยยศตั้งแต่สมภพเป็นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า อาทิ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร ในกรมพระกำแพงเพชรฯ และพระองค์เจ้าหญิงประภาวสิทธิ์ฯ ถ้าพระมารดาเป็นคนธรรมดาสามัญก็ทรงเป็นเพียงหม่อมเจ้า

นอกจากนั้นยังมีหม่อมเจ้า พระองค์เจ้า สมเด็จพระเจ้าฟ้า ในกรมพระราชวังบวรฯ (วังหน้า) และเจ้านายสูงศักดิ์อื่นๆ อีก

คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาในประเด็นแรกว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงมีพระเชษฐาร่วมพระราชชนนี ที่มีพระราชโอรสทรงพระชนม์ชีพอยู่ คือ

(๑) พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ซึ่งเป็นพระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถที่ทรงเป็นรัชทายาทในรัชกาลที่ ๖ ครั้นแล้วจึงพิจารณาคำว่า **“โดยนัย”** แห่งกฎมณเฑียรบาล ๒๔๖๗ นั้น พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์จะต้องยกเว้นตามมาตรา ๑๑ (๔) แห่งกฎมณเฑียรบาลนั้นหรือไม่เพราะพระมารดามีสัญชาติเดิมเป็นชาวต่างประเทศ ซึ่งตามตัวบทโดยเคร่งครัดกล่าวไว้แต่เพียงยกเว้นผู้สืบราชสันตติวงศ์ที่มีพระชายาเป็นคนต่างด้าว (ขณะนั้นพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ยังไม่มีชายาเป็นนางต่างด้าว) รัฐมนตรีบางท่านเห็นว่า ข้อยกเว้นนั้นใช้สำหรับรัชทายาทองค์อื่น แต่ไม่ใช้ในกรณีสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ ซึ่งขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ สถาปนาเป็นรัชทายาทนั้นก็ทรงมีพระชายาเป็นนางต่างด้าวอยู่แล้ว และทรงรับรองเป็นสะใภ้หลวงโดยถูกต้อง แต่ส่วนมากของคณะรัฐมนตรีตีความว่าคำว่า **“โดยนัย”** นั้น ย่อมนำมาใช้ใน

กรณีที่อยู่ซึ่งจะสืบสันตติวงศ์มีพระมารดาเป็นนางต่างด้าวด้วย

(๒) พระองค์เจ้าวรานนท์ฯ เป็นพระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาทุษษาที่เป็นพระเชษฐาร่วมพระราชชนนีของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ แต่รัฐมนตรีเห็นว่า พระมารดาของพระองค์เจ้าวรานนท์ฯ เป็นคนธรรมดาสามัญ ซึ่งเป็นหม่อมชั้นรองของสมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์นั้นที่ทรงมีพระชายาเป็นหม่อมเจ้าได้รับพระราชทานเสกสมรสแต่ไม่มีพระโอรส ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีจึงได้ผ่านการพิจารณาพระองค์เจ้าวรานนท์ฯ

ครั้นแล้วจึงได้พิจารณาเสมือนว่า กรณีที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัตินั้น เป็นกรณีที่ “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราชนัดดา กับทั้งไว้สมเด็จพระอนุชาพร้อมพระชนนี แต่ทรงมีสมเด็จพระเชษฐาหรือสมเด็จพระอนุชาต่างพระชนนีหรือพระโอรสของสมเด็จพระเชษฐาหรืออนุชานี้”

ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตร กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงมีพระชนม์อยู่ แต่พระองค์เสด็จไปประทับในต่างประเทศโดยคำขอร้องของคณะราษฎร คณะรัฐมนตรีจึงไม่พิจารณาถึงพระองค์ท่านและพระโอรสของพระองค์ท่านที่มีอยู่หลายพระองค์ โดยอาศัยคำว่า “โดยนัย” ดังนั้นจึงได้พิจารณาว่า พระโอรสของสมเด็จพระเชษฐาหรือสมเด็จพระอนุชาต่างพระชนนีกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ มีท่านผู้ใดบ้าง ก็ได้ความจากเจ้าพระยาวรวงษ์ฯ ว่า มีพระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดลฯ และของสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลฯ

ในระหว่างสมเด็จพระเจ้าฟ้าทั้งสองพระองค์นั้น พระมารดาของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดลฯ ทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมราชเทวี ซึ่งทรงศักดิ์สูงกว่าพระมารดาของสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลฯ แต่ในชั้นพระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้าแต่ละพระองค์ดังกล่าวนี้ พระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลฯ มีพระมารดาเป็นพระองค์เจ้าหญิง ส่วนพระโอรสในสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดลฯ มีพระมารดา คือหม่อมสังวาลย์ (เรียกพระนามในขณะนั้น) แต่ก็ได้รับพระราชทานเสกสมรสเป็นสะใภ้หลวงโดยชอบแล้ว และสมเด็จพระเจ้าฟ้า

พระองค์นั้นก็ได้ทรงยกย่องให้เป็นพระชายาคนเดียวของพระองค์ โดยคำนึงถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิตลฯ ที่ได้ทรงทำคุณประโยชน์แก่ราษฎร และเป็นเจ้านายที่บำเพ็ญพระองค์เป็นนักประชาธิปไตย เป็นที่เคารพรักใคร่ของราษฎรส่วนมาก คณะรัฐมนตรีจึงเห็นชอบพร้อมกันเสนอสภาผู้แทนราษฎรขอความเห็นชอบที่จะอัญเชิญพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอานันทมหิตล ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้ทรงประกาศเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๐ ให้ยกหม่อมเจ้าอานันทมหิตล และหม่อมเจ้าในสมเด็จพระเจ้าฟ้าหลายพระองค์เป็นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ไว้แล้วนั้น ดังนั้นเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๔๗๗ (ป็อย่างเก่า) สภาผู้แทนราษฎรก็ได้ลงมติเห็นชอบตามคำเสนอของรัฐบาลในการอัญเชิญพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิตลขึ้นทรงราชย์ ย้อนหลังไปก่อนวันลงมติ คือให้ถือว่า ขึ้นทรงราชย์ตั้งแต่วันและเวลาที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัติ คือตั้งแต่วันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗ เวลา ๑๓.๔๕ น. (เวลาในประเทศไทย)

ในการประกาศว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิตลขึ้นทรงราชย์ ย้อนหลังไปเช่นนั้นโดยถือตามคติสากลนิยมแห่งราชาธิปไตยที่ถือว่า ราชบัลลังก์ไม่สิ้นสะเทือนไม่ว่าในกรณีใดๆ แม้ในกรณีที่พระมหากษัตริย์สวรรคต และมีพระมหากษัตริย์องค์ใหม่ที่สืบราชสันตติวงศ์ ราษฎรในหลายประเทศก็ได้เปล่งอุทานถวายพระพรว่า "THE KING IS DEAD LONG LIVE THE KING" ซึ่งแปลว่า พระมหากษัตริย์สวรรคตขอให้พระมหากษัตริย์ทรงพระเจริญ ดังนี้ประกอบกันไป

- ๔ -

ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิตลมีพระชนมพรรษา ๙ พรรษาเศษ ยังทรงพระเยาว์อยู่ จะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ และจะทรงตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก็ไม่ได้ ดังนั้นจึงจะต้องมีบุคคลหนึ่งหรือ

หลายคนเป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตามมาตรา ๑๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งได้อนุญาตไว้ด้วยว่า ถ้าสภาผู้แทนราษฎรยังมิได้ตั้งผู้ใดเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็ให้คณะรัฐมนตรีกระทำหน้าที่นั้นชั่วคราว

คณะรัฐมนตรีในขณะนั้นมีนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรีและรวมทั้งเป็นผู้บัญชาการทหารบกด้วย นายพันเอก หลวงพิบูลสงครามเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรองผู้บัญชาการทหารบก, นายนาวาเอก หลวงลินธุสงครามชัยเป็นรัฐมนตรีลอยและเสนาธิการทหารเรือ, ข้าพเจ้าเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีหน้าที่บังคับบัญชากรมตำรวจด้วย เพราะขณะนั้นนายพันตำรวจเอก หลวงอดุลเดชจรัสเป็นรองอธิบดีกรมตำรวจ, และมีรัฐมนตรีอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวกับการควบคุมกำลังอาวุธ คณะรัฐมนตรีชุดนี้มีได้ช่วงชิงโอกาสอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่รัฐธรรมนูญฉบับนั้นเปิดทางไว้เพื่อเพิกเฉยไม่เสนอผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ โดยจะกระทำหน้าที่เป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เสียเองเหมือนดังที่ในสมัยต่อมา คือในระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกำลังเสด็จประทับอยู่ในเรือพระที่นั่งจากสิงคโปร์อยู่ในอ่าวสยามก่อนถึงกรุงเทพพระมหานคร ในระหว่างปลายเดือนพฤศจิกายนกับต้นเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๔ นั้น ได้เกิดมีรัฐประหารทางวิทยุ อันเป็นเหตุให้คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งได้ทรงพระกรุณาแต่งตั้งไว้ต้องพ้นจากตำแหน่งแล้ว คณะรัฐมนตรีซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ดังนั้นจอมพล ป. จึงได้กราบทูลถวายพระพร ณ ท่าราชวรดิษฐ์ ๒ ครั้ง คือ ในฐานะคณะผู้สำเร็จราชการครั้งหนึ่ง และในฐานะคณะรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง (ขณะนั้นข้าพเจ้าอยู่ที่ปักกิ่ง ได้เปิดเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงฟังวิทยุกรุงเทพฯ ได้ความตามที่ยังจำได้ดังกล่าวนี้นี้ หวังว่าผู้ที่อยู่ในกรุงเทพฯ คงพอจำกันได้บ้าง)

คณะรัฐมนตรีขณะที่นายพันเอก พระยาพหลฯ เป็นนายกรัฐมนตรีตั้ง

กล่าวแล้ว พิจารณาเห็นว่า สมควรเสนอสภาผู้แทนราษฎรตั้งผู้สำเร็จราชการในทันที ภายหลังจากที่สภาผู้แทนราษฎรให้ความเห็นชอบในการอัญเชิญพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดลขึ้นทรงราชย์ ในวันที่ ๗ มีนาคมนั้น ในการนี้ก็จะต้องทบทวนท่านที่คณะรัฐมนตรีเห็นว่าสมควรเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไว้ล่วงหน้า ดังนั้นจึงได้มอบให้นายกรัฐมนตรีและข้าพเจ้า ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เพื่อกราบทูลขอให้ทรงรับเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ใหม่ด้วย แต่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต รับสั่งว่า พระองค์เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ถ้าจะทรงรับเป็นผู้สำเร็จราชการสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ใหม่แล้วก็จะมีผู้ติฉินนินทาว่า พระองค์ต้องการจะเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตลอดกาล จึงขอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาพระบรมวงศ์องค์อื่นและข้าราชการผู้ใหญ่ที่สมควรเกิด

คณะรัฐมนตรีจึงประชุมกันสมควรมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ๓ ท่าน ประกอบเป็นคณะผู้สำเร็จราชการ โดยมีพระบรมวงศ์องค์หนึ่งเป็นประธาน อีกองค์หนึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการในคณะ และอีกท่านหนึ่งเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ที่มีความรู้ความชำนาญในราชการแผ่นดิน

ในการพิจารณาพระบรมวงศ์ที่สมควรเป็นประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น ก็ปรากฏว่า พระบรมวงศ์ส่วนมากในขณะนั้นได้เสด็จไปประทับอยู่ในต่างประเทศ ภายหลังกรณีที่เราเรียกว่า “กบฏบวรเดช” ส่วนท่านที่ยังทรงอยู่ในสยาม นอกจากสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ก็มีเจ้านายที่ทรงกรมอยู่องค์หนึ่ง คือพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอัสสคารนุทิศ กรมหมื่นอนุวัตรจาตุรนต์ ซึ่งเป็นพระโอรสในสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระจักรพรรดิพงศ์ ซึ่งนายพันเอก พระยาพหลฯ คู่กันเคยกับท่าน เพราะรับราชการเป็นราชองครักษ์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ด้วยกัน ส่วนข้าพเจ้านั้น พระองค์ท่านทรงรู้จักข้าพเจ้าตั้งแต่ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนอยู่ในปารีส คือเมื่อครั้ง

พระองค์ท่านตามเสด็จสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงวไลยอลงกรณ์ฯ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ซึ่งเป็นพระภคินีร่วมพระชนกและพระชนนีของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิตลฯ เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงทรงไปรักษาพระองค์ในประเทศฝรั่งเศสเสด็จในกรมหมื่นอนุวัตรจาตุรนต์ได้รับสั่งให้ข้าพเจ้านำพระองค์ท่านทัศนจักรกรุงปารีสหลายครั้ง ข้าพเจ้านับถือท่านมากที่ได้เห็นพระจริยาวัตรเยี่ยงนักประชาธิปไตย ไม่ทรงถือองค์ว่าเป็นเจ้านายที่สูงศักดิ์ บางครั้งทรงลงพระหัตถ์ทำพระกระยาหารที่ครัวสถานทูตด้วยพระองค์เอง ข้าพเจ้ายังจำได้ว่า มีอาหารเสวยบางอย่างที่โอชะซึ่งข้าพเจ้าศึกษาจากพระองค์โดยรับเป็นผู้ซื้ออาหารสดถวายตามที่ทรงวาน แล้วเป็นลูกมือท่านส่วนหนึ่งเท่านั้น

เมื่อนายพันเอก พระยาพหลฯ และข้าพเจ้าไปเฝ้าเสด็จในกรมองค์นั้นเพื่อขอประทานอนุญาตเสนอพระนามท่านต่อสภาผู้แทนราษฎรให้ลงมติเห็นชอบในการตั้งท่านเป็นประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ท่านก็ได้ประทานอนุญาต

ครั้นแล้วพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ราชเลขาธุการในพระองค์ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้เสด็จมาพบ พ.อ. พระยาพหลฯ และข้าพเจ้าที่วังปารุสกวัน ได้ทรงนำเอกสารต่างๆ มาให้ พ.อ. พระยาพหลฯ และข้าพเจ้าพิจารณา พ.อ. พระยาพหลฯ และข้าพเจ้าเห็นว่าพระองค์ได้ทรงร่วมมือกับรัฐบาลเป็นอย่างดีจึงได้ทบทวนท่านที่จะขอเสนอพระนามเป็นผู้สำเร็จราชการอีกองค์หนึ่ง พระองค์ทรงยินดี (ในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับข้าพเจ้านั้น พระองค์ทรงรู้จักข้าพเจ้าตั้งแต่พระองค์ศึกษาในประเทศอังกฤษ และได้มาเยือนปารีสหลายครั้ง ซึ่งได้กรุณาให้ข้าพเจ้าเป็นมัคคุเทศก์ของพระองค์บางครั้ง ข้าพเจ้าเห็นว่า พระองค์ท่านไม่ถือองค์ว่าสูงศักดิ์ แต่ทรงบำเพ็ญองค์เยี่ยงนักประชาธิปไตย ต่างกับพวกปลายแถวพระราชวงศ์บางคนที่อวดอ้างเป็นเจ้ายิ่งกว่าหม่อมเจ้า)

ในส่วนข้าราชการผู้ใหญ่ผู้นั้น คณะรัฐมนตรีเห็นว่า มหาอำมาตย์นายก เจ้าพระยามรราชชาติเสนางคนรินทร์ฯ ซึ่งเคยรับราชการเป็นที่ไว้วางพระราช

เหตุที่ยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ในตำแหน่งสำคัญๆ อาทิเป็น
อุปทูตรักษาการสถานทูตสยาม กรุงลอนดอน ระหว่างที่สยามพิพาทกับ
ฝรั่งเศสเมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ ต่อมาเป็นสมุหเทศาภิบาล มณฑลนครศรีธรรมราช
ซึ่งปกครองบริเวณ ๗ หัวเมือง ของไทยอิสลามด้วย ต่อมาได้เป็นเสนาบดี
กระทรวงโยธาธิการ กระทรวงนครบาล ครั้นถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าฯ ซึ่งทรงยกย่องเจ้าพระยาযายมราชในฐานะพระอาจารย์
ระหว่างทรงศึกษาในประเทศอังกฤษ ดังปรากฏความพิสดารในสุพรรณบัตร
ที่พระราชทานบรรดาศักดิ์สูงนั้นแล้ว ก็ได้โปรดเกล้าฯ ให้รวมกระทรวงนคร
บาลเป็นกระทรวงเดียวกับกระทรวงมหาดไทย แล้วโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยา
ยมราชเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยที่จัดระบบใหม่นี้ ท่านรับราชการ
สนองพระเดชพระคุณต่อมาจนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ
แล้วกราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่ง ท่านผู้นี้จึงมีอาวุโสสูงสุดในบรรดา
ข้าราชการผู้ใหญ่ พ.อ. พระยาพหลฯ ขอให้ข้าพเจ้าไปกราบเรียนทาบทาม
ท่าน แต่ข้าพเจ้าขอตัวเกรงว่าจะมีผู้ครหาว่า ข้าพเจ้าลำเอียงญาติผู้ใหญ่ของ
ข้าพเจ้า (ตุภาคผนวก) ดังนั้นจึงขอให้ พ.อ. พระยาพหลฯ ทาบทามท่านเอง
เมื่อทาบทามแล้ว ท่านยินดีต่อนุญาตให้เสนอนามท่านต่อสภาผู้แทนราษฎรเพื่อ
ลงมติตั้งท่านเป็นคนหนึ่งในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ครั้นเมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเห็นชอบตามข้อเสนอของรัฐบาล
ให้อัญเชิญพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาณันทมหิดลเป็นพระมหากษัตริย์แล้ว
ต่อมาในวันที่ ๗ มีนาคม นั้นเอง สภาผู้แทนราษฎรก็ได้ลงมติเห็นชอบในการ
ตั้งคณะผู้สำเร็จราชการประกอบด้วย

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอนุวัตน์จาตุรนต์ ประธาน

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ผู้สำเร็จราชการ

มหาอำมาตย์นายก เจ้าพระยาযายมราช (ปั้น สุขุม) ผู้สำเร็จราชการ

ข่าวที่ทำให้ข้าพเจ้าสลดใจเป็นอันมาก คือ ขณะที่เรือเดินสมุทร “กองค์ แวร์เด” ซึ่งข้าพเจ้าโดยสารไปยุโรปเพื่อเจรจาลดดอกเบี้ยเงินกู้ของรัฐบาล และทบทวนนานาประเทศในการที่จะแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคนั้น ได้เทียบท่าเมือง “บรินดิซี” ประเทศอิตาลี เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ เพื่อนโดยสารชาวต่างประเทศคนหนึ่งซื้อหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษมาอ่าน พบข้อความพาดหัวเรื่องว่า พรินซ์อนุวัตร ผู้สำเร็จราชการสยาม ปลงพระชนม์เอง คนต่างประเทศนั้นจึงเอาหนังสือพิมพ์นั้นมาให้ข้าพเจ้าอ่านดู ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าชาวนั้นจะเป็นจริงจึงบอกเขาว่า ชาวนั้นไม่น่าเชื่อ เพราะเมื่อก่อนข้าพเจ้าจากสยามก็ได้ไปทูลลาท่าน ไม่เห็นท่านทรงมีพระอาการอย่างใดที่จะทำให้ท่านปลงพระชนม์เอง คนต่างประเทศนั้นตอบว่า ชาวที่ส่งมาโดยสำนักข่าวที่เชื่อถือได้นั้นต้องเป็นความจริง ข้าพเจ้าโดยสารเรือลำนั้นต่อไปถึงเมือง “เตรียสท์” เพื่อเยี่ยมผู้ต่อเรือที่มีนายทหารเรือไทยประจำอยู่ แล้วขอเลื่อนการพบมุสโสลินีไว้ก่อน โดยข้าพเจ้ารีบโดยสารรถไฟตรงไปยังเมือง “โลซานน์” เพื่อเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอาณันทมหิดลและสมเด็จพระอนุชา (รัชกาลที่ ๙) และพระราชชนนี (พระนามขณะนั้น) ข้าพเจ้าขอให้หลวงสิริราชไมตรี ราชเลขาธุการในพระองค์ เอาโทรเลขที่รัฐบาลกราบบังคมทูลมาให้ดู ปรากฏข้อความตามข่าวที่ข้าพเจ้าได้อ่านจากหนังสือพิมพ์ฉบับที่กล่าวแล้ว ไม่มีรายละเอียดว่า ปลงพระชนม์ด้วยวิธีใดและเหตุใด ข้าพเจ้าจึงรีบมากรุงปารีส แล้วได้รับรายงานจากนายพันเอกหลวงอดุลเดชจรัสว่า หลวงอดุลฯเองได้เป็นผู้ทำการชันสูตรพระศพเสด็จในกรมหมื่นอนุวัธน์ฯ ปรากฏว่าพระองค์ทรงใช้อาวุธปืนสั้นปลงพระชนม์เอง โดยทรงอมปากกระบอกปืนไว้ที่พระโอษฐ์ แล้วใช้นิ้วของพระองค์เองลั่นไก กระสุนเจาะเพดานพระโอษฐ์ ทำให้สิ้นพระชนม์ สอบสวนพระชายาและคนในวังได้ความว่า ก่อนสิ้นพระชนม์ เคยรับสั่งว่า “เวลานี้เราจะทำอะไร แม้แต่กระดิกนิ้วก็มีคนเขาวา”

ได้ความต่อไปอีกว่า มีเจ้าบางองค์ค่อนข้างอดทนในการเป็นประธานคณะผู้สำเร็จราชการโดยคณะราษฎรสนับสนุน มีคนเขียนบัตรสนเท่ห์ประณามท่านต่างๆ (ถ้ากรมตำรวจยังรักษาสำนวนการสอบสวนไว้ก็อาจเปิดเผยได้แล้ว ในเวลานั้น มีหนังสือพิมพ์ในกรุงเทพฯ แทบทุกฉบับลงรายละเอียดในการปลงพระชนม์ของเสด็จในกรม แต่ผู้สันหัดในการตะโกนตามโรงภาพยนตร์ยังไม่ปรากฏตัวในสยาม)

ต่อมาในวันที่ ๒๐ สิงหาคม ปีนั้น คณะรัฐมนตรีจึงเสนอสภาผู้แทนราษฎรให้ลงมติเห็นชอบในการตั้งเจ้าพระยาพิชเยนทรโยธินเป็นผู้สำเร็จราชการในตำแหน่งที่ว่างอยู่ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบด้วย คณะผู้สำเร็จราชการต่อจากนั้นจึงประกอบด้วย

พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ประธานคณะผู้สำเร็จราชการ

เจ้าพระยายมราช ผู้สำเร็จราชการ

เจ้าพระยาพิชเยนทรโยธิน (อุ่ม อินทรโยธิน) ผู้สำเร็จราชการ

โดยเฉพาะเจ้าพระยาพิชเยนทรโยธินนั้น ท่านสืบเชื้อสายจากเจ้าฟ้าทองอินทร ซึ่งเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าตากสินแห่งกรุงธนบุรี ท่านมิได้ร่วมในคณะราษฎร แต่บังเอิญในตอนเช้าวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ท่านซึ่งออกจากราชการแล้ว ได้ไปเดินเล่นเวลาเช้าตามปกติ เมื่อท่านเดินมาถึงหน้ากำแพงรั้วเหล็กพระที่นั่งอนันตสมาคม ท่านเห็น พ.อ. พระยาพลฯ ที่ได้ประกาศยึดอำนาจในนามคณะราษฎรแล้วนั้น กำลังใช้เหล็กจัดโซ่ที่ล้อมประตูกำแพงรั้วเหล็กใส่กุญแจเหล็กไว้ นั้น เพราะ พ.อ. พระยาพลฯ มีชื่อกำยำแข็งแรงนัก เจ้าพระยาพิชเยนทรจึงเดินเข้าไปดู พลังท่านก็ปรารถนาว่า “พวกนี้มันสามารถ” แล้วท่านก็จากไป ต่อมาเวลาคณะราษฎรมีงานทำบุญท่านก็อุตส่าห์มาร่วมบ่อยๆ ท่านจึงได้รับความนับถือจากคณะราษฎร

ต่อมาเจ้าพระยามรราชได้ถึงแก่อสัญกรรม สภาผู้แทนราษฎรยังมีได้ตั้งซ่อมผู้ใดในตำแหน่งว่าง ฝ่ายญี่ปุ่นที่เข้ายึดประเทศไทยตั้งแต่วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ นั้น ได้แจ้งต่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้ขัดขวางไมตรีระหว่างญี่ปุ่นกับไทย จึงขอให้รัฐบาลไทยจัดการให้ข้าพเจ้าออกจากรัฐบาล โดยให้ไปอยู่ในตำแหน่งอื่นที่ไม่มีอำนาจการบริหาร จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้ให้ พล.ต.อ. อุดลเดชจรัส แจ้งแก่ข้าพเจ้าว่า ขอให้ข้าพเจ้าลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ถ้าข้าพเจ้าเห็นชอบด้วย ก็จะเสนอสภาผู้แทนราษฎรให้ลงมติแต่งตั้งข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในตำแหน่งที่ว่างอยู่ ข้าพเจ้าจึงตกลงยอมให้เสนอชื่อข้าพเจ้าต่อสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าวนั้น เพราะข้าพเจ้าเห็นว่า ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์โดยเนื้อแท้แล้วไม่มีภาระมาก จึงช่วยให้ข้าพเจ้ามีเวลาที่จะจัดขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นเป็นการลับ ซึ่งต่อมา มีชื่อว่า **“ขบวนการเสรีไทย”** และข้าพเจ้าก็จะได้พ้นจากการอยู่ในรัฐบาลที่ร่วมมือกับฝ่ายญี่ปุ่น

สภาผู้แทนราษฎรลงมติเป็นเอกฉันท์ตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๔ แล้วข้าพเจ้าได้ปฏิญาณตนต่อสภาผู้แทนราษฎรในการเข้ารับตำแหน่งใหม่เมื่อวันที่ ๒๓ เดือนเดียวกันนั้น

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๔๘๕ เจ้าพระยาพิชเชนทรโยธินถึงแก่อสัญกรรม สภาผู้แทนราษฎรมิได้ตั้งซ่อมผู้ใดแทน คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จึงเหลือเพียง ๒ คน คือพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ผู้ทรงเป็นประธานและข้าพเจ้า

ต่อมาเมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๔๘๗ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ลาออกจากตำแหน่ง ด้วยเหตุที่จะกล่าวต่อไปในภายหลัง

สภาผู้แทนราษฎรจึงได้ลงมติเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ปีเดียวกันนั้น ตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการฯ แต่ผู้เดียว

- ๓๗ -

โดยที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลจะทรงบรรลุนิติภาวะในวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๔๘๔ แต่เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวกจึงไม่สามารถเสด็จพระราชดำเนินกลับพระนคร และไม่ทรงสามารถตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ ดังนั้น สภาผู้แทนราษฎรอศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ฉบับ พ.ศ. ๒๔๗๕ ลงมติเมื่อวันที่ ๖ กันยายน ปีนั้น ตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต่อไปจนกว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จนิวัตสู่พระนคร

ข้าพเจ้าก็ได้รับส่งโทรเลขกราบบังคมทูลขอให้เสด็จกลับสู่พระนคร โดยตกลงกับฝ่ายสัมพันธมิตรจัดเครื่องบินอัญเชิญเสด็จกลับสู่พระนครเพื่อทรงปฏิบัติพระราชภาระของพระองค์ เรื่องนี้มีฝรั่งได้เขียนหนังสือและนำสำเนาโทรเลขกราบบังคมทูลของข้าพเจ้ากับพระราชกระแสรับสั่งพิมพ์ไว้อย่างละเอียดแล้ว อันเป็นการแสดงความบริสุทธิ์ของข้าพเจ้าที่ไม่เหนียวรั้งตำแหน่งผู้สำเร็จราชการฯ ไว้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้เสด็จกลับถึงพระนครเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศพระบรมราชโองการเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ ให้ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งรัฐบุรุษอาวุโส

- ๔ -

หน้าที่เกี่ยวกับการถวายความดูแลพระบรมวงศานุวงศ์นั้น เป็นของสำนักพระราชวังซึ่งสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี คณะผู้สำเร็จราชการแทน

พระองค์ไม่มีอำนาจสั่งการ คือต้องสั่งผ่านสำนักราชเลขานุการในพระองค์ซึ่งติดต่อไปยังสำนักนายกรัฐมนตรีให้สั่งการมายังสำนักพระราชวัง แต่ถ้าเลขาธิการพระราชวังอะลุ่มอล่วยก็รับทำตามที่คณะผู้สำเร็จราชการฯ ร้องขอโดยสำนักพระราชวังรับผิดชอบต่อนายกรัฐมนตรี ดังนั้น แม้พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ซึ่งเป็นพระบรมวงศานุวงศ์จะทรงปรารถนาถวายความช่วยเหลือพระบรมวงศานุวงศ์ก็ไม่มีอำนาจโดยตรง ยิ่งเป็นข้าพเจ้าแล้ว ตามระเบียบวิธีปฏิบัติราชการก็ยิ่งทำได้ยาก

เลขาธิการพระราชวังสมัยนั้นคือพระยาชาติเดชอุดม รองเลขาธิการฯ คือนายเฉลียว ปทุมรส ซึ่งเป็นเพื่อนก่อนการ ๒๔ มิถุนาฯ ฉะนั้น ในการถวายความปลอดภัยสมเด็จพระศรีสวรินทิราฯ ซึ่งพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ทรงมอบให้ข้าพเจ้าช่วยเป็นภาระ ก็โดยที่พระองค์ทรงเห็นว่า ข้าพเจ้าอาจขอให้นายเฉลียว ปทุมรส รับช่วงไปจัดการ โดยรับผิดชอบเองต่อสำนักนายกรัฐมนตรีที่เป็นเจ้าหน้าที่โดยตรง และถ้าจำเป็นต้องเสด็จประทับในหัวเมือง ก็มีสถานที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งนายปราโมทย์ พึ่งสุนทร ผู้ก่อนการ ๒๔ มิถุนาฯ เป็นผู้อำนวยการ ถ้าจะเสด็จประทับที่เกาะเมืองอยุธยา ก็มีบริเวณอาคารและสถานที่ของกองรักษาที่หลวงสังกัดกระทรวงการคลัง ซึ่งมีนายสนิท ผิวนวล ผู้ช่วยปลัดกระทรวงการคลังเป็นผู้อำนวยความสะดวกอยู่ นอกจากนี้ ยังมีพระยาเทวาธิราช หัวหน้ากองในสำนักพระราชวัง ซึ่งชอบพอกับข้าพเจ้า คอยช่วยเหลืออยู่อีกด้วยในเรื่องที่เกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์

ด้วยเหตุดังกล่าวแล้วนี้ การถวายความปลอดภัยแต่พระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงครามที่บางครั้งจะรอช้าไม่ได้เพราะมีภัยจากเครื่องบิน จะต้องใช้วิธีลัด ขอให้ผู้ที่กล่าวนามมาแล้วช่วยรับผิดชอบดำเนินงานตามที่ข้าพเจ้าขอร้อง

พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ และหม่อมกอบแก้ว ซายา เป็นนักกีฬา แต่ข้าพเจ้าไม่เล่นตัดทางกีฬา จึงมิได้ไปร่วมการเล่นกีฬากับท่านมากนัก นอกจากบางครั้ง ท่านทรงชวนให้ข้าพเจ้าไปเล่นแบดมินตันบ้าง แต่จอมพล ป.ฯ เป็นนักกีฬาผู้หนึ่งซึ่งมีโอกาสเล่นกีฬากับพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ช่วยให้ท่านทั้งสองมีความสนิทสนมกันยิ่งขึ้น และเห็นอกเห็นใจกัน

ข้าพเจ้าไม่เคยทราบมาก่อนว่า จอมพล ป.ฯ เคยส่งใบลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมายังพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งท่านเห็นว่า เป็นเรื่องที่จอมพล ป.ฯ มีความน้อยใจในปัญหาส่วนตัวซึ่งไม่ใช่ปัญหาทางราชการ ท่านจึงส่งใบลากลับคืนไปโดยมิได้แจ้งให้ข้าพเจ้าทราบ

ต่อมาประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ จอมพล ป.ฯ ได้ยื่นใบลาตรงมายังประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีก แล้วจอมพล ป.ฯ ก็ได้ออกจากทำเนียบสภามัคคีชัยไม่รู้ว่าไปที่ไหน ชะรอยพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ จะทรงทราบว่า จอมพล ป.ฯ ต้องการลาออกจริงเพื่อปรับปรุงคณะรัฐบาลใหม่ก็ได้ พระองค์จึงส่งใบลาจอมพลมาให้ข้าพเจ้าพิจารณา ข้าพเจ้าจึงเขียนความเห็นในบันทึกหน้าปกใบลานั้นว่า “ใบลานั้นถูกต้องตามรัฐธรรมนูญแล้วอนุมัติให้ลาออกได้” ข้าพเจ้าลงนามไว้ตอนล่าง ทิ้งที่ว่างตอนบนไว้เพื่อให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ทรงลงพระนาม ซึ่งพระองค์ก็ทรงลงพระนาม ข้าพเจ้าจึงเชิญนายทวี บุณยเกตุ ซึ่งขณะนั้นเป็นรัฐมนตรีและเลขาธิการคณะรัฐมนตรีมาถามว่า จอมพล ป.ฯ จะจัดการปรับปรุงรัฐบาลอย่างไรหรือ ก็ได้รับตอบว่า คงจะจัดการปรับปรุงรัฐบาล และตามหาตัวจอมพล ป.ฯ ก็ยังไม่พบ แต่เมื่อคณะผู้สำเร็จราชการฯ ส่งคำอนุมัติใบลาออกของจอมพล ป.ฯ แล้ว สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีซึ่งบังคับบัญชากรมโฆษณาการอยู่ด้วยก็จะให้วิทยุของกรมนั้นประกาศการลาออกของจอมพล ป.ฯ

ฝ่ายจอมพล ป.ฯ ขณะนั้นจะอยู่ ณ ที่แห่งใดก็ตาม เมื่อได้ฟังวิทยุกรมโฆษณาการประกาศการลาออกเช่นนั้นแล้ว ก็แสดงอาการโกรธมาก ครั้นแล้วได้มีนายทหารจำนวนหนึ่งไปเฝ้าพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน ซึ่งท่านผู้นี้ประทับอยู่ขณะนั้น ขอให้จัดการเอาใบลาคืนให้จอมพล ป.ฯ เป็นธรรมดาที่พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ เห็นอาการของนายทหารเหล่านั้น จึงตกพระทัย เพราะไม่ทรงสามารถเอาใบลาคืนให้จอมพล ป.ฯ ได้ ฉะนั้น พระองค์พร้อมด้วยหม่อมกอบแก้ว ชายา ได้มาทำเนียบที่ข้าพเจ้าได้อาศัยอยู่ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำใกล้ท่าช้างวังหน้า ขออาศัยค้างคืนที่ข้าพเจ้าได้มาทำเนียบ ข้าพเจ้าจึงขอให้เพื่อนทหารเรือช่วยอารักขาตามพระประสงค์ ซึ่งเป็นการช่วยอารักขาข้าพเจ้าด้วย เพื่อนทหารเรือได้ส่งเรือยามฝั่งในบังคับบัญชาของ ร.อ. วัชรชัย ชัยสิทธิเวช ร.น. มาจอดที่หน้าทำเนียบของข้าพเจ้า ฝ่าย พ.ต. หลวงราชเดชา ราชของครุฑประจำตัวข้าพเจ้า และ พ.ท. ประพันธ์ กุลพิจิตร ราชของครุฑประจำองค์พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ก็ได้มาร่วมให้ความอารักขาด้วย เราสังเกตดูจนกระทั่งเวลาบ่ายของวันรุ่งขึ้นก็ไม่เห็นมีนายทหารบกหรือทหารอากาศมาคุกคามประการใด ดังนั้น พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ กับหม่อมกอบแก้วจึงกลับไปพระที่นั่งอัมพรสถาน

ต่อมาจอมพล ป.ฯ ก็ได้ใบลาออกกลับคืนไป แล้วสั่งให้วิทยุกรมโฆษณาการกระจายเสียงใจความว่า ที่วิทยุกระจายเสียงว่า จอมพล ป.ฯ ลาออกนั้นคลาดเคลื่อนไป จอมพล ป.ฯ ยังคงครองตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป เพราะหลักฐานการลาออกสูญหายไป

จอมพล ป.ฯ จึงตำหนินายทวิ บุญยเกตุ ที่ให้วิทยุกระจายเสียงการลาออกของจอมพล ป.ฯ นายทวิ บุญยเกตุ จึงได้ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีและเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ครั้นแล้วจอมพล ป.ฯ อ้างตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ออกคำสั่งให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ และข้าพเจ้าประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด คือเท่ากับให้ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บัญชาการ

ทหารสูงสุด และให้ไปรายงานตัวภายใน ๒๔ ชั่วโมง

พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ได้เสด็จไปรายงานพระองค์ต่อจอมพล ป.ฯ ตามคำสั่ง

ส่วนข้าพเจ้าไม่ยอมไปโดยให้เหตุผลว่า ข้าพเจ้ามีตำแหน่งเป็นผู้แทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงเป็นจอมทัพตามรัฐธรรมนูญ ถ้าข้าพเจ้าไปรายงานตน ย่อมอยู่ภายใต้ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ก็เท่ากับข้าพเจ้าลดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ลงอยู่ภายใต้ผู้บัญชาการทหารสูงสุด มีรัฐมนตรีบางนายได้ชี้แจงขอร้องให้จอมพล ป.ฯ ถอนคำสั่งที่ว่านั้น ซึ่งจอมพล ป.ฯ ก็ได้ยอมถอนคำสั่ง เป็นอันว่า พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ และข้าพเจ้าคงสามารถปฏิบัติการกิจแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงเป็นจอมทัพตามรัฐธรรมนูญได้ต่อไป

- ๑๐ -

ต่อมาประมาณเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ เสด็จไปพักผ่อนที่วังไกลกังวล หัวหิน รับสั่งชวนให้ข้าพเจ้าไปเยี่ยมพระองค์ในปลายสัปดาห์ ข้าพเจ้าก็ได้ไปครั้งหนึ่งตามคำชวน

ระหว่างนั้นได้รับฟังวิทยุต่างประเทศกระจายข่าวว่า พระเจ้าวิตตอร์ เออมนานูเอลแห่งอิตาลีไม่อาจทรงเพิกเฉยต่อการดำเนินของมุสโสลินีที่ทำให้ชาติประสบความพ่ายแพ้ในสงคราม และนำอิตาลีไปสู่ความหายนะ พระองค์จึงรับสั่งให้มุสโสลินีเข้าเฝ้าที่พระราชวังกิริวัล แล้วผู้ที่ร่วมคิดกับพระองค์ทำการจับกุมมุสโสลินีใส่รถพยาบาล เปิดประตูรถออกไปจากพระราชวัง โดยคน ๒ ข้างทางที่รถผ่านไปไม่อาจทราบได้ว่าเป็นรถที่พาตัวมุสโสลินีไปสู่ที่คุมขังแห่งหนึ่ง ครั้นแล้วพระมหากษัตริย์องค์นั้นทรงแต่งตั้งจอมพลบาโดกลิโอเป็นนายกรัฐมนตรี จัดตั้งรัฐบาลใหม่แห่งชาติอิตาลีเสียขึ้น

พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ กับข้าพเจ้าได้สนทนาถึงเหตุการณ์ครั้งนี้แล้ว

พระองค์รับสั่งว่า ในเมืองไทยไม่มีใครที่จะกล้าทำเช่นนั้น ข้าพเจ้าจึงทูลเพื่อ
 สนุกๆ ว่า ต้องหาคนแก่ๆ อย่างบาโดกลิโอ แล้วทูลต่อไปว่า เมื่อตอนบ่ายที่
 รถไฟซึ่งข้าพเจ้าโดยสารมาหัวหินนั้น เห็น พล.ท. พระยารวิชิตรวงศ์วุฒิไกรยืน
 อยู่ที่สถานีหัวทราย ท่านผู้นี้ชราพอกๆ กับจอมพล บาโดกลิโอ น่าจะทำได้
 ครั้นแล้วเราก็เสสรวลกันเป็นเรื่องสนุกไม่จริงจัง

ต่อมาเมื่อพระองค์เจ้าอาทิตย์เสด็จกลับจากหัวหินแล้ว วันหนึ่งนาย
 เฉลียว ปทุมรส ได้รีบมาหาข้าพเจ้าบอกว่า จอมพล ป.ฯ ได้เรียกประชุมผู้
 ก่อการ ๒๔ มิถุนาฯ เป็นการด่วน แจ้งว่า พระองค์เจ้าอาทิตย์ได้รายงานว่า
 ข้าพเจ้าคิดจับตัว จอมพล ป.ฯ เหมือนที่มุสโสลินีถูกจับ โดยข้าพเจ้าจะให้
 พล.ท. พระยารวิชิตรฯ เป็นผู้นำจับ จึงให้ผู้ก่อการฯ ปรึกษาโทษข้าพเจ้า ที่ประชุม
 ขอรอการลงมติไว้ก่อน อ้างว่า จะเชื่อพระองค์เจ้าอาทิตย์ยังไม่ได้ ขอให้ตั้ง
 กรรมการมาสอบสวนข้าพเจ้า กรรมการกำลังออกจากวังสวนกุหลาบมุ่งหน้า
 มายังท่าเทียบท่าช้างแล้วไม่ช้ากรรมการก็มาถึง เท่าที่จำได้ มาด้วยกัน ๓ คน
 มี พล.ร.ท. สินธุ์ กมลนาวิ น.น. พ.อ. ชวง เชวงศักดิ์สงครามด้วยคนหนึ่ง
 ส่วนอีกท่านหนึ่งจำไม่ได้ กรรมการได้สอบถามข้าพเจ้า ข้าพเจ้ารับว่าพูดตาม
 ที่กล่าวนั้น แต่เป็นการพูดเล่นสนุกๆ เพราะพระองค์อาทิตย์ปรารถนาขึ้น ถ้า
 ข้าพเจ้าจะจับจอมพล ป.ฯ จริงแล้วก็ไม่บอกพระองค์เจ้าอาทิตย์ เพราะ
 ข้าพเจ้ายังมีเพื่อนที่ไว้ใจได้ยิ่งกว่าพระองค์อาทิตย์มากนัก และ พล.ท.
 พระยารวิชิตรฯ นั้น ท่านชราแล้ว จะใช้ท่านทำการอย่างทีกล่าวดูได้อย่างไร
 คณะกรรมการกลับไปรายงานจอมพล ป.ฯ ว่า เป็นเรื่องที่พระองค์เจ้าอาทิตย์
 ทรงเอาเรื่องเหลวไหลมารายงานจอมพล ป.ฯ เรื่องก็ระงับไป พระองค์เจ้า
 อาทิตย์ก็ทรงเจื่อนๆ กับข้าพเจ้า แต่นั้นมา ข้าพเจ้าก็ต้องระวังในการพูดกับ
 ท่าน

ภายหลังสงคราม เมื่อพระองค์เจ้าอาทิตย์ประจวบหน้าก่อนสิ้นพระชนม์
 ประมาณ ๑-๒ วัน ท่านทรงให้นายเฉลียว ปทุมรส มาเชิญข้าพเจ้าไปเฝ้าที่
 วังรัตนภา ถนนนครราชสีมา ว่า ก่อนสิ้นพระชนม์ ท่านขอพบข้าพเจ้าเพื่อขอ

ขมาสิ่งที่ล่วงเกินแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็ได้ไปเฝ้า รับสั่งว่า ขอให้ข้าพเจ้า
อโหสิกรรมในเรื่องที่ท่านได้กระทำไป ข้าพเจ้าได้ทูลว่า ข้าพเจ้าถวายอโหสิ
กรรมมาก่อนแล้ว ขอให้ทรงตั้งพระทัยยึดมั่นในพระพุทธคุณ ทรงทำจิตใจให้
ผ่องแผ้วอย่าวิตกกังวลเลย ต่อมาพระองค์ก็ได้สิ้นพระชนม์ด้วยความสงบ
ข้าพเจ้ามิได้จงเวรอย่างหนึ่งอย่างใดแก่ท่านให้เป็นที่สะเทือนพระทัยเลย
ซึ่งถ้าหากท่านทรงมีพระญาณวิถีก็คงทรงทราบ ว่า ข้าพเจ้ามิได้ทำการอย่างใด
เป็นที่สะเทือนพระทัย

- ๑๑ -

เสียงของราษฎรไทยไม่พอใจจอมพล ป. มากยิ่งขึ้น เนื่องจากจอมพล
ป. จะทำไทยให้เป็นมหาอำนาจ โดยบังคับให้ราษฎรชายหญิงต้องสวมหมวก
ไปในที่สาธารณะ ห้ามกินหมาก แพที่เป็นที่อยู่อาศัยตามแม่น้ำลำคลองต้อง
ย้ายขึ้นบก อ้างว่า ประเทศที่เจริญแล้วไม่อยู่แพเพราะไม่มีส้วม เกณฑ์แรง
ราษฎรไปสร้างถนน ค่าครองชีพแพงขึ้นกว่าเมื่อก่อนสงครามหลายเท่า
เครื่องอุปโภคบริโภคอืดขาดแคลน ผู้แทนราษฎรทั้งประเภทหนึ่งและ
ประเภทสองมีความไม่พอใจมากขึ้นทุกที

วิทยุกรรมโฆษณาการที่กระจายเสียงสดุดีจอมพล ป. พร้อมทั้งคำขวัญ
และเพลงต่างๆ อาทิ “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย” “ท่านผู้นำไปทางไหนฉันจะตาม
ไปด้วย” และบทความของทำเนียบสามัคคีชัย ฯลฯ แทนที่จะได้รับความนิยม
จากราษฎรส่วนมาก แต่กลับทำให้ราษฎรส่วนมากไม่พอใจยิ่งขึ้น ครั้นแล้ว
“จุดศมภ์” คือบุคคล ๔ คน ที่มีผู้เอาชื่อตัวมาผูกเป็นวลีสอดคล้องกันซึ่งถือ
ว่าเป็นผู้หนุนจอมพล ป. ให้ทำผิด (ใครอยากรู้ชื่อก็ให้ถามผู้ที่จำได้ดู) ก็เสนอ
ให้ทางการสั่งโรงภาพยนตร์เมื่อได้ฉายหนังเรื่องเสร็จแล้วให้ฉายภาพจอมพล
ป. โดยให้ผู้ชมภาพยนตร์ยืนขึ้นทำความเคารพ เช่นเดียวกับโรงภาพยนตร์ใน
อิตาลีสมัยมุสโสลินี ความไม่พอใจของราษฎรส่วนมากจึงถึงขีดสูงสุดที่

ต้องการให้มีการเปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรี ผู้แทนราษฎรทั้งประเภทหนึ่งและประเภทสองส่วนมากได้ตระหนักถึงความปรารถนาของราษฎรที่จะให้รัฐบาลจอมพล ป. ต้องออกไปโดยมีรัฐบาลใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยเข้ามาแทนที่

ฝ่ายญี่ปุ่นนั้นมิได้นิ่งเฉยดูตาย คือได้คอยสดับตรับฟังว่า เมื่อราษฎรไทยไม่พอใจจอมพล ป. ซึ่งร่วมมือกับญี่ปุ่นเช่นนั้นแล้ว ความไม่พอใจที่ราษฎรมีต่อฝ่ายญี่ปุ่นอยู่แล้วก็จะเพิ่มความไม่พอใจญี่ปุ่นขึ้นมาด้วย ดังนั้น ฝ่ายญี่ปุ่นจึงคิดหาตัวบุคคลที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีจัดตั้งรัฐบาลไทยขึ้นใหม่ ในครั้งนี้ พล.ต.อ. อุดมฯ ได้มาเล่าให้ฟังว่า เห็นอาการผิดปกติที่ญี่ปุ่นเอาทูตญี่ปุ่นสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เข้าเมืองไทย และพวกนี้ได้ไปเยี่ยมค่านับเจ้านายบางองค์ ขุนนางเก่าบางคน อีกทั้งได้สนับสนุนให้อดีตรัฐมนตรีบางคนที่อยู่ญี่ปุ่นพุดวิหุกระจ่ายเสียงเนืองๆ จึงสงสัยว่า ญี่ปุ่นคิดจะเปลี่ยนตัวจอมพล ป.

ต่อมาจอมพล ป. ได้จัดพิธีชวนญี่ปุ่นให้ไปร่วมสาบานต่อหน้า “พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรแก้วมรกต” ที่จะซื่อสัตย์ต่อกันไปจนที่สุด ญี่ปุ่นซึ่งนับถือลัทธิบูชิโดกันเป็นจำนวนมากมิใช่พุทธศาสนิก แต่ก็ยอมไปทำพิธีสาบานที่โบสถ์วัดพระแก้วด้วย มีเพื่อนคนหนึ่งที่ดีต่อกับฝ่ายญี่ปุ่นได้บอกข้าพเจ้าว่า ญี่ปุ่นได้ปรารภกับเขาว่า ญี่ปุ่นซักจะระวางจอมพล ป. ว่า เหตุใดต้องชวนพวกเขาไปสาบาน จอมพล ป. น่าจะมีความคิดหักหลังญี่ปุ่น

ส่วนวิหุณิวเดลลีย์ของอังกฤษก็ใช้กลยุทธ์เพื่อทำให้ญี่ปุ่นระวางจอมพล ป. ยิ่งขึ้น โดยกระจายคำกลอนซ้ำๆ หลายวันและบอกซ้ำๆ ขอให้ผู้ฟังจดไว้ ซึ่งฝ่ายญี่ปุ่นก็จดไว้ด้วย คำกลอนนั้นข้าพเจ้าฟังชินหูจึงยังจำได้ว่ามีความว่าดังนี้

“เป็นจอมพลโฉนยอมเป็นจอมแพ
ทำผิดแล้วคิดแก้ไม่ได้หรือ
เกิดเป็นชายชาติตรีมีฝีมือ
ใยจึงดื้อให้ไพร่หนังชื้อคอ”

๔๒ ความเป็นไปบางประการ

ข้าพเจ้าทราบจากคนไทยที่ติดต่อกับญี่ปุ่นว่า กลอนบทนี้ญี่ปุ่นจดไว้แล้ว
ระวางจอมพล ป. ยิ่งขึ้น ประกอบด้วย พ.อ. กาจ กาจสงคราม ได้เดินทางไป
ไปเมืองจีน โดยทางจีนให้นายพลโตลี-นายใหญ่เกสตาไปจีนที่จุงกิงรับรอง
ในการสนทนากันนั้นมีล่ามที่เป็นคนเกิดในเมืองไทย ชาวนี้วีแวนไปถึงฝ่าย
ญี่ปุ่น แม้ พ.อ. กาจฯ จะบอกนายพลโตลีว่าตนเดินทางมาเอง แต่ญี่ปุ่นรู้วีแวน
ก็สงสัยว่า จอมพล ป. คงใช้มา

คนไทยที่ติดต่อกับญี่ปุ่นรีบมาบอกข้าพเจ้าว่า ทหารญี่ปุ่นเตรียม
ที่จะเข้ายึดรัฐบาลไทย

- ๑๒ -

เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ จอมพล ป. เสนอร่างพระราชบัญญัติ
ให้รับรองพระราชกำหนดระเบียบบริหารนครเพชรบูรณ์และพุทธบุรีมณฑล
ซึ่งจอมพล ป. ดำริสร้างเป็นนครขึ้นในบริเวณป่าที่มีใช้จับสัตว์ป่าร้ายแรง
ในการนั้นก็ต้องเกณฑ์ราษฎรไปทำงานโยธา ผู้แทนราษฎรทั้งประเภทหนึ่ง
และประเภทสองส่วนมาก ซึ่งตระหนักถึงความไม่พอใจของราษฎรอยู่แล้วได้
ลงมติไม่อนุมัติร่างกฎหมายนั้น

ปัญหาเกิดขึ้นภายในรัฐบาลว่า มตินั้นจะถือว่าเท่ากับเป็นการไม่ให้
ความไว้วางใจรัฐบาลหรือไม่ รัฐมนตรีส่วนมากยืนยันว่า ตามมารยาท รัฐบาล
ต้องลาออก แต่สภาฯ อาจแนะนำคณะผู้สำเร็จราชการให้ตั้งใหม่ได้ จอมพล
ป. จึงได้ยื่นใบลาออกต่อคณะผู้สำเร็จราชการ

คราวนี้ พระองค์เจ้าอาทิตยย์ยังไม่ทรงลงพระนามอนุมัติให้จอมพล ป.
ลาออก โดยเชิญประธานสภาฯ มาแจ้งให้ไปทาบถามสมาชิกสภาฯ ก่อนว่า
จะเสนอผู้ใด แล้วจึงจะพิจารณาไปลาฯนั้น ผู้แทนราษฎรที่เป็นชั้นหัวหน้ามา
ถามข้าพเจ้าว่า สมควรให้ท่านผู้ใดเป็นนายกฯ ข้าพเจ้าแนะว่า ขอให้ไป
ทาบถามพระยาพหลฯ ต่อมาประธานสภาฯ ได้นำความเห็นส่วนข้างมากของ

ผู้แทนราษฎรเสนอคณะผู้สำเร็จราชการว่า พระยาพหลฯ ควรเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป ครั้นคณะผู้สำเร็จฯ เชิญพระยาพหลฯ มาถามความสมัครใจ ท่านก็ปฏิเสธ

ครั้นแล้วผู้แทนราษฎรส่วนที่เข้าร่วมขบวนการเสรีไทยแล้วได้มาปรึกษาข้าพเจ้าว่าสมควรเป็นผู้ใดที่จะให้ความสะดวกแก่ขบวนการเสรีไทยส่วนมากเห็นว่า นายทวี บุญยเกษตร มีลักษณะสมควรเป็นนายกรัฐมนตรี เช่นเดียวกับที่ผู้แทนราษฎรได้เคยลงมติให้นายทวีฯ เป็นประธานสภาฯ มาก่อนแล้ว แต่ถูกจอมพล ป. ชัดขวาง นายทวีฯ เป็นคนซื่อตรงและสามารถ และมีอาวุโสในคณะราษฎรเพราะเป็นผู้เข้าร่วมในคณะราษฎรตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ ขณะยังศึกษาอยู่ในปารีส (นายคองนั้นเพิ่งเข้าร่วมในคณะราษฎร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ก่อนวันที่ ๒๔ มิถุนาฯ ไม่กี่เดือน นายคองก็ยอมรับความจริงนี้ในปาฐกถาของเขาที่คุรุสภาแล้ว) แต่นายทวีฯ เป็นผู้พูดตรงไปตรงมา จึงเป็นการยากที่นายทวีฯ จะตีหน้ากับฝ่ายญี่ปุ่นได้ ฉะนั้นจึงเห็นกันว่า ให้ลองทาบทามนายคองดูว่าจะรับเป็นนายกเพื่อตีหน้ากับญี่ปุ่นได้หรือไม่ ส่วนการทำงานของรัฐบาลนั้นมอบให้นายทวีเป็นผู้สั่งราชการสำนักนายกรัฐมนตรี ข้าพเจ้าจึงเชิญนายคองฯ มาพบ ถามความสมัครใจ นายคองยอมตกลงตามเงื่อนไขนั้น ครั้นแล้ว ผู้แทนส่วนมากได้ลงมติลับเป็นการภายในเสนอให้ประธานสภาฯ นำเรื่องไปเสนอคณะผู้สำเร็จราชการให้ตั้งนายคองฯ เป็นนายกรัฐมนตรี พระองค์เจ้าอาทิตย์ทรงเกี้ยวไม่ยอมตั้ง โดยขอคุณโยบบายและรัฐมนตรีที่นายคองฯ จะเชิญเข้าร่วมในรัฐบาล นายคองทูลว่า ขอให้คณะผู้สำเร็จราชการตั้งนายคองฯ เป็นนายกก่อน แล้วจึงจะเสนอรัฐมนตรีในรัฐบาลใหม่ ฝ่ายข้าพเจ้าก็ยืนยันให้ตั้งนายคองฯ เป็นนายกฯ ก่อน เรื่องไม่ลงรอยกันอยู่หลายวัน

วิญญูชนผู้มีสติย่อมคิดว่า ระหว่างเวลาที่จอมพล ป. ยืนโบล่าออกกับการที่จะตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่นั้น ญี่ปุ่นจะนิ่งเฉยกระนั้นหรือ? ความจริงญี่ปุ่นยื่นมือเข้ามา ฝ่ายญี่ปุ่นนั้นระเวงจอมพล ป. ว่าจะเล่นไม่ซื่อต่อตนดังกล่าว

แล้ว ทูตทหารบกและทหารเรือมาหาข้าพเจ้าที่ทำเนียบท่าช้างด้วยมารยาทอันดี เพราะญี่ปุ่นเคารพพระมหาจักรพรรดิฉันใดก็แสดงเคารพข้าพเจ้าซึ่งเป็นผู้แทนพระองค์พระมหากษัตริย์ไทยฉันนั้น ฝ่ายญี่ปุ่นถามข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้ามีความเห็นอย่างไรในการตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่แทนจอมพล ป. ข้าพเจ้าตอบว่า ควรเป็นไปตามระบบรัฐธรรมนูญของไทย ขอให้ฝ่ายญี่ปุ่นถือว่าเป็นกิจการภายในของไทยเถิด คนไทยจึงจะเข้าใจว่า ฝ่ายญี่ปุ่นไม่แทรกแซงในกิจการภายในของไทย อันจะเป็นเกียรติคุณแก่ญี่ปุ่นเอง ฝ่ายญี่ปุ่นจึงกล่าวว่า ถ้าเช่นนั้นก็ขอให้ข้าพเจ้าดำเนินตามรัฐธรรมนูญของไทยเถิด ญี่ปุ่นจะไม่เกี่ยวข้องด้วย ขอให้คนที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีใหม่ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นต่อไปเถิด แล้วฝ่ายญี่ปุ่นถามข้าพเจ้าว่า นายควง อภัยวงศ์ เป็นคนอย่างไร ฝ่ายเขาไม่รู้จัก ข้าพเจ้าตอบว่า เขาเป็นคนร่าเริง นิสัยดี หวังว่าเขาจะร่วมมือกับฝ่ายญี่ปุ่นได้

ดังนั้นวิญญูชนย่อมพอจะเข้าใจได้ว่า ถ้าไม่ทำความเข้าใจกับญี่ปุ่นไว้ก่อนดังกล่าวดังแล้ว ฝ่ายญี่ปุ่นที่ครองประเทศไทยอยู่จะยอมให้ฝ่ายไทยเปลี่ยนรัฐบาลอย่างง่าย ๆ หรือ

- ๑๓ -

ฝ่ายพระองค์เจ้าอาทิตย์ยังทรงยืนกรานไม่ยอมลงพระนามตั้งนายควงเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ในที่สุด พระองค์ได้ทรงขอลาออกจากตำแหน่งประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ โดยเข้าพระทัยว่า นายควงฯ จะไปไม่ตลอดรอดฝั่ง ไม่เข้าจอมพล ป. ก็จะมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีก ซึ่งข้าพเจ้าจะต้องออกไปโดยพระองค์จะทรงกลับมาเป็นผู้สำเร็จราชการอีก

สภาผู้แทนราษฎรจึงลงมติเป็นเอกฉันท์ เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ ตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่ผู้เดียว

ในวันนั้นเอง ข้าพเจ้าได้ลงนามประกาศพระบรมราชโองการใน

พระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอาเนันทมทิดล ตั้งพันตรี ควง
อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้รับสนอง
พระบรมราชโองการตามระเบียบ

นายควง อภัยวงศ์ ได้จัดตั้งคณะรัฐมนตรี โดยมีรัฐมนตรีหลายนาย
และโดยเฉพาะได้มีนายทวี บุณยเกตุ เข้าร่วมด้วย ตามที่นายควงได้ตกลงกับ
ข้าพเจ้าไว้ คือนอกจากนายทวีฯ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการแล้ว
ก็เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการในสำนักนายกรัฐมนตรีด้วย โดยมีหน้าที่ดำเนินงาน
ของคณะรัฐมนตรีอยู่เบื้องหลังนายควง กิจการใดอันเกี่ยวกับขบวนการเสรี
ไทยซึ่งนายทวีฯ เป็นผู้บัญชาการพลพรรคในประเทศไทยนั้น ถ้าจะต้อง
เกี่ยวข้องกับรัฐบาลอย่างใดแล้ว นายควงก็อนุญาตตามที่ตกลงกันไว้ก่อนว่า
ให้นายทวีปรึกษาตกลงกับข้าพเจ้าโดยตรง โดยนายควงไม่ขอรับรู้ด้วย
นอกจากที่จะต้องทำเป็นกฎหมายหรือแถลงต่อสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้น มี
หลายเรื่องที่นายทวีฯ ได้ปรึกษาข้าพเจ้าจัดทำขึ้นก่อนแล้วจึงแจ้งให้นายควงฯ
รับไปปฏิบัติ การ อาทิ การประกาศพระบรมราชโองการว่า การประกาศ
สงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกาเป็นโหมะนั้น นายทวี บุณยเกตุ เป็น
ผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ดังปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ไม่ใช่
นายควงฯ เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ การอภัยโทษและ
นิรโทษกรรมผู้ต้องหาทางการเมืองนั้น นายทวีฯ ก็เป็นหัวแรงสำคัญในการ
ร่างกฎหมายอภัยโทษและนิรโทษกรรม เพราะแม้ข้าพเจ้าแจ้งแก่สัมพันธมิตร
ไว้ก่อนว่า เพื่อความสามัคคีของคนไทยที่มีอุดมคติตรงกันในการต่อสู้ญี่ปุ่น ให้
ได้รับอภัยโทษและนิรโทษกรรมตามที่ ม.จ. ศุภสวัสดิ์ได้ทรงปรารภมานั้น
เวลาปฏิบัติเข้าจริงก็ยังไม่อาจทำได้ง่าย ๆ เหมือนดั่งที่นายควงฯ พูดที่คุรุสภา
ว่า พอนายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรีแล้วก็สั่งปล่อยนักโทษการเมือง จริงอยู่
นายควงฯ เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ แต่ในการร่างกฎหมาย
ดังกล่าวแล้ว ต้องทำความเข้าใจกับ พล.ต.อ. อุดลฯ อธิบดีกรมตำรวจ ซึ่ง
เป็นผู้สั่งจับผู้ต้องหาการเมือง ให้เขาเห็นความสมควรที่จะอภัยโทษและ

นิรโทษกรรม ทั้งนี้เพื่อความสามัคคีของทุกๆ ฝ่าย เพื่อประโยชน์ของการทำงาน
รับใช้ชาติร่วมกัน พล.ต.อ. อุดลฯ นั้น มีคนให้ฉายาว่า “นายพลตาตุ” เป็นคน
ที่ไม่ยอมให้ผู้ใดลบล้มได้ง่ายๆ ถ้าอยู่ดีๆ นายควงฯ ซึ่งเพิ่งได้เป็นนายก
รัฐมนตรีตามวิธีการดังกล่าวแล้วในช้อก่อนๆ เกิดจะแสดงบุญบารมีของตน
โดยสั่งปล่อยผู้ต้องหาการเมืองโดยไม่ปรึกษาหารือหรือทำความเข้าใจให้ดีกับ
“นายพลตาตุ” ซึ่งเป็นผู้จับผู้ต้องหาการเมือง คือเป็นผู้ทำพระเดช แต่นาย
ควงฯ จะเป็นผู้ทำพระคุณเอาหน้าแก่ผู้ต้องหาการเมืองแล้ว เรื่องก็อาจจะยุ่ง
เป็นเหตุให้ผู้ต้องหาการเมืองซึ่งอยู่ในความดำริตามที่นายป๋วย อึ้งภากรณ์ ได้
กล่าวไว้ในบทความนั้นแล้ว ต้องได้รับการปลดปล่อยซ้ำลงไปอีก ฉะนั้น เพื่อ
ให้ผู้ต้องหาการเมืองที่ถูกจองจำอยู่ได้รับการปลดปล่อยเร็วขึ้น นายทวี บุญย
เกตุ และข้าพเจ้าต้องช่วยกันทำความเข้าใจกับ “นายพลตาตุ” และได้ขอเรื่อง
ให้นายป๋วย อึ้งภากรณ์ ชี้แจงข้อความที่ข้าพเจ้าส่งโทรเลขลับไปให้
สัมพันธมิตรทราบ เมื่อ “นายพลตาตุ” เห็นชอบในหลักการแล้ว จึงได้มอบให้
นายทวี บุญยเกตุ เป็นผู้ร่างกฎหมายอภัยโทษและนิรโทษกรรมแก่บรรดาผู้
ต้องหาทางการเมืองทุกคน จะเหลืออยู่ก็แต่เฉพาะผู้ต้องโทษภายหลังกองทัพ
ญี่ปุ่นเข้าเมืองไทยแล้วเพื่อความปลอดภัยของผู้นั้นๆ เอง เพราะถ้าปล่อยออก
มากก็จะถูกญี่ปุ่นจับเอาไป ส่วนกรมขุนชัยนาทฯ ที่ถูกถอด เป็นนายรังสิตฯ นั้น
นอกจากได้นิรโทษกรรมแล้วก็ได้สถาปนาพระอิสริยยศตามเดิม

ผู้ต้องหาบางคนใช้สติเข้าใจความจริงโดยข้าพเจ้าหรือนายทวีฯ มิได้
อวดอ้างเอาหน้าต่อเขาเหล่านั้น เมื่อออกจากเรือนจำบางขวางก็ได้ตรงมาหา
ข้าพเจ้าที่บ้าน อาทิ พระยาอุดมพงษ์เพ็ญสวัสดิ์ (ม.ร.ว. ประยูร อิศรศักดิ์)
อดีตสมุหเทศาภิบาลและอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นนัก
กวีเอกผู้หนึ่งได้นำของขวัญชิ้นหนึ่งมาให้ข้าพเจ้า คือกระดาษแผ่นเล็กๆ แผ่น
หนึ่ง ซึ่งท่านผู้นี้บอกว่า ได้เขียนไว้ตั้งแต่อยู่ที่คุกบางขวาง เมื่อได้ฟังข่าวว่า
มีอภัยโทษและนิรโทษกรรม บทประพันธ์ของท่านมีความตามที่ข้าพเจ้าจำได้
ดังต่อไปนี้

“สักรวา รีเยนต์เห็นเป็นธรรม
นิรกรรมผู้ต้องโทษโจทก์เท็จหา
ให้พ้นทุกข์ทรมานกายวิญญา
หลุดออกมาจากคุกขมอเวจี ฯ”

ข้าพเจ้าได้เสนอให้ท่านผู้นั้นทราบ ว่า ขอให้ท่านขอบคุณนายทวิ บุญย
เกตุ ที่เป็นหัวแรงสำคัญในการอภัยโทษและนิรโทษกรรม ขอให้ท่านช่วย
เปลี่ยนสักรวาบทต้นให้เป็นสักรวาทวิ บุญยเกตุ เกิด และขอให้ท่านช่วยชี้แจง
ผู้พ้นโทษทุกคนถึงความดีของนายทวิ บุญยเกตุ

อีกหลายวันต่อมา พระยาเทพหัสดินทรมหาข้าพเจ้าแจ้งว่า เพิ่งได้
ทราบความจริงว่า นายทวิ บุญยเกตุ เป็นหัวแรงสำคัญในเรื่องนี้

นายทวิ บุญยเกตุ ทำบุญชนิด “ปิดทองหลังพระ” มิได้เคยอวดอ้างถึง
การที่ตนได้ทำไปในเรื่องนี้ บัดนี้ นายทวิฯ ได้วายชนม์ไปแล้ว ข้าพเจ้าจึง
ขอบันทึกความดีเรื่องนี้ของนายทวิไว้

- ๑๔ -

เรามีได้ทำหักโหมแก่จอมพล ป.ฯ เพราะไม่พึงประสงค์ให้มีการรบรา
ฆ่าฟันระหว่างคนไทยด้วยกันเอง ดังนั้น เมื่อจอมพล ป.ฯ ยื่นใบลาออกจาก
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ข้าพเจ้าในฐานะผู้สำเร็จราชการฯ ก็อนุญาติให้ลา
ออกตามใบลานั้นซึ่งเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ส่วนตำแหน่งผู้บัญชาการทหาร
สูงสุดยังให้จอมพล ป.ฯ ครองตำแหน่งนั้นอยู่ มิได้ประกาศปลดจากตำแหน่ง
นั้นในทันทีทันใด

แต่จอมพล ป.ฯ ได้ไปรวบรวมทหารตั้งมั่นอยู่ที่ลพบุรีซึ่งเป็นการคุกคาม
รัฐบาลใหม่ พล.ร.ท. สินธุ์ กมลนาวิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและ
ผู้บัญชาการทหารเรือ จึงได้มาหาข้าพเจ้าว่า จะต้องรีบจัดการประกาศปลด
จอมพล ป.ฯ จากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด โดยขอให้ พล.อ. พระยา

พทลฯ เป็นแม่ทัพใหญ่ และ พล.ท. ชิต มั่นศิลป์ สินาตโยธารักษ์ เป็นรองแม่ทัพใหญ่ เมื่อได้ทราบตาม พล.อ. พระยาพทลฯ กับ พล.ท. ชิต มั่นศิลป์ สินาตโยธารักษ์ ตกลงรับตำแหน่งดังกล่าวแล้ว ฝ่ายทหารเรือจึงได้จัดรดพยาบาลเชิดตัว พล.อ. พระยาพทลฯ ซึ่งเกิดป่วยขึ้นมาอย่างกะทันหันไปอยู่ที่กองบัญชาการกองทัพเรือที่พระราชวังเดิม ธนบุรี เป็นการลับ

ส่วนข้าพเจ้านั้น เพื่อความปลอดภัยได้ไปนอนค้างอยู่ที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นการลับ ได้ลงนามในประกาศพระบรมราชโองการปลดจอมพล ป.ฯ ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติสูงหากแต่มิได้บังคับบัญชาทหาร และได้ลงนามในประกาศพระบรมราชโองการตั้ง พล.อ. พระยาพทลฯ เป็นแม่ทัพใหญ่ และ พล.ท. ชิต มั่นศิลป์ สินาตโยธารักษ์ เป็นรองแม่ทัพใหญ่ เพื่อรักษาความลับอย่างเข้มงวด จึงให้เรื่องนี้รู้เฉพาะนายควงฯ ซึ่งเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ และนายทวี บุญยเกตุ ซึ่งเป็นผู้ร่างพระบรมราชโองการ และรับผิดชอบในการเตรียมประกาศวิฤตเวลาเช้า โดยให้นายไพโรจน์ ชัยนาม เป็นผู้รับมอบหมายเตรียมการวิฤตกระจายเสียงของกรมโฆษณาการไว้ให้พร้อม ครั้นถึงรุ่งเวลาเช้า วิฤตนั้นก็ ได้กระจายเสียงตามแผนการดังกล่าวแล้ว

พล.อ. พระยาพทลฯ แม่ทัพใหญ่ ก็ได้ประกาศคำสั่งให้บรรดานายทหารที่อยู่ในเขตจังหวัดพระนครและธนบุรีไปชุมนุมที่บริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ครั้นถึงกำหนด บรรดานายทหารดังกล่าวก็ได้มาชุมนุมพร้อมกัน พล.ท. ชิต มั่นศิลป์ สินาตโยธารักษ์ ได้แถลงชี้แจงแทนแม่ทัพใหญ่ ขอให้บรรดานายทหารฟังคำสั่งแม่ทัพใหญ่และให้ทุกคนตั้งอยู่ในความสงบ บรรดานายทหารก็เชื่อฟังคำสั่งแม่ทัพใหญ่และรองแม่ทัพใหญ่ เหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นองเลือดระหว่างคนไทยด้วยกันเองจึงไม่เกิดขึ้น มิใช่โอกินหารนายควงฯ ตามที่ไปพูดที่ครูสภา เหตุการณ์ทั้งนี้ นายทหารเหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่หลายคนในขณะนี้ยอมจำเหตุการณ์ได้

ส่วนจอมพล ป. ๙ ก็ได้ปฏิบัติตามพระบรมราชโองการและได้ย้ายจาก
ลพบุรีไปอยู่ที่อำเภอลำลูกกาจนตลอดสงคราม ข้าพเจ้าในฐานะผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ก็ได้สั่งเจ้าหน้าที่พระราชวังให้อำนวยความสะดวกแก่
จอมพล ป.๙ ที่ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาราชการแผ่นดินตามควรแก่ฐานะทุก
ประการ

ภายหลังสงคราม จอมพล ป.๙ ได้เขียนจดหมายถึงข้าพเจ้ามีความดัง
ต่อไปนี้

หลังกสิ

วันที่

เรียนอาจารย์ที่เคารพและนับถือ

ผมเห็นงานของอาจารย์มีมาก ไม่อยากจะมารบกวนอะไร แต่บัดนี้ผม
เป็นคนเคราะห์ร้าย ไม่รู้จะหันไปพึ่งใครได้ ก็จำเป็นต้องขอพึ่งอาจารย์ตาม
แต่จะกรุณาได้ ประการแรก อยากขอปรับความเข้าใจแก่อาจารย์ ซึ่งบางที
จะมีเมตตาจิตเกิดแก่ผมบ้างตามสมควร ถ้าอาจารย์จะผูกพยาบาทผมเกี่ยว
แก่เรื่องเดิมๆ มาบ้าง ซึ่งอาจเป็นการเข้าใจไม่ตรงตามเป็นจริง อาจารย์จะได้
ทราบความจริงไว้ คือบางทีอาจารย์อาจเข้าใจว่า ผมเป็นคนช่วยปิดสภา
และเนรเทศอาจารย์ เกี่ยวแก่หาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เรื่องนี้ ผมไม่ได้เป็นผู้ทำ
เลย การปิดสภานั้นพระยามโนเรียกผมไป ซึ่งเวลานั้น ผมเป็นเด็กอยู่
มากในการเมือง เกลี้ยกล่อมผมให้เซ็นเป็นคนสุดท้าย ครั้นเห็นทุกคนเขาลง
ชื่อกัน ผมจะไม่ลงชื่อกับเขาก็เกรงจะเป็นภัยร้ายแรง จึงได้ลงชื่อตามพระยา
พหลไป เรื่องเนรเทศอาจารย์นั้น ถ้ามหลวงอดุลดูว่า เป็นใครวังเต็น ความ
จริงจะทราบว่พระยาทรงสุรเดช ผมกับหลวงอดุลก็ถูกหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์
วันหนึ่งไปพบพระยาทรงฯ ท่านยังถามว่า ลือกับอดุลแดงเรื่องๆ แล้วนี่ เมื่อ
ผมเปิดสภา พระยาราชวังสันยังโทรศัพท์ถามผมว่าจะเอาอะไร ผมตอบว่า
เปิดสภา ท่านยังถามต่อไปว่าไม่แดงนี่ หรือจะแดงกัน ผมเลยวางหูโทรศัพท์
การทำการกันครั้งนั้น เขาประชุมกัน ๔-๕ คน มีพระยามโนเป็นหัวหน้า

เมื่อเขาจะทำอะไรเขาก็ทำกันไป ผมรู้จักจริงจังภายหลังเสมอ ซึ่งแกทำอะไรไม่ได้ เพราะเป็นเด็กในการเมืองอยู่ การลาออกของ ๔ ทหารเสือ ผมก็ไม่รู้ต้นสายปลายเหตุเลย อยู่ๆ ก็ลาออกกันไป เขาจะทำกันอย่างไรไม่ทราบ ผมเห็นแต่มีคนมาบอกอยู่เสมอๆ ว่า พระยาทรงฯ จะออก นอกนั้นผมมิได้วิ่งเต้นอะไร ครั้งออกไปแล้วผมไม่ทราบอะไร เปลี่ยนการปกครองใหม่ๆ ยังอ่อนในการเมือง พระยามโนถามว่า ใครที่พอจะเป็นผู้บัญชาการทหารและเสนาธิการได้ ผมก็ตอบไปตามความเป็นจริงตามหลักทางทหารว่าพระยาพิชัยณรงค์กับพระยา दिनท่าราบ เขาก็เห็นดีด้วย และบรรจุโดยพระบรมราชโองการ เรื่องเก่ามีความจริงอย่างนี้ เมื่อพระยาทรงฯ ออกไปแล้ว ผมอยู่รักษาการที่กาแพนรสิงห์ ตอนกลางคืน ผมจำได้ว่าไปกับหลวงอดุล ทราบภายหลังว่า พระยาราชวังสัน พระยาฤทธิ พระยามโนจะให้ทหารเรือจับผมขังที่นั่น เข้าใจว่า พล.ต. ข้าหรือผู้ เป็นผู้ถูกขัง เรื่องเก่าๆ มีความจริงอย่างนี้ ขออาจารย์กรุณาเข้าใจว่า ผมไม่ได้เป็นคนแก่งอะไรเพื่อนฝูงเลย คนอื่นเขาทำกันเอง แล้วผมยังช่วยในเมื่อมีโอกาส

ตอนญี่ปุ่นเข้ามา มันจะเล่นงานอาจารย์ ตามหลวงอดุลดู ผมไม่เคยได้ติดต่อหรือขออำนาจญี่ปุ่นมาเล่นงานอาจารย์เลย ผมจึงเสนอให้อาจารย์เป็นผู้สำเร็จ

ตามที่เรียนมานี้ ขอพระและลี้ซังคักดีลิตีเป็นพยานว่า เป็นความจริงทุกประการ ถ้าอาจารย์ไม่เชื่อ วันข้างหน้าจะเป็นพยานเอง

ผมเรียนมานี้ หวังจะได้รับความกรุณาจากอาจารย์บ้างตามสมควร ในทางการเมืองของผมนั้น เวลานี้หรือต่อไป ผมเข็ด และรู้สึกตัวว่าเงาใจไม่มีความสามารถเพียงพอ ซินทำอีกก็มีภัยมาสู่ตัวรำไป ผมเลยขอเป็นชาวไร่ชาวนาดึกว่า ขออาจารย์อย่าเป็นห่วงผมในทางการเมือง ผมเข็ดแล้ว เป็นตามีตามาดึกว่าสำหรับตัวผม

ผมพูดมามากแล้ว ถ้ามีผิดและรบกวนอาจารย์ก็ขอภัยด้วย ผมได้เขียนเล่าการปฏิบัติการต่อญี่ปุ่น และส่งไปทางประธานสภาฯ และให้เพื่อน

ฝูงอ่าน มีความประสงค์อย่างเดียวจะช่วยให้เพื่อนฝูงไม่เป็นอาชญากรรม สงคราม รวมทั้งผมด้วยตามสัญชาตญาณของคนต้องป้องกันตน อาจารย์ขอ ได้กรุณาแก่ผมในเรื่องนี้ด้วย เพราะถ้านิ่งไว้ คนไม่รู้เหตุผลการปฏิบัติของเรา ก็จะหาว่าเป็นคนขายชาติอยู่ตลอดไป ชื่อเสียงก็จะเสีย ผมดีใจแล้วว่า ที่เรา ทำมาแล้วนั้น อย่างน้อยพระแก้วมรกตยังอยู่ ญี่ปุ่นไม่ชนเอาไปอย่างแห่งอื่น

เคารพและนับถืออย่างสูง

ป. พิบูลสงคราม

นายปรีดี ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กำลังให้โอวาทคณะรัฐมนตรีชุด
นายควง อภัยวงศ์ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๗

ภาคผนวก

ภาคผนวก ๑

- ประวัตินายเสียง พนมยงค์
- พิธีขอพระราชทานอภัยโทษของคณะราษฎร
เมื่อเดือนธันวาคม ๒๔๗๕
- คำชี้แจงเพิ่มเติมประกอบ “บางเรื่องเกี่ยวกับ
พระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒”

ภาคผนวก ๒

- บางตอนจากบันทึกเรื่อง
“สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น : พายุพัดไป” (๒)
- บทบาทของ ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์
ในขบวนการเสรีไทย
- ปรีดี พนมยงค์ กับสถาบันกษัตริย์ และกรณีสวรรคต
- จุดหมายฉบับสุดท้ายของนายบุศย์ ปัทมศรินทร์

นายปรีดี ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
ขณะรับศีลจากพระอานันทมุนีภายในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒

ภาคผนวก

๑

ประวัตินายเลียง พนมยงค์

ในการเขียนชีวประวัติของข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าได้พยายามค้นหาหลักฐานของบรรพบุรุษทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายจีนเพื่อให้ถูกต้องที่สุดเพราะมีผู้อื่นเขียนบิดเบือนมาก ข้าพเจ้าระลึกได้ว่า ท่าน “เจ้าพระยายมราชชาติเสนางคนรินทรฯ” (ปั้น สุขุม) ได้กรุณาเขียนประวัติของนายเลียง พนมยงค์ บิดาข้าพเจ้า ไว้ในหนังสือ *คำแนะนำและข้อสะกิดใจในการทำนา* ที่ข้าพเจ้าได้พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพบิดาข้าพเจ้า ณ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๙ ฉบับที่ข้าพเจ้าเก็บไว้ในประเทศไทยก็สูญหาย เนื่องจากข้าพเจ้าต้องบ้านแตกสาแหรกขาด จึงได้ขอให้ญาติมิตรช่วยค้นหา รวมทั้งไปขอยืมที่หอสมุดแห่งชาติที่กรุงเทพฯ ก็ไม่มีเช่นเดียวกับเอกสารหลายอย่างเกี่ยวกับการอภิวัฒน์ พ.ศ. ๒๔๗๕ และเรื่องขบวนการเสรีไทยที่ภายหลังสงครามเคยมีเอกสารกรมโฆษณาการพิมพ์ภาพและเรื่องที่เปิดเผยบ้างนั้นก็ไม่มี จะมีก็แต่สิ่งที่หลวงวิจิตรวาทการได้สั่งให้ทำไว้ เรียกว่า “**บันทึกประวัติศาสตร์**” อันเป็นแผนกหนึ่งของกรมศิลปากร ซึ่งเจ้าหน้าที่บันทึกตามที่ต้องการบันทึก โดยประวัติศาสตร์แท้จริงยังไม่อาจรับรองได้ว่า บันทึกโดยความเที่ยงธรรม

บังเอิญนายชาณูวิทย์ เกษตรศิริ นักศึกษาชั้นสูงแห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ สหรัฐอเมริกา ได้มาเยี่ยมข้าพเจ้า และได้ปรารภว่า มหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ได้รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับเมืองไทยไว้มาก แม้แต่ประวัติบิดาข้าพเจ้า นายชาณูวิทย์ฯ ก็เคยได้อ่านในหอสมุดของมหาวิทยาลัยนั้น ข้าพเจ้าจึงขอให้นายชาณูวิทย์ฯ ช่วยขออนุญาตมหาวิทยาลัยนั้นทำสำเนาให้ข้าพเจ้า

แล้วต่อมาข้าพเจ้าขอให้นายชาญวิทย์ฯ ขออนุญาตมหาวิทยาลัยนั้น ถ่ายภาพปกหนังสือและประวัติบิดาข้าพเจ้าที่มีอยู่ในหนังสือนั้น มหาวิทยาลัยนั้นก็ได้อើเพื่ออำนวยความสะดวกให้นายชาญวิทย์ฯ ช่วยถ่ายภาพนั้นได้แล้วส่งมาให้ข้าพเจ้า ๑ ชุด ข้าพเจ้าจึงเห็นสมควรถ่ายภาพนั้นทำเป็นบล็อก แล้วพิมพ์ขึ้นไว้ในภาคผนวกนี้ดังต่อไปนี้

ประวัตินายเสียง พนมยงค์

ด้วยหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) จะบำเพ็ญกุศล เนื่องในการณานกิจศพนายเสียง พนมยงค์ ผู้บิดาที่วัดเทพศิรินทราวาส ๓ วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๘ ขอให้ข้าพเจ้าช่วยเรียบเรียงประวัตินายเสียง พนมยงค์ สำหรับจะพิมพ์ในหนังสือที่จะแจกจ่ายแก่บรรดาญาติมิตรสหายที่มาช่วยในงานศพ เป็นญาติสนิทและมิตรสนิท ข้าพเจ้าก็รู้สึกยินดีที่จะช่วย เพราะนายเสียง พนมยงค์ เป็นผู้ที่ชอบพอกันมานาน อายุก็รุ่นราวคราวเดียวกัน ข้าพเจ้าทราบประวัติพอจะเขียนไว้ได้ดังต่อไปนี้

นายเสียง พนมยงค์ เกิดที่บ้านหน้าวัดพนม-ยงค์ ตำบลท่าสาวกุฎี อำเภอรุ่งเกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีชวด ตรงกับวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๐๘ เป็นบุตรนายเกิด นางคุ้ม พนมยงค์

เมื่ออายุ ๒๑ ปี ใ้ขุอุปสมบท ณ วัดพนมยงค์ โดยพระอาจารย์สี วัดประดู่ทรงธรรมเป็นอุปัชฌาย์ พระอาจารย์เล็กวัดญาณเสน เป็นกรรมวาจา พระ

ธรรมราชานุวัตร (ขณะนั้นยังเป็นพระปลัดธอภาค)
เป็นอุปสาสนาจารย์ เมื่ออุปสมบทแล้วคงจำพรรษา
อยู่ ณ วัดพนมยงค์ อุปสมบทอยู่จนครบ ๓ พรรษา
จึงไต่อาสิกขาบท

นายเสียง พนมยงค์ เป็นผู้สนใจในกสิกรรม
และที่สนใจที่สุดคือการทำนา ดูเหมือนว่าพบกับกับ
ข้าพเจ้าครั้งไรที่จะไม่พูดถึงถึงเรื่องทำนาเป็นไม่มี
แต่ถึงว่าจะปักใจในการทำนาอยู่มากก็จริง นาย
เสียง พนมยงค์ มิไต่ละเลยที่จะส่งเคราะห์และให้
การศึกษาแก่บุตรเลย พยายามส่งบุตรเข้าศึกษา
เล่าเรียน ในชั้นต้นเมื่อยังเยาว์อยู่ที่ให้เรียนใน
โรงเรียนที่ไทรโยค ครั้นโตขึ้นก็ส่งลงมาอยู่กับญาติ
และศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนกรุงเทพฯ ทำดังนี้
นับว่าไต่ผลดีสมความประสงค์ เห็นอันว่านายเสียง
พนมยงค์ ไต่กระทำหน้าที่เป็นบิดาที่ดีและตั้งใจส่ง-
เคราะห์ให้บุตรตามธรรมเนียม นับเข้าในมงคลอันอุ-
คมนาธรรมเสวี

นายเสียง พนมยงค์ ไต่ป่วยเป็นโรคไตพิการ
ไต่ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕
รวมอายุได้ ๗๐ ปี

นายเสียง พนมยงค์ มีบุตรและธิดา ๔ คน
มีรายชื่อเรียงตามลำดับดังนี้

๑. นางธราทรพิทักษ์ (เก็บ กนิษฐาเสนา)
๒. หลวงประภัสสรพูนธรรม (ปรีดี พนมยงค์)
๓. นายหลุย พนมยงค์
๔. นางนิตทิพย์ระภาส (ชื่น สุจริต)

๕. หลวงอรรัตนกิติศักดิ์ (กสิง พนมยงค์)
๖. นางเนือง ลิมปินันท์
๗. นางน้อม ทามสกุ
๘. นายถนอม พนมยงค์

นายเสียง พนมยงค์ เกี่ยวข้องกับสกุ ฌป้อม เพ็ชร คือ ย่าของนายเสียง พนมยงค์ เป็นที่ร่วม ปิตามารคาเดียวกับย่า พระยาชัยวิชิต (ชำ ฌป้อมเพ็ชร)

ขอแสดงความขอบคุณที่หลวงประคิมฐมนุชรรม พร้อม ทวยพี่น้องและญาติช่วยกันบำเพ็ญในครั้งนี้ จึงบรร- คาสให้ถึงนายเสียง พนมยงค์ แล้วรับอนุโมทนาไว้ ส่วนกุศลถวายความบิตินันท์ เทอญ

วันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕

นายคอง อภัยวงศ์ ได้พูดที่คุรุสภา เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๖ มีความเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทยและข้าพเจ้าหลายประการที่ตรงบ้าง คลาดเคลื่อนบ้างจากหลักฐานเอกสารและข้อเท็จจริง ข้าพเจ้าจึงเห็นจำเป็นที่จะต้องแสดงหลักฐานและความจริงในโอกาสอันควรต่อไป เพื่อสัจจะแห่งประวัติศาสตร์ของชาติไทย

ในภาคผนวกนี้ ขอให้สังเกตเพียงบางประการไว้ล่วงหน้าก่อน นอกจากที่กล่าวไว้บ้างแล้วในหนังสือเล่มนี้

ประการหนึ่ง นายคองฯ พยายามเอาข้าพเจ้าเป็นตัวประกอบการตลกด้วย อาทิคำพูดตอนหนึ่งของนายคองฯ มีว่า

“ที่ผมเรียกหลวงประดิษฐ์ฯ ว่าอาจารย์นั้น ความจริงไม่ได้เป็นอาจารย์ของผมหรอก เราเป็นเพื่อนกัน อย่างที่ผมเล่าให้ฟังแล้ว แต่แกเป็นคนมีโปรแกรมมากเหลือเกิน เราก็ตั้งนิคเนมแกว่า “อาจารย์” ส่วนหลวงพิบูลย์ฯ เขาเป็นนายทหาร พอเป็นนายร้อยเอกเราก็เรียกว่า “กัปตัน” หลวงสินธุสงครามชัย เขาเป็นนายทหารเรือและเรียนเก่ง เราก็เรียกเขาว่า “แอดมิราล”

นายคองฯ พูดถูกต้องที่เพื่อนๆ เรียก ร.ต. สินธุ กมลนาวิน ร.น. ว่า “แอดมิราล” ตามเหตุผลนั้น แต่ต้องประกอบด้วยเหตุที่ ร.ต. สินธุฯ ร.น. เป็นหัวหน้าก่อการฯ ฝ่ายทหารเรือ ส่วนหลวงพิบูลฯ นั้น ระหว่างศึกษาอยู่ในฝรั่งเศสคงมีศเพียงนายร้อยโทเท่านั้น กลับสยามแล้วจึงได้ยศเป็นนายร้อยเอก ฉะนั้นระหว่างที่เราอยู่ในฝรั่งเศส เราเรียกนายร้อยโทแปลว่า “กัปตัน” เพราะเหตุอื่นซึ่งมีเรื่องยืดยาว ขอรอไว้ชี้แจงในโอกาสหน้า มิใช่เพราะเขาเลื่อนยศเป็นนายร้อยเอกภายหลังเขากลับสยามแล้ว

ก่อนชี้แจงเกี่ยวกับการที่เพื่อนเรียกข้าพเจ้าว่า “อาจารย์” นั้น สมควรกล่าวว่า นายคองฯ ได้พูดความจริงที่คุรุสภาเฉพาะกาลที่นายคองฯ เพิ่งเข้า

ร่วมคณะราษฎรเมื่อก่อนวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ไม่กี่เดือน บางคนหรือหลายคนเข้าใจผิดไปเองว่า นายควงฯ ร่วมคณะราษฎรตั้งแต่ศึกษาอยู่ที่ปารีส เพราะคิดว่า เมื่อเป็นเพื่อนด้วยกันแล้วก็ร่วมคิดการเมืองทุกคน ซึ่งไม่ถูกต้อง อันที่จริงนั้น ข้าพเจ้าเป็นเพื่อนกับนักศึกษาไทยในฝรั่งเศสที่รู้จักทุกคน แต่ในการที่จะชวนเพื่อนคนใดร่วมงานอภิวัฒน์นั้น ผู้ริเริ่มก่อตั้งคณะราษฎรได้วางข้อกำหนดไว้เคร่งครัดที่ไม่พิจารณาเพียงแต่ว่าเป็นเพื่อนเที่ยวเพื่อนกินด้วยกันเท่านั้น คือต้องดูแต่ละคนว่า มีความเสียสละเพื่อชาติได้จริงจังหรือไม่ และรักษาความลับได้หรือไม่ แม้ข้าพเจ้าสนับสนุนนายควงฯ แต่ผู้ริเริ่มหลายคนเห็นว่า นายควงฯ พุดเกินเลยไป เกรงจะรักษาความลับไว้ไม่ได้นาน ฉะนั้นจึงชวนนายควงฯ เมื่อใกล้จะทำการยึดอำนาจ และให้ช่วยอยู่ยามบางคราวตามที่นายควงฯ ได้กล่าวไว้ที่ครูสภานั้น ส่วนบางคนแม้เป็นเพื่อนเที่ยวและกินด้วยกัน แต่ปรากฏระหว่างมีการชุมนุมประจำปีว่า เพื่อนคนนั้นเมาสุราคุมสติไว้ไม่ได้จึงมิได้ชวนเพื่อนคนนั้นร่วมคณะราษฎร โดยชวนเขาภายหลังเมื่อยึดอำนาจในวันที่ ๒๔ มิถุนายน แล้ว บางคน เช่น หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเป็นเพื่อนข้าพเจ้าตั้งแต่เรียนกฎหมายในสยาม ข้าพเจ้าเองเสนอผู้ริเริ่มให้ชวนหลวงวิจิตรฯ ด้วย แต่ที่ประชุมส่วนมากมีมติไม่เป็นเอกฉันท์ จึงมิได้ชวนหลวงวิจิตรฯ แม้ภายหลัง ๒๔ มิถุนายน แล้ว จึงเป็นเหตุหนึ่งที่หลวงวิจิตรฯ จัดตั้ง “คณะชาติ” ขึ้น การประชุมเป็นทางการครั้งแรกของคณะราษฎรมีขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๒๗ ที่หอพักแห่งหนึ่ง ณ “RUE DU SOMMERARD” ซึ่งเราเช่าห้องใหญ่ไว้เฉพาะการประชุมนั้น ผู้ร่วมประชุมมี ๗ คน คือ (๑) นายประยูร ภมรมนตรี (๒) ร.ท. แปลก ชิตตะสังคะ (๓) ร.ต. ทศนัย มิตรภักดี (๔) นายตั้ว ลพานุกรม (๕) หลวงสิริราชไมตรี (๖) นายแนบ พหลโยธิน (๗) ข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้ากลับสยามในเดือนมีนาคม ปีนั้นแล้ว ได้มอบให้เพื่อนที่ยังอยู่ในปารีสเลือกเฟ้นผู้ที่สมควรชวนร่วมคณะราษฎรต่อไป เพื่อนที่ว่านั้นได้ชวนนายทวี บุญยเกตุ และนายบรรจง ศรีจรูญ ไทยมุสลิมจากอียิปต์ที่มาเยือนปารีส ภายในเวลาประมาณ

อีก ๒-๓ เดือน ต่อมาได้ชวน ร.ต. สนิท กมลนาวิน ร.น. นักศึกษาวิชาทหารเรือ เคนมาร์คที่มาเยือนปารีส ต่อจากนั้น เพื่อนที่ก่อตั้งคณะราษฎรที่ปารีสก็ทยอยกันกลับสยาม ค่อยๆ ชวนเพื่อนนักศึกษาที่เคยสังเกตไว้ในกาสนทนากันเพียงคร่าวๆ มิได้จำกัดเฉพาะนักศึกษาในฝรั่งเศสเท่านั้น ฉะนั้นต่อมาในสยามจึงได้ชวน ม.ล. อุดม สนิทวงศ์ นักศึกษาจากสวิสเซอร์แลนด์ ม.ล. กรีเดชาติวงศ์ และนายสพรั่ง เทพหัสดินทร์ ณ อยุธยา และนายเล็ง ศรีสมวงศ์ นักศึกษาจากอังกฤษ ฯลฯ และเพื่อนทหารบก ทหารเรือ พลเรือน คนอื่นๆ ในสยาม ดังนั้นนายควงฯ จึงไม่รู้เรื่องความเป็นไปของคณะราษฎรได้ถูกต้อง

ส่วนการที่เพื่อนนักศึกษาในฝรั่งเศสส่วนหนึ่งเรียกข้าพเจ้าว่า “อาจารย์” นั้น เนื่องจากเหตุต่างๆ กัน นายเทอด บุญนาค นักศึกษามหาวิทยาลัยฝรั่งเศส ซึ่งต่อมาได้เป็นผู้พิพากษาในสยามนั้น ได้พาครอบครัวมาเยี่ยมข้าพเจ้า ณ บ้านพักข้าพเจ้าชานกรุงปารีส นายเทอดฯ ได้บอกแก่ครอบครัวของตนว่า ข้าพเจ้าเป็นทั้งเพื่อนและอาจารย์ของเขา เพราะนอกจากได้รับคำแนะนำในการศึกษาแล้ว ข้าพเจ้ายังได้ช่วยทบทวนวิชาให้เขาก่อนเข้าสอบไล่ หลายคนก็ได้เรียกข้าพเจ้าเพราะเหตุนี้ แต่นายควงฯ ลืมไปเองถึงเหตุที่หลายคนเรียกข้าพเจ้าว่า “อาจารย์” ฉะนั้น ข้าพเจ้าอภัยให้ ส่วนการที่นายควงฯ อ้างว่าเพื่อนอื่นๆ ตั้งนิคเนมข้าพเจ้าเพราะมีโปรแกรมมากเหลือเกินนั้น อันที่จริงระหว่างอยู่ในฝรั่งเศสนั้น โปรแกรมเพื่ออภิวัฒน์ไทยก็รู้เฉพาะไม่กี่คนซึ่งนายควงฯ ไม่มีโอกาสรู้ ฉะนั้นจะเดาเอาว่า ข้าพเจ้ามีโปรแกรมมากในเวลานั้นได้อย่างไร ข้าพเจ้ามีโปรแกรมหลายอย่างที่แสดงให้เห็นก่อนการ ๒๔ มิถุนาฯ รู้ทั่วกันภายหลัง ๒๔ มิถุนาฯ ก่อนนั้น นอกจากหัวหน้าสายแล้ว แต่ละคนรู้เฉพาะหน้าที่ของตน เช่นหน้าที่ตัดสายโทรศัพท์กลางในบังคับบัญชาของ ร.อ. หลวงนิเทศกลกิจนั้น นายควงฯ ก็รู้เฉพาะการนั้นเท่านั้น แม้การประชุมบางครั้งที่ให้นายควงฯ เป็นยามก็ดี นายควงฯ ก็รับอยู่แล้วว่า ตนไม่รู้ที่ประชุมพูดเรื่องอะไรกัน

เจ้านายหลายพระองค์ทรงถือว่าข้าพเจ้าเป็นพระสหาย ก็ได้ทรงพระ

กรุณาเรียกข้าพเจ้าว่า “อาจารย์” อาทิ พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ก็ทรงเรียกข้าพเจ้าเช่นนั้นตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ตลอดมา จนกระทั่งก่อนท่านสิ้นพระชนม์ พระองค์เจ้าภานุพันธ์ยุคลก็ทรงกรุณาเรียกข้าพเจ้า “อาจารย์” ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ตลอดมากระทั่งปัจจุบันเมื่อพระองค์ทรงพบปะข้าพเจ้า ท่านมิได้ทรงเรียกข้าพเจ้าเช่นนั้นเป็นการตลก

เจ้านายอีกองค์หนึ่งคือหม่อมเจ้านักขัตรมงคล พระบิดาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันทรงสถาปนาเป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถฯ นั้น ท่านทรงมีพรชามากกว่าอายุข้าพเจ้าหลายปีในขณะที่ทรงศึกษาอยู่ในฝรั่งเศส และทรงเป็นผู้ที่นักศึกษาส่วนมากเคารพนับถือท่านว่าทรงพระปรีชาญาณ มีความรู้แตกฉานทั้งในความรู้ทั่วไปในวิชาทหาร ในภาษาฝรั่งเศส จนสามารถทรงนิพนธ์ร้อยแก้วภาษาฝรั่งเศสได้ ดังปรากฏในหนังสือที่นักศึกษาในฝรั่งเศสสมัยนั้นพิมพ์เป็นอนุสรณ์แด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ในวาระที่พระองค์เสด็จสวรรคต ท่านกรุณาประทานเกียรติแก่ข้าพเจ้าเรียกข้าพเจ้าว่า อาจารย์ตามลายพระหัตถ์ที่ท่านทรงเขียนไว้ได้พระฉายาลักษณ์ที่ประทานแก่ข้าพเจ้าว่า

“ให้ท่านอาจารย์ปรีดี สภานายกแห่งสามัคยานุเคราะห์สมาคม

ไว้เป็นที่ระลึก ด้วยความขอบพ้อแลคุ่นเคยมาก

นักขัตร

คำว่า “สามัคยานุเคราะห์สมาคม” เป็นชื่อสมัยแรกตั้งของสมาคมนักศึกษาไทยในฝรั่งเศสและนักศึกษาในความดูแลสถานทูตสยามประจำกรุงปารีสที่ศึกษาในยุโรป รวมทั้งส่วนหนึ่งที่ศึกษาในอังกฤษ ชื่อนี้ หม่อมเจ้านักขัตรฯ (พระนามเวลานั้น) เป็นผู้ทรงดำริ แล้วที่ประชุมก่อตั้งสมาคมลงมติเห็นชอบ ท่านทรงดำริว่า ชื่อสมาคมนั้น สำหรับภาษาฝรั่งเศสให้ย่อลงได้เป็น SIAM คือ ASSOCIATION “SIAMOISE D’INTELLECTUALITE ET D’ASSISTANCE MUTUELLE” โดยย่อ “S” จาก “SIAMOISE” “I” จาก INTELLECTUALITE “A” จาก

๖๔ ภาคผนวก

"ASSISTANCE" "M" จาก "MUTUELLE" ส่วนชื่อในภาษาไทยก็ย่อลงได้เป็น
ส.ย.ว.ม

ข้าพเจ้าขอเชิญพระฉายาลักษณ์พร้อมด้วยลายพระหัตถ์มาพิมพ์ไว้ต่อ

ไปนี้

นายควง อภัยวงศ์ มีเรื่องตลกๆ หลายเรื่องที่น่าไปเล่าที่คุรุสภาเรียกเสียงฮาได้หลายครั้ง ข้าพเจ้าจะได้นำหลักฐานออกตีพิมพ์เพื่อส่งจะเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของไทยต่อไปในโอกาสอันควร ซึ่งข้าพเจ้าบอกล่วงหน้าไว้แล้ว ขณะนี้ขอให้ผู้อ่านลองนึกๆ ไว้ก่อน อาทิ การปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยนั้น หลายคนยังจำได้ว่า ทหารอังกฤษเป็นผู้เข้ามาปลดอาวุธ มิใช่ลอร์ดเม้าท์แบตเทนโทรเลขมาถึงนายควงฯ ขอให้รัฐบาลนายควงฯ ปลดอาวุธทหารญี่ปุ่น การปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยนั้นไม่ใช่เรื่องตลกที่จะพูดพล่อยๆ หลักฐานที่ข้าพเจ้าจะแสดงต่อไปในภายหน้ามีอยู่ว่า เดิมสัมพันธมิตรตกลงกันที่จะให้เจียงไคเช็คเป็นผู้บัญชาการสูงสุดในสมรภูมิจีนและแหลมอินโดจีน เจียงไคเช็คจึงต้องการส่งทหารจีนเข้ามาปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทย ขบวนการเสรีไทยได้พยายามที่จะขอร้องให้สมรภูมิในประเทศไทยขึ้นอยู่กับลอร์ดเม้าท์แบตเทนดีกว่าขึ้นอยู่กับจีน เมื่อฝ่ายญี่ปุ่นยอมจำนนต่อฝ่ายสัมพันธมิตรนั้น เจียงไคเช็คขอเข้ามาปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นที่อยู่ในแหลมอินโดจีนตั้งแต่เส้นขนานที่ ๑๖ ขึ้นไป ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น ทหารจีนก็จะเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ร้อยเอ็ดในภาคเหนือของอีสานขึ้นไป และตั้งแต่อำเภอบางมูลนาคและอำเภออุ้มผางขึ้นไปทางเหนือ ข้าพเจ้าได้ร้องขอให้รัฐบาลอเมริกันส่งยกเว้นเกี่ยวแก่ประเทศไทย ครั้นแล้วประธานาธิบดีทรูแมนได้สั่งให้ทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยวางอาวุธต่อลอร์ดเม้าท์แบตเทน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดภาคเอเชียอาคเนย์ คงยอมให้ทหารจีนเข้ามาปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นเฉพาะที่อยู่เหนือเส้นขนานที่ ๑๖ ของ “อินโดจีนฝรั่งเศส” เท่านั้น พวกก๊ววะมินตั้งในประเทศไทยที่เตรียมต้อนรับทหารจีนอยู่แล้วไม่พอใจจึงก่อกรณี “เลี้ยวพะ” ขึ้น

เรื่องที่น่าขบขัน แต่ทว่าข้าพเจ้าเฮฮาด้วยไม่ลงคือตอนที่นายควงฯ กล่าวว่ ฝ่ายทหารญี่ปุ่นเห็นขบวนการเสรีไทยสร้างสนามบินลับแล้ว นายควงฯ มาบอกข้าพเจ้าฯ จึงสั่งให้พลพรรคปลุกกัญชาเป็นการอำพราง และ

นายควงฯ ได้อ้างว่า ตนทำญี่ปุ่นให้ตั้งกรรมการร่วมไปสอบสวน แต่เพ็ญสงครามได้สิ้นสุดลงจึงเคราะห์ดีไปนั้น ข้าพเจ้าก็ว่าเคราะห์ดีอยู่ เพราะถ้าญี่ปุ่นสอบสวนอย่างที่นายควงฯ ทำแล้ว ก็จะไปปรากฏว่า ที่ดินที่ใช้สร้างสนามบินลับนั้นเป็นที่ดินแข็ง มีหินลูกรัง ปลูกกัญชาไม่ขึ้น ญี่ปุ่นก็จะจับที่ใจกลางแปลงได้โดยไมยาก ผู้ใช้ความคิดธรรมดาสามัญย่อมรู้ได้ว่า สนามบินนั้นต้องสร้างในที่ดินแข็งไม่ใช่ที่ดินอ่อนที่จะปลูกกัญชาหรือพริกได้ ญี่ปุ่นก็ไม่โง่เกินไปที่จะถูกต้มง่าย ๆ

อันที่จริงนั้น ก่อนที่ขบวนการเสรีไทยจะทำสนามบินลับก็ได้พิจารณาเหตุที่จะอาศัยเป็นข้ออ้างอำพรางอยู่แล้ว เหตุนั้นก็คือ กระทรวงมหาดไทย ตั้งแต่สมัยก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้สั่งให้ทุกจังหวัดมีสนามบินขนาดเครื่องบิน ๑ ใบพัดขึ้นลงได้ แต่ทว่าทางจังหวัดเมื่อทำแล้วก็ไม่บำรุง ปล่อยให้วัชพืชทรุดโทรม ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงขอให้หลวงศุภชลาศัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นเสรีไทย ออกเป็นคำสั่งของกระทรวงมหาดไทยไปยังจังหวัดต่างๆ ปรับปรุงสนามบินให้ดีขึ้น หรือหาที่ดินใหม่ที่จะทำสนามบินให้ใช้งานได้ ทั้งนี้ เป็นคำสั่งพรางเผื่อว่าถ้าญี่ปุ่นประท้วงมา เราก็มีคำสั่งมหาดไทยเป็นหลักฐานให้ดูได้ อันที่จริงเรื่องสนามบินลับนั้น นอกจากทูตญี่ปุ่นไปพบนายควงฯ แล้ว ทางทหารญี่ปุ่นได้ประท้วงผ่านกรมประสานงานซึ่ง พ.ท. สำเริง เนตรรายน เสรีไทย อยู่ที่นั่นนำความมาแจ้งข้าพเจ้าเป็นการด่วน ซึ่ง พ.ท. สำเริงฯ ก็ได้ตอบญี่ปุ่นไปว่า เป็นเรื่องทำสนามบินตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทยดังกล่าวแล้ว

- ๓ -

ภายหลังส่งต้นฉบับหนังสือนี้ไปกรุงเทพฯ เพื่อรีบพิมพ์ให้ทันวันทำบุญดังกล่าวในคำปรารภแล้ว ข้าพเจ้าได้ระลึกถึงเรื่องได้ยินพระบรมวงศานุวงศ์บางองค์และข้าราชการผู้ใหญ่บางท่านได้กรุณาเล่าให้ฟังถึงสภาพการณ์ใน

วันที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ (รัชกาลที่ ๖) สวรรคตเกี่ยวกับการอัญเชิญท่านที่จะเป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไป โดยที่เรื่องนี้ข้าพเจ้ายังไม่ได้เห็นว่ามิผู้ใดบันทึกพิมพ์ไว้ จึงสมควรนำมาเล่าสู่กันฟังดังต่อไปนี้ เพื่อจะเป็นประโยชน์แก่ประวัติศาสตร์บ้าง และเพื่อแสดงให้เห็นน้ำพระทัยอันบริสุทธิ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกฯ และของสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมหลวงนครสวรรค์พิณิตฯ (พระนามในขณะนั้นของทั้งสองพระองค์)

พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่บางท่านได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ในวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๔ ภายหลังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ สวรรคตแล้วนั้น พระบรมวงศานุวงศ์ได้มีการประชุมโดยมีสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกฯ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา ผู้ซึ่งสมเด็จพระเชษฐาฯ ได้ทรงสถาปนาให้เป็นรัชทายาทนั้น ทรงเป็นประธาน สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกฯ รับสั่งว่า พระองค์เป็นพระอนุชาองค์เล็กที่สุดในบรรดาสมเด็จพระเจ้าฟ้าซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ประกอบทั้งพระองค์มีพระอนามัยไม่สมบูรณ์ อีกทั้งไม่มีพระโอรส พระองค์จึงขออัญเชิญสมเด็จพระเชษฐาคือสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรฯ ขึ้นครองราชสืบสันตติวงศ์เป็นพระมหากษัตริย์องค์ใหม่

สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรฯ จึงรับสั่งว่า ขอให้สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกฯ ทรงรับรัชทายาทตามพระประสงค์ของพระบรมเชษฐา (รัชกาลที่ ๖) เกิด พระองค์พร้อมที่จะถวายความช่วยเหลือทุกประการ ครั้นแล้วสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรฯ ก็ได้เสด็จลงจากพระเก้าอี้ กราบถวายบังคมสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกฯ เป็นการนำ พระบรมวงศานุวงศ์ที่ประทับอยู่ในที่ประชุมนั้นกราบถวายบังคมดูจกัน อันเป็นการแสดงถึงความพร้อมเพรียงของพระบรมวงศานุวงศ์ อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกฯ ขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกฯ จึงทรงรับตามคำอัญเชิญนั้น

ดังนั้น เราควรเห็นน้ำพระทัยอันบริสุทธิ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกฯ และของสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรฯ ซึ่งแม้จะทรงได้สิทธิตามที่สมเด็จพระเจ้าฟ้า

ประชาชนปกา ถวาย ก็ไม่ทรงรับลิตินั้น

ข้าพเจ้าพร้อมด้วยคณะราษฎรได้ขอพระราชทานอภัยโทษพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และพระราชวงศ์จักรี ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานแล้ว ดังที่ข้าพเจ้านำลงพิมพ์ไว้ท้ายข้อนี้ด้วย

ส่วนสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตฯ นั้น ข้าพเจ้ามิได้มีโอกาสขอพระราชทานอภัยโทษจากพระองค์โดยเฉพาะ จึงขอถือโอกาสที่พิมพ์หนังสือเล่มนี้ บันทึกขอพระราชทานอภัยไว้ว่า การใดที่ข้าพเจ้ามีส่วนทำให้พระองค์ต้องพลัดพรากจากแผ่นดินสยาม และทรงเสียดลิตินั้น ขอให้พระองค์และพระโอรสกับพระธิดา อีกทั้งผู้สืบสายโดยตรงจากพระองค์ท่านโปรดอภัยให้แก่ข้าพเจ้าด้วย อันที่จริง ข้าพเจ้าได้สดับตรับฟังตลอดมาว่า พระองค์เองก็ดี พระโอรสและพระธิดาของพระองค์ก็ดีไม่เคยรับสั่งประการใดๆ ที่แสดงความอาฆาตมาดร้ายหรือใส่ความข้าพเจ้าและคณะราษฎรเลย พระองค์ทรงมีน้ำพระทัยสมเป็นปราชญ์และพุทธศาสนิกโดยแท้ ข้าพเจ้าจึงขอน้อมสักการะพระองค์ท่าน พร้อมทั้งตั้งจิตอธิษฐานขอให้พระองค์ท่านทรงมีพระเกียรติยืนยงชั่วกาลนาน

ส่วนเจ้านายบางองค์ที่เสียตำแหน่งโดยการอภิวัฒน์ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งหลายพระองค์ได้ประทานอภัยให้ข้าพเจ้าและคณะราษฎรนั้น ข้าพเจ้าขอแสดงความขอบคุณท่านพร้อมทั้งขอแสดงความเคารพนับถือ แต่บางองค์ที่ยังทรงผูกพระทัยแค้นเคืองข้าพเจ้า ตลอดทั้งไม่ยอมเผาศพผู้เป็นญาติผู้ใหญ่ของชายาโดยที่ข้าพเจ้าเป็นเชษญาติผู้ใหญ่นั้น ก็ขอได้โปรดละเว้นในสิ่งที่ควรละเว้น อาทิ การให้ความรู้ที่ผิดพลาดจากความจริงแก่ชนรุ่นหลังที่นำไปเขียนอย่างคลาดเคลื่อน ขอให้ทรงประพฤติในสิ่งที่ควรประพฤติ อาทิ สิ่งใดที่เป็นลัทธิจะ ซึ่งลอร์ดแมนที่แบทเทนได้รับสั่งให้พระองค์ทราบที่ลอนดอนนั้น แม้พระองค์จะไม่ตอบคำถามทนายในคดีสวรรคตให้ประจักษ์แก่ศาล แต่บัดนี้ก็ถึงเวลาแล้วที่จะประทานความจริงว่า ท่านลอร์ดได้รับสั่งว่ากระไรโปรดระลึกถึงพุทธภาษิตที่ว่า “สจฺจ เว อมตาวาจา” ขอให้บำเพ็ญองค์สมดัง

ที่ชนรุ่นหลังถือว่า พระองค์เป็นปราชญ์ โดยขอให้ตั้งพระทัยยึดมั่นในพุทธ
วิจนะที่เป็นมงคลคาถอันประเสริฐว่า
“สพฺเพ สตฺตา อเวราโหนตุ”

ขอถวายพระพรฯ

พิธีขอพระราชทานอภัยโทษของคณะราษฎร เมื่อเดือนธันวาคม ๒๔๗๕

คณะราษฎรเพิ่งทราบเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๗๕ ถึงพระราชดำริที่จะพระราชทานการปกครองตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งพระองค์ปรารถนาให้เป็นไปทีละขั้นๆ หากถูกอำมาตย์บางคนทัดทานไว้ว่ายังไม่ถึงเวลา ดังนั้น เมื่อก่อนวันประกาศพระราชทานรัฐธรรมนูญ ฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ สมาชิกคณะราษฎรจึงขอพระราชทานเข้าเฝ้าที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐานเพื่อกระทำการพิธีขอพระราชทานอภัยโทษ โดยนำดอกไม้ธูปเทียนทูลเกล้าถวายตามประเพณี ครั้นแล้วหัวหน้าคณะราษฎรได้กราบบังคมทูลดังต่อไปนี้

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

การที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ได้เริ่มทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ ก็ด้วยมุ่งหวังประโยชน์แก่ชาติโดยเห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่า ทุกๆ ประเทศที่เป็นเอกราชก็มีรัฐธรรมนูญการปกครองกันทั่วไปแล้ว หากประเทศสยามได้มีกับเขาบ้าง ก็จะได้เป็นโอกาสให้ราษฎรเป็นจำนวนมากได้มีส่วนช่วยเหลือได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทในราชการแผ่นดินเต็มกำลังความสามารถจริงๆ การณ์ได้เป็นไปโดยเรียบร้อยด้วยประการทั้งปวง ก็เนื่องด้วยได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ทรงตั้งพระราชหฤทัยดีต่อประชาชนชาวสยาม และทรงพระกรุณาช่วยเหลือส่งเสริมทุกประการ ตลอดจนพระราชทานอภัยโทษแก่พวกข้าพระพุทธเจ้า โดยพระราชกำหนดนิรโทษกรรมนั้นด้วยพระมหา

กรุณาธิคุณ ทั้งนี้ย่อมตระหนกอยู่แก่ใจพวกข้าพระพุทธเจ้าแล้ว

การที่พวกข้าพระพุทธเจ้าได้ประกาศกล่าวข้อความในวันเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยถ้อยคำอันรุนแรงกระทบกระเทือนถึงใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทและพระบรมวงศานุวงศ์ ก็ด้วยมุ่งถึงผลสำเร็จทันทีทันใดเป็นใหญ่ สมเด็จพระมหากษัตริราชในพระบรมวงศ์จักรี ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ ได้ทรงมีส่วนนำความเจริญมาสู่ประเทศสยามตามกาลสมัย บัดนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พวกข้าพระพุทธเจ้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจึงขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสนี้ กราบบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษอีกครั้งหนึ่งเป็นคำรบสอง ในถ้อยคำที่ได้ประกาศไป

การจะควรประการใดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อคณะราษฎรได้กราบถวายบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษเสร็จสิ้นลงแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีพระราชดำรัสตอบดังต่อไปนี้

“ข้าพเจ้าขอขอบใจท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่งใน การที่ได้มากระทำพิธีขอมาต่อตัวข้าพเจ้าและพระราชวงศ์จักรีในวันนี้ การกระทำของท่านในวันนี้ทำให้รู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่ง ไม่ใช่ยินดีที่ท่านมาขอขมาแก้ตัวข้าพเจ้าโดยเฉพาะ เพราะข้าพเจ้าเองก็ให้อภัยโทษแก่ท่านทั้งหลายนานมาแล้วเพราะเข้าใจในความประสงค์ของท่านดี ท่านกระทำในคราวนี้ ก็เพื่อหวังประโยชน์ต่อชาติจริง ๆ ข้าพเจ้าได้ตั้งใจช่วยเหลือท่าน ให้ท่านทำการเป็นผลสำเร็จเรียบร้อยดีอย่างที่สุดที่จะเป็นได้ โดยที่ข้าพเจ้ามีความเห็นใจในความคิดของท่าน ข้อที่ข้าพเจ้าตั้งใจมากนั้น คือในคำขมานั้น ท่านได้กล่าวถึงสมเด็จพระ

มหากษัตริราชและเจ้านายในพระราชวงศ์จักรีว่า ได้ทรงมีส่วนในการนำความเจริญมาสู่ประเทศสยามด้วยหลายพระองค์ด้วยกัน นั่นเป็นความจริง ในคำประกาศวันที่ ๒๔ มิถุนายนนั้น ข้อความที่ทำให้ข้าพเจ้าเองและสมาชิกของพระราชวงศ์จักรีรู้สึกโทมนัสอย่างยิ่ง คือในข้อที่ทำให้เข้าใจว่า พระราชวงศ์จักรีไม่ได้ทำความเจริญให้ประเทศสยามอย่างหนึ่งอย่างใดเลย ข้อนั้น ทำให้สมาชิกในพระราชวงศ์จักรีทั่วไปโทมนัส น้อยใจ และแค้นเคืองมาก เมื่อท่านได้กล่าวแก้ไขในวันนี้แล้ว ข้าพเจ้าหวังว่าจะเป็นผลสมานไมตรีระหว่างพระราชวงศ์จักรีกับพวกท่านและราษฎรทั่วไปให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ อันที่จริง เจ้านายในพระราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ย่อมทรงถือว่า เป็นหน้าที่ของพระองค์ที่จะทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง จึงได้ทรงรับราชการในกระทรวงต่างๆ ทุกพระองค์ตามแต่จะทำได้ แต่ตามวิสัยธรรมดาของคนและตระกูลอันใหญ่ก็ย่อมมีสมาชิกมีความสามารถยิ่งหย่อนกว่ากันเป็นธรรมดา และย่อมมีทำการพลาดพลั้งบ้าง ข้าพเจ้าเชื่อว่า ถ้าเจ้านายจะได้ทรงทำการพลาดพลั้งไปบ้าง ก็มีใช่โดยยอคติ โดยเหตุนี้ เมื่อท่านได้กล่าวแก้ไขในวันนี้ และท่านมีความรู้สึกที่ พระราชวงศ์จักรีได้ทรงทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติของเราเช่นนี้ ก็ย่อมจะล้างความโทมนัสทั้งหลายทั้งปวงของข้าพเจ้าเอง และพระราชวงศ์จักรีได้สิ้น นอกจากนี้ ข้าพเจ้ามีความยินดีมากที่ท่านได้คิดมาทำพิธีขอขมาวันนี้เอง โดยที่ข้าพเจ้ามิได้ร้องขออย่างใดเลย การที่ท่านทำเช่นนี้ ย่อมเป็นเกียรติยศแก่ท่านเป็นอันมาก เพราะท่านทั้งหลายได้แสดงว่ามีธรรมในใจ และเป็นคนที่สุจริตและใจเป็นนักรง คือเมื่อท่านรู้สึกว่าได้ทำอะไรที่เกินไป พลาดพลั้งไปบ้าง ท่านก็ยอมรับผิดโดยดีและโดยเปิดเผย การกระทำเช่นนี้เป็นของที่ยาก และต้องใจเป็นนักรงจริงๆ จึงจะทำได้ เมื่อท่านได้ทำพิธีเช่นนี้ในวันนี้ก็แสดงให้เห็นชัดว่า การใดๆ ที่ท่านได้ทำไปนั้น ท่านได้ทำไปเพื่อหวังประโยชน์แก่ประเทศแท้จริง ท่านได้แสดงว่า ท่านเป็นผู้มีน้ำใจกล้าหาญทุกประการ ท่านกล้ารับผิดเมื่อรู้สึกว่าตนได้ทำการพลาดพลั้งไปดังนี้ เป็นการที่ทำให้ประชาชนรู้สึกไว้วางใจในตัวของท่านยิ่งขึ้นอีกเป็นอันมาก

ในข้อนี้ ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีเป็นอันมาก

เพราะฉะนั้น ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอให้พรแก่ท่านทั้งหลาย ของจงเจริญ
ด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณทุกประการ มีกำลังกาย มีกำลังน้ำใจ
เพื่อจะสามารถทำงานให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศของเราสืบไป

(สำเนา)

ประกาศ

ตามที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้เป็นโจทก์ฟ้องบริษัทสยามรัฐ จำกัด ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายสำเนียง ชันธชวนะ นายประจวบ ทองอุไร และนายประหยัด ศ. นาคะนาท เป็นจำเลยต่อศาลแพ่ง ในข้อหาละเมิดโจทก์ ตามคดีดำหมายเลขที่ ๗๒๓๖/๒๕๑๓ เนื่องจากหนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* ฉบับลงวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๑๓ และหนังสือพิมพ์ *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* ฉบับลงวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๑๓ ลงข้อเขียนซึ่งเขียนโดยนายสำเนียง ชันธชวนะ ใช้นามปากกาว่า ส.ธ.น. ซึ่งมีใจความว่า โจทก์พัวพันในคดีสวรรคตนั้น

จำเลยขอแถลงความจริงว่า โจทก์ไม่เคยเป็นจำเลยในคดีสวรรคตเลย และไม่เคยถูกศาลพิพากษาว่ากระทำความผิด เมื่อโจทก์ไม่เคยถูกศาลพิพากษาลงโทษ จึงถือว่าโจทก์ยังบริสุทธิ์

ส่วนการที่โจทก์หลบหนีออกจากประเทศไทยนั้น เป็นเพราะหลบหนีการรัฐประหาร จึงขอให้ผู้อ่านทราบความจริง และขอยกภัยในความคลาดเคลื่อนนี้ด้วย

บริษัทสยามรัฐ จำกัด
ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช
นายสำเนียง ชันธชวนะ
นายประจวบ ทองอุไร
นายประหยัด ศ. นาคะนาท

(สำเนา)

ประกาศ

ตามที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้เป็นโจทก์ฟ้องบริษัทไทยเดลีการพิมพ์ จำกัด ที่ ๑ นายสาร บรรดาศักดิ์ ที่ ๒ นายรุ่งโรจน์ นรเชษฐวุฒิวัย ที่ ๓ และนายจำนง แก้วไสวฒนะ ที่ ๔ เป็นจำเลยต่อศาลแพ่งในข้อหาละเมิด ฎีกญาสภาลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและหมิ่นประมาทโดยใส่ความ ทำให้โจทก์เสียหายตามคดีหมายเลขดำที่ ๑๑๓/๒๕๑๔ เนื่องจากหนังสือพิมพ์ **หลักเมืองสมัยไทยเดลี** ฉบับลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๓ หน้า ๔ ลงข้อความซึ่งเขียนโดยจำเลยที่ ๒ ใช้นามปากกาว่าชวานทอง ในคอลัมน์ตอบปัญหา ชัดช้องหมองใจ เป็นการหมิ่นประมาทนายปรีดี พนมยงค์ หรือหลวงประดิษฐมนูธรรมว่า เป็นคนลืมหาคำเนิดของตนเอง ไม่มีน้ำใจเป็นนักกีฬา จะเป็นผู้มีน้ำใจเป็นนักประชาธิปไตยไม่ได้ และเป็นอ้ายโจรปล้นราชบัลลังก์ มีการพัวพันในกรณีสวรรคตด้วยนั้น

บัดนี้ ข้าพเจ้า จำเลยทั้งสี่คน ได้รู้สึกสำนึกว่า ข้อความที่จำเลยเผยแพร่ข้างต้นนั้น มิได้มีมูลความจริงแต่ประการใดเลย

ข้าพเจ้าจำเลยทุกคนจึงขอภัยนายปรีดี พนมยงค์ หรือหลวงประดิษฐมนูธรรม โจทก์ ที่ถูกข้าพเจ้าทั้งหลายใส่ความด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ดังกล่าวแล้ว ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ได้กรุณาให้อภัยและถอนฟ้องคดีแล้ว นายรุ่งโรจน์ นรเชษฐวุฒิวัย ในนามบริษัทไทยเดลีการพิมพ์ จำกัด จำเลยที่ ๑ นายสาร บรรดาศักดิ์ จำเลยที่ ๒ นายรุ่งโรจน์ นรเชษฐวุฒิวัย จำเลยที่ ๓ นายจำนง แก้วไสวฒนะ จำเลยที่ ๔

คำชี้แจงเพิ่มเติมประกอบ
“บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์
ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒”

- ก -

ตามที่หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล ประทานเล่าไว้ในหนังสือ “สมเด็จพระศรีสวรินทิราฯ” ตอนหนึ่งว่า เมื่อท่านหญิงกรบาทูลสมเด็จพระเจ้านำว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว ท่านหญิงเห็นสมเด็จพระเจ้ายังทรงสงสัยอยู่จึงกราบทูลว่า “สมเด็จพระเจ้ายายังโง่งมพะคะ” แล้วสมเด็จพระเจ้ายิ่งเข้าพระทัยทันที่นั้น สำหรับคนรุ่นเก่าหรือคนรุ่นปัจจุบันที่จงรักภักดีแท้จริงในพระราชวงศ์จักรีก็ย่อมเข้าใจได้ว่า ท่านหญิงได้กราบทูลโดยวิธีเปรียบเทียบกับสมัยที่พระพุทธเจ้าหลวงเสด็จขึ้นครองราชสมบัตินั้น ยังทรงพระเยาว์อยู่ จึงมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์คือเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งต่อมาเป็นสมเด็จพระเจ้ายาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ คนรุ่นท่านหญิงและข้าพเจ้านั้น เมื่อได้ยินคนใดกล่าวถึง “สมเด็จพระเจ้ายาฯ” โดยมีได้ระบุเจาะจงนามต่อท้ายว่าเป็นองค์ใดแล้ว ก็หมายถึงองค์ที่เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์รัชกาลที่ ๕ ขณะยังทรงพระเยาว์ มิใช่ท่านหญิงสนับสนุนให้ข้าพเจ้าเป็นสมเด็จพระเจ้ายาฯ (ในสมัยจอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรีและหลวงวิจิตรวาทการเป็นที่ปรึกษา) เบื้องหลังนั้น เคยดำริจะให้มิชุนนางเจ้าศักดินาเทียบอย่างเจ้าศักดินาฝรั่ง และญี่ปุ่น เช่นให้มี “DUKE” เรียกว่า “สมเด็จพระเจ้าพญา” ฯลฯ แต่รัฐมนตรีสวานมากปฏิเสธรื้อขอเสนอของจอมพล ป. และหลวงวิจิตรวาทการ แล้วเลือกเอาทาง

เวนคืนบรรดาศักดิ์ ซึ่งข้าพเจ้าเวนคืนบรรดาศักดิ์ “หลวงประดิษฐมนูธรรม” มาใช้ชื่อและสกุลเดิมว่า “ประวัติ พนมยงค์” หลวงพิบูลสงครามชื่อเดิม “แปลก” นามสกุลเดิม “ชิตตะสังคะ” ใช้ชื่อเดิม “แปลก” ใช้นามสกุลใหม่ว่า “พิบูลสงคราม” หลวงวิจิตรวาทการชื่อเดิม “กิมเหลียง” สกุลเดิม “วัฒนพฤดา” เปลี่ยนชื่อเดิมเป็น “วิจิตร” เปลี่ยนนามสกุลเดิมเป็น “วิจิตรวาทการ” ฯลฯ เรื่องนี้ ข้าพเจ้าจะกล่าวไว้ในหนังสือเล่มอื่น อาทิ หนังสือที่จะให้ชื่อว่า “โฆษสงคราม”)

สมเด็จพระศรีสวรินทิราฯ ขณะเสด็จประทับที่อยุธยา นั้น ทรงมีพระชันษากว่า ๘๐ พรรษา แล้ว ท่านทรงทราบตำแหน่งเก่าหรือเทียบบรรดาศักดิ์เก่ากับตำแหน่งของคนนั้นๆ เมื่อท่านเสด็จถึงอยุธยา ข้าพเจ้าเบิกข้าราชการเข้าเฝ้า เริ่มต้นด้วย “ข้าหลวงตรวจการมณฑลไทยภาค” ข้าพเจ้ากราบทูลตำแหน่งตามระบบราชการใหม่นั้น สังเกตว่า สมเด็จพระเจ้า ยังไม่เข้าพระทัย จึงกราบทูลใหม่ว่า “เทศา” ก็ทรงเข้าพระทัย ครั้นแล้วข้าพเจ้าเบิกคนรองไปถวายตัวก็มีได้กราบทูลตำแหน่งของผู้นั้นว่า “ข้าหลวงประจำจังหวัด” คือ ข้าพเจ้ากราบทูลว่า “เจ้าเมือง” ตลอดไปถึงสรรพสามิตจังหวัดที่เป็นชื่อตำแหน่งใหม่ ข้าพเจ้าก็ได้กราบทูลว่า “หัวหน้าผิ่นสุรา” ก็เข้าพระทัยได้ดี ฯลฯ

- ข -

นักศึกษาในต่างประเทศหลายคนได้ถามข้าพเจ้าถึงบางกรณีในอดีต ข้าพเจ้าได้ตอบไปเท่าที่เคยอ่านเอกสารและหนังสือที่เป็นหลักฐาน จึงเห็นควรนำมาลงพิมพ์ไว้ต่อไปนี้ด้วย

(๑) ในรัชกาลที่ ๒ มีกรณีเกี่ยวกับกรมขุนกระษัตราธิราช ซึ่งมิพระนามตามที่เรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า “เจ้าฟ้าเหม็น” เจ้าฟ้าพระองค์นี้ทรงเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าตากสิน ส่วนพระมารดามีพระนามเดิมว่า “ฉิมใหญ่” เป็นพระราชธิดาของรัชกาลที่ ๑ ก่อนปราบดาภิเษกเป็นพระมหา

กษัตริย์ต่อจากสมเด็จพระเจ้าตากสิน รัชกาลที่ ๑ ทรงโปรดเอ็นดูพระเจ้าหลานเธอองค์นี้มากจึงมิได้ถูกถอดจากการเป็นเจ้านายเหมือนดังพระราชโอรสและพระราชธิดาองค์อื่นๆ ของสมเด็จพระเจ้าตากสิน ดังนั้น รัชกาลที่ ๑ จึงได้สถาปนาพระเจ้าหลานเธอองค์นี้ของพระองค์เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และให้ทรงกรมเป็นกรมขุนดั่งมีพระนามข้างบนนั้น เมื่อรัชกาลที่ ๑ สวรรคตแล้ว รัชกาลที่ ๒ ได้เสวยราชสมบัติก็มีกรณีที่เจ้าฟ้าองค์นี้ถูกกล่าวหาว่าชองสมผู้คนเพื่อแย่งราชสมบัติ โปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าทับ ซึ่งต่อมาทรงเป็นรัชกาลที่ ๓ เป็นประธานชำระว่ามีความผิดฐานกบฏ รัชกาลที่ ๒ จึงโปรดเกล้าฯ ให้สำเร็จโทษโดยวิธีทุบด้วยท่อนไม้จันทร์

(๒) รัชกาลที่ ๓ พระนามเดิม **“พระองค์เจ้าชายทับ”** พระราชสมภพเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๐ พระราชมารดาของพระองค์คือเจ้าจอมมารดาเรียม ซึ่งต่อมาในรัชกาลที่ ๓ ทรงเฉลิมพระปรมาภิไธยเป็นสมเด็จพระศรีสุริาลัย

เมื่อรัชกาลที่ ๒ ซึ่งเป็นพระราชบิดาสวรรคตโดยยังไม่ทันตั้งกรมพระราชวังบวรสืบสันตติวงศ์ในตำแหน่งที่ว่างอยู่ เนื่องจากสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ได้สวรรคตไปก่อนนั้น ตามพระราชประเพณี สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎ สมมุติเทววงศ์ฯ ซึ่งพระมารดาคือสมเด็จพระเจ้าฟ้าบุญรอดดย่อมทรงอยู่ในฐานะสูงศักดิ์กว่าพระองค์เจ้าทับซึ่งพระมารดาเป็นคนธรรมดาสามัญนั้น น่าจะได้ขึ้นครองราชสมบัติต่อจากรัชกาลที่ ๒ ปัญหาตอนนี้ได้มีบันทึกไว้ในเอกสารและหนังสือหลายเล่มที่แสดงถึงข้อเท็จจริงว่า เหตุใดพระเชษฐาต่างพระชนนีของสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมงกุฎฯ จึงเสด็จขึ้นครองราชสมบัติก่อน

เมื่อรัชกาลที่ ๓ ขึ้นครองราชสมบัติแล้ว พระองค์ก็ได้ทรงตั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมงกุฎฯ พระราชอนุชาต่างพระราชชนนีขึ้นเป็นกรมพระราชวังบวร ซึ่งอาจเป็นด้วยขณะนั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายองค์นี้ทรงผนวชอยู่ แต่ได้พระราชทานอุปราชาภิเษกพระองค์เจ้าชาย (อรุโณทัย) กรมหมื่นศักดิ์พิลเสพ เป็นกรมพระราชวังบวรฯ ทรงพระนามว่า **“สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิ์พิลเสพ”** กรมพระราชวังบวรพระองค์นี้เป็นพระราชโอรสของรัชกาลที่ ๑ จึงเป็น

พระอนุชาของรัชกาลที่ ๒ ซึ่งถ้าเทียบตามศักดิ์ก็คือเป็นพระเจ้าอาว้ของรัชกาลที่ ๓ แต่พระองค์ทรงมีอำนาจมากเพราะรัชกาลที่ ๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์ทรงกำกับราชการกรมพระกลาโหม ท่านสวรรคตก่อนรัชกาลที่ ๓ ประมาณ ๑๙ ปี ตำแหน่งกรมพระราชวังบวรในรัชกาลที่ ๓ จึงว่างอยู่เป็นเวลานานอีกประมาณ ๑๖ ปี จึงมีกรณีพระองค์เจ้าไกรสร กรมหลวงรักษัรณเรศ ผู้กำกับกรมวังประจักษ์ขึ้นมา ดังปรากฏในบันทึกเอกสารพระบรมราชวินิจฉัยในคดีที่พระองค์เจ้าชายไกรสรซึ่งเป็นพระราชโอรสของรัชกาลที่ ๑ คือเป็นพระอนุชาต่างพระชนนีของรัชกาลที่ ๒ ทรงศักดิ์เป็นพระเจ้าอาว้ของรัชกาลที่ ๓ ต้องหาว่าก่อการกบฏเพื่อแย่งราชบัลลังก์ พระองค์เจ้าไกรสรรับสารภาพว่าได้คิดที่จะเอาพระราชบัลลังก์จริงแต่จะไม่ทำในระหว่างที่รัชกาลที่ ๓ ดำรงพระชนม์อยู่ แต่ถ้ารัชกาลที่ ๓ สวรรคตแล้ว ก็จะไม่ยอมให้องค์ใดขึ้นมาเป็นพระเจ้าแผ่นดิน แต่รัชกาลที่ ๓ ทรงเห็นว่า ข้อแก้ตัวของพระองค์เจ้าไกรสรฟังไม่ขึ้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้ลงโทษประหารชีวิตพระองค์เจ้าไกรสรโดยวิธีทาบด้วยท่อนจันทน์ พระองค์เจ้าไกรสรนี้ เคยทรงขัดขวางสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมงกุฎ เมื่อครั้งทรงเข้าสอบไล่พระปริยัติธรรมจนได้ถึง ๕ ประโยค แล้วก็ทรงเข้าสอบไล่ประโยคสูงต่อไป แต่พระองค์เจ้าไกรสรได้ขัดขวางว่าพวกมันที่จะสอบไล่กันไปถึงไหน

(๓) ภายหลังที่พระองค์เจ้าไกรสรถูกสำเร็จโทษฐานกบฏแย่งราชบัลลังก์แล้ว รัชกาลที่ ๓ ก็ยังมีได้ทรงตั้งกรมพระราชวังบวรฯ เพื่อสืบสันตติวงศ์ แต่พระองค์ได้ทรงยกย่อง “สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระ” คือสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ว่าทรงพระปรีชาสามารถ ทรงทราบกิจการทั้งทางพุทธจักรและอาณาจักรทั่วโลก ไม่มีเจ้านายในพระราชวงศ์จักรีองค์อื่นใดที่จะเสมอเหมือน แม้รัชกาลที่ ๓ จะมิได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าฟ้าพระเป็นกรมพระราชวังบวร แต่ในทางปฏิบัติก็ได้ถวายพระเกียรติเสมือนตั้งเป็นกรมพระราชวังบวรฯ เรื่องนี้มีบางท่านสันนิษฐานว่า การที่รัชกาลที่ ๓ ได้ทรงนิมนต์สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระให้ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีสงฆ์แห่งวัด “บวรนิเวศ” นั้น ก็มีสัญลักษณ์แสดงเป็น

น้อยอยู่แล้ว แต่บางท่านก็มีได้สันนิษฐานเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อรัชกาลที่ ๓ ทรงพระประชวรหนักใกล้สวรรคต แม้จะไม่ทรงระบุโดยชัดแจ้งว่า ให้อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎสิบล้านดวงดี โดยให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ปรึกษากันเองว่าสมควรอัญเชิญเจ้านายองค์ใดขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไปก็ดี แต่พระองค์ก็ได้ทรงปรารภวิจารณ์พระเจ้าลูกยาเธอ และเจ้านายอื่นๆ ไว้ ซึ่งไม่มีองค์ใดจะทรงมีพระปรีชาสามารถเท่าสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎฯ

เมื่อรัชกาลที่ ๓ สวรรคตแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ได้ไปเฝ้าขออาราธนาให้สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระทรงแลกขาบทแล้วเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ซึ่งพระองค์ทรงปฏิบัติตามคำอัญเชิญนั้น

(๔) ในรัชกาลที่ ๕ มีพระราชหัตถเลขาและบันทึกเอกสารที่ตีพิมพ์เปิดเผยในสมัยนั้นและในสมัยต่อมาซึ่งพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ก็ได้ทรงกล่าวไว้ในหนังสือที่พระองค์แต่งขึ้นเรื่อง *เจ้าชีวิต* กล่าวถึงกรณิกรรมพระราชวังบวรวิชัยชาญหรือวังหน้าของรัชกาลที่ ๕ ที่มีกรณีต้องเสด็จไปอาศัยอยู่ที่สถานกงสุลอังกฤษ สมเด็จพระเจ้าพระยา องค์ที่เคยเป็นผู้สำเร็จราชการในระหว่างที่พระพุทเจ้าหลวง (รัชกาลที่ ๕) ยังทรงพระเยาว์ ได้เสด็จไปไกลเกลี้ยอัญเชิญให้เสด็จกลับมาประทับยังพระราชวังหน้าตามเดิม และมีกรณีที่กงสุลอังกฤษสมัยนั้นวางแผนการแยกประเทศสยามออกเป็นสองส่วน โดยพระพุทเจ้าหลวงเป็นพระมหากษัตริย์ฝ่ายสยามเหนือเท่านั้น และจะสนับสนุนกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญเป็นพระมหากษัตริย์สยามใต้ แต่แผนการของกงสุลอังกฤษชื่อมิสเตอร์นอร์ชซึ่งมีเมียเป็นคนไทยชื่อปรางต้องล้มเหลวไป

เรื่องเครื่องหมายของลูกเสือสยามนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ (รัชกาลที่ ๖) ซึ่งทรงทราบเป็นอย่างดีว่า ราชวงศ์ใดมีเครื่องหมายของพระ ราชวงศ์นั้นอย่างไรนั้น พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้ใช้รูปหัวเสือป่าเป็นเครื่องหมายของเสือป่าและลูกเสือสยาม ชนรุ่นหลังหลายคนอาจไม่เคยเห็น ข้าพเจ้าจึงพิมพ์รูปหัวเสือป่าดังกล่าวนั้นไว้ต่อไปนี้ เพื่อลูกเสือจะได้ระลึกถึง พระองค์ ซึ่งเป็นพระบิดาแห่งลูกเสือสยาม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ

เลี้ยงต้อนรับ เลดี หลุยส์ เมานท์แบตเทน ที่พระที่นั่งบรมพิมาน พ.ศ. ๒๔๘๘
ขณะที่นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

สงเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙
เสด็จพระราชดำเนินไปยังสวีตเซอร์แลนด์
วันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๙

ภาคผนวก

๒

บางตอนจากบันทึกเรื่อง
“สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น : พายุพัดไป” (๒)*

ม.จ. พูนพิศมัย ดิศกุล

---

* จาก มติชนสุดสัปดาห์ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๔๒

... ..

วันที่ ๒๒ ตุลาคม ได้รับโทรศัพท์ว่า ผู้สำเร็จราชการจะมาเฝ้าเยี่ยม
เสด็จพ่อ* เวลาบ่าย ๕ โมง

เสด็จพ่อตรัสสั่งให้เตรียมน้ำชาเลี้ยง ข้าพเจ้าทูลขอตัว อย่ายำให้ต้อง
ปะปนกับ social อีกเลย เพราะไม่มีเส้นประสาทแข็งแรงพอเสียแล้ว จะรับ
จัดการถวายอยู่ข้างใน

เสด็จพ่อจึงตรัสให้หญิงพิลัยแต่งตัวออกไปเป็นลำม เพราะพระกรรม
ท่านตั้ง

ถึงเวลาบ่าย ๕ โมง พระองค์เจ้าอาทิตย์กับหม่อมกอบแก้วและราช
บริพารมีทหารองครักษ์และราชเลขานุการตามเสด็จพายเรือมาถึงท่าหนัก
เป็นกระบวน แล้วมีเรือหลวงประดิษฐ์** กับภรรยาและองครักษ์ ๑ คน
ตามเข้ามาอีกลำหนึ่ง เราออกไปนั่งคกงมกันเป็นแถว

เมื่อเข้าห้องรับแขกกันแล้ว หญิงเหลือและข้าพเจ้าก็รีบเข้ามาส่ง
เครื่องน้ำชาออกไปเลี้ยงอยู่เฉยๆหลัง หญิงเหลือตั้งท่าจะเป็นลมเอาจริงๆ
หน้าซีดเขียวด้วยหวั่นหวาดยูนิฟอร์ม ซึ่งเคยกลัวตัวสั้นมาถึง ๑๐ ปีมาแล้ว
จนเคยชิน

---

* สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ

** นายปรีดี พนมยงค์

ข้าพเจ้าเองก็ใจเต้นเพราะตื่นคน รู้สึกวิงเวียนหายใจไม่ออก การสนทนาในห้องรับแขกเดินไปทางสวนพระองค์ หลวงประดิษฐฯ มีความเห็นว่า การดูแลพระราชวงศ์เป็นพระราชภารกิจของพระเจ้าแผ่นดินด้วยอย่างหนึ่ง ฉะนั้น ผู้สำเร็จฯ จึงควรไปเฝ้าเยี่ยมให้ทรงรู้จักโดยทั่วถึง

รุ่งขึ้นเสด็จพ่อเสด็จไปเยี่ยมตอบทั้ง ๒ แห่ง กับหญิงพิลัย เสด็จกลับมาตรัสกับข้าพเจ้าว่า **“ลูกพูน I had a very pleasant talk, you ought to meet him”** (หลวงประดิษฐฯ)

ข้าพเจ้าทูลถามว่า “เรื่องอะไร?” ท่านตอบว่า “เขาเป็น learned man”

รุ่งขึ้นวันเดียว ชายพิลัยฯ ก็ได้รับจดหมายของเหลือง ซึ่ง wellknown ว่าเป็นจดหมาย private ของท่านจอมพลว่า กระหม่อมขอแสดงความยินดีที่สมเด็จพระบิดาของฝ่าบาทได้เสด็จมาถึงพระนครแล้วโดยสวัสดิภาพ กระหม่อมขอถวายพระพรให้ทรงพระเจริญ ฯลฯ

เสด็จพ่อทรงตอบไปว่า อวยมายังเจ้าคุณ ลูกชายพิลัยฯ ได้นำจดหมายของเจ้าคุณมาให้ ฉันทขอขอบใจในความไมตรีจิต และขอให้พรตอบแทนมา... ฯลฯ

เสด็จพ่อทรงอธิบายว่า ไม่เคยมีที่สมุหนายกและเมียเป็นท่านผู้หญิง แต่ัวเป็นหลวง ทั้งภาษาอังกฤษที่ว่า Your Excellency ก็แปลว่า เจ้าคุณโดยตรง ท่านจึงทรงใช้เช่นนั้น

จอมพลแปลกตอบรับพระพรโดยตรงมายังเสด็จพ่อ และไม่มีข้อเกี่ยงแย้งเรื่องคำว่า เจ้าคุณ แต่อย่างหนึ่งอย่างใด

ต่อมามีจดหมายเป็นทางราชการมาว่า ขอประทานให้ทรงช่วยแนะนำการศิลปากรและพระยาอนุมานฯ ด้วย เสด็จพ่อก็ทรงตอบรับเพียงแนะนำชายพิลัยฯ เล่าว่า คุณไชยบอกว่าจะมพลอยากมาเฝ้า แต่เกรงใจพวกรัฐบาล

ต่อมาเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ถึงอสัญกรรม พระองค์อาทิตย์มาเฝ้าขอประทานให้เสด็จพ่อทรงเขียนประวัติ เสด็จพ่อทรงรับเพราะเจ้าคุณประยูรวงศ์ขอไว้เองนานมาแล้ว

พอหนังสือนี้ออกแจกในวันเผาศพแล้ว ๒-๓ วัน ต่อมาเสด็จพ่อก็ได้ทรงรับเงินปีที่ถูกตัดคืน แต่เป็นจำนวนเงินเพียงปีละ ๔,๐๐๐ บาท ก็พอดีกับค่าชื้อยาเดือนละ ๓๐๐ บาท ในเวลานั้น

ต่อมาจอมพลให้พระยาอนุมานฯ มาเชิญเสด็จให้ทรงรับเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ของววรรณคดีสาร ซึ่งจอมพลกับภรรยา กำลังคลั่งแต่งโคลงกลอนแล้วก็ไม่มีความติดต่อกันกับจอมพลอีก

ส่วนหลวงประดิษฐฯ มาเฝ้าถวายการศพเผาศพมารดา และถวายหนังสือกฎหมายชุดหนึ่งอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้มาเป็นทางส่วนตัว

เสด็จพ่อทรงรับในห้องหนังสือข้างบน และตรัสสั่งให้ข้าพเจ้าอยู่พบด้วยถึงเวลาหลวงประดิษฐฯ มาเฝ้า มาคนเดียวกับคนรับใช้ ข้าพเจ้ายังอีกอึกๆ ด้วยนึกไม่ออกว่าจะออกไปว่าอย่างไร ก็ยังนั่งนิ่ง

สักครูได้ยินเสด็จพ่อตรัสเรียกว่า “ลูกพูนไปไหนเล่าฯ ทำข้าวเหนียวไว้เลี้ยงแล้วทำไมไม่ออกมา”

ข้าพเจ้าก็เดินยิ้มแห้งออกไปรินน้ำชาตักของเลี้ยง เรานั่งพูดกันเรื่องวิชาและ library ต่างๆ

ไม่ช้าหลวงประดิษฐฯ ก็ทูลขึ้นว่า “ข้าพระพุทธเจ้าได้เสียใจแล้วหลายครั้ง”

หญิงพิลัยผู้เป็นล้ามเลยหยุดตอบเสียก่อนทูลว่า “ดีซีคะ ดึกกว่าคนที่ไม่รู้จักเสียใจเป็น” แล้วก็ทูลเสด็จพ่อ ท่านทรงยิ้มแล้วตรัสบอกว่า “เจ้าคุณคิดเสียแต่เดี๋ยวนี้นะว่าสงครามเสร็จแล้วมันจะเป็นอย่างไรกัน ตัวฉันนะไม่ได้อยู่แลเห็นแน่ จะต้องตกเป็นหน้าที่ของคนชั้นเจ้าคุณละ”

หลวงประดิษฐฯ เฝ้าอยู่นาน จนนายตำรวจที่มาด้วยคอยอยู่ข้างล่างพูดว่า “ทำไมนานกว่าที่อื่นๆ” เกือบย่ำคำจึงทูลลากลับ แล้วก็ไม่ได้ติดต่อกันอีก

บทบาทของ ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์
ในขบวนการเสรีไทย*

ม.ร.ว. สายสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ ทอมสัน (Thomson)

---

* จากหนังสือ ๑ ศตวรรษ ศุภสวัสดิ์ เรื่อง "ชีวิตของพ่อ"

... ..

เริ่มยุคใหม่ในชีวิตของพ่อ - ยุคเสรีไทย - พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๙ (ค.ศ. ๑๙๔๑-๑๙๔๖) บทบาทของพ่อในขบวนการเสรีไทยนี้ จะได้เล่าเป็นรายละเอียดในบทความอีกเรื่องหนึ่ง

สงครามในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์จบลง เมื่อญี่ปุ่นยอมแพ้ เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๔๘๘ (ค.ศ. ๑๙๔๕) -- หลังจากวันสันติภาพ วันที่ ๑๖ สิงหาคมไม่กี่วัน พ่อก็มาปรากฏตัวที่บ้านคุณยายที่วัดสามปลื้ม เป็นครั้งแรกที่เหนื่อยและหนึ่งได้พบกับพ่อ แทบจะพูดได้ว่า เป็นครั้งแรกในชีวิต เพราะเมื่อพ่อจากไปเมื่อ ๑๒ ปีก่อนนั้น เราเลิกกันไปที่จะจำพ่อได้

ช่วงนี้เป็นช่วงรุ่งโรจน์ระยะสั้นๆ ของพ่อ ผลงานกู้ชาติของเสรีไทย การที่ท่านได้ร่วมมือสู้รบกับฝ่ายสัมพันธมิตร ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นฝ่ายชนะสงคราม แทนที่จะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงครามไปกับญี่ปุ่น เพราะรัฐบาลไทยได้ร่วมมือเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นตลอดสงคราม พ่อได้รับยศเป็นพันโทแห่งกองทัพอังกฤษ เดินนำหน้ากองทหารเสรีไทยจากอังกฤษ ๓๖ คน ในการเดินสวนสนามของพลพรรคเสรีไทย พ่อได้เป็นเจ้าของภาพถ่ายเคียงบ่าเคียงไหล่กับนายทหารอังกฤษที่เข้ามาปลดปล่อยอาวุธทหารญี่ปุ่น และปล่อยเชลยศึกจากค่ายกักกันทั้งหลาย มິงานเดินรำลึกลาศโก้ทรูที่วังมหานาค ต้อนรับ Colin Mackenzie

นายพลแขวงพลเรือนของกองกำลัง ๑๓๖ (Force 136) ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของพ่อ ราวต้นเดือนธันวาคม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จกลับประเทศไทย พร้อมด้วยพระอนุชาและพระราชชนนี พ่อเข้าไปรับใช้ในพระบรมมหาราชวังอย่างใกล้ชิด และทำงานร่วมมือกับผู้นำเสรีไทย - ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งภายหลังได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อพ้นตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว อาจารย์ปรีดีขอตัวพ่อเอาไว้ให้ช่วยเหลือประสานงานกับพระเจ้าอยู่หัวก่อน จนกว่าในหลวงรัชกาลที่ ๘ จะเสด็จกลับไปศึกษาต่อ พ่อจึงจะตามเสด็จในฐานะราชองครักษ์พิเศษผ่านอเมริกาและอังกฤษ ก่อนเสด็จกลับสวีเดนเซอร์แลนด์ นอกจากนั้น อาจารย์ปรีดียังมีแผนการณ์จะให้พ่อไปประจำอยู่ที่ประเทศสวิสส์ต่อนั้น เพื่อรับใช้พระเจ้าอยู่หัวและประสานงานกับฝ่ายรัฐบาล แต่แล้ว เพียงสี่วันก่อนกำหนดเดินทางในวันศุกร์ที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๘๙ เหตุการณ์มหาวิปโยคก็เกิดขึ้นอย่างไม่ให้มีวันคิดฝัน ในวันที่ ๙ มิถุนายน หลังเวลา ๙ นาฬิกาเล็กน้อย เสียงปืนดังขึ้นในห้องพระบรรทม ณ พระที่นั่งบรมพิมาน มหาดเล็กห้องพระบรรทม นั่งอยู่หน้าประตูห้อง - ชิด สิงหนณี วิ่งเข้าไปดู ก็เห็นพระเจ้าอยู่หัวอานันทฯ บรรทมนั่งอยู่บนพระที่ มีเปลรอยยงอยู่ที่หน้าผาก นายชิตวิงโปละล่าละลักกราบทูลพระราชชนนีว่า “ในหลวงยิงพระองค์เอง”

พ่อมีหมายเข้าเฝ้าพระเจ้าอยู่หัวเข้าวันนั้นพอดี จึงได้เข้าไปอยู่ที่พระที่นั่งบรมพิมานไม่นานหลังจากที่เกิดเหตุ พ่อเล่าให้เราฟังว่า พระบรมวงศานุวงศ์ รวมทั้งเสด็จในกรมพระชัยนาทฯ ซึ่งประทับอยู่ ณ ที่นั้น คิดว่าสวรรคตด้วยพระแสงปืนโดยพระองค์เอง พ่อจึงออกความเห็นว่าจะออกแถลงการณ์ตามนั้นไม่ได้ - ยกตัวอย่าง เมื่อเจ้าชายรู돌อล์ฟ รัชทายาทแห่งประเทศออสเตรีย ยิงพระองค์เองที่กระท่อมน้อยในป่า พระราชวังมาเยอร์ลิง จักรพรรดิโยเซฟ พระราชบิดา ต้องออกแถลงการณ์ว่าเป็นอุบัติเหตุ มิฉะนั้นแล้ว จะเป็นการเสื่อมเสียพระเกียรติยศ ฉะนั้น ในกรณีนี้ก็เช่นกัน

ต้องออกแถลงการณ์ให้เหมือนกับเป็นอุบัติเหตุ นายกรัฐมนตรีปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้แถลง โดยที่มีได้เข้าไปอยู่ในพระบรมมหาราชวังขณะนั้น ท่านอธิบายที่หลังว่า การที่ท่านไม่ได้เข้าไปในวัง ไม่มีอะไรไปกว่าที่ท่านคิดว่า รัฐบาลเป็นคนนอก นั่นเป็นเรื่องของเจ้านายฝ่ายในพระราชสำนัก

ในที่สุด พ่อได้กลับบ้านที่อังกฤษเมื่อราวๆ เดือนกรกฎาคม ๒๔๘๙ ด้วยความโศกเศร้าเป็นอย่างยิ่ง ก่อนนั้น ทั้งแม่และพวกเราลูกๆ พากันตื่นเต้นว่าจะได้รับเสด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ลอนดอน

ความรุ่งโรจน์และความปิติยินดีในความสำเร็จของงานเสรีไทยมีชั่วระยะสั้นๆ ปี ๒๔๙๐ เริ่มยุคมืดของชีวิตพ่ออีกครั้ง

ทางเมืองไทย ต้นเดือนสิงหาคม ๒๔๘๙ มีการเลือกตั้งทั่วไป พรรคการเมืองของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ชนะพรรคประชาธิปัตย์ ท่านเป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ ๑๑-๒๓ สิงหาคม ๒๔๘๙ หลังจากนั้น ฯพณฯ อ่าง อ่างนาวาสวัสดิ์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน ส่วนอาจารย์ปรีดีฯ เดินทางไปสหรัฐอเมริกา ยุโรป ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส ระหว่างวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๔๘๙ - วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๐ ได้เข้าเฝ้าฯ พระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ และพระราชชนนี ที่เมืองดาโวส เฝ้าฯ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ที่พระตำหนักคอมป์ตัน เฮาส์ ที่เวอริจเนีย วอเดอร์ ระหว่างนั้น ที่อังกฤษ คุณดิเรก ชัยนาม เป็นเอกอัครราชทูต พ่อได้รับแต่งตั้งเป็น Ambassador-at-Large เอกอัครราชทูตทั่วไป และได้อยู่ในคณะผู้แทนไทยไปร่วมประชุมองค์การสหประชาชาติด้วย ระยะนั้น พ่อแม่ต้องต้อนรับเลี้ยงรับรองบุคคลสำคัญ ในวงการต่างประเทศและรัฐบาลอังกฤษบ่อยครั้ง

พ่อได้รับจดหมายจากวินสตัน เชอร์ชิลล์ (Winston Churchill) ขอบใจสำหรับเครื่องเงินและกล่องซิการ์ ที่พ่อมอบให้เป็นที่ระลึกจากคณะ

เสรีไทย เมื่อพ่อได้รับเชิญไปพบเพื่อขอใจด้วยตนเองสำหรับงานที่เสรีไทย ได้ช่วยเหลือฝ่ายสัมพันธมิตร เซอร์ซิลล์ส่งซิการ์ให้พ่อสูบ แต่พ่อขอเอากลับบ้านเพื่อเก็บเป็นที่ระลึก ซิการ์ตัวนี้ตั้งอยู่บนโต๊ะเขียนหนังสือของพ่อไปอีกนาน

นอกจากได้เลื่อนยศเป็นพันโทแล้ว พ่อยังได้รับพระราชทานตรา O.B.E. Order of the British Empire (Military Division) ซึ่งลอร์ดทูลูย์ เมานท์แบทเทน (Lord Louis Mountbatten) เป็นผู้เสนอ พ่อได้รับจดหมายแสดงความยินดีจากลอร์ดทูลูย์ และได้รับเชิญไปงานเลี้ยงรับรองที่บ้านของลอร์ดทูลูย์ พร้อมด้วยแม่และลูกสาวทั้ง ๔ คน ลอร์ดทูลูย์ให้พาลูกสาวไปด้วย เพื่อให้พบกับลูกสาวของท่าน ซึ่งอายุรุ่นราวคราวเดียวกับเรา แต่เรารู้สึกเป็นและอายอย่างยิ่ง ไม่รู้จะคุยอะไรกับใคร มีพี่ต๋อคนเดียวที่แสนจะเก่งกล้า พูดคุยกับทุกคนได้อย่างเปรี๊ยะปราดและฉลาดเฉียบแหลม

เหตุการณ์ที่ไม่ได้คาดฝันก็ได้เกิดขึ้นอีกครั้งระหว่างที่พ่อร่วมประชุมองค์การสหประชาชาติอยู่ที่นิวยอร์ก วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ได้เกิดรัฐประหารโดยจอมพล ผิน ชุณหะวัณ และยกจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี โดยกล่าวหาว่า ปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้วางแผนปลงพระชนม์รัชกาลที่ ๘ อาจารย์ปรีดีต้องหนีออกจากประเทศโดยด่วน มีกัปตันเดนนิส ทูตทหารเรือประจำสถานทูตอังกฤษ เป็นผู้ช่วยให้ลี้ภัยไปสิงคโปร์

ที่องค์การสหประชาชาติ พ่อพ่อได้ข่าวรัฐประหาร ก็ลุกขึ้นประกาศว่ารัฐบาลใหม่ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นรัฐบาลไม่ถูกต้องตามกฎหมาย คณะผู้แทนไทยประจำสหประชาชาติไม่ขอรับรอง และรัฐบาลอเมริกากับอังกฤษก็คงจะไม่มีวันรับรองด้วย เพราะจอมพล ป. เคยถูกหาว่าเป็นอาชญากรสงคราม เนื่องจากเคยร่วมมือกับญี่ปุ่นระหว่างสงคราม แต่ที่ไหนได้ เป็นการคาดคิดทั้งเพ อีกไม่กี่วัน รัฐบาลของทั้งอังกฤษและอเมริกาก็ประกาศรับรองรัฐบาลจอมพล ป. เพราะสนับสุนนโยบายของจอมพล ป.

ที่ว่าจะต้องสู้คอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่ ในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ขณะนั้น อังกฤษและอเมริกากลัวคอมมิวนิสต์เผยแพร่เป็นที่สุด เป็นอันว่า พ่อต้องลาออกจากคณะผู้แทนไทยประจำสหประชาชาติกลับบ้านที่อังกฤษ

เริ่มยุคที่ ๕ ในชีวิตของพ่อ แผ่นดินรัชกาลที่ ๙ ช่วงเวลาสั้นๆในต่างแดน และไม่ได้รับการเหลียวแลรับรองในสายตาของโลก

จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีข้ออ้างว่าเหตุผลที่ทำให้รัฐประหาร ก็เพื่อมาสอบสวนสืบสวนกรณีสวรรคตให้แจ่มแจ้งว่าใครเป็นผู้ปลงพระชนม์ ยกเลิกทฤษฎีปลงพระชนม์เองกับอุบัติเหตุโดยสิ้นเชิง ศาลจะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าเป็นการลอบปลงพระชนม์ และปรีดีเป็นผู้วางแผน

พ่อเป็นเจ้านายองค์เดียวที่ประกาศความบริสุทธิ์ของปรีดี ไม่เชื่อว่าปรีดีมีส่วนเกี่ยวข้องกับกรณีสวรรคตแม้แต่น้อย และเชื่อว่าเป็นอุบัติเหตุอย่างเดียว เจ้านายองค์อื่นๆ ออกจะหมั่นไส้พ่อว่าหลงเสน่ห์อาจารย์ปรีดี ไม่ร่วมกันกับเจ้านายองค์อื่นๆ สนับสนุนปรีดีที่โดนรับกรรมที่ตนทำเอาไว้กับราชวงศ์จักรี เมื่อคิดวางแผนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ่อออกจะเป็น “หมาหัวเน่า” ไม่มีใครอยากคบหาสมาคม

ช่วงนั้นเป็นช่วงที่พ่อได้รับความทุกข์ทรมานใจอย่างยิ่ง

พ่อกลายเป็นคนว่างงาน - ไม่มีอนาคต เพราะเชื่อในความบริสุทธิ์ของอาจารย์ปรีดี ยอมตกอับไปด้วยกัน

พ่อใช้เวลาเขียนหนังสือกราบบังคมทูลพระเจ้าอยู่หัวถึงร้อยกว่าหน้า พยายามอธิบายคดีกล่าวหาว่ามีการลอบปลงพระชนม์นี้ เป็นแผนการเมืองของฝ่ายตรงข้ามกับอาจารย์ปรีดี ได้แก่ พรรคประชาธิปไตยและเผด็จการทหาร

ที่จะทำลายปรีดีให้ได้โดยสิ้นเชิง แต่พ่อไม่ได้รับคำตอบใดๆ ทั้งสิ้น

ในปี ๒๔๙๒ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีเสด็จพระราชดำเนินกลับเมืองไทย

สิ่งหนึ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กระทำเมื่อได้อำนาจกลับคืนเมื่อดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง หลังจากรัฐประหารเดือนพฤศจิกายน ๒๔๙๐ คือ กราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พร้อมด้วยพระบรมอัฐิสมเด็จพระปกเกล้าฯ กลับสู่ประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๔๙๒ ขบวนอัญเชิญพระบรมอัฐิออกจากพระตำหนักคอมป์ตัน เฮาส์ ที่เวอร์จิเนีย วอเตอร์ มุ่งสู่ท่าเรือเมืองเซาธ์แฮมปตัน (Southampton) ที่เรือเดินทะเลวิลเฮล์ม ไรส์ (Wilhelm Ruys) เทียบท่ารออยู่ มีกองทหารเกียรติยศ นำโดยนายทหารชั้นนายพลที่รัฐบาลอังกฤษจัดมาถวายความเคารพเป็นวาระสุดท้าย เมื่อพ่อ ในชุด Morning Coat อย่างเป็นทางการ เชิญพระบรมอัฐิมาถึง กองทหารอังกฤษกระทำวันทยาขุลถวายอย่างพร้อมเพรียง พ่อจะต้องรู้สึกตื่นตันใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อกองดุริยางค์ทหารอังกฤษบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีขึ้น เป็นที่น่าประทับใจและซาบซึ้งแก่ทุกคนในที่นั้น

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีเสด็จฯ ตรวจพลตามประเพณีแล้ว ก็อัญเชิญพระบรมอัฐิลงสู่เรือ ธงมหाराชสีเหลืองอันมีครุฑสีแดงประดับอยู่ตรงกลางก็ขึ้นสู่ยอดเสาโบกสะบัดในสายลม เรือค่อยๆ เคลื่อนลำออกจากท่าท่ามกลางเสียงปืนใหญ่ที่ยิ่งสุดถวายบังคม

เมื่อส่งเสด็จลงเรือกลับเมืองไทยแล้ว พ่อก็ยังคงอยู่ที่อังกฤษต่อไปจนถึงเดือนกรกฎาคม ๒๔๙๕

กลางปี ๒๔๙๒ นั้นเอง พ่อต้องปวดหัวใจอย่างรุนแรงอีกครั้งหนึ่ง ในเดือนกรกฎาคมปีนั้น มีการจัดประชุมสามัคคีสมาคมเป็นครั้งแรกหลังจากสงคราม ที่โรงเรียนเซนต์จอห์น ที่เมืองเลเธอร์เฮด (Leatherhead) พ่อแม่พาลูกสาวทั้งสี่ไปร่วมงาน วันสุดท้ายเป็นวันงานเลี้ยงใหญ่ ทุกคนตื่นเต้นเป็นพิเศษ เมื่อท่านเอกอัครราชทูต หม่อมเจ้านักขัตรมงคล กิติยากร เสด็จมาทรงร่วมงานเป็นแขกผู้มีเกียรติ พร้อมด้วยหม่อมหลวงบัวและธิดางามทั้งสอง - หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์และหม่อมราชวงศ์บุษบา ในวันนั้น ท่านทูตได้รับสั่งเชิญทุกๆ คนไปร่วมงานที่สถานทูต ในไม่กี่วันต่อมา เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ จะเสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมกรุงลอนดอน พวกเราตื่นเต้นเป็นอย่างยิ่ง เมื่อได้ยินข่าวลือว่าอาจจะมีการประกาศหมั้นระหว่างงานนี้ เราสังเกตเห็นพ่อเดินคุยกับท่านนักขัตราฯ พระญาติและพระสหายเก่า อยู่ที่สนามด้วยสีหน้าเคร่งเครียด รุ่งขึ้น พ่อเล่าให้พวกลูกๆ ฟังว่าท่านนักขัตราฯ ขอไม่ให้พ่อไปร่วมงานเฝ้าฯ พระเจ้าอยู่หัวที่สถานทูต เพราะกำลังกริ้วพ่อมาก ด้วยทรงเข้าพระทัยและทรงเชื่อว่าต้องเป็น “ท่านขึ้น”* แล้วไม่ใช่ใครอื่นแน่ ที่ไปรายงานลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบตเทน ว่า กรณีสวรรคตเป็นการเล่นปิ่นกันระหว่างพี่น้องแล้วเกิดอุบัติเหตุ (กระสุนปืนพลาดไปถูกองค์พี่เข้าโดยบังเอิญ) ที่ทรงปักพระทัยว่าเป็นพ่อก็เพราะพ่อรู้จักคุ้นเคยกับลอร์ดหลุยส์ ทำงานเสรีไทยได้บังคับบัญชาของลอร์ดหลุยส์ระหว่างสงคราม

พ่อตะลึงงันอย่างที่ไม่รู้ว่าจะอธิบายอย่างไรถูก เพราะความคิดเช่นนี้ไม่เคยเข้าหัวพ่อเลย พ่อเชื่อมั่นอยู่ตลอดเวลาว่า กรณีสวรรคตเป็นอุบัติเหตุโดยพระองค์เอง (หมายถึงพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล) ไม่มีการลอบปลงพระชนม์ใดๆ ทั้งสิ้น และปรีดิบริสุทธิ

* ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์

เรื่องนี้ปรากฏออกมาก็เพราะ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัตฯ ทรงเดินทางไปพบลอร์ดหลุยส์ที่ประเทศอินเดีย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ เพื่อทรงวางแผนให้พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ไปทรงศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (Cambridge) ดังที่พ่อเคยเสนอไว้ครั้งหนึ่ง แต่ลอร์ดหลุยส์ขอให้เลื่อนกำหนดแผนดังกล่าวไปก่อน จนกว่าจะสืบสวนกรณีสวรรคตแจ่มแจ้งแล้ว

พ่อบอกกับพวกเราว่า ในเมื่อพ่อถูกขอร้องไม่ให้ไปงานนี้ แต่ลูกอยากไปก็แล้วแต่ลูก แน่نون เราทุกคนพร้อมใจกันบอกว่า ในเมื่อพ่อไม่ไป เราก็ไม่ไปเหมือนกัน เป็นอันว่า เราพลาดคืนสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย ณ สถานทูตไทยในกรุงลอนดอน คนไทยในอังกฤษทุกคนได้ร่วมฉลองการประกาศพระพิธีหมั้น นอกจากเรา

ช่วงนี้เป็นระยะที่พ่อมีความระทมทุกข์อย่างยิ่ง ทั้งอัดอั้นตันใจและมองไม่เห็นแสงสว่างเลย มีหมายจากศาลเรียกตัวพ่อไปสืบสวนกรณีสวรรคต เพราะพ่อได้ชื่อว่า “เป็นพวกปริตี” แต่พ่อไม่ยอมไป จนกระทั่งท้ายที่สุด อีก ๕ ปี ต่อมา จึงมีข่าวตัดสินประหารชีวิตผู้ต้องหาผู้บริสุทธิ์ทั้งสามคน คนหนึ่งคือ ชิต สิงหเสนี ญาติสนิทของแม่ - ผู้ซึ่งมีความจงรักภักดีต่อพระเจ้าอยู่หัวเหนือสิ่งอื่นใด ครอบครัวนี้ได้รับราชการฉลองพระมหากษัตริย์คุณมาแล้วหลายชั่วคน

เมื่อตาชิตถูกประหารแล้ว ยายหนู (ชูเชื้อ สิงหเสนี) ภรรยาตาชิตเล่าให้ฟังว่า ได้รับหนังสือเชิญให้ไปพบเจ้าหน้าที่ที่ทำเนียบรัฐบาล แจ้งว่า ท่านนายกรัฐมนตรีนายจอมพล ป. พิบูลสงคราม) สงสารว่ายายหนูตัวคนเดียวจะเลี้ยงลูกตั้ง ๗ คน ต่อไปได้อย่างไร ท่านจึงขอให้เงินช่วยเหลือเลี้ยงดูครอบครัวเดือนละ ๒,๐๐๐ บาท ในจดหมายทางการที่มีมาถึงยายหนู ได้ให้คำอธิบายด้วยว่า ตาชิตเป็นผู้ที่ต้องรับภัยทางการเมือง

ปรีดี พนมยงค์ กับสถาบันกษัตริย์*
และกรณีสวรรคต

สุพจน์ ด้านตระกูล**

---

* คัดจากหนังสือ “คือวิญญาณเสรี ปรีดี พนมยงค์”

จัดทำโดย คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
นายปรีดี พนมยงค์

** ผู้อำนวยการสถาบันวิทยาศาสตร์สังคม

อัญเชิญขึ้นครองราชย์

จากความขัดแย้งระหว่างพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ กับรัฐบาล พระยาพหลพลพยุหเสนา อันเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัติ เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗ และโดยที่พระปกเกล้าฯ ไม่ได้ทรงแต่งตั้งผู้ใดเป็นองค์รัชทายาท รัฐบาลพระพหลฯ จึงประชุมปรึกษารื้อกันในช่วงเวลาห้าวัน ตั้งแต่วันที่ ๒ มีนาคม ถึงวันที่ ๗ มีนาคม ๒๔๗๗ เพื่อพิจารณาคำกราบบังคมทูลในพระราชวงศ์จักรีขึ้นเป็นองค์พระมหากษัตริย์สืบต่อไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๔๗๕ และโดยนัยแห่งกฎมณเฑียรบาล พุทธศักราช ๒๔๖๗

กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ มีด้วยกัน ๔ หมวด ๒๐ มาตรา หมวดที่สำคัญคือหมวดที่ ๔ ว่าด้วยลำดับชั้นผู้สืบราชสันตติวงศ์ และหมวดที่ ๕ ว่าด้วยผู้ที่ต้องยกเว้นจากการสืบราชสันตติวงศ์

หมวดที่ ๔ มาตรา ๙ บัญญัติไว้ว่า

“ลำดับชั้นเชื้อพระบรมราชวงศ์ ซึ่งจะควรสืบราชสันตติวงศ์นั้น ท่านว่าให้เลือกตามสายตรงก่อนเสมอ ต่อไม่สามารถเลือกทางสายตรงได้แล้ว จึงให้เลือกตามเกณฑ์ที่สนิทมากและน้อย

“เพื่อให้สิ้นสงสัย ท่านว่าให้วางลำดับสืบราชสันตติวงศ์ไว้ดังต่อไปนี้....”

ครั้นแล้วท่านก็ลำดับพระญาติวงศ์ผู้มีสิทธิ์สืบราชสันตติวงศ์ นับแต่สมเด็จพระอนุชาเจ้าเป็นปฐมลงไป สรุปลงเป็นภาษาไทยให้เข้าใจง่าย ๆ ดังนี้

ลำดับที่ ๑ พระราชโอรสหรือพระราชนัดดา

ลำดับที่ ๒ กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราชนัดดา แต่ทรงมีสมเด็จพระอนุชาที่ร่วมพระราชชนนี หรือพระราชโอรสของสมเด็จพระอนุชา

ลำดับที่ ๓ กรณีสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราช

นัดดา กับไว้ทั้งสมเด็จพระอนุชาพร้อมพระราชชนนี แต่ทรงมีสมเด็จพระเชษฐา หรือสมเด็จพระอนุชาต่างพระราชชนนี หรือพระโอรสของสมเด็จพระเชษฐา หรือพระอนุชา

ลำดับที่ ๔ กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราชนัดดา กับทั้งไว้สมเด็จพระอนุชาพร้อมพระราชชนนี และไว้สมเด็จพระเชษฐา หรือพระอนุชาต่างพระราชชนนี แต่ทรงมีพระเจ้าพี่ยาเธอหรือพระเจ้าน้องยาเธอ หรือพระโอรสของพระเจ้าพี่ยาเธอหรือพระเจ้าน้องยาเธอ

ลำดับที่ ๕ กรณีสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและไว้พระราชนัดดา พระอนุชาพร้อมพระราชชนนีและพระอนุชาต่างพระราชชนนี พระเจ้าพี่ยาเธอ น้องยาเธอ แต่ทรงมีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอและพระเจ้าบรมวงศ์เธอหรือพระโอรส

ดังกล่าวนี้คือลำดับพระองค์ผู้มีสิทธิ์สืบราชสันตติวงศ์ตามกฎหมายเถียรบาล มาตรา ๙ แต่มีข้อบังคับว่าด้วยผู้ที่ต้องยกเว้นจากการสืบราชสมบัติไว้ในหมวด ๕ มาตรา ๑๑ ว่าดังนี้

๑. มีพระสัญญาวิปลาศ

๒. ต้องราชทัณฑ์ เพราะประพฤติผิดพระราชกำหนดกฎหมายในคดีมหันตโทษ

๓. ไม่สามารถทรงเป็นอัครพุทธศาสนูปถัมภก

๔. มีพระชายาเป็นนางต่างด้าว กล่าวคือนางที่มีสัญชาติเดิมเป็นชาวประเทศอื่น นอกจากชาวไทยโดยแท้

๕. เป็นผู้ที่ได้ถูกถอดถอนออกแล้วจากตำแหน่งพระราชทายาท ไม่ว่าจะการถูกถอดถอนจะได้เป็นไปในรัชกาลใด ๆ

๖. เป็นผู้ที่ได้ถูกประกาศยกเว้นออกเสียจากลำดับสืบราชสันตติวงศ์ กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ดังกล่าวนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงตราขึ้นก่อนที่พระองค์จะเสด็จสวรรคตเพียงหนึ่งปี (คือตราขึ้นในเดือนพฤศจิกายน ๒๔๖๗ และพระองค์

เสด็จสวรรคตในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๘) และก่อนที่พระองค์จะเสด็จสวรรคตสองเดือน พระองค์ได้ทรงมีพระบรมราชโองการลงวันที่ ๒ กันยายน ๒๕๖๘ ถึงเสนาบดีวัง เกี่ยวกับองค์รัชทายาทที่จะสืบสันตติวงศ์ต่อจากพระองค์ท่าน (ขณะนั้นสมเด็จพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี กำลังทรงพระครรภ์ ยังไม่แน่ชัดว่าจะเป็นพระราชโอรสหรือพระราชธิดา) พระบรมราชโองการมีความตอนหนึ่งว่า ดังนี้

“...ให้ข้ามหม่อมเจ้าวรานนท์ธวัช ในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนเพชรบูรณ์อินทราไชยนั้นเสียเถิด เพราะหม่อมเจ้าวรานนท์ธวัชมีแม่ที่ไม่มีชาติสกุล เกรงว่าจะไม่เป็นที่เคารพแห่งพระบรมวงศานุวงศ์...”

ต่อมาในวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๘ ก่อนเสด็จสวรรคตเพียงวันเดียว พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี มีพระประสูติกาลพระราชธิดา (สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงเพชรรัตนราชสุตาฯ) จึงเป็นอันว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ไม่มีพระราชโอรสที่จะสืบราชสันตติวงศ์ การสืบราชสันตติวงศ์จึงต้องเป็นไปตามเงื่อนไขข้อ ๒ แห่งกฎมณเฑียรบาล เงื่อนไขข้อ ๒ ได้บัญญัติไว้ว่า

“กรณีซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและพระราชธิดา แต่ทรงมีสมเด็จพระอนุชาที่ร่วมพระราชชนนีหรือพระโอรสของสมเด็จพระอนุชา”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระเชษฐภคินีและพระอนุชาร่วมพระราชชนนีด้วยกันเก้าพระองค์ คือ

๑. สมเด็จพระเจ้าฟ้าเทพหัสดินมัย (ประสูติเมื่อ ๑๔ ธันวาคม ๒๔๒๐ สิ้นพระชนม์เมื่อ ๒๖ สิงหาคม ๒๔๓๐)

๒. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓. สมเด็จพระเจ้าฟ้าตรีเพ็ชรุตม์ธำรง

๔. จอมพล สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ (ต้นสกุลจักรพงษ์ ณ อุบลยา)

๕. สมเด็จพระเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์

๖. สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิง (ประสูติและสิ้นพระชนม์ในวันเดียวกัน)
๗. พลเรือเอก สมเด็จพระเจ้าฟ้าอภัยวงค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา (ต้นสกุลอภัยวงค์ ณ อยุธยา)
๘. สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย (ต้นสกุลจุฑาธุช) และ

๙. สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปก กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา (รัชกาลที่ ๗)
ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ สวรรคตนั้น พี่น้องร่วมพระราชชนนีกับพระองค์ท่านที่ยังมีชีวิตอยู่ก็แต่สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชาพระองค์เดียว ซึ่งเป็นพระอนุชาองค์สุดท้าย และมีนัดดาสององค์ คือ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ โอรสของกรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ กับหม่อมเจ้าวรานนท์ธวัช โอรสของกรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย

กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถขณะยังมีพระชนม์ชีพอยู่นั้น ดำรงฐานะเป็นรัชทายาทของพระมงกุฎเกล้าฯ ด้วยเป็นพระอนุชาถัดจากพระองค์ และขณะนั้นกรมหลวงพิษณุโลกฯ มีหม่อมแคทยาเป็นพระชายา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ พระราชบิดา ทรงรับเป็นสะใภ้หลวง ม.ร.ว. นริศราจักรพงษ์ พระธิดาพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ เล่าไว้ในหนังสือ *แคทยาและเจ้าฟ้าสยาม* ว่า ชื่อ จุลจักรพงษ์ เป็นชื่อที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงประทานตั้งให้ โดยเปลี่ยนจากชื่อ พงษ์จักร ที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถเสาวภาคศรีประทานตั้งให้แต่แรก

ดังนั้นตามเงื่อนไขข้อ ๒ แห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์จึงอยู่ในฐานะที่จะได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์สืบต่อจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เพราะเป็นพระโอรสของสมเด็จพระอนุชา องค์รัชทายาท (กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ)

ส่วนหม่อมเจ้าวรานนท์ธวัช พระโอรสของกรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัยนั้น ซึ่งตามกฎหมายมณเฑียรบาลก็มีสิทธิ์สืบราชสันตติวงศ์เป็นพระองค์ถัดไป

จากพระองค์เจ้าจุลฯ แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้ทรงมีพระบรมราชโองการให้ข้ามไปเสีย ดังที่ยกมาข้างต้น

จากพระบรมราชโองการฉบับวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๔๖๘ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงรับในสิทธิ์สืบราชสันตติวงศ์ของพระองค์เจ้าจุลฯ เพราะถ้าพระองค์ไม่ทรงรับในสิทธิ์ดังกล่าวนี้ พระองค์จะต้องระบุไว้ในพระบรมราชโองการฉบับเดียวกันนี้ว่าให้ข้ามไปเสีย (เพราะมีแม่เป็นนางต่างด้าว) เช่นเดียวกับที่ทรงระบุให้ข้ามหม่อมเจ้าวรานนท์ธวัช (เพราะมีแม่ที่ไม่มีชาติสกุล) นั้นแล้ว

แต่มีแม่เป็นนางต่างด้าวไม่อยู่ในข้อห้ามตามมาตรา ๑๑ (๔) ห้ามแต่มีชายาเป็นนางต่างด้าวเท่านั้น

ในที่ประชุมของพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ ในคืนวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๔๖๘ ซึ่งมีจอมพล สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดชเป็นประธานของที่ประชุมอันประกอบด้วย จอมพล สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ผู้เปี่ยมไปด้วยพระบารมี ได้มีความเห็นให้อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่ ๗ แห่งราชวงศ์จักรี

ดังนั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ สละราชสมบัติ โดยกฎมณเฑียรบาล พระองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์คือ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ซึ่งเป็นสายตรงคือโอรสของพระเชษฐา (กรมหลวงพิษณุโลกฯ) ที่มีสิทธิ์ในการสืบราชสันตติวงศ์ก่อนกรมขุนสุโขทัย (รัชกาลที่ ๗) แต่ด้วยบารมีของจอมพล สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ได้ช่วยส่งให้กรมขุนสุโขทัยขึ้นสู่อำนาจบัลลังก์ข้ามพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ไปดังกล่าวแล้ว

ส่วนกรมหลวงสงขลาฯ สมเด็จพระราชปิตาณัน เป็นอนุชาของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา บรมราชเทวี (สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า)

แต่สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวิรุณหิส สยามมกุฎราชกุมาร ล้นพระชนม์เสียก่อนที่จะได้ขึ้นครองราชย์ ต่อมาสมเด็จพระราชบิดา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้สถาปนาสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมขุนเทพทวาราวดี ในสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร (แทนที่จะเป็นกรมหลวงสงขลาฯ พระอนุชาของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวิรุณหิส สยามมกุฎราชกุมารพระองค์ก่อน) และดำเนินโดยศักดิ์ทางพระมารดาแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระมารดาของกรมขุนเทพทวาราวดี (รัชกาลที่ ๖) เป็นพระน้องนาง (ประสูติ ๑ มกราคม ๒๔๐๖) ของสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา (ประสูติ ๑๐ กันยายน ๒๔๐๕) นับตามปีปฏิทินเก่า) ในสมเด็จพระมารดา สมเด็จพระปิยมหาราช ที่มีพระพี่นางองค์โตร่วมครรภ์พระมารดาเดียวกัน คือพระองค์เจ้าหญิงสุนันทากุมารีรัตน์ (ประสูติ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๐๓) หรือพระนางเรือล่ม

ที่ผมอดส้าล้าดับความการสืบราชสันตติวงศ์มานั้น ก็เพื่อเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า ท่านปรีดี พนมยงค์ มีส่วนสำคัญอย่างไรบ้างในการสนับสนุนเชื้อสายของกรมหลวงสงขลานครินทร์ขึ้นนั่งบัลลังก์พระมหากษัตริย์แห่งราชจักรีวงศ์ ทั้ง ๆ ที่ถูกข้ามมาแล้ว

ในการประชุมคณะรัฐมนตรีระหว่างวันที่ ๒-๗ มีนาคม ๒๔๗๗ ครั้งนั้นท่านปรีดีฯ ได้บันทึกไว้ในหนังสือ บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีความตอนหนึ่งว่าดังนี้

“(๑) พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ซึ่งเป็นพระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ ที่ทรงเป็นรัชทายาทในรัชกาลที่ ๖ ครั้นแล้วจึงพิจารณาคำว่า ‘โดยนัย’ แห่งกฎมณเฑียรบาล ๒๔๖๗ นั้น พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์จะต้องยกเว้นตามมาตรา ๑๑ (๔) แห่งกฎมณเฑียรบาลหรือไม่ เพราะมารดามีสัญชาติเดิมเป็นต่างประเทศ ซึ่งตามตัวบทโดยเคร่งครัดกล่าวไว้แต่เพียง ยกเว้นผู้สืบราชสันตติวงศ์ที่มีพระชายาเป็นคนต่างด้าว (ขณะนั้นพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ยังไม่มีพระชายาเป็นนางต่างด้าว) รัฐมนตรีบางท่านเห็นว่าข้อยกเว้นนั้นใช้

สำหรับรัชทายาทองค์อื่น แต่ไม่ใช่กรณีสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ ซึ่งขณะ
ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ สถาปนาเป็นรัชทายาทนั้น ก็ทรงมีพระ
ชายาเป็นนางต่างดาวอยู่แล้ว และทรงรับรองเป็นสะใภ้หลวงโดยถูกต้อง แต่
ส่วนมากของคณะรัฐมนตรีตีความคำว่า 'โดยนัย' นั้น ย่อมนำมาใช้ในกรณีที่ผู้
ซึ่งจะสืบราชสันตติวงศ์มีพระมารดาเป็นนางต่างดาวด้วย”

รัฐมนตรีส่วนข้างมากที่ตีความคำว่า 'โดยนัย' ดังกล่าวนี มีท่านปรีดีฯ
ร่วมอยู่ด้วย และเป็นคนสำคัญในการอภิปรายชักจูงให้รัฐมนตรีส่วนข้างมาก
มีความเห็นร่วมกับท่าน

ที่ประชุมจึงได้พิจารณาถึงพระองค์อื่น ๆ ตามกฎเกณฑ์ของกฎมณเฑียร
บาลที่ระบุไว้ว่า “...ต่อไม่สามารถเลือกทางสายตรงได้แล้ว จึงให้เลือกตาม
เกณฑ์ที่มีสนิทมากและน้อย”

ในบรรดาพระองค์ที่สนิทมากและน้อยนี้มี อาทิ กรมพระนครสวรรค์ฯ
และพระโอรส พระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิตล กรมหลวงสงขลานครินทร์
พระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ และใน
ที่สุดคณะรัฐมนตรีมีความเห็นเป็นเอกฉันท์ตามการชี้แนะของท่านปรีดี ที่เห็น
สมควรสถาปนาพระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงสงขลานครินทร์ คือ
พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล ขึ้นเป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๘ สืบต่อ
จากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ อันเป็นการกลับคืนเข้าสู่สายเดิม คือสาย
สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร

การสถาปนาพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดลขึ้นเป็นพระ
มหากษัตริย์ นอกจากจะเป็นการกลับคืนเข้าสู่สายเดิมโดยชอบธรรมแล้ว ยัง
เป็นไปตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ อีกด้วย บันทึกลับ
ที่จดโดยพระยามหิธร เสนาบดีกระทรวงมรุธาธร ว่าดังนี้

“วันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เวลา ๑๗.๑๕ น. โปรดเกล้าฯ ให้
พระยามโนปกรณซ์ พระยาศรีวิสารฯ พระยาปรีชาชลยุทธ พระยาพหลฯ กับ
หลวงประดิษฐมนูธรรม มาเฝ้าฯ ที่วังสุโขทัย มีพระราชดำรัสว่า อยากจะสอบ

ถามความบางข้อและบอกความจริงใจ ฯลฯ อีกอย่างหนึ่ง อยากจะแนะนำ เรื่องสืบสันตติวงศ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ และพระพุทธรเจ้าหลวง ได้เคยทรงพระราชดำริที่จะออกจากราชสมบัติเมื่อทรงพระชราเช่นเดียวกัน ในส่วนพระองค์พระเนตรก็ไม่ปรกติ คงทนงานไปได้ไม่นาน เมื่อการณืปกติ แล้ว จึงอยากจะลาออกเสีย ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระโอรสสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมขุนเพ็ชรบูรณ์ ก็ถูกขามมาแล้ว ผู้ที่จะสืบสันตติวงศ์ต่อไป ควรจะเป็น พระโอรสสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงสงขลานครินทร์ ฯลฯ”

ดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่า ท่านปรีดี เป็นผู้มิชอบบาทสำคัญยิ่งในการอัญเชิญในหลวงอานันทฯ ขึ้นครองราชย์ เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗

ปกป้องราชบัลลังก์

ในคดีดำที่ ๔๒๖๖/๒๕๒๑ ท่านปรีดี พนมยงค์ โจทก์ ยื่นฟ้องนายรองศยามานนท์ ศาสตราจารย์ทางประวัติศาสตร์ จำเลย กรณีที่ศาสตราจารย์ผู้นั้นบิดเบือนประวัติศาสตร์ หมิ่นประมาทใส่ความ ซึ่งในที่สุดจำเลยรับผิดชอบตามฟ้องนั้น คำบรรยายฟ้องตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญและเสียสละของนายปรีดี ที่ต่อสู้ปกป้องราชบัลลังก์ ว่าดังนี้

“เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ ได้มีพระราชกฤษฎีกาแต่งตั้งให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด และพลโท มังกร พรหมโยธี เป็นรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด ต่อมาอีก ๖ วัน คือในวันที่ ๑๘ เดือนเดียวกันนี้ ก็ได้มีกฤษฎีกาเพิ่มเติมอีกฉบับหนึ่งว่า ให้จอมพล พิบูลฯ มีอำนาจสิทธิ์ขาดผู้เดียวในการสั่งทหารสามเหล่าทัพ อันเป็นอำนาจพิเศษยิ่งกว่าผู้บัญชาการทหารสูงสุดอื่น ๆ

“ครั้นต่อมาในปลายเดือนพฤศจิกายนนั่นเอง คือก่อนที่ญี่ปุ่นจะรุกรานประเทศไทย ในวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๔๔ จอมพล พิบูลฯ ได้เสนอที่ประชุม

คณะรัฐมนตรีให้บัญญัติกฎหมายยกเลิกบรรดาศักดิ์ไทยเดิม โดยสถาปนา 'ฐานันดรศักดิ์' (Lordship) ตามแบบฝรั่งขึ้นใหม่ คือ ดยุก, มาควิส, เคานท์, ไวสเคานท์, บารอน ฯลฯ โดยตั้งศัพท์ใหม่ขึ้นเพื่อใช้สำหรับฐานันดรศักดิ์เจ้าศักดินาใหม่ คือ สมเด็จเจ้าพญา, ท่านเจ้าพญา, เจ้าพญา, ท่านพญา ฯลฯ ส่วนกรรยาของฐานันดรเจ้าศักดินาใหม่นั้นให้เติมคำว่า 'หญิง' ไว้ข้างท้าย เช่น 'สมเด็จเจ้าพญาหญิง'

"แต่หลวงวิจิตรวาทการเสนอให้เรียกว่า 'สมเด็จหญิง' และฐานันดรศักดิ์ใหม่มีคำว่า 'แห่ง' (of) ต่อท้ายด้วยชื่อแคว้นหรือบริเวณท้องที่ เช่น สมเด็จเจ้าพญาแห่งแคว้น... พญาแห่งเมือง... ฯลฯ ทำนองฐานันดรเจ้าศักดินายุโรป เช่น ดยุก ออฟ เบดฟอร์ด ฯลฯ ฐานันดรเจ้าศักดินาใหม่นี้ให้แก่รัฐมนตรีและข้าราชการไทยตามลำดับตำแหน่งเครื่องราชอิสริยาภรณ์สายสะพาย เช่น จอมพล พิบูลฯ ได้รับพระราชทานสายสะพายนพรัตน์ ก็จะได้ดำรงฐานันดรเจ้าศักดินาเป็น 'สมเด็จเจ้าพญาแห่ง...'

"ฐานันดรเจ้าศักดินาใหม่นั้นทายาทสืบสันตติวงศ์ได้เหมือนในยุโรป และญี่ปุ่น อันเป็นวิธีการซึ่งนักเรียนที่ศึกษาประวัตินายพลนโปเลียน โบนาปาร์ต ทราบกันอยู่ว่า ท่านนายพลผู้นั้นได้ขยับขึ้นทีละก้าวทีละก้าว จากเป็นผู้บัญชาการกองทัพแล้วเป็นกงสุลคนหนึ่งในคณะกงสุล ๓ คน ที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดปกครองประเทศฝรั่งเศส ครั้นแล้วนายพลนโปเลียน โบนาปาร์ต ก็เป็นกงสุลผู้เดียวตลอดกาล ซึ่งมีสิทธิ์ตั้งทายาทสืบตำแหน่ง

"รัฐมนตรีที่เป็นผู้ก่อการฯ จำนวนหนึ่งรวมทั้งโจทก์ด้วยนั้น ได้คัดค้านจอมพล พิบูลฯ ว่าขัดต่ออุดมคติของคณะราษฎร อันเป็นเหตุให้จอมพล พิบูลฯ ไม่พอใจ ท่านจึงเสนอให้ที่ประชุมเลือกเอาสองทาง คือทางหนึ่งตกลงตามแผนสถาปนาฐานันดรเจ้าศักดินาอย่างใหม่ ทางที่สองเวนคืนบรรดาศักดิ์เดิมทุกคน

"รัฐมนตรีส่วนข้างมากจึงลงมติในทางเวนคืนบรรดาศักดิ์เดิม เมื่อจอมพล พิบูลฯ แพ้เสียงข้างมากในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีแล้ว ท่านจึงเสนอว่า เมื่อเวนคืนบรรดาศักดิ์เก่าแล้ว ผู้ใดจะใช้ชื่อและนามสกุลเดิม หรือ

เปลี่ยนนามสกุลตามชื่อบรรดาศักดิ์เดิมก็ได้

“โจทก์ (ท่านปรีดี - ผู้เขียน) กับรัฐมนตรีส่วนหนึ่งกลับไปใช้ชื่อและนามสกุลเดิม แต่จอมพล ปิบูลฯ เปลี่ยนนามสกุลเดิมของท่านมาใช้ตามราชทินนามว่า ‘พิบูลสงคราม’ และรัฐมนตรีบางท่านก็ใช้ชื่อเดิม โดยเอาสกุลเดิมเป็นชื่อรอง และใช้ราชทินนามเป็นนามสกุล ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งชื่อและนามสกุลยาว ๆ แพร่หลายจนทุกวันนี้”

ต่อกรณีดังกล่าวนี้ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา อดีตประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ให้การเป็นพยานในคดีอาชญากรรมสงคราม ที่มีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นจำเลย มีความตอนหนึ่งรับกันกับคำฟ้องของท่านปรีดี ช่างต้น ดังนี้

“ตอนที่จอมพล ป. นำให้มีการลาออกหรือให้พ้นจากบรรดาศักดิ์กันนั้น ขุนนิรันดรชัยได้มาทาบทามข้าพเจ้าว่า จะได้มีการแต่งตั้งบรรดาศักดิ์กันใหม่เป็นสมเด็จพระเจ้าพญาชายบ้าง สมเด็จพระเจ้าพญาหญิงบ้าง และขุนนิรันดรชัยถูกแต่งตั้งให้เป็นกรรมการ โดยยึดหลักเกณฑ์ว่า ผู้ที่ได้สายสะพายนพรัตนันจะได้เป็นสมเด็จพระเจ้าพญาชาย ซึ่งมีจอมพล ป. คนเดียวที่ได้สายสะพายนั้น เมื่อตั้งสมเด็จพระเจ้าพญาชายแล้ว เมียของผู้นั้นก็ให้เป็นสมเด็จพระเจ้าพญาหญิงตามไปด้วย

“ข้าพเจ้ารู้สึกว่ จอมพล ป. นั้น กระทำการเพื่อจะเป็นพระเจ้าแผ่นดินเสียเอง แล้วภรรยาจอมพล ป. ก็มีความมั่งใหญ่ใฝ่สูงทำนองเดียวกัน เหา रुपไปฉายในโรงหนังให้คนทำความเคารพโดยมีการบังคับ ในการทำบุญวันเกิดก็ทำเทียมวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระเจ้าแผ่นดิน เช่น มีตราไ่ก่กางปึกประดับธงทิวทำนองเดียวกับตราครุฑหรือตราพระบรมนามาภิไธยย่อ และได้สร้างเก้าอี้ขึ้นทำนองเดียวกับเก้าอี้โทรนของพระเจ้าแผ่นดิน เว้นแต่ใช้ตราไ่ก่กางปึกแทนตราครุฑเท่านั้น...”

ในคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๔๘๙ ถึงคณะกรรมการจังหวัด ชี้แจงการโฆษณาหลอกลวงของพรรคประชาธิปไตย (ในขณะ

นั้น) ที่ใส่ร้ายท่านปรีดี ในกรณีสวรรคตของในหลวงอานันทฯ คำสั่งกระทรวงมหาดไทยได้ยกข้อเท็จจริงในการแสดงความจงรักภักดีของท่านปรีดีต่อในหลวงอานันทฯ มีความตอนหนึ่ง ว่าดังนี้

“เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศทรงบรรลุนิติภาวะแล้ว นายกรัฐมนตรีปัจจุบันนี้ (ปรีดี พนมยงค์) เมื่อครั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็ได้อัญเชิญทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้เสด็จกลับมาครองราชย์ มิได้บารอณาที่จะกุมอำนาจที่จะทำหน้าที่เป็นประมุขของรัฐ และไม่ได้กระทำการขัดขวางอย่างใด แต่ตรงกันข้ามกลับอัญเชิญเสด็จกลับมา มอบถวายราชสมบัติแด่พระองค์

“ในระหว่างที่พระองค์ประทับอยู่ในต่างประเทศ เมื่อมีผู้ปองร้ายต่อราชบัลลังก์ นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบันนี้ (ปรีดี พนมยงค์) เมื่อครั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็ได้เสียสละและเสียภัยเพื่อป้องกันราชบัลลังก์ให้ปลอดภัยตลอดมา เวลานั้นหาเป็นผู้ใดเสียภัยเช่นนั้นไม่ แต่ตรงกันข้ามกลับประจบสอพลอผู้มีอำนาจ รัฐบาลนี้มีความเสียใจที่พรรคประชาธิปไตยบางคน ได้ฉวยโอกาสเอาพระมหากษัตริย์อันเป็นที่เคารพสักการะมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง” (เพื่อทำลายท่านปรีดี-ผู้เขียน)

ปกป้องพระเกียรติ

ในขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ท่านปรีดีได้ปกป้องพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ไว้อย่างดียิ่งชีวิต ดังเช่นในกรณีที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น เมื่อนำพระราชบัญญัติหรือพระบรมราชโองการใดก็แล้วแต่ เสนอผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เพื่อลงพระนามและลงนามในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะลงนามในฐานะนายกรัฐมนตรีผู้รับสนองพระบรมราช

โครงการไปเป็นการล้วงหน้า เป็นการบีบบังคับให้ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต้องลงนามในพระราชบัญญัติหรือพระบรมราชโองการนั้น ๆ เสมือนกับตราขาย อันเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ

นายทวี บุญยเกตุ ในฐานะเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้นำพระราชบัญญัติขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ได้บันทึกไว้ในหนังสือ ความทรงจำของท่านว่าดังนี้

“...ตามระเบียบนั้น จะเป็นพระราชบัญญัติก็ตามหรือพระบรมราชโองการใด ๆ ก็ตาม พระมหากษัตริย์หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จะต้องทรงลงพระปรมาภิไธยหรือลงนามก่อน แล้วนายกรัฐมนตรีจึงจะเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการในภายหลัง แต่ในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และมีคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม มักจะลงนามรับสนองพระบรมราชโองการก่อน แล้วจึงได้ให้คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ลงนาม...”

แต่ในสมัยที่ท่านปรีดี เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ท่านไม่ยอมให้จอมพล ป. ทำเช่นนั้น โดยท่านอ้างว่า การกระทำของจอมพล ป. เช่นนั้น เป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ

ในคราวที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ชัดใจกับคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ (เวลานั้นมีอยู่สองท่าน คือ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา กับท่านปรีดี) ท่านปรีดีได้บันทึกไว้ในหนังสือ *บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์* ว่า ดังนี้

“...ต่อมาประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ จอมพล ป. ได้ยื่นใบลาออกตรงมายังประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แล้วจอมพล ป. ก็ได้ออกจากทำเนียบสามัคคีชัย ไม่รู้จะไปไหน ชะรอยพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ จะทรงทราบว่าจอมพล ป. ต้องการลาออกจริงเพื่อปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ พระองค์จึงส่งใบลาจอมพล ป. มาให้ข้าพเจ้าพิจารณา ข้าพเจ้าจึงเขียนความเห็นในบันทึกหน้าปกใบลานั้นว่า ‘ใบลานั้นถูกต้องตามรัฐธรรมนูญแล้ว อนุมัติ

ให้ลาออกได้ ข้าพเจ้าลงนามไว้ตอนล่าง ทั้งที่ว่างตอนบนไว้เพื่อให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ทรงลงพระนาม ซึ่งพระองค์ก็ทรงลงพระนาม

“ข้าพเจ้าเชิญนายทวี บุญยเกตุ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีและเลขาธิการคณะรัฐมนตรี มาถามว่า จอมพล ป. จะจัดการปรับปรุงรัฐบาลหรืออย่างไร? ก็ได้รับคำตอบว่า คงจะปรับปรุงรัฐบาล และตามหาตัวจอมพล ป. ก็ยังไม่พบ แต่เมื่อคณะผู้สำเร็จราชการฯ ส่งคำอนุมัติใบลาออกของจอมพล ป. แล้ว สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีซึ่งบังคับบัญชากรมโฆษณาการอยู่ด้วย ก็ให้วิทยุของกรมนั้นประกาศการลาออกของจอมพล ป.

“ฝ่ายจอมพล ป. ขณะนั้นจะอยู่ที่แห่งใดก็ตาม เมื่อได้ฟังวิทยุกรมโฆษณา การประกาศการลาออกเช่นนั้นแล้ว ก็แสดงอาการโกรธมาก ครั้นแล้วได้มีนายทหารจำนวนหนึ่งไปเฝ้าพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ณ พระที่นั่งอัมพรสถานซึ่งท่านผู้นี้ประทับอยู่ขณะนั้น ขอให้จัดการเอาใบลาคืนให้จอมพล ป.

“เป็นธรรมดาเมื่อพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ เห็นอาการของนายทหารเหล่านั้นจึงตกพระทัย เพราะไม่สามารถเอาใบลาคืนให้จอมพล ป. ได้ ฉะนั้นพระองค์พร้อมด้วยหม่อมกอบแก้ว ซายา ได้มาที่ท่าเทียบที่ข้าพเจ้าอาศัยอยู่ ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำใกล้ท่าช้างวังหน้า ขออาศัยค้างคืนที่ท่าเทียบ ข้าพเจ้าจึงขอให้เพื่อนทหารเรือช่วยอารักขาข้าพเจ้าด้วย เพื่อนทหารเรือได้ส่งเรือยามฝั่งในบังคับบัญชาของ ร.อ. วัชรชัย ชัยสิทธิเวช ร.น. มาจอดที่หน้าท่าเทียบของข้าพเจ้า ฝ่าย พ.ต. หลวงราชเดชา ราชของครักษ์ประจำตัวข้าพเจ้า และ พ.ต. ประพันธ์ กุลวิจิตร ราชของครักษ์ประจำองค์พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ก็มาร่วมให้ความอารักขาด้วย

“เราสังเกตดูจนกระทั่งเวลาบ่ายของวันรุ่งขึ้น ก็ไม่เห็นทหารบกหรืออากาศมาคุกคามประการใด ดังนั้นพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ กับหม่อมกอบแก้ว จึงกลับไปพระที่นั่งอัมพรสถาน”

จากการที่พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ และท่านปรีดี ได้ลงพระนามและลงนามอนุมัติให้จอมพล ป. ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และวิทยุกระจาย

เสียงของกรมโฆษณาการก็ได้ออกอากาศให้รู้กันทั่วไป อันเป็นการปฏิบัติราชการที่ถูกต้องตามแบบแผนทุกประการ แต่ไม่ถูกใจจอมพล ป. เพราะเจตนาการลาออกของจอมพล ป. ก็เพื่อหยั่งเชิงการเข้ากุมอำนาจเบ็ดเสร็จแบบโนเบิลเลียน ด้วยคาดคิดว่าคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์คงไม่กล้าลงพระนามและลงนามอนุมัติให้ท่านลาออก และถ้าเป็นเช่นนั้นก็เท่ากับยอมรับในอำนาจเบ็ดเสร็จของท่าน แต่เหตุการณ์ไม่ได้เป็นไปเช่นนั้น อันเป็นสัญญาณบอกให้ท่านรู้ว่าการเข้ากุมอำนาจเบ็ดเสร็จยังมีปัญหา ซึ่งหมายถึงยังมีคนต่อต้านชัดเจน

เพื่อแก้ปัญหาการต่อต้านชัดเจนการขึ้นสู่อำนาจเบ็ดเสร็จ จอมพล ป. จึงอาศัยอำนาจตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ตามกฎฎีกาลงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๔๘๔ ออกคำสั่งให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ และท่านปรีดี เข้าประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด (อันอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของผู้บัญชาการทหารสูงสุด คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม-ผู้เขียน) และให้ไปรายงานตัวต่อผู้บัญชาการทหารสูงสุดภายใน ๒๔ ชั่วโมง

ต่อคำสั่งดังกล่าว พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ รีบไปรายงานตัวทันที ส่วนท่านปรีดี ไม่ยอมไป ท่านให้เหตุผลที่ไม่ยอมไปรายงานตัวว่าดังนี้

“ข้าพเจ้ามีตำแหน่งเป็นผู้แทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงเป็นจอมทัพตามรัฐธรรมนูญ ถ้าข้าพเจ้าไปรายงานตัว ยอมอยู่ภายใต้ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ก็เท่ากับข้าพเจ้าลดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ลงอยู่ภายใต้ผู้บัญชาการทหารสูงสุด มีรัฐมนตรีบางนายได้ชี้แจงขอร้องให้จอมพล ป. ถอนคำสั่งที่วันั้น ซึ่งจอมพล ป. ก็ได้ยอมถอนคำสั่ง เป็นอันว่าพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ และข้าพเจ้าคงสามารถปฏิบัติภารกิจแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงเป็นจอมทัพตามรัฐธรรมนูญได้ต่อไป”

ถวายความจงรักภักดี

ต่อมาเมื่อพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ลาออกจากผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ สภาผู้แทนราษฎรจึงได้มีมติและประกาศลงวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ ให้ท่านปรีดีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่ผู้เดียว และในวันนั้นเองท่านได้ลงนามในพระปรมาภิไธย แต่งตั้งให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีสืบต่อจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ลาออกไปเพราะแพ้คดีในสภาฯ เรื่องพระราชกำหนดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินเพ็ชรบูรณ์ และพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล

เพื่อสร้างความปรองดองทางการเมืองระหว่างฝ่ายคณะราษฎรกับฝ่ายเจ้าศักดินา ท่านปรีดี ในฐานะหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ได้มอบหมายให้นายทวี บุญยเกตุ ซึ่งร่วมงานเสรีไทยอยู่กับท่าน และมีตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีอยู่ในรัฐบาลนายควงฯ ดำเนินการปลดปล่อยนักโทษการเมือง ซึ่งมีเจ้านายชั้นผู้ใหญ่และข้าราชการบริพารในระบบเก่าหลายคน

ท่านปรีดีได้บันทึกเรื่องนี้ไว้ในหนังสือ *บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์* มีความตอนหนึ่งว่าดังนี้

“นายควง อภัยวงศ์ ได้จัดตั้งคณะรัฐมนตรี โดยมีรัฐมนตรีหลายนาย และโดยเฉพาะนายทวี บุญยเกตุ เข้าร่วมด้วยตามที่นายควงได้ตกลงกับข้าพเจ้าไว้ คือนอกจากนายทวีเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ก็เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการในสำนักนายกรัฐมนตรีด้วย โดยมีหน้าที่ดำเนินงานของคณะรัฐมนตรีอยู่เบื้องหลังนายควง กิจการใดอันเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทย ซึ่งนายทวีเป็นผู้บัญชาการพลพรรคในประเทศไทยนั้น ถ้าจะต้องเกี่ยวข้องกับรัฐบาลอย่างใดแล้ว นายควงก็อนุญาตตามที่ตกลงกันไว้ก่อนว่าให้นายทวีปรึกษาตกลงกับข้าพเจ้าโดยตรง โดยนายควงไม่ชอบรับรู้ด้วย นอกจากที่จะต้องทำเป็นกฎหมายหรือแถลงต่อสภาผู้แทนราษฎร

“ดังนั้น มีหลายเรื่องที่นายทวีได้ปรึกษาข้าพเจ้าจัดทำขึ้นก่อนแล้วจึง

แจ้งให้นายควงรับไปปฏิบัติการ อาทิ การประกาศพระบรมราชโองการว่า การประกาศสงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกาเป็นโมฆะนั้น นายทวี บุญยเกตุ เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ดังปรากฏข้อเท็จจริงใน ราชกิจจานุเบกษา ไม่ใช่ นายควงเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ (ตามที่นายควงฯ กล่าวอ้าง-ผู้เขียน)

“การอภัยโทษและนิรโทษกรรมผู้ต้องหาทางการเมืองนั้น นายทวีก็เป็น หัวแรงสำคัญในการร่างกฎหมายอภัยโทษและนิรโทษกรรม เพราะแม้ ข้าพเจ้าแจ้งแก่สัมพันธมิตรไว้ก่อนว่า เพื่อความสามัคคีของคนไทยที่มี อุดมคติตรงกันในการต่อสู้กับญี่ปุ่น ให้ได้รับอภัยโทษและนิรโทษกรรมตามที่ ม.จ. ศุภสวัสดิ์ฯ ได้ทรงปรารภมานั้น เวลาปฏิบัติเข้าจริงก็ยังไม่อาจทำได้ง่าย ๆ เหมือนดังที่นายควงพูดที่คุรุสภาว่า พอนายควงเป็นนายกรัฐมนตรีแล้วก็สั่ง ปล่อนักโทษการเมือง” (นายควง อภัยวงศ์ ไปแสดงปาฐกถาที่คุรุสภา เมื่อ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ เรื่องชีวิตของท่าน ปรากฏข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ได้ว่า นายควงพูดมุสาหลายเรื่องหรือเกินความเป็นจริง รวมทั้งเรื่องปลดปล่อย นักโทษการเมือง ซึ่งท่านอวดอ้างว่า พอท่านขึ้นเป็นนายกฯ ก็สั่งปลดปล่อย นักโทษการเมืองทันที-ผู้เขียน)

“จริงอยู่ นายควงเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ แต่ในการ ร่างกฎหมายดังกล่าวแล้ว ต้องทำความเข้าใจกับ พล.ต.อ. อุดล อธิบดีกรม ตำรวจ ซึ่งเป็นผู้สั่งจับผู้ต้องหาการเมืองให้เขาเห็นความสมควรที่จะอภัยโทษ และนิรโทษกรรม...”

นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้พูดถึงเรื่องนี้ไว้ในบทความของท่านเรื่อง “พระบรมวงศานุวงศ์และขบวนการเสรีไทย” มีความตอนหนึ่งว่า

“ต่อมาท่านขึ้น (ม.จ. ศุภสวัสดิ์ฯ) ได้ทรงส่งโทรเลขของพระองค์เองมาอีก ฉบับหนึ่ง ตรงถึงนายปริดี พนมยงค์ ขอบใจที่หัวหน้าเสรีไทยยินดีต้อนรับ และทรงแสดงเจตนาว่าจะร่วมงานด้วยอย่างจริงใจ แต่ใครจะขอถามว่า เพื่อนฝูงของท่านขึ้นหลายท่านต้องโทษการเมืองอยู่ที่เกาะตะรุเตาบ้าง บางขวาง

บ้าง ที่อื่น ๆ บ้างนั้น นายปรีดี พนมยงค์ จะกระทำอย่างไร

“หัวหน้าเสรีไทยตอบไปโดยฉับพลันว่า กรมขุนชัยนาทฯ และผู้อื่น ซึ่งต้องโทษการเมืองอยู่ที่ตะรุเตา บางขวาง และที่อื่นนั้น ทางกรุงเทพฯ จะหาทางปลดปล่อย และมีใช้จะปลดปล่อยอย่างเดียว จะออกกฎหมายนิรโทษกรรมด้วย...”

และในที่สุดบรรดานักโทษการเมืองเหล่านั้นก็ได้รับการนิรโทษกรรมตามคำมั่นสัญญาที่ท่านปรีดีให้ไว้แก่ท่านขึ้น และด้วยความสำนึกในบุญคุณท่านปรีดี พระยาอุดมพงษ์เพ็ญสวัสดิ์ (ม.ร.ว. ประยูร อิศรศักดิ์) นักโทษการเมืองผู้หนึ่งที่ได้รับนิรโทษกรรมครั้งนั้น จึงได้เขียนสักความอบแก่ท่านปรีดี ในนามของนักโทษการเมืองที่ได้รับนิรโทษกรรม ความว่า

“สักรวารีแผ่นดินเห็นเป็นธรรม
นิรกรรมผู้ต้องโทษใจทักเท็จหา
ให้พ้นทุกข์ทรมานกายวิญญา
หลุดออกมาจากคุกขมอเวจีฯ”

วันที่ที่สงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลงเมื่อ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘ ท่านปรีดี ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ส่งโทรเลขลงวันที่ ๖ กันยายน ๒๔๘๘ อัญเชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จนิวัตพระนครตั้งสำเนาโทรเลขต่อไปนี้

“วันที่ ๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

โลซานน์

ขอเดชะใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ตามที่สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติแต่งตั้งข้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตามประกาศลงวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ นั้น บัดนี้ถึงวาระอันสมควรที่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจะทรงปฏิบัติพระราชภารกิจ

ในฐานะทรงเป็นพระประมุขของชาติ เพราะได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจะทรง
บรรลุนิติภาวะในวันที่ ๒๐ กันยายน ศกนี้แล้ว

ฉะนั้นข้าพระพุทธเจ้าจึงขอพระราชทานบรมราชานุญาตอัญเชิญเสด็จ
ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเสด็จนิวัตสู่กรุงเทพมหานคร เพื่อจะได้ทรงปกครอง
แผ่นดินตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ และโดยที่ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทน
พระองค์ของข้าพระพุทธเจ้าจะสิ้นสุดลงในวันที่ ๒๐ กันยายน ศกนี้ ข้าพระ
พุทธเจ้าจึงขอน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมกราบบังคมทูลให้ทรงทราบ ณ โอกาส
นี้

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายปรีดี พนมยงค์”

ต่อโทรเลขกราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จนิวัตมทานคร ในหลวงอนันท์ฯ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตอบให้ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ทราบใน
สัปดาห์ต่อมาว่าดังนี้

“วันที่ ๑๔ กันยายน ๒๔๘๘

ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

กรุงเทพฯ

ข้าพเจ้าได้รับโทรเลขของท่านซึ่งได้ขอร้องข้าพเจ้าให้กลับมาปฏิบัติ
หน้าที่ของข้าพเจ้า ถึงแม้ว่าข้าพเจ้าจะเป็นห่วงเป็นใยต่อประเทศชาติ แต่
ข้าพเจ้าก็รู้สึกว่าจะเป็นเหมาะสมยิ่งขึ้น ถ้าข้าพเจ้าจะได้มีโอกาสศึกษาให้
จบเสียก่อน ข้าพเจ้าสอบไล่วิชากฎหมายปีที่ ๑ เมื่อเดือนกรกฎาคมที่แล้ว
แต่ข้าพเจ้ายังจะต้องสอบในชั้นอื่น ๆ ที่ยากยิ่งขึ้น และจะต้องใช้เวลาประมาณปี
ครึ่ง และหลังจากนั้นข้าพเจ้าจะต้องใช้เวลาอีกอย่างน้อยหนึ่งปี เพื่อเตรียม
เขียนวิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรชั้นปริญญาเอก ข้าพเจ้าหวังว่าท่านคงเข้าใจ
ในความปรารถนาของข้าพเจ้าที่จะศึกษาให้จบ ถ้าท่านและรัฐบาลเห็นชอบ

ด้วย ข้าพเจ้าก็ใคร่ที่จะกลับไปเยี่ยมบ้านสักครั้งหนึ่งก่อนที่ข้าพเจ้าจะสำเร็จการศึกษา ข้าพเจ้าขอขอบใจท่านอย่างจริงใจ ข้าพเจ้าซาบซึ้งในผลงานที่ท่านได้กระทำด้วยความยากลำบากและที่ท่านกำลังกระทำอยู่ในนามของข้าพเจ้า
อานันทมทิศล”

ต่อพระราชโทรเลขข้างต้น ท่านปรีดิฯ ได้โทรเลขกราบบังคมทูลเพื่อทรงทราบ ด้วยข้อความดังนี้

“ข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชโทรเลขลงวันที่ ๑๔ กันยายน ของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นของข้าพระพุทธเจ้าและรัฐบาลของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท รัฐบาลและข้าพระพุทธเจ้ามีความปลื้มปิติเป็นอย่างมาก ที่ได้ทราบว่า ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงมีพระราชประสงค์ที่จะเสด็จนิวัตพระนครสักครั้งหนึ่งก่อนที่จะทรงจบการศึกษา บัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูลให้ทรงทราบเหตุการณ์ต่าง ๆ (เกี่ยวกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญ) ข้าพระพุทธเจ้าเห็นว่า การเสด็จนิวัตของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจะเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติเป็นอเนกประการ ถึงแม้ว่าพระองค์จะประทับอยู่ในประเทศไทยเป็นเพียงระยะเวลาอันสั้นก็ตาม ทั้งนี้ เพื่อว่าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจะได้ทรงมีส่วนร่วมได้ตัดสินพระทัยในเรื่องต่าง ๆ อันสำคัญยิ่ง ดังได้กราบถวายบังคมทูลให้ทรงทราบข้างต้นแล้ว”

หลังจากที่ในหลวงอานันท์ฯ ทรงรับโทรเลขกราบบังคมทูลตอบพระราชโทรเลขฉบับลงวันที่ ๑๔ กันยายน ของท่านปรีดิฯ แล้ว พระองค์ได้ทรงมีโทรเลขถึงท่านปรีดิฯ มีข้อความสั้น ๆ ว่า พระองค์ทรงเชื่อมั่นว่า ท่านปรีดิฯ และรัฐบาลจะดำเนินการแก้ไขรัฐธรรมนูญอย่างยุติธรรมและเป็นผลดียิ่ง พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสว่า การที่พระองค์ประทับอยู่ในประเทศไทยก็คงไม่มีประโยชน์เท่าใดนัก เพราะพระองค์ทรงไม่มีประสบการณ์ พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสในที่สุดว่า “ถ้าท่านเห็นว่าข้าพเจ้าควรจะไปเยี่ยมประเทศไทย

ข้าพเจ้าก็ยินดีรับคำเชิญของท่าน”

ในที่สุด ในหลวงอานันท์ฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช พระอนุชาและสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ (พระนามขณะนั้น) ก็ได้เสด็จนิวัตสู่กรุงเทพมหานคร โดยเครื่องบินพระที่นั่งที่รัฐบาลอังกฤษจัดถวาย มาถึงสนามบินดอนเมือง ในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๔ และ ณ ที่นั้น นายกรัฐมนตรี ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช คณะรัฐมนตรีและประชาชนไปเฝ้ารับเสด็จอย่างล้นหลาม

จากสนามบินดอนเมืองได้ประทับรถไฟพระที่นั่งมาถึงสถานีรถไฟสวนจิตรลดา และ ณ ที่นั้น ท่านปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ได้เฝ้าคอยรับเสด็จ ทันทีที่พระองค์เสด็จลงจากรถไฟพระที่นั่งสู่สถานีจิตรลดาแล้ว ท่านปรีดีได้เฝ้ากราบถวายบังคมทูลพระกรุณา ดังนี้

“ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

บัดนี้เป็นศุภวาระดิถีมงคลที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้เสด็จพระราชดำเนินนิวัตสู่มหานครโดยสวัสดิภาพ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูลพระกรุณา โดยอาศัยประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร ลงวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๔๔ ว่า ความเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ของข้าพระพุทธเจ้าได้สิ้นสุดลงตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป ข้าพระพุทธเจ้าขอถวายพระพรชัยให้ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เสด็จอยู่ในราชสมบัติวัฒนาสถาพร เป็นมิ่งขวัญของประชาชนและประเทศชาติในระบบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญชั่วคราวชั่วคราว

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ขอเดชะ”

แล้วทรงพระราชดำรัสตอบจากน้ำพระทัยอันเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตา

และชื่นชมโสมนัส ดังนี้

“ท่านปรีดี พนมยงค์

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้กลับมาสู่พระนคร เพื่อบำเพ็ญพระกรณียกิจตามหน้าที่ของข้าพเจ้าต่อประชาชนและประเทศชาติ ข้าพเจ้าขอขอบใจท่านเป็นอันมากที่ได้ปฏิบัติกรณียกิจแทนข้าพเจ้าด้วยความซื่อสัตย์สุจริตต่อข้าพเจ้าและประเทศชาติ ข้าพเจ้าขอถือโอกาสนี้แสดงไมตรีจิตในคุณงามความดีของท่าน ที่ส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ประเทศชาติ และช่วยบำรุงรักษาความเป็นเอกราชของชาติไว้”

เพื่อเชิดชูยกย่องคุณงามความดีของท่านปรีดีให้ปรากฏแก่โลก ต่อมาอีกสามวัน คือในวันที่ ๔ ธันวาคม พระองค์ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศยกย่องท่านปรีดี ไว้ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส ดังคำประกาศพระบรมราชโองการต่อไปนี้

“ประกาศ

อนันตมหิตล

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอนันตมหิตลมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศว่า

โดยที่ทรงพระราชดำริเห็นว่านายปรีดี พนมยงค์ ได้เคยรับหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินในตำแหน่งสำคัญ ๆ มาแล้วหลายตำแหน่ง จนในที่สุดได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร ให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และปรากฏว่า ตลอดเวลาที่นายปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งเหล่านี้ ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและด้วยความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ทั้งได้แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ในความปรีชาสามารถบำเพ็ญคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติเป็นอเนกประการ

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมยกย่องนายปรีดี พนมยงค์ ไว้ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส และให้มีหน้าที่รับปรึกษากิจราชการแผ่นดิน เพื่อความวัฒนาถาวรของชาติสืบไป

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘ เป็นปีที่ ๑๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

นายกรัฐมนตรี”

โปรดเกล้าฯ ท่านปรีดีฯ เป็นนายกรัฐมนตรี

ในการประชุมชาวเสียงของสภาผู้แทนราษฎร เมื่อ ๓๐ มกราคม ๒๔๘๙ เพื่อเลือกผู้มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ภายหลังจากเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ ๖ มกราคม ๒๔๘๙ ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ บันทึกรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันนั้นได้บันทึกไว้ดังนี้

“ประธานสภาผู้แทนราษฎรได้นัดประชุมสมาชิกสภาเพื่อหารือเป็นการภายใน สอบถามความเห็น ว่า ผู้ใดสมควรจะได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สมาชิกส่วนมากเห็นควรให้นายปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ประธานสภาฯ จึงได้ไปแจ้งความเห็นของสมาชิกส่วนข้างมากให้นายปรีดี พนมยงค์ ทราบ แต่นายปรีดี พนมยงค์ ปฏิเสธ ไม่ขอรับตำแหน่ง โดยแจ้งว่ามีภารกิจต่าง ๆ อยู่มาก ดังนั้นประธานสภาฯ จึงได้หารือสมาชิกอีกครั้งหนึ่ง แจ้งให้ที่ประชุมทราบว่า นายปรีดี พนมยงค์ ปฏิเสธไม่ขอรับตำแหน่ง

“ที่ประชุมจึงได้หารือต่อไป ในที่สุดเห็นควรให้พันตรี ควง อกภัยวงศ์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ประธานสภาฯ จึงนำความกราบบังคมทูลตาม

ความเห็นของสมาชิก”

นายควง อภัยวงศ์ จึงได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีและอยู่ในตำแหน่งนั้นจนถึงวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๔๘๙ แล้วได้ลาออกไปเพราะแพ้มติของสภา (เรื่องพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนหรือตามภาษาชาวบ้านเรียกว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค แต่พรรคประชาธิปัตย์เรียกว่าพระราชบัญญัติปกป้องข้าวเหนียวในเชิงตลก เพราะผู้เสนอร่าง พ.ร.บ. นี้เป็น ส.ส. ภาคอีสาน) สภาผู้แทนราษฎรจึงได้ประชุมปรึกษาหารือเพื่อเลือกนายกรัฐมนตรีกันอีกครั้งหนึ่งในวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๔๘๙ รายงานการประชุมสภา ได้บันทึกไว้ดังนี้

“วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๔๘๙ ประธานสภา ได้นัดประชุมสมาชิกเป็นการภายใน เพื่อหารือว่า เมื่อนายกรัฐมนตรี (นายควง อภัยวงศ์) กราบถวายบังคมลาออกแล้วเช่นนี้ ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไปควรจะเป็นผู้ใด สมาชิกในที่ประชุมได้มีความเห็นว่าควรเป็นนายปรีดี พนมยงค์ มีสมาชิกบางท่านได้ให้ความเห็นว่า นายปรีดี พนมยงค์ ไม่อาจรับตำแหน่ง เพราะแม้แต่ตำแหน่งสมาชิกประเภทที่ ๒ ก็ยังแจ้งว่า ไม่สามารถมาประชุมได้สม่าเสมอ ควรจะสอบถามผู้ถูกเสนอเสียก่อน ดังนั้นจึงพักการหารือไว้ชั่วคราวหนึ่ง เพื่อรอฟังการทาบทามตัว

“ประธานสภา จึงได้ไปพบนายปรีดี พนมยงค์ ที่ทำเนียบทำช่าง วังหน้า ได้มีสมาชิกอีกหลายคนไปด้วย ประธานสภาได้แจ้งให้ทราบว่าได้หารือกันระหว่างสมาชิกสภา พิจารณาคำผู้ที่สมควรจะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อไป สมาชิกส่วนมากเห็นว่านายปรีดี พนมยงค์ ควรจะดำรงตำแหน่งนี้ จึงมาเรียนให้ทราบก่อนที่จะนำความขึ้นกราบบังคมทูล ในการนี้ได้มีสมาชิกที่ร่วมไปด้วยได้กล่าวขอรับรองเป็นทำนองว่า ในภาวะคับขันและสถานการณ์เช่นนี้ ซึ่งจะต้องมีเจรจากับพันธมิตรในปัญหาต่าง ๆ อยู่ต่อไปด้วย ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีควรจะเป็นนายปรีดี พนมยงค์

“ในที่สุดนายปรีดี พนมยงค์ จึงยอมรับตำแหน่ง ประธานสภา จึงกลับ

มาแจ้งให้ที่ประชุมสมาชิกสภา ทราบ”

และท่านปรีดีก็ไม่ได้ทำให้สภา ผิดหวัง ที่หวังให้ท่านเจรจากับพันธมิตร ในปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาการให้ข่าวสารโดยไม่คิดมูลค่าแก่อังกฤษ ๑ ล้าน ๕ แสนตัน (คิดเป็นเงินตามราคาข่าวสารขณะนั้นประมาณ ๒,๕๐๐ ล้านบาท) ตามข้อเสนอของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ต่อรัฐบาลอังกฤษ โดยอ้างว่าเพื่ออภัยภัยไม่ตรี และต่อมาข้อเสนอให้ข่าวสารฟรีนี้ได้ถูกระบุไว้ในสัญญาสมบูรณ์แบบข้อที่ ๑๔ ซึ่งรัฐบาลท่านปรีดีฯ ได้เจรจากับอังกฤษจากการให้ฟรี เป็นการขายดังปรากฏในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สามัญ) ครั้งที่ ๓๓ วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ดังนี้

“...รัฐบาลมีเรื่องที่จะแจ้งให้สมาชิกทราบ ๒ เรื่อง คือ เรื่องต้น เป็นเรื่องเมื่อวานนี้ ทางรัฐบาลได้ทำข้อตกลงกับทางฝ่ายอังกฤษในเรื่องการที่แก้ไขสัญญาสมบูรณ์แบบ อันว่าด้วยการที่เราจะต้องส่งข้าวให้แก่อังกฤษเปล่า ๆ นั้น บัดนี้ได้ทำความตกลงกันว่า แทนที่ฝ่ายไทยจะส่งข้าวให้แก่อังกฤษเปล่า ๆ นั้น แต่หันไปทางฝ่ายอังกฤษเป็นฝ่ายที่จะได้มาซื้อข้าวไทยจากรัฐบาลไทย...”

ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ประธานสภาผู้แทนราษฎร พระยามานวราชเสวี ได้กล่าวยืนยันอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันปิดสมัยประชุมสภาผู้แทนราษฎร ๑ พฤษภาคม ๒๔๘๙ มีความตอนหนึ่งว่าดังนี้

“...ข้าพเจ้าขอเป็นพยานในที่นี้ว่า ท่าน (ปรีดี - ผู้เขียน) ได้ดำรงตำแหน่งของท่านมาอยู่ในความสัตย์ ความจริง ในความบริสุทธิ์ สมควรที่เราจะเคารพนับถือ และแม้ในคราวสุดท้ายที่ท่านายกรัฐมนตรีไม่ได้ ข้าพเจ้าก็ได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างยิ่ง แต่เมื่อไปหาท่านด้วยได้รับมอบหมายจากท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายนี้ ท่านยินดีรับ ทำให้ข้าพเจ้าผู้มีหน้าที่ในฐานะเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรหมดความห่วงใย และยังมีหวังว่า ท่านจะแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ ของการกระทำที่ได้เป็นมาแล้วให้ตลอดรอดฝั่ง และท่านก็แก้ไขสัญญาให้ข้าวเปล่าได้เป็นการชื้อขาย...”

ท่านปรินิติดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจนถึงวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ก็ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง อันเนื่องมาจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (ฉบับ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ที่แก้ไขเพิ่มเติมจากฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ตามวิถีทางประชาธิปไตย สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ คือ ยกเลิกสมาชิกประเภท ๒ ที่มาจากการแต่งตั้ง และให้มีสองสภา คือสภาผู้แทนราษฎรและพฤษสภา ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง)

ต่อมาในวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๔๘๙ สภาทั้งสองได้ประชุมร่วมกันเพื่อชาวเสียงเลือกหาตัวผู้จะมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อจากท่านปรินิติที่ลาออก ที่ประชุมร่วมกันมีความเห็นเป็นเอกฉันท์ ให้ท่านปรินิติดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อไป

หลังจากที่รัฐสภา (ประกอบด้วยสภาทั้งสอง) ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ให้ท่านปรินิติดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว คณะประธานและรองประธานรัฐสภารวมทั้งเลขาธิการของทั้งสองสภาได้เข้าเฝ้าเพื่อกราบบังคมทูลให้ทรงทราบถึงมติของรัฐสภานั้น รายงานการประชุมรัฐสภาครั้งที่ ๓ วันอาทิตย์ที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๔๘๙ ได้บันทึกไว้ดังนี้

“ประธานรัฐสภา (นายวิลาศ โอสถานนท์) เรื่องนี้ (เรื่องการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์-ผู้เขียน) ข้าพเจ้ายินดีจะชี้แจง ถ้าหากท่านต้องการทราบ เพราะว่าในการที่วันนั้น สภาได้ให้มติในการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ซึ่งท่านยังจำได้ในการประชุมรัฐสภาวันแรก พวกเราได้เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๖ คน ด้วยกัน คือ ตัวข้าพเจ้า รองประธานเดี่ยวนี (นายเกษม บุญศรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร-ผู้เขียน) และรองประธานอีก ๒ สภา (นายไต้ ปาณิกบุตร, นายมงคล รัตนวิจิตร, รองประธานพฤษสภาและสภาผู้แทนราษฎรตามลำดับ-ผู้เขียน) รวมทั้งเลขาธิการ ๒ สภาด้วย (นายไพโรจน์ ชัยนาม, นายเจริญ ปันทโร เลขาธิการพฤษสภาและสภาผู้แทนราษฎรตามลำดับ-ผู้เขียน) รวมเป็น ๖ คน ด้วยกัน การเข้าป้อนั้นก็เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายให้ท่านทรงทราบว่า บัดนี้รัฐสภาได้มีมติในการแต่งตั้งให้นาย

ปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี ท่านก็ได้รับสั่งว่า “อ้อ หลวงประดิษฐิติมา แล้วจะทำอย่างไรต่อไป ?”

“ก็ได้ทูลพระองค์ท่านว่า ตามระเบียบและตามประเพณีที่ปฏิบัติมา ก็น่าจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เชิญนายปรีดี พนมยงค์ มาสอบถามดูว่าจะรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนี้ได้หรือไม่อย่างไร ทั้งนี้ก็สุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ท่านก็มีได้รับสั่งประการใด ได้แต่พยักพระพักตร์ซึ่งหมายความว่า ท่านจะได้เชิญนายปรีดี พนมยงค์ มา...”

และในคืนวันที่ ๗ มิถุนายนนั่นเอง เวลาประมาณสองทุ่มครึ่ง ท่านปรีดี ได้ถูกเรียกให้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เพื่อทรงซักถามความสมัครใจที่จะรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ท่านปรีดีเข้าเฝ้าอยู่ประมาณครึ่งชั่วโมงกว่า ๆ แล้วถวายบังคมทูลลากลับ

นายปรีดีได้พูดถึงข้อเท็จจริงของเรื่องนี้ในที่ประชุมรัฐสภาครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๘๙ (ภายหลังสวรรคตสี่วัน) รายงานการประชุมรัฐสภาได้บันทึกไว้ดังนี้

“...ข้าพเจ้ารู้ว่า มีพวกที่เกล่งท่านต่าง ๆ นานา โดยให้มหาชนเข้าใจผิด และสำหรับในหลวงพระองค์นี้ ทุกคนที่ใจเป็นธรรม ก็จะต้องรู้ว่า ข้าพเจ้าได้เสียสละและทำทุกอย่างที่จะโปรดเกล้าฯ ราชบัลลังก์ให้แก่พระองค์ในยามวิกฤติการณ์ไม่เมメントลอดมา ตลอดจนพระราชวงศ์ ข้าพเจ้าก็ได้ทำมาเป็นอย่างดี ข้าพเจ้าเคารพพระมหากษัตริย์มิใช่ว่าแต่ปากแล้วใจไม่เคารพ ข้าพเจ้าไม่ทำให้เด็ดขตรอยด์ ข้าพเจ้าไม่ทำ และไม่เป็นนิสัยของข้าพเจ้าที่จะทำเช่นนี้ เจ้าชายฝ่ายในย่อมจะรู้เรื่องนี้เป็นอย่างดี

“เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าต่าง ๆ เป็นเรื่องที่จิตใจจะขัดแย้งขัดขาต่างหาก ข้าพเจ้าได้ยินถึงกับว่า ข้าพเจ้าไปทำเพรสเซอร์พระมหากษัตริย์ ว่าข้าพเจ้าเฝ้าถึง ๒ ยาม ที่จริงข้าพเจ้าเฝ้าท่านในวันศุกร์ที่ ๗ ภายหลังที่สภาได้ฟังเสียง (มีมติให้ท่านปรีดีเป็นนายกรัฐมนตรี-ผู้เขียน) และวันอาทิตย์ก็มีการสะไตรด์ที่มักกะสัน ซึ่งเจ้ากรมท่านนัดข้าพเจ้าไปเฝ้า ๒ ทุ่มครึ่ง ก่อนไปวังยังได้

โทรศัพท์เชิญรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และเชิญอธิบดีกรมรถไฟมาด้วย ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะอยู่อย่างช้าไม่ถึงชั่วโมง ข้าพเจ้าเฝ้าครึ่งชั่วโมง รับสั่งถึงเรื่องที่ท่านจะตั้งข้าพเจ้าเป็นนายกรัฐมนตรี ข้าพเจ้าอยู่ราวครึ่งชั่วโมงแล้ว ก็กราบทูลว่ามีเรื่องสะไตรค์เกิดขึ้น ข้าพเจ้านัดรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและอธิบดีกรมรถไฟมาเพื่อจะต้องทราบรายละเอียด และถ้าอยากจะทำรายละเอียดยในการที่ว่าประธาน รองประธาน และเลขาธิการได้ไปเฝ้าท่านในการตั้งข้าพเจ้า ก็มีหลักฐานพยานอยู่เสร็จ ท่านรับสั่งอย่างไร (ตั้งที่ประธานรัฐสภากล่าวข้างต้น-ผู้เขียน)

“มีข่าวลือ (ปล่อยข่าวลือ-ผู้เขียน) หลายอย่างในทางอกุศลทั้งสิ้น เอาไปลือเป็นทำนองที่ว่าท่านไม่พอพระทัยที่จะตั้งข้าพเจ้าเป็นนายกรัฐมนตรีอะไรบ้าง ล้วนแล้วแต่ข่าวซึ่งเป็นอกุศลลอย ๆ ไม่มีเหตุผล นอกจากทำการบิดเบี่ยงบิดขำ ซึ่งข้าพเจ้าถือว่า ข้าพเจ้าซื่อสัตย์ต่อพระมหากษัตริย์พระองค์นี้ด้วยใจจริง ตั้งแต่ไหน ๆ ข้าพเจ้าได้ฝ่าอันตรายมาอย่างไร ทุกอย่างนี้ถ้าหากว่าใครไม่ลืมคงจะรู้ ตลอดเวลาที่เป็นผู้สำเร็จราชการฯ เมื่อครั้งข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการฯ ได้ทำอะไร เพราะฉะนั้นข่าวลืออะไรต่าง ๆ เป็นข่าวที่ปลุกปั่นทั้งสิ้น ขอให้ผู้ที่ใจเป็นธรรมระลึกถึงข้อนี้...”

คำอ้างของท่านปรีดีในตอนต้นที่ว่า “เจ้านายฝ่ายในย่อมจะรู้เรื่องนี้เป็นอย่างดี” (เรื่องความจงรักภักดี-ผู้เขียน) ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับคำของ ม.จ. หญิงอัปภัศราภา เทวกุล ผู้รับใช้ใกล้ชิดสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ที่ได้ประทานเล่าแก่นายสมภพ จันทรประภา ผู้เขียนพระประวัติของสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เกี่ยวกับท่านปรีดีได้ด้วยความปลอดภัยในระหว่างสงคราม มีความตอนหนึ่งว่าดังนี้

“ที่อยู่ธยา ดร. ปรีดีและภรรยาได้เข้าเฝ้าแทนกราบทูลซักถามถึงความสะดวกสบายอยู่เป็นเนืองนิจ จนคนที่กลางแกลงอยู่บางคนชักจะไม่แน่ใจ เพราะกิริยาพาทีในเวลาเข้าเฝ้านั้นเรียบร้อยนัก นุ่มนวลนัก นัยน์ตาก็ไม่มีวีแววอันควรจะระแวง...”

เวลาเย็น ๆ ผู้สำเร็จราชการฯ ก็เชิญเสด็จประทับรถยนต์ประพาสรอบ ๆ
เกาะ

“หลานฉันยังเด็ก ผากด้วยนะ”

เป็นกระแสพระดำรัสครั้งหนึ่ง ผู้สำเร็จราชการฯ ก็กราบทูลสนองพระ
ราชประสงค์เป็นอย่างดีด้วยความเคารพ ทำให้ผู้ที่ชื่นชมก็ทวีความชื่นชมยิ่ง
ขึ้น ผู้ที่คลางแคลงก็เริ่มไม่แน่ใจตนเอง

วันหนึ่งที่วัดมงคลบพิตร จังหวัดอยุธยา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ ตรัสว่า

“ฉันจะไปปิดทอง”

ตรัสแล้วเสด็จไปทรงซื้อทองที่วางขายอยู่บริเวณนั้น เมื่อเสด็จไปถึง
องค์พระปรกาภว่าทรงปิดไม่ถึง ผู้สำเร็จราชการจึงกราบทูลว่า

“ข้าพระพุทธเจ้าจะไปปิดถวาย”

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ จึงประทานทองให้ไปพร้อมตรัสว่า

“เอาไปปิดเถอะ คนที่ทำบุญด้วยกันชาติหน้าก็เป็นญาติกัน”

เล่าลือกันว่า กระแสพระดำรัสนั้น ทำให้ผู้สำเร็จราชการฯ ซาบซึ่งมาก
ดร. ป่วย อึ้งภากรณ์ ได้พูดถึงเจ้านายฝ่ายในกับท่านปรีดีไว้ในบันทึก
ของท่านเรื่อง “พระบรมวงศานุวงศ์และขบวนการเสรีไทย” มีความตอนหนึ่ง
ว่าดังนี้

“การที่เสรีไทย โดยเฉพาะหัวหน้าเสรีไทยได้ถวายความจงรักภักดีต่อ
พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ถวายความอาภักดีให้พ้นภัยสงคราม
ครั้งนั้น สมเด็จพระพันวัสสา พระบรมอัยยิกาเจ้า ได้ทรงซาบซึ่งพระทัยดี
และเมื่อสิ้นสงคราม ได้รับสั่งเรียกนายปรีดีไปที่ประทับและขอบใจ ซึ่งคณะ
เสรีไทยถือว่าเป็นพระมหากษัตริย์คุณเป็นอย่างยิ่ง”

เสด็จสวรรคต

หลังจากที่ท่านปรีดีเข้าเฝ้าละอองธุลีพระบาทตามรับสั่งเมื่อคืนวันที่ ๗

มิถุนายน ๒๔๘๙ แล้ว รุ่งขึ้นเช้าวันเสาร์ที่ ๘ มิถุนายน ก็ได้ทรงพระกรุณา
ประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท่านปรีดีเป็นนายกรัฐมนตรี
โดยพันตรี วิลาศ โอสถานนท์ ประธานพฤษภานุสภาและนายเกษม
บุญศรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ
แต่ยังไม่ทันที่ท่านปรีดีจะได้แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ เหตุการณ์
อันเคราะห์ลุดอันยังความเศร้าโศกให้แก่คนไทยทั้งชาติก็เกิดขึ้น ในตอนเช้า
เวลาโดยประมาณ ๐๙.๒๕ นาฬิกา ของวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เมื่อเยาว
ภักดิ์ริย์อันเป็นที่เคารพรักของคนไทยทั้งชาติ ถูกพระแสงปืนสวรรคตบน
พระแท่นบรรทม ณ พระที่นั่งบรมพิมาน ในพระบรมมหาราชวัง

ท่านปรีดีในฐานะนายกรัฐมนตรี ได้สั่งเรียกประชุมรัฐสภาเป็นการด่วน
และได้เปิดประชุมเมื่อเวลา ๒๑.๑๐ นาฬิกาของวันที่ ๙ มิถุนายน นั้นเอง มี
สมาชิกพฤษภานุสภาเข้าร่วมประชุม ๖๔ นาย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๖๓ นาย
รวมเป็น ๑๒๗ นาย

ท่านปรีดีได้รายงานให้ที่ประชุมทราบถึงเหตุการณ์สวรรคตที่เกิดขึ้น
เมื่อรายงานจบแล้วสมาชิกแห่งรัฐสภาได้ลุกขึ้นยืนไว้อาลัยแด่พระองค์ผู้จาก
ไป และได้มีการซักถามถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

นายสอ เศรษฐบุตร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ธนบุรี) สังกัดพรรค
ประชาธิปไตย ซักถามว่า

“ข้าพเจ้าอยากจะขอเรียนถามท่านอธิบดีกรมตำรวจในข้อที่สำคัญ คือ
ว่า นอกจากพระญาติวงศ์ซึ่งเข้าออกห้องพระบรรทมแล้ว มีใครบ้างที่เข้าได้
บ้าง...”

พล.ต.ท. พระรามอินทรา อธิบดีกรมตำรวจ : เท่าที่ได้ฟังมาแล้วมีพระ
ราชชนนี พระอนุชา และพวกมหาดเล็กห้องบรรทม (นายชิต สิงหเสนี, นาย
บุศย์ บัณฑกริน-ผู้เขียน) พระพี่เลี้ยง (พระพี่เลี้ยงเนื่อง จินตະดูลย์-ผู้เขียน)
ส่วนคนอื่นใดนั้น ข้าพเจ้ายังไม่ทราบ...”

พอมาถึงตอนนี้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้แทนราษฎร (พระนคร) สังกัด

พรรคประชาธิปไตย ขอให้ยุติการชกถามกันไว้ก่อน เพื่อคอยฟังแถลงการณ์ของรัฐบาล การถามตอบจึงยุติลง รัฐบาลจึงได้เสนอพระนามผู้สืบราชสันตติวงศ์ คือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ ๙ แห่งราชจักรีวงศ์ ตามกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ หมวด ๔ มาตรา ๙ ข้อ ๔ และด้วยความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ของรัฐสภา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๙ ฉบับ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ เป็นที่น่าสังเกตว่า การขึ้นเสวยราชย์ของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ครั้งนั้น มีเลข ๙ เป็นกำลังสำคัญ คือ

เป็นรัชกาลที่ ๙ แห่งราชจักรีวงศ์

ขึ้นเสวยราชย์ วันที่ ๙ มิถุนายน

ปีขึ้นเสวยราชย์ พ.ศ. ๒๔๘๙

ตามกฎมณเฑียรบาล หมวด ๔ มาตรา ๙ (๔)

และด้วยความเห็นชอบของรัฐสภาตามมาตรา ๙ แห่งรัฐธรรมนูญฉบับ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙

หลังจากรัฐสภาได้มีมติเป็นเอกฉันท์แล้ว นายกรัฐมนตรีท่านปรีดี พนมยงค์ ได้กล่าวต่อที่ประชุมว่า

“สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้สวรรคตแล้ว และบัดนี้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ได้สืบราชสันตติวงศ์เป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของประชาชนชาวไทยแล้ว เพราะฉะนั้นขอให้สภากวายพระพรชัย ขอให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจงทรงพระเจริญ”

ที่ประชุมได้ยืนขึ้นและเปล่งเสียงไชโยสามครั้ง ต่อจากนั้นประธานพฤษสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร รองประธานพฤษสภา รองประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้เข้าไปถวายพระพรในพระบรมมหาราชวัง และกราบบังคมทูลอัญเชิญเจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดชให้ขึ้นครองราชสมบัติตามมติของรัฐสภา

มีประกาศอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช

ขึ้นครองราชย์ ดังนี้

“ประกาศ

โดยที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙

โดยที่ตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๙ การสืบราชสมบัติให้เป็นไปตามนัยแห่งกฎหมายมณฑลเศวตฉัตรว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ และประกอบด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา

โดยที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นเจ้านายเชื้อพระบรมวงศ์ที่ร่วมพระราชชนนี ตามความในมาตรา ๙ (๘) แห่งกฎหมายมณฑลเศวตฉัตรว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พุทธศักราช ๒๔๖๗

โดยที่รัฐสภาได้ลงมติ ณ วันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ แสดงความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ ในการที่จะอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ขึ้นครองราชย์สืบราชสันตติวงศ์ต่อไป ตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๙

จึงขอประกาศให้ทราบโดยทั่วกันว่า สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ได้ขึ้นครองราชย์สืบราชสันตติวงศ์ เป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งแต่วันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙

ปรีดี พนมยงค์

นายกรัฐมนตรี”

ต่อกรณีสวรรคตของในหลวงอานันทฯ ปฏิบัติราชการการเมืองของท่านปรีดีทั้งที่เป็นปฏิบัติทางชนชั้นคือพวกเศษเดนคักดินากับปฏิบัติทางทัศนะคือพวกเผด็จการ ต่างได้ฉวยใช้กรณีสวรรคตของพระองค์ท่านมาเป็นเครื่องมือ

ทำลายท่านปรีดี กล่าวหาท่านปรีดีด้วยวิธีการปล่อยข่าวลือและโฆษณาชวนเชื่ออย่างลับ ๆ ว่า ท่านปรีดีเป็นผู้วางแผนปลงพระชนม์

ท่านปรีดีได้ชี้แจงในที่ประชุมรัฐสภาในวันประชุมที่อ้างแล้วข้างต้น ต่อข่าวลือใส่ร้ายป้ายสีมีความตอนหนึ่งว่าดังนี้

“...เสียงลือออกกุศลว่าคนนั้นคนนี้ออกมาแล้วไปทำอย่างนั้นอย่างนี้ นี่ก็เป็นเรื่องลือสืบเนื่องมาจากความอิจฉาริษยาเป็นมูลหรือมีบางชายหญิง เป็นต้น เป็นมูลเหตุสืบเนื่องอย่างนั้น ... และอีกอย่างหนึ่ง สำหรับเรื่องพระองค์นี้ ข้าพเจ้ารู้สึก ว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้ซึ่งจงรักภักดีท่านมากที่สุดกว่าหลาย ๆ คน ในขณะที่ท่านประจำอยู่ในต่างประเทศหรือที่ท่านได้กลับมาแล้วก็ดี สิ่งใดอันเป็นสิ่งที่ท่านพึงปรารถนาในส่วนพระองค์ท่าน ข้าพเจ้าจัดถวาย หรือบางสิ่งบางอย่างเมื่อท่านทรงรับสั่งถามข้อความอย่างหนึ่งอย่างใดอันเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าก็ได้ชี้แจงตามระเบียบแบบแผนของแนวรัฐธรรมนูญ ตามนิสัยของข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าถือว่าซื่อสัตย์ต่อพระมหากษัตริย์ ข้าพเจ้าไม่อ้างพระนามหรือเอาพระนามของท่านไปอ้างในที่ชุมนุมชนใด ๆ ซึ่งบางแห่งทำกัน หรือในกรณีที่ท่านสวรรคตแล้ว ข้าพเจ้าก็พยายามที่สุดที่จะพยายามทำในเรื่องนี้ให้ขาวกระจ่างเพราะเป็นพระมหากษัตริย์ เราจะทำให้เรื่องเงียบอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาทำอย่างคนบางคนทำ โดยฉวยโอกาสเอาเรื่องสวรรคตของท่านไปโพนทะนากล่าวร้าย

“และวันนั้นจะต้องกล่าวเสียด้วย ชาวที่ข้าพเจ้าได้ทราบเกี่ยวแก่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสวรรคตนั้น ข้าพเจ้าได้ทราบราวประมาณเกือบ ๑๐ นาฬิกา เวลานั้นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยกับอธิบดีกรมตำรวจได้มาที่บ้าน เนื่องจากกรรมกรมักกะสันสะไตรค์ ข้าพเจ้าจึงโทรศัพท์เชิญราชเลขาไปด้วย เมื่อไปถึงแล้วเราอยู่ข้างล่าง ไม่ได้ขึ้นไปข้างบน เพราะเหตุว่าเกี่ยวแก่พระมหากษัตริย์จึงได้เชิญเจ้านายผู้ใหญ่มาพร้อมแล้วจึงขึ้นไปชั้นบน ส่วนในทางชั้นบนของท่านเป็นเรื่องที่ท่านทำปฐมพยาบาลในชั้นบน

“ข้าพเจ้าและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยพร้อมด้วยเจ้านาย

อันมีกรมขุนชัยนาทฯ เป็นผู้นำขึ้นไป ได้ขึ้นไปเป็นเวลาเที่ยงเศษ ๆ แล้ว ขึ้นไปดูพระบรมศพ และความจริงในการตรวจ เราจะไปถือกรณีพระมหากษัตริย์เหมือนเอกชนไม่ได้ ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนกฎหมาย ข้าพเจ้ารู้เรื่องวิธีพิจารณาความอาญาว่าเป็นอย่างไรและจะต้องทำอะไร ? ก็ได้บอกกับอธิบดีกรมตำรวจว่าเราจะต้องทำให้แน่ชัด เช่น เหมือนอย่างว่าบอกให้หมอเอาโพลีโกไปใส่พระกะโหลก ข้าพเจ้าก็ไม่รู้ราชาศัพท์ดี ได้ปรึกษาเจ้านาย บอกท่าน ท่าน **สิ้นพระเศียร** ข้าพเจ้าโดนทั้งขึ้นทั้งลง ถ้าจะต้องผ่าพระกะโหลกก็เป็นเรื่องพระศพของพระมหากษัตริย์จะทำให้เสียพระราชประเพณี และวิธีพิจารณาทางอื่นก็มี เมื่อเป็นเช่นนี้จึงตัดสินใจว่า เราจะต้องสอบถามผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและแพทย์ประจำพระองค์คือ คุณหลวงนิติรักษ์ เป็นผู้ปฐมพยาบาล...”

เพื่อทำความจริงให้ปรากฏ ต่อมาในวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๔๘๙ ท่านปรีดี นายกรัฐมนตรี จึงได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการชั้นชุดหนึ่ง เพื่อสอบสวนหาข้อเท็จจริง คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วยตัวแทนสถาบันหลักของชาติ คือ ประธานศาลฎีกา อธิบดีศาลอุทธรณ์ อธิบดีศาลอาญา อธิบดีกรมอัยการ ประธานพดุมสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร เจ้านายชั้นผู้ใหญ่สามพระองค์ ผู้แทนกองทัพบก ผู้แทนกองทัพเรือ ผู้แทนกองทัพอากาศ โดยมีนายสัญญาธรรมศักดิ์ เป็นเลขานุการ และนายสอาด นาวิเจริญ เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการชุดนี้เรียกชื่ออย่างเป็นทางการว่า “คณะกรรมการสอบสวนพฤติกรรมในการที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จสวรรคต” และในระหว่างที่คณะกรรมการชุดดังกล่าวกำลังสอบสวนหาความจริงนั้น ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มเติมตามรัฐธรรมนูญฉบับวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ซึ่งได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๘๙ ในระหว่างหาเสียงเลือกตั้งครั้งนั้น พรรคการเมืองบางพรรคได้ฉวยโอกาสเอากรณีสวรรคตไปโฆษณาโจมตีรัฐบาล (ท่านปรีดี) กระทรวงมหาดไทยจึงได้ออกคำสั่งไปถึงกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน ประกาศอย่าให้ราษฎรหลงเชื่อคำโฆษณาอันเป็นเท็จนั้น คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ ๒๐๗/๒๔๘๙ ลงวันที่ ๒๙ กรกฎาคม

๒๔๘๙ มีข้อความบางตอนดังนี้

“ด้วยในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนคราวนี้ ได้มีผู้สมัครรับเลือกตั้งและผู้สนับสนุนผู้สมัคร ซึ่งใช้สมญาว่าพรรคประชาธิปไตยบางคน ได้ฉวยโอกาสการเลือกตั้งเป็นเครื่องมือโฆษณาชวนเชื่อ หลอกลวงราษฎรให้เกิดการเข้าใจผิด เพื่อก่อให้เกิดความตู่หมิ่นและกระด้างกระเดื่องต่อรัฐบาล... เพื่อให้ราษฎรลงคะแนนให้แก่ตนหรือพรรคของตน ตามทางลึบสวนได้ความว่า พรรคประชาธิปไตยบางคนได้หลอกลวงให้ราษฎรเข้าใจผิดในหัวข้อต่อไปนี้ ฯลฯ

“๔ กล่าวหารัฐบาลว่าปิดข่าวเรื่องสวรรคต และใส่ร้ายรัฐบาลในเรื่องนี้ด้วยประการต่าง ๆ ความจริงนั้นรัฐบาลไม่ได้ปิดบัง และต้องการที่จะให้กรรมการได้สอบสวนเรื่องนี้โดยยุติธรรมและเปิดเผย ดังจะเห็นได้จากการแต่งตั้งกรรมการสอบสวนและวิธีปฏิบัติซึ่งมีตุลาการ อัยการ ประธานสภาทั้งสอง นายพลทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ เจ้านายชั้นสูง และการสอบสวนก็ให้ประชาชนไปฟังได้ นับเป็นประวัติการณ์ครั้งแรกของประเทศไทย ที่การสอบสวนเช่นนี้ได้กระทำต่อหน้าประชาชน จะหาว่ารัฐบาลปิดบังประการใด สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระราชชนนีก็ได้พระราชทานพระราชกระแสฯ ต่อกรรมการแล้วว่า **สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศมิได้มีข้อขัดแย้งหรือไม่พอพระทัยในรัฐบาลแต่อย่างใด** ฝ่ายรัฐบาลก็ได้ถวายความจงรักภักดี และกระทำตามทุกสิ่งทุกอย่างตามพระราชประสงค์ เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศทรงบรรลุนิติภาวะแล้ว นายกรัฐมนตรีปัจจุบันนี้ (ปรีดี พนมยงค์) เมื่อครั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็ได้อัญเชิญทูลเสด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จกลับมาครองราชย์ **มิได้ปรารถนาที่จะกุมอำนาจที่จะทำหน้าที่เป็นประมุขของรัฐ** และไม่ได้กระทำการขัดขวางอย่างใด แต่ตรงกันข้ามกลับอัญเชิญเสด็จกลับมาอบถวายราชสมบัติแก่พระองค์

“ในระหว่างที่พระองค์เสด็จประทับอยู่ ณ ต่างประเทศ เมื่อมีผู้ปองร้าย

ต่อราชบัลลังก์ นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบันนี้ (ปรีดี พนมยงค์) เมื่อครั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็ได้เสียสละและเสี่ยงภัยเพื่อป้องกันราชบัลลังก์ให้ปลอดภัยตลอดมา เวลานั้นหาว่ามีผู้ใดเสี่ยงภัยเช่นนั้นไม่ แต่ตรงกันข้ามกลับประจบสอพลอผู้มีอำนาจ

“รัฐบาลนี้มีความเสียใจที่พรรคประชาธิปัตย์บางคนได้ฉวยโอกาสเอาพระมหากษัตริย์อันเป็นที่เคารพสักการะมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง ในระหว่างที่พระองค์มีพระชนม์อยู่ ในการประชุมพรรคประชาธิปัตย์บางครั้งได้แอบอ้างว่า ในหลวงรับสั่งอย่างนั้นอย่างนี้ จะขอยกตัวอย่างว่า ในการประชุมพรรคประชาธิปัตย์ในวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ศกนี้ มีผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกพฤษภทศสภาที่พรรคประชาธิปัตย์ลงไปร่วมประชุม ก็คงจะจำได้ว่า วันนั้นใครอ้างพระนามในหลวงไปพูดในที่ประชุมว่าอย่างไรบ้าง ซึ่งพระองค์เองไม่ทรงทราบเรื่องอะไรเลย พระองค์ทรงบำเพ็ญพระองค์เป็นกลางและเป็นที่สักการะโดยแท้จริง

“ครั้นพระองค์สวรรคตแล้ว ก็เอาการสวรรคตของพระองค์เป็นเครื่องมือทางการเมืองต่อไปอีก ได้พยายามปั่นข่าวเท็จตั้งแต่วันแรกสวรรคต ให้ประชาชนหลงเข้าใจผิด ทั้งในทางพูด ทางโทรศัพท์ ทางโทรเลข และทางเอกสารหนังสือพิมพ์ พวกเหล่านี้ไม่ใช่เป็นพวกที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เป็นพวกที่แสวงหาผลประโยชน์จากพระมหากษัตริย์ เพื่อความเป็นใหญ่ของตน และเพื่อการเลือกตั้งที่จะได้ผู้แทนซึ่งเป็นพวกของตน

“ตั้งจะเห็นได้อย่างแน่ชัดว่า ถ้าพวกนี้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์แล้ว ในระหว่างที่พระองค์ทรงประทับอยู่ต่างประเทศ และในระหว่างที่ราชบัลลังก์ถูกกระหนาบกระเทือนในบางครั้ง และพระราชวงศ์ถูกผลปฏิบัติบางประการนั้น พวกประชาธิปัตย์บางคนซึ่งอ้างว่าจงรักภักดีต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยิ่งกว่าใคร ๆ นั้น ทำไม่ไม่เข้าเสี่ยงภัยคิดแก้ไขอย่างใดเลย แต่อาจมีบางคนกล่าวได้ว่า เวลานั้นทำอย่างนั้นอยู่น้อยอยู่ แต่ก็เป็นเรื่องเท็จทั้งสิ้น ขอราชฎรอย่าได้เชื่อฟัง...”

เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ฝ่ายปฏิปักษ์ยกขึ้นมาโฆษณาชวนเชื่อว่า ท่านปรีดีเป็นผู้วางแผนปลงพระชนม์ เพราะว่าท่านปรีดีเป็นผู้นิยมระบอบมหาชนรัฐ

ต่อโฆษณาชวนเชื่อนี้ ในเวลาต่อมา แดงการณืปิดคดีของจำเลยในคดีสวรรคตได้ชี้ให้เห็นตอนหนึ่งว่า

“...การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นมหาชนรัฐนั้น เป็นเรื่องของการเปลี่ยนสถาบันอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เป็นเรื่องของการล้มเลิกสถาบันเสีย ไม่ใช่เป็นเรื่องของการเปลี่ยนตัวบุคคลดังทัศนคติของนักนิยมอำนาจ การฆ่ากษัตริย์จึงไม่ใช่วิธีการหรือธรรมเนียมของนักมหาชนรัฐ...”

และจดหมายของนายเลียง ไชยกาล อดีตรัฐมนตรีหลายกระทรวงที่มีไปถึงท่านปรีดีที่ปารีส เมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๓ ได้ปรารภเรื่องเดียวกันนี้ มีความตอนหนึ่งดังนี้

“...ผมเห็นว่าท่านอาจารย์มีกรรมเก่ามากกว่า เพราะถ้าพิจารณาถึงเหตุผลในเรื่องฆ่าในหลวงแล้ว ผมพูดเสมอว่า เมื่อมาถึงขั้นนั้นแล้ว ทำไมปรีดีฯ จึงยุติ (ไม่ประกาศล้มล้างสถาบันกษัตริย์เสีย แล้วสถาปนามหาชนรัฐขึ้นแทน แต่ที่ท่านกลับอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอขึ้นนั่งราชบัลลังก์ เป็นรัชกาลที่ ๙ สืบต่อมาจนถึงวันนี้-ผู้เขียน) ทั้ง ๆ ที่สภาทั้ง ๒ อยู่ในกำมือ...”

รัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐

ต่อมาในวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๔๘๙ ท่านปรีดีได้ลาออกจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี และพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “หลวงธำรงฯ” ได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีสืบต่อมา และได้พิจารณารายงานของคณะกรรมการศาลากลางเมือง (ตั้งขึ้นในสมัยรัฐบาลท่านปรีดี) ที่เสนอต่อรัฐบาลเมื่อปลายเดือนตุลาคม ๒๔๘๙ ซึ่งมีสาระสรุปไว้ตอน

ปลายของรายงานฉบับนั้น ดังนี้

“...คณะกรรมการได้ประมวลสอบสวนเข้าทั้งหมด ทั้งที่เจ้าหน้าที่ตำรวจ ได้สอบสวนไว้เดิมและที่สอบสวนโดยเปิดเผยต่อหน้าประชาชน และเมื่อได้ พิจารณาถึงคำพยานบุคคล วัตถุพยาน และเหตุผลแวดล้อมกรณีต่าง ๆ ทุกแง่ ทุกมุมโดยรอบด้านดังกล่าวมาแต่ต้นแล้ว คณะกรรมการเห็นว่า ในกรณีอื่น จะพึงเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลเสด็จ สวรรคตได้นั้น สำหรับกรณีอุบัติเหตุ คณะกรรมการมองไม่เห็นทางที่จะเป็น ไปได้เลย ส่วนอีกสองกรณี คือถูกลอบปลงพระชนม์และทรงปลงพระชนม์ เองนั้น การถูกลอบปลงพระชนม์ไม่มีหลักฐานและเหตุผลที่แน่นอนแสดงว่าจะ เป็นไปได้ แต่ไม่สามารถที่จะตัดออกเสียโดยสิ้นเชิง เพราะว่ายังมีท่าทางของ พระบรมศพค้ำอยู่ ส่วนในกรณีปลงพระชนม์เองนั้น ลักษณะของบาดแผล แสดงว่าเป็นไปได้ แต่ไม่ปรากฏเหตุผลหรือหลักฐานอย่างไคร่ว่าได้เป็นไปเช่น นั้นโดยแน่ชัด คณะกรรมการจึงไม่สามารถที่จะชี้ขาดว่าเป็นกรณีหนึ่งกรณีใด ในสองกรณี ทั้งนี้เป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะดำเนินการ สืบสวนและปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป”

ต่อความเห็นของคณะกรรมการศาลกลางเมืองที่ว่ากรณีสวรรคตเกิด จากกรณีหนึ่งกรณีใดในสองกรณี คือปลงพระชนม์เองและถูกลอบปลง พระชนม์นั้น สอดคล้องกับความเห็นของนายแพทย์สุด แสงวิเชียร ศาสตราจารย์หัวหน้าแผนกวิชากายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ ศิริราช พยาบาล ที่ได้ให้รายละเอียดในกรณีนี้ไว้กับคณะกรรมการแพทย์ ดังนี้

“ข้าพเจ้าได้หนังบาดแผลมาชิ้นหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าได้ตัดออกจากพระ นลาภของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ ขณะทำการชันสูตรพลิก พระบรมศพ บาดแผลเป็นเสมือนกากบาท มีหนังแยกเป็นสี่แฉก แฉกบน แฉกล่าง แฉกขวา และซ้าย เมื่อได้ใช้กล้องจุลทัศน์ชนิด ๒ ตา สองดู บน หนึ่งนั้นมียอยกดเป็นรอยโค้ง เห็นได้ชัดบนแฉกขวาและซ้าย แฉกบนไม่เห็น ถนัดนัก และแฉกล่างไม่เห็นเลย ถ้าเอาส่วนโค้งเหล่านั้นมาต่อกันเข้าก็จะ

เป็นรูปร่างกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑๑ มม. เป็นที่น่าสังเกตด้วยว่า ปลายแฉกเหล่านั้นเป็นรอยโค้ง และเส้นโค้งบนผิวหนึ่งไม่ต่อกันเป็นรูปร่างกลม นอกจากนั้นยังมีเนื้อที่เล็ก ๆ หนึ่มอยู่ที่แฉกล่าง และมีสีแสดงว่าเป็นดินปืนติดอยู่ด้านในของหนังชั้นนั้นด้วย”

แล้วหมอสุดก็สันนิษฐานจากลักษณะบาดแผลดังกล่าวข้างต้นนั้นว่า

“รอยกุดในหนังนั้นอาจเป็นไปโดยกุดปากกระบอกปืนกระชับแน่นลงที่พระนลาฏก่อนยิง ถ้าหากเป็นการอุบัติเหตุแล้ว ปากกระบอกปืนคงไม่ตกลงไปที่พระนลาฏกระชับแน่น ตามความเห็นของข้าพเจ้ามีทางอธิบายที่เป็นไปได้ ๒ ประการเท่านั้น คือ ปลงพระชนม์เองหรือถูกปลงพระชนม์ทั้งสองประการเท่า ๆ กัน”

ต่อลักษณะบาดแผลเป็นรอยกุดปากกระบอกปืนวงกลมเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๑ มม. ตามคำของนายแพทย์สุด แสงวิเชียร นั้น คณะกรรมการศาลากลางเมืองได้มีความเห็นไว้ในรายงานดังกล่าวข้างต้นอีกตอนหนึ่งว่าดังนี้

“...แผลนี้เกิดจากการยิงในระยะติดผิวหนังหรือห่างไม่เกิน ๕ ซม. ลักษณะของบาดแผลเป็นดังนี้ คณะกรรมการเห็นพ้องด้วยความเห็นของแพทย์ส่วนมากในข้อที่ว่า โดยลักษณะของบาดแผลนั่นเอง แสดงให้เห็นว่าบาดแผลเกิดจากความตั้งใจของผู้กระทำ แต่ความตั้งใจนี้ได้หมายความเฉพาะตั้งใจกระทำให้ตาย ย่อมหมายความว่ารวมถึงความตั้งใจที่ยกปืนนี้ขึ้นไปจ่อติดหน้าผาก ซึ่งปืนอาจลั่นขึ้นโดยอุบัติเหตุก็ได้ด้วย”

ต่อรายงานของคณะกรรมการศาลากลางเมือง รัฐบาลหลวงธำรงฯ ได้ตั้งอนุกรรมการรัฐมนตรีขึ้น ๗ ท่าน เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๙ เมื่ออนุกรรมการรัฐมนตรีพิจารณาเสร็จแล้วได้ส่งกลับเข้าสู่การพิจารณาในคณะรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเป็นเอกฉันท์ให้ส่งเรื่องให้กรมตำรวจสืบสวนเอาตัวคนร้ายที่แท้จริงในการปลงพระชนม์รัชกาลที่ ๘ มาดำเนินคดีต่อไป

ในขณะที่ตำรวจทำการสืบสวนคืบหน้าใกล้ชิดตัวมือปืนเข้าไปทุกที

รวมทั้งได้สอบถามปากคำของคนบางคนไว้ แต่ไม่สามารถเปิดเผยในขณะนั้นได้ เมื่อชาวนี้ได้แพร่ออกไป ก็ได้เกิดรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ซึ่งพรรคประชาธิปไตยกับคณะรัฐประหารทำขึ้น แล้วพรรคประชาธิปไตยก็ได้เป็นรัฐบาลเมื่อ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ครั้นแล้ว รัฐบาลนี้ก็ได้อัดตั้งให้ พล.ต. พระพินิจชนคดี พี่เขยของสองหม่อมมารชวงศ์สำคัญแห่งพรรคประชาธิปไตย คือ เสนีย์และคึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งออกจากราชการรับบำนาญไปแล้วนั้น กลับเข้ารับราชการทำหน้าที่สืบสวนกรณีสวรรคตเสียใหม่ อันนำไปสู่การจับกุมนาย เฉลียว ปทุมรส อดีตราชเลขาในการในพระองค์ นายชิต สิงหเสนี และนาย บุญย์ ปัทมศริน สองมหาดเล็กห้องพระบรรทม ในวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ หลังจากวันทำรัฐประหาร ๑๒ วัน

โดยที่ พล.ต. พระพินิจชนคดี (ยศขณะนั้น) และคณะไม่อาจสร้างพยานหลักฐานเท็จได้ทันในระยะเวลาสอบสวนตามที่กฎหมายกำหนดคือ ๙๐ วัน รัฐบาลพรรคประชาธิปไตยที่มีนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้เสนอกฎหมายต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อ ๒๓ มกราคม ๒๔๙๑ ขยายกำหนดเวลาซึ่งผู้ต้องหาในกรณีสวรรคตได้เป็นพิเศษ ให้ศาลอนุญาตให้ซึ่งผู้ต้องหาได้หลายครั้ง รวมเวลาไม่เกิน ๑๕๐ วัน

คดีประวัติศาสตร์

ในที่สุดพนักงานสอบสวนกรมตำรวจได้ส่งสำนวนให้อัยการหลังจากที่ได้พยายามสร้างพยานหลักฐานเท็จอยู่ถึง ๑๕๐ วัน และอัยการก็รับสำนวนอันเป็นเท็จนั้นไปปะติดปะต่อเพื่อสรุปเขียนคำฟ้องอยู่อีก ๓๔ วัน จึงได้ยื่นฟ้องต่อศาลอาญา เมื่อ ๗ สิงหาคม ๒๔๙๑ โดยนายเฉลียว ปทุมรส เป็นจำเลยที่ ๑ นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ และนายบุญย์ ปัทมศริน จำเลยที่ ๓ ฐานความผิดสมคบกันประทุษร้ายต่อองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพทุบาย

เท็จเพื่อปกปิดการกระทำผิด

คำฟ้องมีทั้งหมด ๕ ข้อ ลงนามโดยหลวงอรรถปรีชาชนูปการ (ฉ้ออัน แสนโกสิก) โจทก์ ในจำนวน ๕ ข้อนี้ ข้อ ๓ ระบุความผิดไว้ดังนี้

“(ก) เมื่อระหว่างวันที่ ๙ เมษายน ๒๔๘๙ เวลาใดไม่ปรากฏถึงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลากลางวัน จำเลยทั้ง ๓ นี้ กับพรรคพวกดังกล่าว (หมายถึงท่านปรีดี พนมยงค์ และเรือเอก วัชรชัย ชัยลทธิเวช-ผู้เขียน) ได้ทรงองอาจ สมคบกันคิดการตระเตรียมจะกระทำการปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล โดยพรรคพวกดังกล่าวกับจำเลยได้ประชุมกันปรึกษาวางแผนการ และตกลงกันในอันที่จะกระทำการปลงพระชนม์เมื่อใด และให้ผู้ใดเป็นผู้รับหน้าที่ร่วมกันไปกระทำการปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล และจำเลยที่ ๓ นี้ ได้บังอาจช่วยกันปกปิดการสมคบกันจะประทุษร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังกล่าว และจำเลยหาได้เอาความนั้นไปร้องเรียนไม่ เหตุเกิดที่ตำบลชนะสงคราม อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร”

โจทก์ได้นำสืบในเวลาต่อมาว่า สถานที่ที่จำเลยและพวกไปประชุมวางแผนการปลงพระชนม์นั้น คือบ้านของ พล.ร.ต. พระยาศรยุทธเสนี ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลชนะสงคราม อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร และพยานโจทก์ปากเอกที่รู้เห็นเหตุการณ์ดังกล่าวนี้คือ นายตี ศรีสุวรรณ ซึ่งอ้างว่าได้อาศัยอยู่ในบ้านพระยาศรยุทธเสนีก่อนเกิดกรณีสวรรคต

ต่อคำเบิกความของนายตี ศรีสุวรรณ พยานปากเอกของโจทก์ ซึ่งเป็นความเท็จที่เสกสรรปั้นแต่งขึ้น โดย พล.ต.ต. พินิจชนคดีและคณะ (ดูรายละเอียดได้จากหนังสือของผมหลายเล่มที่เกี่ยวกับกรณีสวรรคต-ผู้เขียน) ซึ่งศาลอาญาและศาลอุทธรณ์ไม่รับฟังคำเบิกความนั้น แม้ศาลฎีกาถึงแม้ว่าจะไม่ปฏิเสธคำเบิกความของตี ศรีสุวรรณ อย่างสิ้นเชิงอย่างเช่นศาลอาญาและศาลอุทธรณ์ แต่ศาลฎีกาก็ไม่ยืนยันว่าคำเบิกความของนายตี ศรีสุวรรณ เป็นความจริง ดังข้อสรุปคำวินิจฉัยของสามศาลต่อคำเบิกความของนายตี

ศรีสุวรรณ ว่าดังนี้

คำพิพากษาของศาลอาญา ในคดีดำที่ ๑๔๙๔/๒๔๙๑ คดีแดงที่ ๑๒๖๖/๒๔๙๔ วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๙๔ ว่าดังนี้

“ใครเลยจะเชื่อฟังคำนายตี ศรีสุวรรณ เป็นความจริงไปได้ กลับจะยิ่งเห็นนิสัยของนายตี ศรีสุวรรณ ถนัดขึ้นไปอีกว่าเข้าลักษณะที่เรียกกันว่าคุยไม่เสียแנםแล้ว”

ศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยคำเบิกความของนายตี ศรีสุวรรณ ไว้ในคำพิพากษาคดีหมายเลขดำที่ ๓๐๕๖/๒๔๙๔ คดีหมายเลขแดงที่ ๒๖๓๖/๒๔๙๔ วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๔๙๖ ว่าดังนี้

“ยังคิดไปก็ไม่มีความที่ศาลอุทธรณ์จะรับฟังคำให้การของนายตี ศรีสุวรรณ ตอนนี้ได้”

ศาลฎีกา ได้มีความเห็นในคำเบิกความของนายตี ศรีสุวรรณ ไว้ในคำพิพากษาลงวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๔๙๗ โดยสรุปว่าดังนี้

“ในเหตุต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ (คำของนายตี ศรีสุวรรณ ที่อ้างว่าได้ยินจำเลยกับพวกพูดจาวางแผนปลงพระชนม์กันว่าอย่างนั้นอย่างนี้-ผู้เขียน) ศาลเห็นว่า จะฟังความหรือด้อยคำที่พูดกันให้เป็นอย่างไรอย่างหนึ่งยังไม่ถนัด”

จากคำวินิจฉัยของสามศาล ในประเด็นตามฟ้องของโจทก์ข้อ ๓ (ก) ที่ว่า “จำเลยทั้ง ๓ กับพวกได้ทงองอาจสมคบกันคิดการตระเตรียมจะกระทำการปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล โดยพรรคพวกดังกล่าวกับจำเลยได้ประชุมกันปรึกษาวางแผนการ” และผู้ที่โจทก์อ้างว่าเป็นผู้รู้เห็นการวางแผนการนี้คือ นายตี ศรีสุวรรณ ซึ่งศาลอาญาและศาลอุทธรณ์ได้ปฏิเสธไม่รับฟังคำให้การของนายตี ศรีสุวรรณ ในประเด็นนี้อย่างสิ้นเชิง ดังที่ยกมาข้างต้นนั้น

ส่วนศาลฎีกา ถึงแม้ว่าจะไม่ปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงต่อคำให้การของนายตี ศรีสุวรรณ อย่างที่ศาลอาญาและศาลอุทธรณ์ปฏิเสธมาแล้ว แต่ศาลฎีกาก็

ไม่ได้รับว่า คำให้การของนายตี ศรีสุวรรณ อันเป็นโครงสร้างของคดีนี้เป็นความจริง ศาลฎีกามีความเห็นแต่เพียงว่า “ศาลเห็นว่าจะฟังความหรือด้อยคำที่พูดกันให้เป็นอย่างหนึ่งอย่างใดยังไม่ถนัด”

เมื่อฟังไม่ถนัด ตามหลักนิติธรรม ก็ต้องยกผลประโยชน์ให้แก่จำเลย

นั่นคือ จำเลยกับพวกไม่ได้มีการวางแผนการปลงพระชนม์กันที่ (บ้าน พล.ร.ต. พระยาศรยุทธเสนี) ตำบลชนะสงคราม อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร ตามฟ้องของโจทก์ข้อ ๓ (ก) และโจทก์ก็ไม่ได้นำสืบว่าได้มีการวางแผนการปลงพระชนม์กันที่อื่นอีก

นอกจากนี้มีมือปืนที่ลอบปลงพระชนม์ โจทก์พยายามนำสืบให้เห็นเป็นว่า **มือปืนผู้นั้นคือ เรือเอก วัชรชัย ชัยสิทธิเวช** หนึ่งในห้าคนที่ร่วมวางแผนการปลงพระชนม์ ณ บ้าน พล.ร.ต. พระยาศรยุทธเสนีนั่น ซึ่งโจทก์มีพยานนำสืบสองชุด แต่ศาลฎีกาได้พิพากษาฟังธงลงไปว่า “พยานสองชุดนี้ ยังไม่เป็นหลักฐานพอที่จะได้ชี้ว่าใครเป็นผู้ลงมือลอบปลงพระชนม์”

จากคำวินิจฉัยของศาลฎีกาดังกล่าวนี้นี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นอีกครั้งหนึ่งว่า **ไม่ได้มีการวางแผนปลงพระชนม์กันที่บ้าน พล.ร.ต. พระยาศรยุทธเสนี ตามฟ้องของโจทก์ข้อ ๓ (ก) และตามการนำสืบพยานของโจทก์**

อย่างไรก็ดี คำพิพากษาของศาลอาญาและศาลอุทธรณ์ในการไม่ยอมรับคำให้การของนายตี ศรีสุวรรณ พยานปากเอกของโจทก์ ว่าเป็นความจริงนั้น นอกจากจะได้รับการยืนยันจากบันทึก (ลับ) ของ พล.ร.ต. พระยาศรยุทธเสนี ซึ่งได้เปิดเผยต่อสาธารณชนไปแล้ว ตัวนายตี ศรีสุวรรณ ยังได้ไปสารภาพบาปกับท่านปัญญานันท์ภิกขุ แห่งวัดชลประทาน อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ขณะที่ตัวนายตี ศรีสุวรรณ อายุได้ ๑๐๒ ปี ว่าเป็นพยานเท็จในคดีสวรรคต ทำให้ผู้บริสุทธิ์สามคนต้องถูกประหารชีวิต และนายตี ศรีสุวรรณ ยังได้ให้บุตรเขยเขียนจดหมายไปขอขมาท่านปรีดีที่ปารีส ข้อความรายละเอียดในจดหมายว่าดังนี้

บ้านเลขที่ ๒๓๘๖

ถนนพหลโยธิน กรุงเทพฯ

๒๕ มกราคม ๒๕๒๒

เรียน นายปรีดี ที่นับถือ

นายตี ศรีสุวรรณ เป็นพ่อตาของผม ขอให้ผมเขียนจดหมายถึงท่าน นายตีเขียนจดหมายไม่ได้ เมื่อครั้งไปให้การที่ศาลก็ได้แค่เซ็นชื่อตัว ต. และพิมพ์มือเท่านั้น นายตีจึงให้ผมซึ่งเป็นบุตรเขยเขียนตามคำบอกเล่าของนายตี เพื่อขอขมาลาโทษต่อท่าน นายตีให้การต่อศาลว่า นายปรีดี นายวัชรชัย นายเฉลียว นายชิต นายบุญย์ ไปที่บ้านพระยาศรยุทธ ข้างวัดชนะสงคราม เพื่อปรึกษาลอบปลงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๘ ไม่เป็นความจริง นายตีเอาความไม่จริงมาให้การต่อศาล เพราะพระพิณิจให้เงินนายตี ๕๐๐-๖๐๐ บาท และให้นายตีกินอยู่หลับนอนอยู่ที่สันติบาลประมาณสองปีเศษ เดิมพระพิณิจ บอกว่าจะให้ ๒ หมื่นบาท เมื่อเสร็จคดีแล้วพระพิณิจก็ไม่จ่ายให้อีกตามที่รับปากไว้ เวลานี้นายตีรู้สึกเสียใจมากที่ทำให้สามคนตาย และนายปรีดีกับ นายวัชรชัยที่บริสุทธิ์ต้องถูกกล่าวหาด้วย นายตีได้ทำบุญกวาดน้ำให้กับผู้ตาย เสมอมา แต่ก็ยังเสียใจไม่หาย เดี่ยวนี้ก็มีอายุมากแล้ว (๑๐๒ ปี-ผู้เขียน) อีกไม่ช้าก็ตาย จึงขอขมาลาโทษท่านปรีดี นายวัชรชัย นายเฉลียว นายชิต และ นายบุญย์ ที่นายตีเอาความเท็จมาให้การปรักปรำ ขอได้โปรดให้ขมาต่อนายตี ด้วย

ข้อความทั้งหมดนี้ ผมได้อ่านให้นายตีฟังต่อหน้าคนหลายคนในวันนี้ เวลาประมาณ ๑๑ น. เศษ และได้ให้นายตีพิมพ์ลายมือนายตีต่อหน้าผมและ คนฟังด้วย

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

เลื่อน ศิริธัมพร

ต. (พิมพ์ลายมือนายตี)

แต่ทั้ง ๆ ที่ศาลอาญาไม่เชื่อคำให้การของนายตี ศรีสุวรรณ พยานปากเอกของโจทก์ ว่าได้มีการวางแผนปลงพระชนม์กันที่บ้าน พล.ร.ต. พระยาศรยุทธเสณี ตามฟ้องของโจทก์ข้อ ๓ (ก) แต่ศาลอาญาก็ได้พิพากษาให้ประหารชีวิตนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ด้วยความผิดต้องด้วยกฎหมายลักษณะอาญามาตรา ๙๗ ตอน ๒ และปล่อยตัวนายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๑ กับนายบุญย์ ปัทมศริน จำเลยที่ ๓ พันข้อหาไป

ต่อมาศาลอุทธรณ์ ทั้ง ๆ ที่ในคำพิพากษานั้นได้ระบุไว้อย่างชัดเจน ไม่เชื่อคำให้การของนายตี ศรีสุวรรณ เช่นเดียวกัน แต่ศาลอุทธรณ์ก็ได้แก้คำพิพากษาศาลอาญา ให้ประหารชีวิตนายบุญย์ ปัทมศริน จำเลยที่ ๓ ร่วมเข้าไปด้วย ด้วยความผิดต้องด้วยกฎหมายลักษณะอาญามาตรา ๙๗ ตอน ๒ คงปล่อยพันข้อหาไปแต่นายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๑

ก่อนที่ศาลอุทธรณ์จะอ้างกฎหมายลักษณะอาญามาตรา ๙๗ ตอน ๒ มาลงโทษนายบุญย์ ปัทมศริน จำเลยที่ ๓ นั้น ศาลอุทธรณ์ได้อ้างคำให้การของนายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ได้ให้การไว้เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๔๙๐ (ต่อพนักงานสอบสวน-ผู้เขียน) มีความว่า

“ในการลอบปลงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๘ นี้ ถ้าเป็นบุคคลภายนอกเข้ามาลอบปลงพระชนม์ จะต้องมิมีขนาดเล็กหรือบุคคลภายในเป็นสายชักจูงนำเข้ามาจึงจะทำการได้สำเร็จ ถ้าเป็นคนภายในลอบปลงพระชนม์แล้ว ย่อมทำได้สะดวกกว่าบุคคลภายนอก สำหรับบุคคลภายในที่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นนี้ก็มีแต่ข้าฯ กับนายบุญย์สองคนเท่านั้น หากว่าจะมีความผิดในกรณีสวรรคตนี้แล้ว ก็มีข้าฯ กับนายบุญย์สองคนนี่เท่านั้นที่จะต้องรับผิดชอบด้วย...” (เพราะสองคนนี้นั่งอยู่หน้าประตูหน้าห้องพระบรรทมขณะเกิดเหตุ และทางเข้าห้องบรรทมในขณะนั้นก็มียูทางเดียว คือทางประตูที่นายชิต-นายบุญย์ นั่งเฝ้าอยู่-จากคำพิพากษา)

ส่วนศาลฎีกาพิพากษาพันธลงไปเลยให้ประหารชีวิตจำเลยทั้งสามคนในความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญามาตรา ๙๗ ตอน ๒

กฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๙๗ ตอน ๒ ว่าไว้ดังนี้

“ผู้ใดทงองอาจรกระทำการประทุษร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ดี สมเด็จพระมหาลีก็ดี มกุฎราชกุมารก็ดี ต่อผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในเวลารักษาราชการต่างพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ดี ท่านว่าโทษของมันถึงต้องประหารชีวิต

“ผู้ใดพยายามจะกระทำการประทุษร้ายเช่นว่ามาแล้ว แม้เพียงตระเตรียมการก็ดี สมคบกันเพื่อการประทุษร้ายนั้นก็ดี หรือสมรู้เป็นใจด้วยผู้ประทุษร้าย ผู้พยายามจะประทุษร้ายก็ดี มันรู้ว่าผู้ใดคิดประทุษร้ายเช่นว่ามานี้ มันช่วยปกปิดไม่เอาความนั้นไปร้องเรียนขึ้นก็ดี ท่านว่าโทษมันถึงตายคุกกัน”)

แต่คำฟ้องของโจทก์ข้อ ๓ (ก) และการนำสืบพยานของโจทก์ว่าจำเลยทั้งสามกับพวก (หมายถึงท่านปรีดีและเรือเอกวัชรชัยฯ-ผู้เขียน) ได้ไปประชุมวางแผนการปลงพระชนม์กันที่บ้าน พล.ร.ต. พระยาศรยุทธเสนี ท้องที่ตำบลชนะสงคราม อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร ระหว่างวันที่ ๙ เมษายน ๒๔๘๙ ถึงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ แต่ศาลอาญาและศาลอุทธรณ์ก็ได้วินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาดังที่อ้างมาแล้วข้างต้นนั้นว่าไม่เชื่อถือคำเบิกความของพยานโจทก์และศาลฎีกาแม้ว่าจะไม่ปฏิเสธคำเบิกความของพยานโจทก์อย่างสิ้นเชิงอย่างเช่นสองศาลที่ผ่านมาก็จริง แต่ศาลฎีกาก็ได้ชี้ออกมาอย่างชัดเจนว่า “ศาลเห็นว่าจะฟังความหรือถ้อยคำที่พูดกันให้เป็นอย่างหนึ่งโดยยังไม่ถนัด” และโจทก์ก็ไม่ได้นำสืบว่าได้มีการวางแผนการปลงพระชนม์กัน ณ ที่ใดอีก

เมื่อฟังไม่ถนัด ก็ต้องยกผลประโยชน์ให้แก่จำเลย ตามสุภาษิตกฎหมายที่ว่า “ปล่อยคนผิดสิบคน ดีกว่าลงโทษคนบริสุทธิ์คนเดียว” แต่ศาลฎีกาท่านพันธงลงไปให้ประหารชีวิตจำเลยทั้งสามคน โดยอ้างความผิดของจำเลยตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๙๗ ตอน ๒ ความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๙๗ ตอน ๒ ว่าไว้ประการใดขอให้ย้อนกลับไปอ่านอีกที

ใช่แล้ว นายชิต สิงหเสนี จำเลยที่ ๒ ได้ให้การไว้อย่างชัดเจนว่า

ขณะเกิดเหตุมีเขากับนายบุญย์ ปัทมศริน จำเลยที่ ๓ สองคนเท่านั้น ที่นั่งอยู่หน้าประตูทางเข้าออกห้องพระบรมมหาราชวัง และได้ให้ความเห็นไว้ว่า “หากว่าจะมีความผิดในกรณีสวรรคตนี้แล้ว ก็มีข้าฯ กับนายบุญย์สองคนเท่านั้นที่จะต้องรับผิดชอบด้วย”

ใช่แล้ว กรณีสวรรคตเกิดขึ้นจริงในวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เวลาประมาณ ๐๙.๒๕ น. เหตุเกิด ณ ห้องพระบรมมหาราชวัง และแม้ว่าขณะเกิดเหตุ นายชิต-นายบุญย์ จำเลย นั่งอยู่หน้าประตูทางเข้าห้องพระบรมมหาราชวัง แต่ก็ไม่ได้สมรู้ร่วมคิดด้วย (ดังคำวินิจฉัยของศาลที่ยกมาข้างต้น) สำหรับนายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๑ นั้น นอกจากจะไม่ได้สมรู้ร่วมคิดเช่นเดียวกับนายชิต-นายบุญย์ จำเลยทั้งสองนั้นแล้ว ในเช้าวันเกิดเหตุ นายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๑ อยู่ห่างจากสถานที่เกิดเหตุที่นับสิบกิโลเมตร และลาออกจากราชการไปแล้ว ก็ไม่รู้เหมือนกันว่าทำไมนายเฉลียว ปทุมรส จึงถูกลากเข้าไปเกี่ยวข้องกับกรณีสวรรคตด้วย นอกเสียจากว่านายเฉลียว ปทุมรส เป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ และเป็นคนจังหวัดอุษาคเนย์เช่นเดียวกับท่านปรีดี พนมยงค์ ก็เท่านั้นเอง

ดังนั้น เมื่อนายเฉลียว ปทุมรส ถูกจับในคดี ๑๐ พutschigayan ๒๔๙๕ พ.ต.อ. เยื่อน ประภาวัตร ผู้ไปจับกุม ได้ค้นพบบันทึกลับของ พล.ร.ต. พระยาสุรยุทธเสนี ที่ระบุว่า ท่านถูกพระพิณจจนคดีบีบบังคับให้เป็นพยานเท็จ (ถ้าไม่ยอมเป็นพยานจะเอาเป็นผู้ต้องหาด้วย) ปรักปรำผู้บริสุทธิ์ พ.ต.อ. เยื่อน จึงถามคุณเฉลียวว่า ทำไมไม่หนีไปเสีย (ศาลอาญาและศาลอุทธรณ์สั่งปล่อยพันธข้อหา ขณะนั้นคดีอยู่ระหว่างศาลฎีกา) คุณเฉลียวตอบอย่างนักเลงอุษาคเนย์ว่า “ผมจะหนีทำไม ในเมื่อผมบริสุทธิ์” และคุณเฉลียวก็ต้องตายเพราะความบริสุทธิ์นั่นเอง

ปัจจัยมาจาของสามนักโทษประหาร

หลังจากที่ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษให้ประหารชีวิตจำเลยทั้งสามคน เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๔๗ แล้วต่อมาในวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ จำเลยทั้งสามได้ทำหนังสือทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ แต่ฎีกาดังกล่าวได้ตกไปในที่สุด

เกี่ยวกับการยื่นถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษของจำเลยทั้งสามนั้น พล.ต. อนันต์ พิบูลสงคราม (บุตรชายของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม) ได้เขียนไว้ในหนังสือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม พิมพ์ที่โรงพิมพ์ศูนย์การพิมพ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ มีความตอนหนึ่งเป็นบทสนทนาระหว่าง พล.ต. อนันต์ พิบูลสงคราม (ผู้เขียน) กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งขณะนั้นลี้ภัยการเมืองอยู่ในประเทศญี่ปุ่นว่าดังนี้

“...ข้าพเจ้าจึงระงับใจไม่ได้ที่ต้องเรียนถามจอมพล ป. พิบูลสงคราม วันหนึ่งที่ประเทศญี่ปุ่นว่า ในฐานะที่เวลานั้น (พ.ศ. ๒๕๔๔-ผู้เขียน) ท่านดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่ เหตุใดท่านจึงไม่ขอพระราชทานอภัยโทษให้จำเลยสามคนที่ถูกศาลฎีกาพิพากษาประหารชีวิต ท่านตอบข้าพเจ้าทันทีอย่างหนักแน่นว่า **พ่อได้ขอพระราชทานอภัยโทษขึ้นไปถึงสามครั้ง ได้พยายามทำหน้าที่ของพ่อจนถึงที่สุดแล้ว** ในอดีตที่ผ่านมา มีน้อยครั้งที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องเสียใจบ้างเมื่อทำอะไรไม่สำเร็จ แต่ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นครั้งใดที่ท่านจะเสียใจหนักยิ่งไปกว่าที่ข้าพเจ้ากำลังเห็นท่านครั้งนั้น ขณะเมื่อได้ตอบคำถามของข้าพเจ้าจบ ด้วยใบหน้าที่เคร่งขรึมและสนใจไม่เปลี่ยนแปลง” (จากหนังสือ *จอมพล ป. พิบูลสงคราม* หน้า ๖๔๗)

และก็สอดคล้องกับหนังสือแจกงานศพของนายชิต สิงหเสนี ที่บุตรสาวของท่านได้บันทึกไว้ในหนังสือนั้น มีความว่า

“ภายหลังที่พ่อถูกประหารชีวิตแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้ส่งนายฉาย วิโรจน์ศิริ เลขาธิการส่วนตัวของท่านไป

หาพวกเรา แจ้งให้ทราบว่ รัฐบาลยินดีจะให้การอุปการะความเป็นอยู่ การศึกษาแก่พวกเราทุกประการ พวกเราปรึกษาหารือกัน และในที่สุดตกลงรับความช่วยเหลือจากรัฐบาล เพื่อเป็นเครื่องยืนยันในความบริสุทธิ์ของพ่อ รัฐบาลจึงให้ความช่วยเหลือแก่พวกเรา ความช่วยเหลือนี้เพ็งมายกเลิกในสมัยรัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์”

นอกจากนี้คุณช่อม ชัยสิทธิเวช ภรรยาของเรือเอก วัชรชัย ชัยสิทธิเวช ผู้ที่โจทก์พยายามเสกสรรปั้นแต่งพยานเท็จให้เป็นมือปืนและต้องลี้ภัยคณะรัฐประหาร ๔ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ไปอยู่ต่างประเทศนั้น ก็ยังได้รับเมตตาให้เข้าทำงานเป็นแม่บ้านของโรงเรียน ภปร. ที่นครชัยศรี

ในที่สุดวันจากไปของผู้บริสุทธิ์ทั้งสามก็มาถึง คือเช้ามีดวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๔ หลังจากวันเสด็จจากไปของพระองค์ผู้ทรงเป็นที่รักของคนไทยทั้งชาติเมื่อ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เป็นเวลา ๔ เดือน ๔ วัน

วันนั้น พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งครองตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจด้วย ได้ไปเป็นประธานควบคุมการประหารชีวิตผู้บริสุทธิ์ทั้งสามด้วยตนเอง และได้มีโอกาสพูดคุยกับทั้งสามคนนั้นตามลำพัง นับว่าได้มีการบันทึกเสียงการพูดคุยนั้นไว้ด้วย

สำหรับคุณเฉลียว ปทุมรส นั้น ขณะเกิดเหตุปลงพระชนม์ เขาอยู่ไกลจากจุดเกิดเหตุนับสิบกิโลเมตร และออกจากราชการไปแล้วด้วย คำสนทนาของเขาในเรื่องนี้ก็คงเช่นเดียวกับคนอื่นที่อยู่นอกเหตุการณ์รวมทั้งท่านปรีดีด้วย คือไม่รู้อะไรในเรื่องนี้เลย นอกจากจะยืนยันในความบริสุทธิ์ของเขา และเขาก็คงจะนึกถึงโคลงสี่สุภาพของศรีปราชญ์ที่จารึกไว้บนพื้นทรายก่อนถูกประหารชีวิตที่นครศรีธรรมราช ว่า

“ธรม์นี้นี้	เป็นพยาน
เราก็คิษย์อาจารย์	หนึ่งบ้าง
เราผิดท่านประหาร	เราชอบ
เราผิดท่านมล้าง	ดาบนี้ คินสนอง”

ส่วนคุณชิต-คุณบุศย์ นั้น เนื่องจากขณะเกิดเหตุ เขาทั้งสองนั่งอยู่หน้าประตูทางเข้าห้องพระบรรทม และเป็นทางเดียวที่จะเข้าสู่ห้องพระบรรทมในเวลานั้น ดังนั้นถ้ามีผู้เข้าไปปลงพระชนม์ คุณชิต-คุณบุศย์ จะต้องเห็นอย่างแน่นอน

คุณพิก ฦ สงขลา ทนายความของสามจำเลย เคยสอบถามคุณชิต-คุณบุศย์ ว่าใครเข้าไปปลงพระชนม์ในหลวง คุณชิต-คุณบุศย์ไม่ยอมพูด แต่กับ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ คุณชิต-คุณบุศย์จะยอมพูดความจริงก่อนตายหรือไม่ ไม่มีใครรู้

แต่เป็นที่รู้กันในภายหลังว่า พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ได้ทำบันทึกคำสนทนากับผู้ต้องประหารชีวิตทั้งสามคนในเช้าวันนั้นเสนอจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม อ่านแล้ว แทงกลับไปว่าให้เก็บไว้ในแฟ้มลับสุดยอด

ต่อมาจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำริจะรื้อฟื้นคดีสวรรคตขึ้นมาพิจารณาใหม่ เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกประหารชีวิตทั้งสามคนและท่านปรีดี แต่ตามกฎหมายไทยที่ใช้อยู่ เมื่อคดีถูกพิพากษาถึงที่สุดแล้วเป็นอันยุติ ดังนั้น ถ้าจะรื้อฟื้นคดีสวรรคตขึ้นมาพิจารณาใหม่ ก็ต้องมีกฎหมายรองรับให้อำนาจ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงเตรียมการที่จะออกกฎหมายดังกล่าวนั้น และได้บอกคุณสังข์ พัธโนทัย คนสนิทผู้รับใช้ใกล้ชิดให้ทราบ เพื่อแจ้งไปให้ท่านปรีดีซึ่งขณะนั้นท่านพำนักอยู่ ณ สาธารณรัฐประชาชนจีนได้รับทราบ

ต่อจดหมายของคุณสังข์ พัธโนทัย ที่มีไปถึงท่านปรีดี เล่าถึงบันทึกของ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ และความดำริจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังกล่าวข้างต้น ท่านปรีดีได้มีจดหมายตอบคุณสังข์ พัธโนทัย ลูกชายของคุณสังข์ ได้มอบให้หนังสือพิมพ์ ไทยโพสต์ นำไปเปิดเผยในฉบับวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๔๒ ที่ผ่านมา ดังสำเนารายละเอียดต่อไปนี้

วันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๙๙

คุณสังข์ พัธโนทัย ที่รัก

ผมได้รับจดหมายของคุณฉบับลงวันที่ ๑๒ เดือนนี้กับหนังสือ *ความนึก
ในทรงชั่ง* แล้วด้วยความรู้สึกขอบคุณมากในไมตรีจิตและความเป็นธรรมที่คุณ
มีต่อผม

ผมมีความยินดีมากที่ได้ทราบจากคำยืนยันของคุณว่า ท่านจอมพล ป.
พิบูลสงคราม มิได้เป็นศัตรูของผมเลย ท่านมีความรำลึกถึงความหลังอยู่เสมอ
และอยากให้เห็นผมกลับประเทศทุกเมื่อ แม้ว่าเหตุการณ์ทางการเมืองจะ
เป็นดังที่คุณกล่าวหาว่า เหตุการณ์ไม่ช่วยเราเสมอไปและจำเป็นต้องใช้ความ
อดทนอยู่มากก็ตาม แต่ผมก็มีความหวังว่า โดยความช่วยเหลือของคุณผู้ซึ่ง
มีใจเป็นธรรมและมีอุดมคติที่จะรับใช้ชาติและราษฎรอย่างบริสุทธิ์ ผมคงจะ
มีโอกาสทำความเข้าใจกับท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถึงเจตนาดีของผม
ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม และการงานของชาติและ
ราษฎรที่เราทั้งหลายจะต้องร่วมมือกันเพื่อความเปนเอกราชสมบูรณ์ของชาติ
ผมจึงมีความปรารถนาเป็นอย่างมากที่จะได้มีโอกาสพบกับคุณในเวลาไม่ช้า
นัก เพื่อปรึกษาหารือกับคุณถึงเรื่องนี้และเพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงอีกหลาย
ประการซึ่งบางที่คุณอาจต้องการทราบ

ผมเห็นว่าคุณได้บำเพ็ญบุญกุศลอย่างแรงในการที่คุณได้แจ้งให้ผม
ทราบถึงบันทึกที่คุณเผ่าได้สอบถามปากคำคุณเฉลียว ชิต บุศย์ ก่อนถูกยิงเป้า
ที่ยืนยันว่าผู้บริสุทธิ์ทั้งสามรวมทั้งตัวผมมิได้มีส่วนพัวพันในกรณีสวรรคต ดัง
นั้น นอกจากผมขอแสดงความขอบคุณเป็นอย่างยิ่งมายังคุณ ผมจึงได้ตั้งจิต
อธิษฐานขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยโปรดดลบันดาลให้คุณมีความสุขความ
เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป และประสบทุกสิ่งที่คุณปรารถนาทุกประการ

ผมขอส่งความรักและนับถือมายังคุณ

ปรีดี พนมยงค์

แต่ความดำริของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องล้มเหลว เมื่อข่าวจะออกกฎหมายให้รื้อฟื้นคดีที่ศาลพิพากษาถึงที่สุดแล้วให้นำขึ้นมาพิจารณาใหม่ได้ (ถ้าหากโจทก์หรือจำเลย มีเอกสารหลักฐานที่เพิ่งค้นพบใหม่) ได้แพร่ออกไปถึงบุคคลบางจำพวก และคนพวกนั้นได้สนับสนุนจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำรัฐประหารโค่นจอมพล ป. พิบูลสงคราม เช่นเดียวกับที่เคยสนับสนุนคณะรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ทำรัฐประหารล้มรัฐบาลหลวงธำรง (ด้วยเหตุผลอย่างเดียวกันคือกลัวว่ามีปืนตัวจริงจะถูกเปิดเผย)

ท่านปรีดีได้พูดถึงเรื่องนี้ เมื่อหนังสือพิมพ์ *มหาสารภูธร* โดยคุณวีระ โอสถานนท์ ได้ไปสัมภาษณ์ท่านขณะที่ท่านพักอยู่ ณ ประเทศฝรั่งเศส มีความตอนหนึ่ง ดังนี้

คุณวีระ โอสถานนท์ ถามว่า

“มีผู้พูดกันว่า จอมพล ป. และ พล.ต.อ. เผ่าได้หลักฐานกรณีสวรรคตใหม่นั้น ท่านจะบอกได้หรือไม่ว่าอะไร”

นายปรีดี พนมยงค์ ตอบว่า

“แม้ศาลฎีกาซึ่งมีผู้พิพากษาคณะเดียว โดยมีได้มีการประชุมใหญ่ของผู้พิพากษาศาลฎีกา ได้ตัดสินประหารชีวิตนายเจสียว ปทุมรส นายชิต สิงหเสนี นายบุศย์ ปัทมศริน ไปแล้วก็ตาม แต่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ส่งตัวแทนไปพบผมในประเทศจีน (หลังจากที่คุณสังข์ได้รับจดหมายขอขอบคุณจากท่านปรีดีแล้ว) แจ้งว่า ได้หลักฐานใหม่ที่แสดงว่าผู้ถูกประหารชีวิตทั้งสามคนและผมเป็นผู้บริสุทธิ์

“ฉะนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงจะเสนอสภาผู้แทนราษฎรได้ออกกฎหมายให้มีการพิจารณาคดีใหม่ด้วยความเป็นธรรม

“ครั้นแล้วก็มีผู้ยุยงให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับพวกทำรัฐประหารเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ โค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

“ในระหว่างที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไปลี้ภัยอยู่ใน ส.ร.อ. ชั่วคราวก็ได้กล่าวต่อหน้าคนไทยไม่น้อยกว่าสองคนถึงหลักฐานที่จอมพล ป. พิบูล

สงคราม กับ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ได้มานั้น

“อีกทั้งในระหว่างที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ย้ายจาก ส.ร.อ. มาอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น ก็ได้แจ้งแก่บุคคลไม่น้อยกว่าสองคนถึงหลักฐานใหม่นั้น พร้อมทั้งจดหมายถึงผมสองฉบับ ขอให้ผมขอโทษกรรมแก่การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ทำผิดพลาดไปในหลายกรณี

“ผมได้ถือคติของพระพุทธองค์ว่า เมื่อมีผู้รู้สึกตนผิดพลาดได้ขอโทษกรรม ผมก็ได้ขอโทษกรรมและขออนุโมทนาในการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ไปอุปสมบทที่วัดพุทธ...

“พวกฝรั่งก็สนใจกันมากเพราะเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ที่ไม่มีอายุความความจริงอาจปรากฏขึ้น แม้จะล่วงเลยมาหลายร้อยปีก็ตาม

“ทุกวันนี้ก็มีคนพูดซุบซิบกัน ถึงกับนักเรียนหลายคนถามผม ผมก็ขอตัวว่าเป็นเรื่องที่พูดไม่ออกบอกไม่ได้ในขณะนี้ จึงขอฝากอนุชนรุ่นหลังและประวัติศาสตร์ตอบแทนด้วย”

จดหมายฉบับสุดท้ายของ นายบุศย์ ปัทมศรินทร์

16 กุมภาพันธ์ 2498

บวชสม

จากหมายฉบับนี้เป็นจดหมายครั้งสุดท้ายในชีวิตของฉัน ซึ่งเราจะต้องจากโลกนี้ไป โดยฉันไม่คิดจะหาภิกษุหรือบวชอย่างหนึ่งอย่างใด แต่คิดถึงตายด้วยไทยที่ไม่มีความนิยอก จะสมอยากเสียอกเสียใจ เพราะนิวรณ์ของสมไม่ได้อย่าโดยมีความนิยอก ความโดยควา มบุญดีหรือม ทุกสิ่งทุกอย่างสมรู้ที่วางใจหรือหวังเพียงไร แต่เป็นกรรมที่เราจะต้องทำโดยไทยไม่มีความนิยอก จากนี้ไม่มีอะไรจะทุกข์อีก นอกจากเรื่องให้สมจงรักภักดีต่อชาติ ชาติไทยและประชาชนไทย เพราะสมจะต้องอยู่รักษา ศักดิ์ศรีของชาติไทย จนกว่าจะถึงแก่กรรมของสม ฉะนั้นในระหว่างที่อยู่ด้วยฉันมา ยาวนานอะไรที่มีทุกข์ไม่สบาย ก็ขอให้กำลังใจด้วย ฉันได้เขียนชื่อในพิมพ์กรรมไว้ให้แล้ว ขอให้ใช้ไปประโชชน์

จากฉันเป็นครั้งสุดท้าย และจะไม่ไปพบกันอีก

บพญ์ มีทิมศรีจันทร์

ป.๑.

ไม่ว่าใครจะในกิจการที่จะมีผู้ปกครองใหม่ ขอให้เขาจะเลี้ยงดูสมไว้ ระวังอย่าไปเอาคนที่จะมาเอาทรัพย์สินสมบัติของสม นี้พูดโดยจริงใจ.

บพญ์

ตราจ

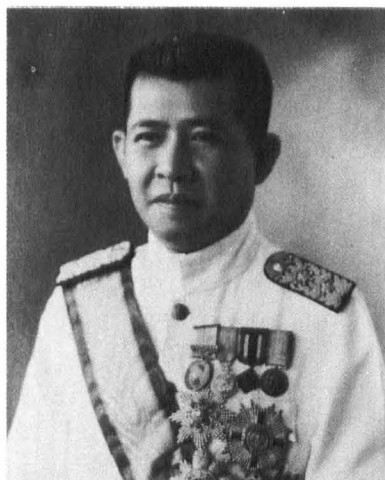
หสสม บวชสม

17 ก.พ. ๑๘

ภาคผนวก

(พิเศษ)

รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ (ระหว่าง พ.ศ.๒๔๘๔-๒๔๘๘)

สถาบันพระมหากษัตริย์ กับรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

ท่านนายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านอธิการบดี ท่านที่เคารพ
ทุกๆ ท่าน ในการกล่าวเรื่อง คุณูปการของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ที่มีต่อ
สังคมไทย ควรเริ่มต้นด้วยสังขธรรม สังขธรรมประการหนึ่งคือ ความเป็นจริงที่ว่า
สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเปลี่ยนแปลง สรรพสิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจัง นั่นคือ ทุกสิ่ง
ทุกอย่างล้วนเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น ตั้งแต่จักรวาลไปจนถึงอะตอม ท่ามกลางกระแส
ของความเปลี่ยนแปลง ถ้ามีระบบใดระบบหนึ่งที่ปรับตัวไม่ได้ ระบบนั้นย่อมเกิด
วิกฤตและเสื่อมสลายไป นี่เป็นความจริงที่เกิดขึ้นกับระบบทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็น
ระบบชีวิตตั้งแต่จุลินทรีย์ไปจนถึงไดโนเสาร์ องค์กร สถาบัน บริษัท ตลอดจน
ไปจนถึงอารยธรรมต่างๆ เช่น อารยธรรมเมโสโปเตเมีย กรีก และโรมัน เป็นต้น
อารยธรรมเหล่านี้ล้วนเสื่อมสลายไปเพราะปรับตัวไม่ได้ท่ามกลางกระแสความ
เปลี่ยนแปลง ต้นเค้าของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของโลกในปัจจุบันเกิดขึ้นเมื่อ
๓๐๐ ปีก่อน เริ่มต้นด้วยการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ อันนำไปสู่การปฏิวัติทาง
อุตสาหกรรม ซึ่งนำไปสู่อำนาจ และการแผ่ขยายอำนาจของมหาอำนาจตะวันตก
ไปทั่วโลก อันก่อให้เกิดกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่เขียวกรากไปทั่วโลก กระทบ
ประเทศน้อยใหญ่ทุกประเทศทั่วไป การที่ประเทศต่างๆ จะปรับตัวต่อกระแสการ
เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงของโลก เป็นเรื่องที่ยากมาก เพราะการที่จะปรับวิธีคิด
และปรับโครงสร้าง ไม่ว่าจะสังคมใดสังคมหนึ่ง เป็นเรื่องที่ยากมาก ประเทศต่างๆ
จึงประสบภัยพิบัตินานัปการ เช่น ความขัดแย้ง สงคราม ความผันผวนรุนแรง
ในสังคม วิกฤตการณ์วัฒนธรรม หรือวิกฤตการณ์ในรากเหง้าของตนเอง

พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ และโดยเฉพาะรัชกาลที่ ๕ ทรงพยายามปรับ
ประเทศไทยให้มีความเป็นสมัยใหม่ กระแสความเปลี่ยนแปลงของความเป็นสมัย
ใหม่ของประเทศไทยและของโลกก่อให้เกิดความเครียดเชิงโครงสร้างในสังคมไทย
เพราะโครงสร้างทางสังคมปรับตัวไม่ได้ง่ายๆ ความเครียดเชิงโครงสร้างนำไปสู่

จากคำกล่าวเปิดงานปรีดี พนมยงค์ หน้าตึกโดม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๑๑
พฤษภาคม ๒๕๔๐ โดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี

ความรุนแรงได้ ดังที่มีความพยายามที่จะก่อการปฏิวัติรัฐประหารที่เรียกว่า กบฏ
ในรัชกาลที่ ๖

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ที่เรียกว่า The Great Depression of ๑๙๓๐ เป็นกระแสใหญ่อีกกระแสหนึ่ง que เพิ่มความเครียดให้สังคมไทย ความเครียดเพราะกระแสความเปลี่ยนแปลงจะผลิตปัญหาารุนแรงต่างๆ เข้าใส่รัฐบาลที่รวมศูนย์อำนาจ ถ้าโครงสร้างอำนาจยังรวมศูนย์ ไม่ว่ารัฐบาลนั้นจะเป็นพระมหากษัตริย์ หรือทหาร หรือพลเรือน ดังที่เราเห็นอุบัติเหตุเภทภัยที่เกิดขึ้นกับรัฐบาลต่างๆ เรื่อยมา การเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยสันติวิธีเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ ย้ายบทบาทจากจุดศูนย์รวมทางการเมือง อันเป็นจุดที่ล่อแหลมกลายเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณ ซึ่งพันอันตรรายจากความเครียด และการเป็นเป้าหมายทางการเมือง ทำให้เกิดความมั่นคงในสถาบันพระมหากษัตริย์สืบมา

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์มีความปลอดภัยและมั่นคงยิ่งขึ้น ถ้าศึกษาความคิด บทบาท และพฤติกรรมของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นมันสมองของคณะราษฎร ทั้งในระหว่างการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และหลังจากนั้น จะเห็นว่าอาจารย์ปรีดี คือผู้พยายามพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ นี่จะเป็นการตรงข้ามกับความพยายามสร้างภาพให้สังคมไทยเข้าใจไปว่าอาจารย์ปรีดีเป็นปฏิปักษ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์ ท่านผู้มีเกียรติครับ ประสบการณ์ตรงอาจจะหลอกเราได้ เช่น ประสบการณ์โดยตรงกับพื้นผิวโลกจะทำให้เราคิดว่าโลกแบนเพราะเราเห็นอยู่ทุ่กัทุกวัน เราจะสรุปว่ามันแบน แต่การประมวลความรู้โดยอาศัยหลักฐานต่างๆ สามารถสรุปได้ว่าโลกกลม จากประสบการณ์ตรงจะคิดว่าดวงอาทิตย์โคจรรอบโลกเพราะเราเห็นดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกทุกเช้าและตกทางทิศตะวันตกอยู่ทุกเย็น มนุษย์จะเชื่อเช่นนั้นว่าดวงอาทิตย์โคจรรอบโลก แต่การประมวลความรู้โดยหลักฐานต่างๆ สามารถสรุปได้ว่า โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ ฉะนั้นประสบการณ์ตรงอาจทำให้เราเข้าใจผิดได้ แต่การประมวลความรู้โดยหลักฐานต่างๆ ทำให้เรารู้ความจริง

เรื่องท่านอาจารย์ปรีดี เช่นกัน ได้มีผู้จงใจสร้างภาพว่าท่านเป็นปฏิปักษ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่การประมวลความรู้โดยหลักฐานต่างๆ จะพบความจริง ซึ่งตรงกันข้ามคือ ท่านเป็นผู้ที่พยายามที่จะพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ทั้งในการเปลี่ยนแปลงการปกครองในช่วงที่ท่านมีอำนาจทางการเมืองและในช่วงที่ท่านไม่มีอำนาจแล้ว จนวาระสุดท้ายในชีวิตของท่าน ถ้าวิญญูชนใช้การประมวลความรู้โดยหลักฐานจะพบความจริงตามนี้ ความจริงที่ตรงข้ามกับการเล่าลือประดูจเรื่องดวงอาทิตย์โคจรรอบโลก หรือโลกโคจรรอบดวงอาทิตย์

ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ ความจริงเป็นเรื่องสำคัญ ความจริง ความรัก ความสมานฉันท์ เป็นเรื่องที่ได้ช่วยกันได้ ความไม่จริงก่อให้เกิดความเกลียดชังความเป็นปฏิปักษ์ และความแตกร้าง ประเทศไทยมีความแตกแยกกันมากเป็นสังคมทอนกำลัง จนไม่มีกำลังที่จะเผชิญวิกฤตการณ์ต่างๆ มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความรู้ ความรักและความสามัคคี ตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ถ้าคิดว่าท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เป็นปฏิปักษ์ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว จะมองไม่เห็นความดีของอาจารย์ปรีดี ซึ่งมีเป็นอเนกประการ ถ้ารู้ความจริงว่าอาจารย์ปรีดีเป็นผู้พยายามพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ จะเห็นคุณูปการอันยิ่งใหญ่ต่อสังคมไทยของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์

อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแห่งนี้ โดยมุ่งที่จะสร้างคนที่มีการศึกษาจำนวนมากขึ้นมามีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย อาจารย์ปรีดีวางระบบการคลังของประเทศเมื่อเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง อาจารย์ปรีดีพยายามวางความสัมพันธ์ที่ถูกต้องระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศเมื่อเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ดำเนินการแก้ไขสนธิสัญญาสิทธิินอกอาณาเขตที่ไทยเสียเปรียบต่างประเทศและเสียศักดิ์ศรี หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่ถึง ๑๐ ปี เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นบุกไทย ยกทัพเข้ามาประเทศไทย และบังคับให้ประเทศไทยประกาศสงครามกับสัมพันธมิตร อาจารย์ปรีดีในขณะดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามพันธมิตรถือว่าประเทศไทยแพ้สงครามด้วย อาจารย์ปรีดีใน

ฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ได้ซึ่งประกาศ
สันติภาพเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๔ โดยถือว่าการประกาศสงครามเป็นโมฆะ
ประเทศไทยไม่มีการณีสงครามกับสัมพันธมิตร และดำเนินการเจรจากับฝ่าย
สัมพันธมิตรให้รับรองอิสรภาพของประเทศไทย

การประกาศสันติภาพของอาจารย์ปรีดีเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๔
เท่ากับเป็นการกู้อิสรภาพของประเทศไทย จากการตกเป็นเมืองขึ้นของสัมพันธมิตร
จากคุณูปการในการรักษาบ้านเมืองไว้เมื่อพระมหากษัตริย์ยังทรงพระเยาว์
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตอบแทนคุณงามความดีของ
ท่านอาจารย์ปรีดี ด้วยการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาให้ดำรงตำแหน่ง
รัฐบุรุษอาวุโส เป็นคนแรกและคนเดียวของประเทศไทย

ท่านรัฐบุรุษอาวุโสเป็นตัวอย่างของสามัญชนคนไทยที่มีความรักชาติบ้าน
เมืองอย่างแรงกล้า พยายามเรียนรู้จนเกิดปัญญา ใช้ปัญญาทำงานเพื่อประเทศ
ชาติ ดำรงตนอยู่ในความสุจริต ถูกต้อง มีความกล้าหาญ เป็นกำลังสำคัญใน
การก่อให้เกิดประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พิทักษ์สถาบัน
พระมหากษัตริย์ เชิดชู และพยายามพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ดำรงตำแหน่ง
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทย นายกรัฐมนตรี เป็น
ผู้รักษาบ้านเมืองไว้ในยามคับขัน ไม่ให้ตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศอื่น นับว่า
อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เป็นคนดีศรีสยามโดยแท้

การที่มีคนไทยคนหนึ่งเป็นคนดีถึงขนาดนี้ เป็นเรื่องหาได้ยาก ควรที่สังคม
ไทยโดยเฉพาะอนุชนคนรุ่นหลังจะได้รู้ความจริง มีความภูมิใจในความดีของ
เพื่อนร่วมชาติที่ทรงคุณงามความดีอันสูงยิ่งเช่นนี้ และเกิดความบันเทิงใจที่จะ
ทำความดีเพื่อชาติบ้านเมือง

ท่านรัฐบุรุษอาวุโสเกิดเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๔๓ หรือตรงกับ
ค.ศ.๑๙๐๐ ในปี ค.ศ.๒๐๐๐ หรือปี พ.ศ.๒๕๔๓ ปีข้างหน้านี้ท่านจะมีชาติกาลครบ
๑ รอบศตวรรษ ในโอกาสเช่นนี้ ประเทศไทยควรจะทำอะไรอันเป็นสัญลักษณ์
เพื่อให้สังคมไทยระลึกถึงคุณูปการอันยิ่งใหญ่ที่ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์
รัฐบุรุษอาวุโสมีต่อสังคมไทย เพื่อก่อให้เกิดกำลังในชาติบ้านเมืองในการที่จะก้าว
เดินต่อไปข้างหน้า รัฐบาลควรเป็นเจ้าภาพจัดงานโดยจะเรียกว่า “งานฉลอง

๑ ศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสของไทย" หรือ "๑ ศตวรรษ ปรีดี คนดีศรีสยาม" หรือชื่ออื่นในทำนองนี้ก็ตาม ประกอบกับการสร้างสื่อในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้รู้จักคนไทยที่ประกอบคุณงามความดีแก่แผ่นดินเกิด นอกจากนั้นรัฐบาลควรจะดำเนินการเสนอให้ UNESCO ประกาศให้อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสของไทยเป็นบุคคลสำคัญของโลก เพื่อโลกจะได้รับรู้การ มีบุคคลสำคัญระดับโลกของประเทศไทย

ท่านผู้มีเกียรติครับ ถ้ารัฐบาลได้ทำตามนี้จะเกิดความเป็นมงคล มงคลกับ รัฐบาลเอง และมงคลกับสังคมไทย คนไทยนั้นถือเรื่องมงคล มงคลเกิดจากความ จริง ความงาม ความถูกต้อง การมีความกตัญญูกตเวทีต่อคนที่มีบุญคุณ สังคม ที่มีความกตัญญูกตเวทีต่อคนที่ควรกตัญญูกตเวที ย่อมเป็นสังคมที่มีความเป็น มงคลอยู่ในตัว ในปี พ.ศ.๒๕๔๓ นี้ หรือ ค.ศ.๒๐๐๐ จะเป็นปีแห่งชาตกาลครบรอบ ศตวรรษของคนไทยผู้ทรงคุณวิเศษอีกท่านหนึ่ง คือ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี การประกาศเกียรติคุณของคนไทยผู้ทรงคุณงามความดีสูงสุดมากกว่า ๑ คน ไม่ใช่ข้อเสียหายอะไร ตรงข้าม กลับจะเป็นไปในทางที่เป็นคุณยิ่งขึ้น เรายังมีคนไทยที่ทรงคุณงามความดีสูงจำนวนมากคนเท่าใดที่จะให้โลกได้รับรู้ ยัง เป็นการดีเท่านั้น

ท่านผู้มีเกียรติครับ สังคมไทยควรจะสว่างพ้นการคิดอย่างชาตวุฒิกภาวะ หรือคิดอย่างเด็กๆ ว่า ถ้ารักคนนี้ต้องไม่รักคนโน้น การคิดแบบแยกข้าง แยก พวก ได้ทำลายสังคมไทยมามากเกินแล้ว ควรจะปรับเปลี่ยนวิธีคิดมาเป็นการคิด แบบเชื่อมโยงเป็นบูรณาการ

ท่านที่เคารพครับ สังคมไทยทอนกำลังกันเองมามาก จนสังคมอ่อนแอ ถึงเวลาที่เราจะสร้างความรักความสามัคคีกัน ความ เป็นมงคล ให้เกิดขึ้นในชาติ บ้านเมือง เพื่อสังคมไทยจะได้มีกำลังของแผ่นดินหรือภูมิพละในการดำเนินไป ข้างหน้า สามารถเอาชนะอุปสรรคอันยากลำบากนานาประการ สามารถสร้าง สันติภาพและสันติสุขให้เกิดขึ้นในแผ่นดินของเราให้จงได้ อันเป็นสิ่งปรารถนา สูงสุดของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ขอขอบพระคุณครับ

ผลการประชุมคณะรัฐมนตรี

เรื่อง การเสนอชื่อศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นบุคคลสำคัญ
บรรจุไว้ในปฏิทินของยูเนสโก

คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบตามที่กระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัยเสนอ ในการเสนอชื่อ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ไปยังองค์การยูเนสโก เพื่อขอให้องค์การยูเนสโกบรรจุชื่อไว้ในปฏิทินการเฉลิมฉลองบุคคลสำคัญและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ (Anniversaries of great personalities and historic events) เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปีแห่งชาตกาล และให้ความเห็นชอบโครงการเฉลิมฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทั้งนี้ เนื่องจากในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จะเป็นวาระครบรอบชาตกาล ๑๐๐ ปี ของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ อดีตผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ผู้ซึ่งประกอบคุณงามความดีอันก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศชาติ และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา ส่งเสริมและปลูกฝังจิตสำนึกในด้านการศึกษา สันติภาพ ตลอดจนประชาธิปไตยแก่ชาวไทยและชาวโลก และเป็นผู้ที่ได้สร้างคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติ และราษฎรไทย โดยได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต กล้าหาญ เสียสละ ในตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน รัฐบุรุษอาวุโส นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการคลัง และเลขาธิการคนแรกของสภาผู้แทนราษฎรสยาม อันจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชนของชาติที่จะทำนุบำรุงบ้านเมืองต่อไป

ประชุมเมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๐

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๓๖๐/๒๕๔๐

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์

ตามที่ในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จะเป็นวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติและราชอาณาจักรไทย เพื่อให้การจัดงานฉลองในวาระดังกล่าวดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นายกรัฐมนตรีจึงแต่งตั้งบุคคลรายนามต่อไปนี้เป็นกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ คือ

คณะกรรมการที่ปรึกษา

๑. พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)	๑๒. นายประเวศ วะสี
๒. พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)	๑๓. นายพนัส ลิ้มเสถียร
๓. ประธานรัฐสภา	๑๔. นายมารุต นูนาค
๔. ประธานศาลฎีกา	๑๕. นายระพี สาคริก
๕. ท่านผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์	๑๖. นายสถาพร กวิตานนท์
๖. นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล	๑๗. นายสุธี สิงห์เสนห์
๗. นายฉัตรทิพย์ นาถสุภา	๑๘. นายเสนห์ จามริก
๘. นายชวน หลีกภัย	๑๙. นายเสม พริ้งพวงแก้ว
๙. ม.ร.ว.เทพ เทวกุล	๒๐. นายเสริมศักดิ์ การุณ
๑๐. นายนิคม จันทรวิฑูร	๒๑. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์
๑๑. นายประมวล สภาวสุ	๒๒. นายอุทัย พิมพ์ใจชน

คณะกรรมการอำนวยการ

๑. นายกรัฐมนตรี	ประธานกรรมการ

รองประธานกรรมการ

๒. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	๕. ประธานมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป
๓. รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย	๖. ประธานชมรม ต.ม.อ.สัมพันธ์
๔. นายกล่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	

กรรมการ

๗. ผู้แทนสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร	๑๐. ผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ
๘. ผู้แทนสำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี	๑๑. ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย
๙. ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา	๑๒. ผู้แทนกระทรวงสาธารณสุข

๑๓. ผู้แทนสำนักงบประมาณ	๓๒. ผู้แทนสมาคมสิทธิเสรีภาพแห่งประเทศไทย
๑๔. ผู้แทนกรมธนารักษ์	๓๓. ผู้แทนสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
๑๕. ผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทย	๓๔. ผู้แทนคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย
๑๖. ผู้แทนการสื่อสารแห่งประเทศไทย	๓๕. ผู้แทนองค์กรเครือข่ายเดือนตุลา
๑๗. ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครหรือผู้แทน	๓๖. ผู้แทนสมาชิชาคนจน
๑๘. ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือผู้แทน	๓๗. เลขานุการสหพันธ์นิสิตนักศึกษา แห่งประเทศไทย
๑๙. ผู้แทนสำนักจุฬาราชมนตรี	๓๘. นายกองคึกการนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒๐. ผู้แทนสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย	๓๙. ประธานสภานักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒๑. ผู้แทนมูลนิธิปรีดี พนมยงค์	๔๐. นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ
๒๒. ผู้แทนมูลนิธิปวีณ อิงภากรณ์	๔๑. นายจาตุรนต์ ฉายแสง
๒๓. ผู้แทนมูลนิธิโกลด์ คิมทอง	๔๒. นายปรีชา สุวรรณทัต
๒๔. ผู้แทนมูลนิธิชูวิทย์ โอวาทวงษ์	๔๓. นายพินิจ จารุสมบัติ
๒๕. ผู้แทนมูลนิธิดวงประทีป	๔๔. นายพีรพันธ์ พาลุสุข
๒๖. ผู้แทนมูลนิธิเด็ก	๔๕. นายโกดิน พลกุล
๒๗. ผู้แทนมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม	๔๖. นายสมศักดิ์ สืบตระกูล
๒๘. ผู้แทนมูลนิธิสื่อสร้างสรรค์	๔๗. นายอดิสร เพียงเกษ
๒๙. ผู้แทนมูลนิธิบูรณะชนบท	๔๘. นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ
๓๐. ผู้แทนสถาบันสันติประชาธรรม	๔๙. นายอารีเพ็ญ อุตรสินธุ์
๓๑. ผู้แทนสมาคมธรรมศาสตร์ ในพระบรมราชูปถัมภ์	
๕๐. อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	กรรมการและเลขานุการ
๕๑. นายพนม เยี่ยมประยูร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๕๒. นายพิภพ ธงไชย	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการดำเนินงาน

๑. นายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ประธานกรรมการดำเนินงานภาคีรัฐ
๒. ประธานมูลนิธิเสรีบูรโกเศศ-นาคะประทีป	ประธานกรรมการดำเนินงานภาคเอกชน
กรรมการ	
๓. อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	๔. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำของที่ระลึก
๔. ประธานชมรม ต.ม.ช.ก. สัมพันธ์	๕. ประธานอนุกรรมการและเหรียญกษาปณ์
๕. นางสาววิตรี สุวรรณสถิตย์	๖. ประธานอนุกรรมการฝ่ายวิชาการ
๖. ประธานอนุกรรมการฝ่ายศึกษาและประมวล ผลงานของ คาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์	๗. ประธานอนุกรรมการฝ่ายการเงินและจัดหาทุน
๗. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการ เสนอชื่อ คาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ	๘. ประธานอนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
	๙. ประธานอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม
	๑๐. ประธานอนุกรรมการฝ่ายนิทรรศการ
	๑๑. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก

๑๕. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดทำสื่อเผยแพร่ เกียรติคุณ รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ สำหรับเด็กและเยาวชน	๒๑. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการ สำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
๑๖. ประธานอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา	๒๒. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการ ความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์
๑๗. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดประกวด ภาพยนตร์ รางวัลพระเจ้าช้างเผือก	๒๓. ประธานอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน
๑๘. ประธานอนุกรรมการฝ่ายรางวัล ปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่น ทางด้านประชาธิปไตยและสันติภาพ	๒๔. นางซุสลิท เกษโกวิท
๑๙. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการ อนุสรณ์สถาน ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์	๒๕. นางศุภฎี บุญทัศนกุล
๒๐. ประธานอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงาน โครงการอนุสรณ์สถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๒๖. นายประณีต ภูมิถาวร
๒๒. นายพนม เอี่ยมประยูร	๒๗. นายวิษณุ วรัญญู
๒๓. นายพิภพ ธงไชย	๒๘. นางวาณี สายประดิษฐ์
๒๔. นางสาววรรณิ์ สำราญเวทย์	๒๙. นายสันต์ ทัดถิรัตน์
๒๕. นายกมล กมลตระกูล	๓๐. นายสุรพล นิตติกรพจน์
	๓๑. นายเหวง ไตจิรการ

กรรมการและเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาครัฐ
กรรมการและเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาคเอกชน
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาครัฐ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
คณะกรรมการดำเนินงานภาคเอกชน

คณะอนุกรรมการดำเนินงาน

๑. อนุกรรมการฝ่ายศึกษา วิจัยและประมวลผลงานของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ผู้อำนวยการสถาบันปรีดี พนมยงค์	ประธานอนุกรรมการ
๒. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การศึกษาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ	
นายวิเชียร วัฒนคุณ	ประธานอนุกรรมการ
๓. อนุกรรมการฝ่ายจัดทำของที่ระลึก ดวงตราไปรษณียากรและเหรียญกษาปณ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ประธานอนุกรรมการ
๔. อนุกรรมการฝ่ายวิชาการ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ประธานอนุกรรมการ
๕. อนุกรรมการฝ่ายการเงินและจัดหาทุน นางสาววาริ หะวานนท์	ประธานอนุกรรมการ
๖. อนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ นายมานิจ สุขสมจิตร	ประธานอนุกรรมการ
๗. อนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์	ประธานอนุกรรมการ

๘. อนุกรรมการฝ่ายนิทรรศการ	
นายชาณวิทย์ เกษตรศิริ	ประธานอนุกรรมการ
๙. อนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก	
นายสัมพันธ์ พึ่งประดิษฐ์	ประธานอนุกรรมการ
๑๐. อนุกรรมการฝ่ายจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณรัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ สำหรับเด็กและเยาวชน	
ผู้แทนมูลนิธิเด็ก	ประธานอนุกรรมการ
๑๑. ประธานอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา	
นายสันติสุข ไสภณสิริ	ประธานอนุกรรมการ
๑๒. ประธานอนุกรรมการฝ่ายจัดการประกวดภาพยนตร์รางวัลพระเจ้าช้างเผือก	
นายโตม สุขวางค์	ประธานอนุกรรมการ
๑๓. ประธานอนุกรรมการฝ่ายรางวัลปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านประชาธิปไตย และสันติภาพ	
นายเสมอ พริ้งพวงแก้ว	ประธานอนุกรรมการ
๑๔. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณสถาน ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์	
นายพิภพ ธงไชย	ประธานอนุกรรมการ
๑๕. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณสถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	
นายสุภัทร สุนทรวัต	ประธานอนุกรรมการ
๑๖. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง	
นายกิตติศักดิ์ ประกิต	ประธานอนุกรรมการ
๑๗. อนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์	
นายสุริชัย หวันแก้ว	ประธานอนุกรรมการ
๑๘. อนุกรรมการฝ่ายประสานงาน	
นายพนม เอี่ยมประยูร	ประธานอนุกรรมการ

ให้คณะกรรมการที่ตั้งขึ้นนี้ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และในการนี้ให้มีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพิ่มเติมเพื่อดำเนินการใดๆได้ตามที่เห็นสมควร

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๐

(พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ)
นายกรัฐมนตรี

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๑๔๕/๒๕๔๑

เรื่อง แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
นายปรีดี พนมยงค์ และคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ

ตามที่ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จะเป็นวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของรัฐบุรุษอาวุโส
นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติและราษฎรไทย และได้มี
คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๓๖๑/๒๕๔๑ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงาน
ฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ไปแล้วนั้น

เพื่อให้การจัดงานฉลองในวาระดังกล่าว ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุวัตถุประสงค์
ที่ตั้งไว้ นายกรัฐมนตรีจึงมีคำสั่ง ดังต่อไปนี้

๑. ให้ปรับปรุงชื่อคณะกรรมการฯ เป็นคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
นายปรีดี พนมยงค์

๒. ให้แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส
นายปรีดี พนมยงค์ และคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ดังนี้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

นายอดุล วิเชียรเจริญ

คณะกรรมการอำนวยการ

นายธนนิติ เศรษฐบุตร

รองประธานกรรมการอำนวยการ

คณะกรรมการดำเนินงาน

๑. นายธนนิติ เศรษฐบุตร

รองประธานกรรมการดำเนินงานภาครัฐ

กรรมการ

๒. นางจรรยา ไว้นันท์

๗. นายครุฑิต ตัมพานุวัตร

๓. นายเจริญวัฒน์ สันตะบุตร

๘. นายภูวตล ทรงประเสริฐ

๔. นายโชคชัย สุทธาเวศ

๙. นางสาวธาสินี วัชรบูรณ์

๕. นายสมเกียรติ อภิภูญาชน

๑๐. นายอนันต์ วิริยะพินิจ

๖. นายบัณฑิต ล้ำชา

๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำของที่ระลึก ดวงตราไปรษณียากรและเหรียญกษาปณ์

๑. อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ประธานอนุกรรมการ
อนุกรรมการ	
๒. นางยุพิน โภคสุติยุกต์	๔. นายหิรัญย์ สุตบุตร
๓. นายภัทรพงศ์ ศรีเชียรอินทร์	๕. นายอัคนี อรัญยกานนท์
๖. นายคณิต พิชวงษ์ชัย	อนุกรรมการและเลขานุการ
๗. นางสาวสมศรี ก้อนขงศ์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายวิชาการ

๑. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ประธานอนุกรรมการ
อนุกรรมการ	
๒. นายจรัญ โฆษณานันท์	๖. นายพนม เอี่ยมประยูร
๓. นายชัยวัฒน์ นูนนาค	๗. นางวาณี สายประดิษฐ์
๔. นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์	๘. นายสมคิด เลิศไพฑูรย์
๕. นางสาวนวลฉวี สุธรรมวงศ์	๙. นายสันติสุข โสภณสิริ
๑๐. นางสุภาพ ดวงไสว	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๑. นางชนันดา ฮีญะวุฒิ	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๕. คณะอนุกรรมการฝ่ายการเงินและจัดหาทุน

อนุกรรมการที่ปรึกษา	
๑. นายกสมาคมธรรมศาสตร์	๔. นายพนัส สิมะเสถียร
๒. นายดำรงศักดิ์ กฤษณมระ	๕. นายสุธี สิงห์เสนห์
๓. นายประมวล สภาวสุ	
๖. คุณวารี หะวานนท์	ประธานอนุกรรมการ
อนุกรรมการ	
๗. นางจารุพร ไวยนันท์	๑๔. นายสงคราม ชัยประวัติดำรงค์
๘. นายชัยวัลย์ ศรศรี	๑๕. นายสม จาตุศรีพิทักษ์
๙. นายทองมา หงส์ลาดารมภ์	๑๖. นายสมชาย สกกุลสุวรรณ์
๑๐. นายนริศ ชัยสูตร	๑๗. นายสุขสันต์ จิรจรรยาเวช
๑๑. นางสาวประนอม ไชวินิพัฒน์	๑๘. นายอุทัย อัครพัฒน์กุล
๑๒. นายวิเชียร กลิ่นสุคนธ์	๑๙. ผู้อำนวยการกองคลัง
๑๓. นายวิระ มานะคงศิริชีพ	๒๐. หัวหน้างานการเงิน
๒๑. นางสาววรรณีย์ สำราญเวทย์	อนุกรรมการและเลขานุการ

๖. คณะอนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

๑. นายมานิจ สุขสมจิตร

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายกมล ฉายวัฒน์นะ

๑๕. นางวัชรินทร์ วาณิชชา

๓. นายบำรุง สุขพรรณดี

๑๖. นายสมเจตน์ ชวนชาติ

๔. นางสาววิภา สุขกิจ

๑๗. นายคณิต พีชวณิชย์

๕. นายสมหมาย ปาธิจฉัตรดี

๑๘. นายมบุญ พุดทอง

๖. นายกำแหง ภริตานนท์

๑๙. นายคณิต พันธรักษ์ราชเดช

๗. นายวริทธิ์ ศรีอนันต์รักษ์

๒๐. นายปราโมช สัมชุกร

๘. นางผานิต พูนศิริวงษ์

๒๑. นายสมภพ ศรีสมวงศ์

๙. นายวิทยา ดัฒนทสุทธิ

๒๒. นางกรรณิการ์ วิริยะกุล

๑๐. นายสุวัฒน์ ทองธนากุล

๒๓. นายทวิสิน สถิตย์รัตนชีวิน

๑๑. นายศุภย์ ศิริกุลพิพัฒน์

๒๔. นายสมณา นทีไวทยะ

๑๒. นายสมชาย กฤษณสมบัติ

๒๕. นายอรัชชัย ไพรินทรากา

๑๓. นายดำฤทธิ์ วิริยะกุล

๒๖. นางอุบล แป๊ะยิ้มล่อง

๑๔. นายชวรงค์ ลิมป์หามปานี

๒๗. นางสาวสุภาณี แก้วมณี

๒๘. นางนุตรธายาดี โกลศศักดิ์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม

๑. นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายชูชาติ หมั่นอินกุล

๕. นายสุพจน์ แจ่มเร็ว

๓. นายทวีศักดิ์ ไยเมือง

๖. นางคุณฎี บุญทัศน์กุล

๔. นายนิวัติ กองเพียร

๗. นายอำนาจ เย็นสบาย

๘. นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย

อนุกรรมการและเลขานุการ

๘. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก

๑. นายสัมพันธ์ พึ่งประดิษฐ์

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายระวี ฤกษ์จ้านง

๖. นายวันชัย ต้นติรวิทยาพิทักษ์

๓. นายกมล กมลตระกูล

๗. นายสมจิตต์ อินสิงห์

๔. นายคณิต พีชวณิชย์

๘. นายสันติสุข โสภณศิริ

๕. นายพิรุณ ฉัตรวานิชกุล

๙. นายสุภรณ์ พรหมพินธุ

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๐. นายสมชาย หอมละออง

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๙. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส สำหรับเด็กและเยาวชน

๑. นายพิภพ ธงไชย

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายกมล กมลตระกูล

๗. นายธีรพัฒน์ อัศวสังสิทธิ์

๓. นางกาญจนา กาญจนสุด

๘. นางปฎิญา ศรีชัยรัตน์

๔. นายจรัล ดิษฐาอภิชัย

๙. นายพิรุณ ฉัตรวณิชกุล

๕. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ

๑๐. นายรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

๖. นางศุภฎี บุญทัศน์กุล

๑๑. นายสมบัติ บุญงามอนงค์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๐. คณะอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา

๑. พระไพศาล วิสาโล

อนุกรรมการที่ปรึกษา

๒. นายสันติสุข โสภณศิริ

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๓. นางสาวฐิติมา คุณศิริานนท์

๗. นายนิพนธ์ แจ่มดวง

๔. นายธำรง ปัทมภาส

๘. นายวรพงศ์ เวชมาลีนนท์

๕. นางสาวนงลักษณ์ ตรงศีลสัตย์

๙. นายสมเกียรติ มีธรรม

๖. นางสาวนารี แซ่ตั้ง

๑๐. นางสาวลิวิวรรณ นิจเจริญ

๑๑. นายสุรสม กฤษณะจุกะ

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๑. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดการประกวดภาพยนตร์รางวัลพระเจ้าช้างเผือก

๑. นายโตม สุขวงศ์

ประธานอนุกรรมการ

๒. นายอดิศักดิ์ เข็กรัตน์

รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๓. นางณิชชา จริยเศรษฐการ

๕. นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย

๔. นายภาณุ อารี

๖. นางสาวชลิดา เอื้อบำรุงจิต

อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. นางสาววิมลรัตน์ อรุณโรจน์สุริยะ

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๑๒. คณะอนุกรรมการฝ่ายรางวัลปรีดี พนมยงค์ สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านประชาธิปไตย และสันติภาพ

๑. นายเสมอ พริ้งพวงแก้ว	ประธานอนุกรรมการ
อนุกรรมการ	
๒. นายโคทม อาริยา	๕. นายมาร์ค ตามไท
๓. นายเดช พุ่มคชา	๖. นายวิษณุ วรรณฤณ
๔. นางธีรนาถ กาญจนอักษร	
๗. นายพิภพ ธงไชย	อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์สถาน ๑๐๐ ปี นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

๑. นายพิภพ ธงไชย	ประธานอนุกรรมการ
อนุกรรมการ	
๒. นางดุขฎิ บุญทัศน์กุล	๔. นายประเดิมชัย บุญช่วยเหลือ
๓. นายสมคิด สืบตระกูล	๕. นายชาญวิทย์ อรัณฤทธิ์
๖. นายอนันต์ วิริยะพนิจ	อนุกรรมการและเลขานุการ
๗. นายก่อพงษ์ ดอนสกุล	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๑๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการอนุสรณ์สถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อนุกรรมการที่ปรึกษา

๑. นายวิเชียร กลิ่นสุคนธ์	๓. นายพระนาย สุวรรณรัฐ
๒. นายทิวา เงินวง	๔. นายเฉลียว จรัสศรี
๕. นายสุภัทร สุคนธวัต	ประธานอนุกรรมการ
๖. นายปัญญา นำเพชร	รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๗. นายภฤตา ณ บิ่อมเพชร	๑๒. นายจรัส ดิษฐาอภิชัย
๘. พันเอก (พ) ชัยนต์ อัมพุนันท์	๑๓. นางสาวนัยนา สุกาพึง
๙. นายยงยศ เล็กกลาง	๑๔. นายสันติ จิยะพันธ์
๑๐. นายนิเวศ พันธุ์เจริญารกุล	๑๕. นางสาวดวงใจ สุกาพึง
๑๑. นายสมยศ พฤกษาเกษมสุข	
๑๖. นางสาวชลลดา บุญเกษม	อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๕. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

๑. นายกิตติศักดิ์ ปรักติ

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายอภิชัย พันธเสน

๖. นายธีรยุทธ บุญมี

๓. นายเกษียร เตชะพีระ

๗. นายพนม เอี่ยมประยูร

๔. นายชัยวัฒน์ สถาอานันท์

๘. นายวรพจน์ วิศวตพิชญ์

๕. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ

๙. นายประชา หุตานุวัตร

๑๐. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดปรีดี พนมยงค์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๖. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

๑. นายสุริชัย หวันแก้ว

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. นายไชยันต์ รัชชกุล

๕. นางสาวพรเพ็ญ อันตระกูล

๓. นายเดช พุ่มคชา

๖. นายวิทยา สุจริตชนารักษ์

๔. นายบัณฑิต อ่อนดำ

๗. นางวิระดา สมสวัสดิ์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๑๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน

๑. นายพนม เอี่ยมประยูร

ประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๒. ประธานชมรม ต.ม.ธ.ก. สัมพันธ์

๔. นายสมเกียรติ วรรณานันท์

๓. นายพิภพ ธงไชย

๕. นายสินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย

๖. นางสาววรรณิ์ สำราญเวทย์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๗. นางวิภา เกตสระ

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๘. นางสาววรรณวิภา แสงสารพันธ์

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล
รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ทั้งนี้ให้แต่ละฝ่าย

๑. จัดทำแผนงานและรายละเอียดของงานที่จะจัดทำ โดยจะต้องอยู่ในขอบเขตของ
รายละเอียดของงานตามที่เสนอไว้ในโครงการ โดยเน้นว่าต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ
ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์
๒. ระบุว่าเป็นแผนงานของฝ่ายใดและจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของแผนงานแต่ละเรื่อง
๓. จัดทำงบประมาณทั้งด้านรายรับและรายจ่าย รวมทั้งระบุแหล่งเงินทุนที่จะนำมาใช้จ่ายใน
การดำเนินการตามแผนงาน
๔. จัดทำตารางเวลาในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน
๕. เสนอแผนงานที่ได้จัดทำขึ้น ต่อคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อพิจารณานำเสนอให้คณะ
กรรมการอำนวยการอนุมัติและให้ความสนับสนุน และ
๖. ดำเนินการตามแผนงานที่ได้รับอนุมัติให้เสร็จเรียบร้อยตามเวลาที่กำหนดไว้

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๑

(นายชวน หลีกภัย)
นายกรัฐมนตรี

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๔๗/๒๕๔๒

เรื่อง แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี
รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์

ตามที่ในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๓ จะเป็นวันครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศไทยและราษฎรไทย และได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๓๖๐/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ และคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๔๕/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๐ แต่งตั้งกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ และคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ไปแล้วนั้น

เพื่อให้การจัดงานฉลองในวาระดังกล่าว ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นายกรัฐมนตรีจึงแต่งตั้งบุคคลดังมีรายนามต่อไปนี้ เป็นกรรมการเพิ่มเติมในคณะกรรมการจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์ ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการดำเนินงาน

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร ทำพระจันทร์

กรรมการ

คณะอนุกรรมการ

๑. คณะอนุกรรมการฝ่ายนิทรรศการ

๑. นายชาณุวิทย์ เกษตรศิริ

ประธานอนุกรรมการ

๒. นายสมชัย ศรีสุทธิยากร

รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

๓. นางสาวนวลฉวี สุธรรมวงศ์

๕. นางสาวสุวิทย์ เมฆา

๔. นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์

๖. ประธานชมรมนักศึกษาเรียนดีจากชนบท

๗. นางวนิดา จันทนทัศน์

อนุกรรมการและเลขานุการ

๘. นางสาวดาวเรือง แนวทอง

อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. คณะอนุกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม

อนุกรรมการ

๑. นายสมชาย วัชรสมบัติ

๒. นายสาโรช เผือกสำลี

๓. คณะอนุกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึก

นางสาวสุรัสวดี หุ่นยนต์

อนุกรรมการ

๔. คณะอนุกรรมการฝ่ายพิธีกรรมทางศาสนา

อนุกรรมการ

๑. นายศิริลักษณ์ บั้นบัวรุ่งกิจ

๓. นายจรูญ พันธุ์เป็รื่อง

๒. นายคัมภีร์ ดิษฐภรณ์

๔. นายศุภพงศ์ ขจรทิพย์

๕. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินการโครงการอนุสรณ์สถานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑. นายสมคิด สืบตระกูล

ที่ปรึกษา

๒. นายนิเวศ พันธุ์เจริญวรกุล

รองประธานอนุกรรมการ

๓. นายบุญล ทานาค

อนุกรรมการ

๖. คณะอนุกรรมการฝ่ายดำเนินงานโครงการสำนักวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

นายจรัส ดิษฐอภิชัย

อนุกรรมการ

๗. คณะอนุกรรมการฝ่ายประสานงาน

นายโชคชัย สุทธาเวศ

อนุกรรมการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๒

(นายชวน หลีกภัย)
นายกรัฐมนตรี

ประกาศ อานันทมหิดล

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้
ประกาศว่า

โดยที่ทรงพระราชดำริเห็นว่า นายปรีดี พนมยงค์ ได้เคยรับหน้าที่บริหาร
ราชการแผ่นดินในตำแหน่งสำคัญ มาแล้วหลายตำแหน่ง จนในที่สุดได้รับความ
เห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
และปรากฏว่า ตลอดเวลาที่นายปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งเหล่านี้ ได้ปฏิบัติ
หน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และด้วยความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระ
มหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ทั้งได้แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ในความปรีชา
สามารถบำเพ็ญคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติเป็นอันมากประการ

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกย่องนายปรีดี พนมยงค์ ไว้ในฐานะ
รัฐบุรุษอาวุโส และให้มีหน้าที่ปรึกษากิจราชการแผ่นดิน เพื่อความวัฒนาถาวร
ของชาติสืบไป

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘

เป็นปีที่ ๑๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

นายกรัฐมนตรี

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๒ ตอน ๗๐ วันที่ ๑๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘)

ที่ กต 0804/3367

กระทรวงการต่างประเทศ
ถนนศรีอยุธยา กทม. 10400

23 พฤศจิกายน 2542

เรื่อง องค์การยูเนสโกประกาศให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และ ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นบุคคลสำคัญของโลก

เรียน ประธานคณะกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การยูเนสโก (ดร.วิเชียร วัฒนคุณ)

อ้างถึง หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ ทม 0701/4392 ลงวันที่ 24 กันยายน 2542

ตามหนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่อ้างถึงแจ้งมติของคณะกรรมการฝ่ายดำเนินการเสนอชื่อศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ต่อองค์การยูเนสโก มอบหมายให้ ดร. วิเชียร วัฒนคุณ ประธานอนุกรรมการฯ และ ดร.ประณิต ภูมิถาวร อนุกรรมการและเลขานุการ เดินทางไปร่วมสังเกตการณ์และติดตามการประชุมคณะกรรมการบริหาร ครั้งที่ 157 ขององค์การยูเนสโก ระหว่างวันที่ 5 - 22 ตุลาคม 2542 ความแจ้งอยู่แล้วนั้น

กระทรวงการต่างประเทศได้รับรายงานจากสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปารีสว่า เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2542 ที่ประชุมคณะกรรมการ (Commission) 1 ของการประชุมสมัชชาสามัญ (General Conference) ขององค์การยูเนสโก ได้พิจารณารับรองการเสนอให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส เป็นบุคคลสำคัญของโลก ตามการเสนอของคณะกรรมการบริหาร (Executive Board) และ เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2542 ในที่ประชุมสมัชชาสามัญ (General Conference) ครั้งที่ 30 ขององค์การยูเนสโก ได้มีมติประกาศให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส เป็นบุคคลสำคัญของโลกอย่างเป็นทางการแล้ว และจะมีการจัดพิมพ์การเฉลิมฉลองบุคคลและเหตุการณ์สำคัญเป็นรูปเล่มเพื่อนแจกจ่ายประเทศสมาชิกขององค์การยูเนสโกต่อไปโดยองค์การยูเนสโกจะเข้าร่วมเฉลิมฉลองด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นายชูชัย เกษมสานติ)

รองปลัดกระทรวงฯ ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ

กรมองค์การระหว่างประเทศ
กองการสังคม
โทร. 643-5065, 643-5066
โทรสาร 643-5064

ไม่มีใครเข้าใจว่าเหตุใด ดร. ปรีดี ซึ่งเป็นหัวหน้าคนสำคัญ
ในการบันทึกอนุธิปไตยของพระมหากษัตริย์ กลับมาขออาสาเป็นธุระ
ในการที่ถวายความปลอดภัย ความสะดวกแต่สมเด็จพระอัยยิกาเจ้า
หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล

ครั้งหนึ่งมีพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งจะเป็นผู้ใดบ้างผมจำไม่ได้
หลายองค์เสด็จไปบางปะอิน เผอิญในระยะนั้น มีเครื่องบินของ
อังกฤษบินไปทางบางปะอิน และทิ้งระเบิดด้วย แต่เคราะห์ดีที่ไม่มี
ผู้ใดเป็นอันตราย รุ่งขึ้นได้รับคำต่อว่าอย่างรุนแรงจากหัวหน้าเสรีไทย
ในเรื่องนี้

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาล

นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส

(๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓)

และในวาระที่องค์การยูเนสโกบรรจุชื่อไว้ใน

ปฏิทินการเฉลิมฉลองบุคคลสำคัญของโลก (ค.ศ. ๒๐๐๐ - ๒๐๐๑)